

BOKOR LÁSZLÓ

ELTÜNT
DÉL-AMERIKÁBAN

BOKOR LÁSZLÓ

**ELTÚNT
DÉL-AMERIKÁBAN**

Dokumentumregény

**Kiadja:
A BM HATÁRŐRSÉG
POLITIKAI CSOPORTFŐNÖKSÉGE
1987**

Szerkesztette:
KOVÁCS JENŐ

Címlapterv:
BEREZNAI IMRE

Felelős kiadó:
DR. ÁBEL LÁSZLÓ

**„Vigyázzatok,
mert termékeny még az anyaméh,
mely szörnyszulöttét — a fasizmust —
egykor kiokádta . . .”**

(Bertolt Brecht)

MINDENKI NEM HALT MEG

Negyvennél is több év telt el az utolsó „tüzet szüntess” kürtszó óta és bár a stratégiai és békekutató intézetek egy világháború nagyságrendjét mutatják ki azóta felhasznált fegyverek, robbanóerő, romok és az egymás ellen hadrakelt országok számában; az utókornak — főként itt, Európában — ki-jutott mégis a béke áldásaiból.

Más kérdés, hogy szorongások között élünk és hogy öreg kontinensünk — ez is példanélküli a történelemben — nem részese még általános békeegyezményeknek, sőt annak hiánya még megszállóerőket állomásoztat a hajdanvolt Német Birodalom területén, két ellentétes katonai tömörülés tagjaiként immár.

Minden háborúk szomorú utójátéka, a számonkérés is rég megtörtént már; a lelki sebeket újra felszaggató tanúságtételt — a pereket — senki józan ember nem tarthatta a győztesek bosszúvágyának a legyőzöttek fölött. Akiben legalább szikrája megmaradt a

realitásérzéknek, jól tudta, talán Ady próféciájából is, hogy „ítél a nép”, de tudhatta köznapi tapasztalatából is, hogy a virágültetés előtt a gyomirtást is el kell végezni, a „szellemi romeltakarítást”, hogy megkezdődhessék az új országépítés programja.

De maradtak még aknamezők. És nemcsak a szó legszűkebb értelmében. A fegyverszüneti szerződések állította tilalomfák és demarkációs vonalak útvesztői közt ezrével tűntek el azok a bűnösök, akiknek Nürnbergben vagy a különböző nemzeti bíróságok előtt lett volna a helyük.

Sokfelé ásított üresen a vádlottak padja a népbíróági tárgyalótermekben, miközben elgazosodott holtvágányairól a nemzetközi expresszek újra elindultak és vitték kopott, szakadozott plüssüléseiken a gyanús külsejű utasokat a messzi utakra. A valaha csapatszállításra „behívott” luxushajók is visszatértek a menetrend-táblázatokra és gondos útlevélellenőrzés után fedélzetükre vették a „hontalanokat”.

Az útiokmányokat gyakran a katonai hatóságok állították ki, bizonyítva, hogy valaki koncentrációs táborból szabadult, vagy hogy szülei, gyermekei keresésére indul a Nemzetközi Vöröskereszt engedélye alapján. Ma már jól tudja az utókor, hogy hány ezren és ezren bújtak át a szűrők résein, jól kiagyalt legendákkal, jó pénzért vett hamis útlevelekkel.

Am arról csak később szerzett tudomást a világ, hogy Berlin határán még fel sem sorakoztak az ostromágyúk, amikor már készen állt egy szervezet arra, hogy a hitlerizmus 12 évének legfőbb bűnösei részére a menekülést előkészítse. Számolatlanul rendelkez-

tek a legkülönfélébb nemzetek devizáival és mindennél nemzetközibb aranyával. Ezeknek döntő hányadát a haláltáborok fogaranyáiból öntötték tömbökbe, és néhány tengeraltjáróval már el is indították titkos célpontokra.

A kimentés terveiben Hitler, Göring Himmler és Goebbels nem szerepelt. Ők úgy határoztak, nem kockáztatják meg a fogság-bakerülést, a megszégyenítő szembesítéseket és ítéleteket. (Göring később mégis megkockáztatta.) Az első számú bűnösök egyben azt is tudták, hogy nincs olyan távoli pontja a világnak, ahol fel ne kutatnák őket. Adolf Hitler öngyilkos lett (bár az azonosítás egyes pontjain máig is vitáznak a szakemberek!) és csak a naiv, gyermeteg néplélek volt fogékony azokra a rádióadásokra, amelyek a szövetségesek rászedésének nevezték a Hitler-holttest megtalálását, jelentve, hogy csupán egy hasonmás volt, mert a „Vezér” biztonságban van és évek kérdése csupán, míg felharsan újra a nemzetszocialista riadó. Éppen csak ki kell várni.

Akadtak, akik gyorsan börtönbe menekültek és kisebb vétségeket vállalva, sikerrel kerültek el a főbenjáró bűnök számonkérését. Tehették, hiszen zsoldkönyvek és eltűntek hátrahagyott igazolványainak tömkelegével rendelkeztek. Éppen csak meg kellett tanulni néhány új személyi adatot és a rutinkihallgatások során egymást igazolták a volt bajtársak.

A legnagyobb többség ebben sem bízott. És egymásban sem. Hiszen az utolsó napokban már Göring is különtárgyalásokat kezdett a szövetségesekkel, Himmler SS-főnök is kereste a partnerkapcsolatokat, s ezek

hállatán a hazugság birodalma, mely saját vezetőit is megtévesztette, már reputációjában is összeomlott. Így hát a derékhad, amelynek nevei már ott szerepeltek a szovjet és angolszász felderítő szervek kutatókartonjain, inkább választotta a menekülés egyedi útját. Még akkor is, ha ez az „egyedi” szócska pontatlan kissé, mert ama bizonyos szervezet nélkül elképzelhetetlen lett volna. De erről még bővebben lesz szó.

Máig is rejtély övezi, hogyan tudott Martin Bormann (Hitler pártbéli helyettese) megszökni az ostromlott Berlinből egy utcáról startolt könnyű futárgéppel, átjutva légvédelmi zárótüzeken, fróntokon, és az ellenség által megszállt hatalmas területeken. A pilótanő, a vaskeresztes Hanna Reitsch kapitány sírba vitte a titkot és Bormannt hiába látták azóta többen is plasztikai műtéttel eltorzított arcával a szerzetesrendek missziós útvonalán Itália és Dél-Amerika között. Feltűnt, aztán mintha a föld nyelte volna el. Felszívódott Müller Gestapo-főnök is, és csak a balga hitte, hogy azzal a Kongó-Müllerrel azonos, aki Biafrában tette hírhedtté volt SS-ekből toborzott kommandóját. Tartja magát az az értesülés is, hogy az auschwitz-i táborparancsnok, Rudolf Hoess majdnem megmenekült, mert az amerikaiak a kutatási lajstromra már rávezették, hogy „Angliából hazaszállítva”, azt gondolván, hogy Rudolf Hessről van szó. Mit nekik egy „o” betű!

Nem! A bormannok és müllerek nem azért készítették elő új azonosságukat oly precízen, hogy párezer dolláros zsoldért rajtavesztessenek egy vállalkozáson Csombe vagy az új katangai diktátorok szolgálatban, vagy fennakadjanak a titkosügynökök csapdáján. Ha

ötlettárunk kimerült vagy csakugyan fenyegetett valami elrablás veszélye, jött a gyors kimúlás legendája. Akár némi csontvázmaradvány exhumálásával is. Így történt Bormann-ügyben is. Kellett a holttányilvánítási okirat a családnak. Anélkül nincs örökség!

De vajon hisz-e a be nem avatott külvilág e hirtelen halálverziókban? Betudja-e csakugyan a biológiai törvényszerűségeknek, az öregségnek, az emberi szervezetnek a világtól való elzártság következtében való gyorsabb égésének? A túlélők megszokták, hogy csak saját szemüknek higgyenek. Lehet, hogy épp korunk varázsa, az elektronika szoktatta hozzá ehhez. Az „egyszemű szörny”, amely mégiscsak, olykor az egyidejűség varázssával hozza be szobánkba távoli földrészek legképtelenebb eseményeit. Amikor ezeket önt el a láva-iszap folyam vagy szemünk láttára készíti élete utolsó felvételét az operatőr a salvadori halálbrigád sortüzében... Repülők zuhannak le, emberek tízezreit környékezi az éhhalál... a néző maga „tapogathatja” le a képernyőről információit és hisz nekik.

Az „előzmények nélküli hirtelen halál” meséjét már csak a Monte Christo élteti. A Dumas-i anekdota annak magyarázatára, hogy miért támadnak hirtelen új életre a regényben egyszer már elhalálozottak, vagy miért szerepelnek újra megöletésük után? Az elbeszélések szerint a francia remekíró, aki sokszáz figurát mozgatott regényeiben, amatőr fafaragó módjára elkészítette azok kicsiny figuráját is, hogy akivel végzett, annak lefektesse az ablakpárkányra rakott kicsinyített mását. Am egy túlbuzgó takarítónő ott is törölgetett és nem feltétlenül ugyan-

azokat fektette vissza, amelyeket már úgy talált.

De az auschwitzi If várból nemigen lehetett megszökni, és a halál 1. számú angyala, akinek sikerült — igaz épp az ott elkövetett bűnöktől hajtva — máig is sikerrel „életi halála krónikáját”.

Ez a kínosan precíz meghatározás George H. Lane úrtól ered, őfelsége nyugállományú ezredestől, akivel e sorok írójának 1985 decemberében volt módja egy érdekes beszélgetést folytatnia olyan titkairól a második világháborúnak, amelyet 40 év után szabadítottak fel a levéltárakban, feloldva az érdekelteket a kapcsolatos hivatali esküktől is.

A különleges hadviselés 64 tagú „X” kommandójának egykori tagja mindmáig figyelemmel kíséri hajdani ellenfelei sorsának alakulását. (A Rommellel való találkozásáról készült riportfilm 1985 decemberében került sugárzásra a Magyar Televízióban.) Amikor a vízbefulladás mengelei történetéről beszélgettünk ezt mondta:

— Szánalmas az utókor emlékezőtehetsége és hiszékenysége mindazokkal szemben, akiket el akar veszejteni, mert mindig fűződnek érdekek ahhoz, hogy valaki eltűnjön a horizontról. Gyanús eszmék, pénz és nők. Ezekből áll össze, mintegy akadályjelző forgalmi tilalomfa az is, ami gátat szab a hivatalos és magánérők kutatószenvédélyének. Elmondom egy angol miniszter ügyét. Néhány éve történt. Neve most nem fontos, aki emlékszik rá, amúgy is tudja. Az is teljességgel közömbös, hogy hazaárulás, kártyaadóság vagy egy kitudódott love story háromszögének melyik ága készítette gyors eltűnésre, ha tetszik öngyilkosságra, mert egy

hétvégén a brighton-i tengerparton csak szandálját, törülközőjét és napszemüvegét találták meg. A balesetjelző képzeletbeli háromszög egy időre felemelkedett, hogy utat nyisson a Scotland Yard könnyűbűvárainak is, és egy hivatalos eltűnési okiratnak, amely nélkül nincs sem utódlás, sem életbiztosítás. A világ leírta a derék politikust, családja megsiratta, így aztán nem kis port vert fel az ügy, amikor jó pár évvel később Ausztráliában ráakadtak. Mivel azonban a hazai számonkérők válogathattak a szökés motivációin és Anglia érdekei úgy kívánták, hogy a legenyhébbet vegyék elő, némi telexváltás után megbilincselve hazahozták és börtönbe zárták. Hát ennyit a vízbefulladások legendáiról.

— De hát Mengele ügyében volt egy holttest is.

— Bocsánat. Egy holttest, vagy „a” holttest?

— Ez csakugyan kérdéses. De hát az agnoszkálási szakbizottság... még hozzá nemzetközi szaktekintélyek...

— Már mennyiben nemzetközi?

Az ezredes csöndben mosolygott. Mintha csak tudna valamit, amire még mindig kötelezi a hivatali titoktartás.

— Mennyiben? Hát emlékezetem szerint egy brazil, egy izraeli, egy nyugatnémet és egy amerikai.

— No comment! — Csak ennyit válaszolt. Nincs mit hozzátenni ehhez. Arca olyan volt, mint a védőügyvédé, amikor egy tárgyaláson az ellenfél tanúját hazugságon, ellentmondáson vagy nyilvánvaló elfogultságon éri. — Köszönöm, csak ezt akartam hallani!

E kötet szerzője mindössze arra vállalkozhat, hogy nyitogassa azokat a „fekete dobozokat”, amiket nagy gonddal őriznek és őriztetnek mindmáig világunk nyugati felében, mert a hitlerizmus 12 éves „repülése” után is kiderülhet, hogy nem ült mindenki a lelőtt horogkeresztes acélmadár fedélzetén azok közül, akiket még keresne a túlélők nemzedéke. Nem, mert nem is szerepelt mindenki az utaslistákon és az utolsó felszállásoknál már nem kértek sem ülést, sem ejtőernyőt, beálltak csöndesen a repülésirányítók közé, de még a kényszerleszálló pályák koordinátáiról is csak szűk körben beszéltek. Az a mesebeli Phönix-madár majd újjáéled poraiból is. Ők addig besorakoznak a csöndes kívárok közé.

Csak remélni lehet, hogy annyi év után lesz még része a világnak olyan meglepetésekben, mint a Barbie-ügy. Hiszen élnek még a gyilkosok és nem halt meg mindenki az egykor halálraítéltek közül sem.

Kinyílik az ODESSA-dosszié.

Névadója jó ideig csak egy kikötővárost jelentett. Most valami egészen mást.

Már az első nyomokból úgy tűnik, Dél-Amerikában a légcélszerűbb körülnézni. Ott tűnt el a legtöbb fasiszta vezér. (Dél-Amerikát írok a továbbiakban is, hiszen Latin-Amerika nem földrajzi fogalom még akkor sem, ha Rio Grande-től délre fekvő területek összességéről van szó. Ám ez a meghatározás inkább arra való, hogy Amerika angolszász országaitól különböztesse meg a spanyol, portugál és francia nyelvűeket. Végül is az USA-tól délre eső területekre igyekszünk, s a térkép mindig Dél-Amerikát mutat.)

Kalandozunk majd sokfelé, térben, időben is. Tartson velem a kedves olvasó. Első állomásunk Venezuela. Annak is fővárosa Az időpont 1985 utolsó hónapjai.

ÉJSZAKA CARACASBAN

Szállodai szobámban felbúg a telefon.

— Jó estét senor, felébresztettem talán?

— Igen, de most már mindegy, ki beszél?

— Azt hiszem a nevem nem sokat mond Önnek, legyen José Varga.

— Vagy úgy. Szóval helybéli. Miben állhatok rendelkezésére?

Néhány pillanat csend, majd új ismerősöm a lényegre tér.

— Azt szeretnénk tudni, mi a fészkes fenét keres maga nálunk?

Elakad a hangom. Mi ez? Ízetlen tréfa vagy provokáció?

— Már megbocsásson uram, de kihez van szerencsém valójában, meg mi ez a többeszám . . . egyáltalán kit keres?

— Magát, pontosan magát, és mi, az itt élő magyarok — nyomatékkal megismétli — az igazi magyarok, tudni akarjuk, hogy mi nek jött Caracasba.

— Értem — megpróbálok kedélyeskedni —, szóval ez afféle másodfokú vízumbizott-

ság, nem bíznak a saját külügyminisztériumukban se?

Egy percre újra elfog a kétség, hogy mennyire kell ezt az éjszakai hívást komolyan venni, nem hazai újságíró körökből ért-e meg valakinek párszáz forintot egy jó kis balhé, amit aztán majd fennhangon lehet mesélni a MUOSZ-klubban. Miért is ne? A crossbar-hívás épp úgy cseng, mintha a porta akarna felszólni. Sőt, a redakciók ügyeletén milyen egyszerű felemelni egy telefont. Hiszen Pesten még csak este van. Végre elhatározom magam.

— Uram, engem mindig arra neveltek, hogy ne beszélgessek ismeretlenekkel még telefonon se. Szóval a valódi nevét, ha szabadna?!

Most egy kis csomó akadályozza meg a beszélgetés eddig jól pergő fonalát, aztán gondolkodom egyet és a magam részéről befejezem a beszélgetést. Leteszem a kagylót és felkattintom az éjjeliszekrény lámpáját. Hajnali fél három. Bambán meredek magam elé, de ismét felriadok. A készülék újra jelez. Nem, ez nem lehet Budapest. Ilyen gyorsan mégse jöhet be a nemzetközi vonal.

— Ne rakosgassa le a hallgatót, mert újra hívni fogjuk, és addig jó magának, amíg csak telefonon érintkezünk. Vannak más eszközeink is.

— Megmondaná, hogy mit kíván?

— Látja, ezt már tisztességes hang. Így kellett volna kezdenie. Tehát, amint közöltem volt, nevem Varga, de ha kívánja, lehet akár Kovács is, abból éppen tízet talál a caracasi telefonkönyv 603-ik oldalán.

Ezt mindenesetre elraktározom magamban.

Akkurátus ember lehet, aki telefonkönyvet lajstromozza magyar nevű előfizetők szerint.

— Nos?

— Arra válaszoljon, mit keres itt?

— Hol itt?

— Itt nálunk, Dél-Amerikában.

— Nem annyit, mint maga vagy maguk, akiket úgy látszik vendégriasztóknak szerződtettek.

Kezd körvonalazódni a kép. Ez a „nálunk Dél-Amerikában” aligha támaszthat további kétségeket emigráns voltuk iránt. Ők incselkednek hát velem. Szinte láttam magam előtt, hogy pörög egy magnó a telefon mellett.

— Arra feleljen, miért jött és miért most?

— Kérem, mivel valami fejedelmi többsében fogalmaz, tekintsem mindezt egy éjszakai kihallgatásnak vagy valamiféle káderezésnek?

Csönd a vonalban, aztán bizonytalan pusmogás:

— Mi a fenét mondott: „kádározás”?

— Mondja ember, mikor jött el maga Magyarországról? A fogalmi rendszere...

— Itt most mi vagyunk a kérdezők, érti? És ha gyorsan akar szabadulni tőlünk, akkor válaszoljon: minek toltá ide a képét és kinek a megbízásából?!

Ekkor tettem le másodszor a kagylót, rögtön kérve a központot, hogy éjszaka lévén senkit ne kapcsoljon. Nem lehet olyan fontos ügy, ami ne érne rá reggelig. A szenyorita hangja baljós volt és fáradt. A megfelelő szavakat kikeresve adta tudtomra, hogy vannak esetek és hivatalok, amelyeknek a hívását azonnal kapcsolnia kell.

— És ez miféle hivatal volt? — kérdeztem

— talán a külföldieket ellenőrző, és arra volt kíváncsi, hogy miről álmodom? — Az álom egyébként teljesen kiröppent már a szememből, így hát újra és nagy nyomatékkal megismételtem, hogy üzenetet bárkitől átvehet reggeli továbbításra, de ha még egyszer éjszaka, helyi hívást kapcsol, előzetes engedelmem nélkül, panaszt teszek az igazgatóságon.

Körülbelül itt tarthattam, amikor újra a férfi hangját hallottam.

— Adok egy tanácsot magának. Pakoljon össze és tűnjön el Venezuelából. Van egy reggeli járat, az elviszi Zürichbe, onnan meg hazatéblából a Maszovlettel.

Maszovlet?! Úristen. Milyen fogalomtárral él ez a bomlott agyú! Most már nemcsak azt számíthattam ki róla, hogy közvetlenül a háború után jöhetett el, de azt is, hogy vagy a szállóból beszél, vagy valami külön vonala van a központhoz. De azt még mindig nem zárhattam ki, hogy nem egy magyar származású alkalmazott űz-e gúnyt és unalmat velem, akinek épp nem kell se bőrdöngőket cipelnie, se liftet vagy lefolyókat javítania, egyszerűen látott a recepció asztalán egy magyar útlevelet, hát most elszórakozgat. Mindenesetre az éjszakámat már elvitte az ördög.

Bűnügyi filmek hasonló szituációjánál kezdi meg a felriasztott idegen elbarrikádózni magát a hotelszobában. Megvizsgálja, jól záródik-e az erkélyajtó, nincsenek-e túlméretezett szellőzőnyílások, aztán biztos, ami biztos, csőre tölti automata pisztolyát és alvást színlelve a paplan alá bújik.

Am mit tegyen az újságíró, akinél legfeljebb egy magnetofon van, az sem épp vere-

kedésre, hanem érdekes beszélgetések rögzítésére. Azt meg senki sem gondolta, hogy egy ilyenre még az éjszaka sor kerülhet.

Reggel géppel írt cédula csúszik be az ajtó alatt.

„Jól jegyezze meg senor Kovács figyelmeztetését. Már csak 12 órája van az elvonulásra!”

A folyosó persze üres, a takarítófiú senkit se látott. Lehet, hogy éppen ő dugta be azt a cédulát némi borra valóért. Újra elolvasom a szöveget, amelyből főleg az utolsó szóra ugrik vissza minduntalan a szemem. Merthogy túlon túl szögletes, mondhatnám katonás eredetű.

Délelőtt belátogatok a követségre. Mutatom egy attasénak a cédulát, s amíg olvassa, arcát figyelem. De épp oly kiismerhetetlen, mint az orvosé vizsgálat közben. Lassan mosolyodik el.

— Előzmény? Néhány névtelen telefon, vagy rögtön ezzel indítottak?

— Hát telefonáltak éppenséggel. Vagyis egyvalaki, de minduntalan többes számban fogalmazott.

— Nyugtalan vagy?

Kerültem az egyenes választ, inkább én kérdeztem.

— Mit tegyek?

— Mit tennél? Nem költözhetsz be ide, én meg nem tudok őrt állítani melléd. Ha akarsz nekik egy szívességet tenni, utazz el. Szép kis cikket kerekítenének köréd az emigránsok Karibi Újságjába, a berezelt pesti újságíróról.

— Ott még azért nem tartunk. De azért elutazom. Pontosan egy hónap múlva — kezdett formát ölteni bennem az éjszakai fan-

tomhang —, de talán addig is átköltözöm egy másik szladiba. Meg aztán jönnek a társaim is, megkezdődik a riportkörút.

— Fölösleges a hurcolkodás. Rád találnak. Ezek ebben lelik örömüket... fanatikusok.

— Kik ezek egyáltalán?

— Nos, ők azok a gyászmagyarok, akik koronás címerrel rohangálnak, akad köztük kis és nagy nyílas, volt vezérkari tiszt, politikai nyomozó a hajdani magyar Gestapótól, öreg csendőrparancsnok, de akad közönséges jutasi őrmester is, akit itt léptettek elő tisztté, ha szolgálataival arra érdemesnek találták.

— Kimúló bölénycsorda?

— Újratermelődő.

A diplomatát már várták, de mielőtt elment, még meghagyta, hogy melyik kávéházba menjek el és legyek teljes bizalommal kétségeimet és kérdéseimet illetően a tulajjal.

A Metróban úgy helyezkedtem, nehogy hátulról nekem támadjon valaki. Már arra is felkészültem, hogy a velem utazók egyike hirtelen falhoz szorít és rám rivall: „nem megmondtuk, hogy utazz el!” A krimikben ilyen helyzetekben már tegeződnek a szorongatottal. A gengszterek meg a rendőrök is.

Az utcán eső permetezett, de nem bántam. Hozott valami enyhülést ebben a téli forróságba. Meg némi szél is kerekedett nyomában. Caracas több mint ezer méteren épült. Különös mikrovilág. Klíma tekintetében is. Vettem egy újságot és amíg átvágtam az Avenida Bolívaron, úgy éreztem, túl közel jött hozzám egy kocsí. Szinte súrolt, aztán továbbrobogott.

— Itt kérem, nyomják a kakaót — mondta a kávé, amikor vendég híján mellémkuporodott, lehetett vagy 150 kiló —, azt hiszem

Pesten hallottam így, múlt nyáron. Tudod kérlek — áttér a tegezésre — ez egy gazdag ország, és petróleumban (így mondta a benzint) főként annak exportjában világelső. — Mesél, mesél az öreg es elmondja, hogy jól választott, amikor éppen 50 éve ide vándorolt. Így hát a háborút is megúsza. — És főleg milyen gazdag lehetne — felemeli a kezét —, ha nem pocsékolnák el az ország javait.

— Egyébként milyen itt az élet? — kinyitom a noteszomat.

— Ó, igazán prima, éppencsak idegekkel kell bírni — és suttogóra veszi a hangját —, hallottad mi történt az éjszaka?

— Nem, meséld el.

— A repülési tilalom ellenére, leszállt a városi magánreptéren egy kétpropelleres utasgép. És Fernandez, a drogkirály ült benne, az, akit a hatóságok már két éve holttnak nyilvánítottak. És még nem is ez a fő szenzáció, hanem, hogy újra találtak a táskájában tíz kiló heroint. Ez már valami, és amikor le akarták tartóztatni, lövöldözni kezdett, ő is, meg a pilóta is. Három rendőrt kicsináltak.

— És elkapták őket?

— Frászt. Begyújtották a motort és átrepültek Brit-Guayanába. Ennek a Fernandeznek gyanús német kapcsolatai voltak mindig. Mert a jó öreg nácik most mind rákapcsoltak a heroin-bizniszre. Valamiből nekik is élniük kell, nem igaz?

— Es a kormányzat?

— Figyelj ide, nem hallottál még olyat sosem, hogy az illetékesek félrenéznek? Persze távol álljon tőlem, hogy ilyet állítanék a mostani kormányról.

— De az illetékesek azért félrenéznek. Igaz?

— Beszéljünk másról, akarsz egy kis vörösbort. Olyan erős, mint a bikavér. Ettől aztán majd jól tudsz aludni.

— Főként, ha hagynak. Igazad van, beszéljünk másról. Mit tudsz a fasisztákról, szervezkednek még?

Azt hittem megfullad, mert épp meghúzta mangólével teli kriglijét, s a kérdés azzal a sűrű sziruppal együtt akadt meg a torkán. Köhögött egy sort, majd becsukta az ajtót.

— Tönkre akarsz tenni? Mit beszélsz itt nekem fasisztákról. Ezt még akkor is megértik, ha magyarul beszélünk. Egyébként épp elég van itt is belőlük. Hazai is. Nekem már lőttek be az ablakomon is, mert október 23-án nem tűztem ki a zászlót. Ha megkérhetem, tisztelt szerkesztő úr, méltóztassék moderálni magát.

Felindultságát akarván jelezni: visszatért a magázásra.

Vannak emberek, akik ezer krimi olvasása vagy megnézése után sem értik kellőképp: mennyi ármány és csalási lehetőség rejlik személyek felcserélhetőségében, abban, hogy X átveszi D azonosságát, bele(k)öltözik személyiségébe, amit még az is megkönnyít, hogy főként a fiatal korosztálynál a borzos haj, a szakáll nemhogy segítene megkülönböztetni őket, összemosza a különlegességek jegyeit. Hát még a személyi igazolványok (s olykor útlevelek) gyorsfényképeinél mennyi csapda rejtezik, nem is szólván az időről, az öregedésről, melynél ember legyen a talpán, aki tíz év változásait kellő bizonyossággal követni tudná.

És vannak esetek, amikor az igazolvány-

csere lehetősége azzal ér fel, hogy valaki egyszer csak eltűnik egy körözőlistáról, más meg jelentést tesz műfelháborodások közepe, úgymond iratainak eltűntéről. Kap is másolatot, de attól kezdve ugyanazon a néven többen is élnek a világban. Még várat magára az az ötödgenerációs számítógép, amely az átfedéseket ki tudná mutatni, de ahhoz, hogy csakugyan ki tudja — az adatok pontos betáplálása lenne szükséges.

A venezuelai bűnügyi rendőrség főkomisszára, (mire e sorok nyomdafestéket látnak, már nyugdíjas!) arról panaszkodik, hogy semmire se mennek a személyi igazolványokkal, mert a lakosság nagy hányada nem hajlandó regisztráltatni magát, s amikor erőnek erejével ráveszik és a kezébe nyomják az igazolványt, képes egy idő után elcserélni azt valamelyik rokonával vagy barátjával. „Hogyan lehetne erkölcsi felelősségről, állampolgári öntudatról beszélni, amikor az írástudatlanság oly mérvű, hogy saját nevük helyett is csak ujjnyomaikat hagyják hátra a választói névjegyzéken.”

Igaz is, a legfontosabbat majdnem elfelejtettem. A főkomisszárt Ignazio Tordásnak hívják, 45-ös kivándorló (pontosabban: bevándorló) és mivel más szakmája nem volt, a rendőri ügyeknek pedig egyfajta szakértője volt a régi Magyarországon, hát rendőrködött tovább. Előbb „karhatalmi harcászatot” tanított a helybeli, sokszor indián származású és sem nem elég erélyes, sem nem elég művelt állománynak, később, amint a kiképzési szaknyelv után az irodalmat is elsajátította, már intellektuálisabb munkára fogták. Oktatott nyomozókat, kémelhárítókat, és bevatta helybeli kollégáit a telefon és posta-

forgalom ellenőrzésének, a figyelésnek, a motozásnak titkaiba úgy, ahogy ő azt még Sombor-Schweinitzer főkapitány úrtól megtanulta.

Végül főkomisszár lett senor Tordás, aki az ékezetet elhagyta az „a” betű fölül, épp elég nyelvtörő mutatványt kívánt új polgártársaitól, hogy ne valami egészen mást mondjanak neve helyett.

Nem volt elragadtatva az ötlettől, amikor hivatalában felkerestem (fél év hiányzott amúgy is megnyújtott szolgálatának bevégzéséig, már csak számára fontos ügyekben rendelkezett, és mondták, a nap nagy részét újságolvasással töltötte). Amikor névjegyet beküldtettem hozzá, váratott egy ideig, aztán úgy döntött, megnéz magának egy ilyen csodabogarat, aki csak úgy itt terem, és előzetesen be sem jelentkezik telefonon. Odaéha talán így szokás? Kíváncsi lenne ő, mi történne, ha egy venezuelai újságíró csak úgy, hipp-hopp betoppanna a budapesti „oberhére”. (Még emlékezett a múlt világbeli vagánynyelvre.) De elhatározta, hogy legjobb modorát veszi elő és kioktatja ezt a vörösvilágbeli firkászt művelt és demokratikus viselkedésből. Ki tudja, talán még haszna is lehet ebből a beszélgetésből. Elvégre húgának családja pár éve repatriált Magyarországra, és bár tudtak az ő viselt dolgairól, visszafogadták őket. Egyszer talán, ha már nyugdíjban lesz, megpróbálkozik egy turistavízummal.

Amikor bevezettek hozzá, magyarul köszönt, kezét nyújtotta és úgy tett íróasztalába kapaszkodva, mintha valami fontos nyilatkozattételre készülne.

— Kérem, ki kell jelentenem, hogy mi itt

erős brazil kávét fogyasztunk, még hozzá napjában ötször is, megkérdem, kíván-e egy csészével?

A gesztust illő módon viszonzotam.

— Megtisztel főkomisszár úr, köszönettel elfogadom, mindössze azzal a megjegyzéssel, hogy e tekintetben is edzett vagyok, mert hogy Európában az olaszok után nálunk készül a legerősebb presszókávé.

Aztán még eltelt vagy negyedóra műveltségének fitogtatásával a legkülönfélébb nyelvészeti és gasztronómiai kérdésekkel. Ha jól emlékszem, végszavamat felkapva, még azt is elmagyarázta, hogy tévhit az esspressónak a hasonhangzású express-hez való bármiféle rokonítása, sokkal inkább az esprimére igaz van köze, ami az olaszban a préselést jelenti, a prés pedig már a pressé-hez, vagyis a sajtóhoz vezet, vagyis hazaérkeztünk. Ezután még tudálékosan okított a konyakospoharak enyhén behajló felső pereméről, amelynek az a feladata, hogy a kipárolgást megakadályozza, szemben a vörösbor felszolgálásának szertartásával, amit a világ minden éttermében elpuskáznak. Szinte belemelegedett, amint nyelvcsettintgetések közben arról szólt, hogy csak a latin vendéglátás ismer olyan finomságokat, hogy az üvegből a pincehideg vörösbort szervírozás előtt széles öblű kancsóba tölteti át, hogy egy fél órán át felvegye a helyi légkört, megszabaduljon a fölösleges savanyú gázoktól és azoktól az apró lerakódásoktól, amelyek minden üveg alján megtalálhatók.

El voltam ragadtatva sokoldalú képzettsége felett és ezt nem is győztem hangoztatni sűrű jegyezgetés közben. Most már bevallhatom, akkor már inkább kérdéseimet fogal-

maztam, de ő elégtétellel figyelte, hogy megmozgatta golyóstollamat.

Most utólag is meg kell állapítanom, nem keltett rossz benyomást bennem Tordás Ignác úr, aki előélete dacára sem tartozhatott a megrögzött fasiszták törzsébe. Éppen csak rendőr lett hajdanában danában, mint tandíjat fizetni nem tudó joghallgató, és tette a dolgát, nyilván nem kis ügybuzgalommal. Talán pofozkodott is, de főbenjáró bűnök nem terhelhették lelkiismeretét, mert 1945-ben megúsza egy rövid vizsgálati fogsággal, aztán kitették a szűrét a rendőrségtől. Más-hoz nem értett, a jogi kart előlről kezdeni nem akarta, hozzácsapódott inkább egy cionista (!) kivándorló csoporthoz és egy régről rejtegetett hamis útlevéllal elhagyta az országot. Egészen Ciprusig azokkal együtt utazott az amerikai Joint kosztján. Aztán kiállt a sorból, mondván, „nekem uraim semmi keresnivalóm Palesztinában, inkább Dél-Amerikába megyek!”

És ment.

A maga módján még szép karriert is csinált.

Mosolyog. Még egyszer visszatér ehhez a maga nemében csakugyan páratlan kivándorlási módszerhez.

— Maga most csodálkozik és a legnagyobb pimaszságnak könyveli el, hogy én, aki a pesti gettó falainál az őrséget ellenőriztem, meg bizonyos hivatali ügyek még Hain Péterhez és a Gestapóhoz is fűztek, egyszer csak beállok egy zsidó „exodus” csoportba, eszem velük a jó amerikai marhahús-konzervet és a fehér Hershey-tropical csokoládét, megalszom velük a bécsi és milánói átmene-ti szállásokon, táskámban egy 6,35-ös Piper

pisztollyal, amit egy formájára kivágott imakönyvbe ragasztva viszek magammal a végző helyzetre tartalékolva, ha netán valaki felismerne...

— Egyéni ötlet volt, avagy némi sugás is?

— Inkább sugalmazás. Én bizonyos áttételekkel 44-ben már hallottam egy szerveződő náci organizációról. Nyilván tudja, miről van szó. Nos, annak volt egy olyan értelme, hogy „a járt utat a járatlannal...” gondolom érti... namármost, ha ők, a kipróbált és hétpróbás Skorzeny-legények képesek voltak tetovált hónaljukkal nyomába szegődni az ilyen cionista „alija” csoportoknak, már miért ne tettem volna meg én, akinek a külsőm... hogy úgy mondjam, hát semmi rendkívüliséget nem mutatott. Akkor még fekete volt a hajam, nem ilyen ősz...

— Volt rá példa más esetben is ehhez hasonló... párhuzamosságra?

— Párhuzamosság, paralelitás. Jól mondja. Hát hogyne. A bulvársajtó hetekig csámcsogott azon, hogy az angol titkosszolgálat 1946-ban akciót szervezett az algíri Servantes barlangban rejtőző náci háborús bűnösök ellen. S a meglepettek azonossága inkább az Intelligence Service-t lepte meg, mert kiderült, hogy nem éppen őrzők, hanem őrzöttek voltak Auschwitzban. A németek egy föld alatti üregben húzódtak meg ez alatt. Az angolok pedig a rezont menteni akarván, azért mindenesetre keményen felszólították őket, hogy ha a palesztin mandátumterületre igyekeznének, ott azon nyomban internálva lesznek.

Szóval az azonosság. Ekkor kezdtünk róla beszélgetni. S a főkomisszár kifejtette ag-

gályait mindazzal a különbözőséggel vagy inkább elmaradással kapcsolatosan, ami a bűnüldöző és a gengsztertechnika közti sávban húzódik.

— Ugyan kérem — és legyintett —, a mai felgyorsult idejű világban, amikor egy új népvándorlás tüneteivel mérkőzik minden nap a rendőri apparátus, már hogyan lehetne kiszűrni a hamis, vagy „second hand” útleveleket... — finoman a kereskedelem újkeletű „másodkéz” fogalmával jelezte a közkezen forgó, lopott útiokmányokat —, ha mi kiagyalunk valami ismertetőjelet, biztos, hogy egy idő után az iratgyárak is ráhangolnak ugyanarra. Meg aztán kicsit különbözni is akarunk az USA nyíltsisakos, nem ritkán brutális ellenőrző gépezetétől. Elvégre ez egy latin ország, és a lezserségnek legalább behizelgő látszatát fenn kell tartani.

— Értem uram — és buzgón jegyezgettem, majd hirtelen kaptam fel a fejem, épp úgy mint a kávésnál — és mi van a fasisztákkal?

Nem játszotta a csodálkozót, mintha már várta volna a kérdést. De azért húzta az időt.

— A régiekre vagy az újakra gondol?

— Ez nem egy tartomány?

— Szó sincs róla. Ez kérem a színek egész palettáján végighúzódik. De hadd bocsássak valamit előre. Nálunk kérem legális kommunista párt is van.

— Tudom. Épp tegnap voltam a székházukban.

— Na mit szól hozzá? Egy öreg bolsevik főtitkár, akit Jézus Farianak hívnak. Igaz, a szobájában van egy Guevara-kép is, méghozzá neki dedikálva.

— Láttá?

Nem jött zavarba, éppen csak a megfelelő szavakat kereste.

— Hogy én? Persze nem, de jelentették.

— Van ott embere, beépítve?

— Mintha a fasisztákra kérdezett volna ... szóval ... itt Dél-Amerikában, ha „peronistákról” van szó, már az is egy odaillő színezet, de ez helyi inspiráció.

— És a német bevándorlók, az ODESSA-expresszel érkezettek?

— Hm ... hát hogy is mondjam ... vannak, megvannak ... azok kérem elpusztíthatatlanok. Vigyáznak egymásra.

— Nekem ... nekünk európaiaknak megnyugtatóbb lenne, ha a rendőrség vigyázna rájuk, valahol a konkvisztádoroktól örökölt várbörtönök egyikében.

— Azt nem lehet kérem. Ha a kormányzat elfogadta egyszer a pénzüket, szaktudásukat, állampolgársággal kellett fizetni érte.

— Úgy, mint az ön esetében?

— Nekem kérem, csak szaktudásom volt. És maradt is, még élemedett koromra is. A tapasztalat kérem, ami most például azt diktálja nekem, hogy fejezzük be ezt a beszélgetést — és felemelte piros telefonját. — Annabella, a vendégem távozik.

Magyarán mondvá, ki voltam rúgva. A főkomisszár ráunt arra a méltatlan szerepre, hogy dolgozószobájában, megannyi kihallgatás színhelyén, őt faggassák, s az első adandó alkalommal kiadta utamat. Tehette volna durvábban is. De volt annyi stílusérzéke, hogy ha már utolsó percekig játssza a nagy-menőt, aki forgószékéből, anekdotázva, a megrendíthetetlennek tűnő nyugalom sáncai mögül elfecserészik egy távolról jött újságíróval, akkor már sportszerűen végigjátsz-

sza a mérközést. Ha másért nem, hát nyelvgyakorlat okából. Szó ami szó, némi hadarást és „sz”-nek ejtett „s” betűket leszámítva csaknem tökéletesen bírta anyanyelvét. Igaz, később megtudtam, hogy felesége is magyar nő, akivel módja van éltetni szókincsét, amit alighanem hazulról rendelt lapokkal is gyarapíthat, már hivatali kötelességből is, ugyanis észrevettem, gyanútlanul keveri beszédébe a legújabb kor jövevényszavait. Ilyeneket is tudott mint „maszek”, „gebin”, sőt a „GMK”-kről is volt egy megjegyzése.

Ez a beszélgetés egyébként némileg hosszabb volt, mint ahogy az előzőekben leírtam, de a bemelegítés rutinmondataival nem akartam a kedves olvasót untatni.

Egy dolog azért még elmondásra kívánczik.

A távozásom végül is nem volt olyan gyors, mint hitte, bár a titkárnőt már berendelte, hogy kísérjen ki. Az ajtóból visszafordulva kérdeztem meg:

— Mondja főkomisszár úr, mi önöknél a helyzet, mennyiben kell komolyan venni a telefonon fenyegetőket?

Meglepetés ült ki arcára

— Életveszélyes volt a fenyegetés?

— Ahogy vesszük. Ez egy felszólítás volt, méghozzá éjszaka, arra vonatkozóan, hogy 24 órán belül hagyjam el Caracast. Ismer ön egy bizonyos Jose Vargát, akit melleleg Kovácsnak is hívhatnak?

— És ki lenne ez a Varga-Kovács?

— Épp arra lennék jómagam is kíváncsi. Mindössze annyit közölt, hogy ma este lejár a határidő, pucoljak Venezuelából, különben velük, az „itteni, igazi magyarokkal” gyúlik meg a bajom.

— És Ön most rendőrségi védelmet kér? És épp tőlem, akit alig pár perce még egy kalap alá vett a fasisztákkal?

— Félreértett. Sajnos mindkét esetben. Mert ha fasisztának tartanám, legkevesbé önhöz fordulnék. Aztán vigyázni is megtanultam magamra, éppen csak az érdekelne, hogy mennyire állnak önök, intézményesen az ilyen akciók háttérében, ha nem is sugalmazásában?

— Semennyire. Ezek magányos farkasok, akiket a Magyar Házban kell keresnie. Nekem nincs kontaktusom velük. A kollaborációt ezek az organizációk egymás közt végzik. — Amint idegesebb lett, egyre több idegen szót kevert mondókájába. — Persze, azért ez a konstelláció... ez az aktuális szituáció... különös... mondja kérem, nem publikált az elmúlt időben valami rájuk is vonatkoztatható antifasiszta riportázst, valami dokumentumot?

— Dehogynem, nekem kérem ez ars poetica-m.

Öklével rátámaszkodott az íróasztalra.

— Akkor meg mit protestál!? — Érezte, kicsit elvéti a hangsúlyt, megenyhültebben tette hozzá. — Amíg a tartózkodási vízuma érvényes, joga van ittmaradni.

— Aludni is van jogom? — bambán nézett rám. — Kérem, ha netán kiokumlálná valami nyilvántartásból, hogy ki lehet ez a Kovács alias Varga José úr, talán említené ezt meg neki is. Köszönöm előre is.

— Volt szerencsém!

Az audiencia véget ért.

Sok kérdésre kaptam választ, és kezdtem hozzászokni, hogy a hangsúlyokban, a félbe-maradt mondatokban, és a különös arckife-

jezésekben néha a kijelentésekkel ellentétes értelmek rejtőznek. Annyiit' mindenesetre el-értem ezzel a röpke interjúval, hogy ha újra hallat magáról az éjszakai telefonáló, elküldöm Ignazio Tordáshoz, mondván, hogy épp róla beszélgettünk.

A terminust tehát elfelejtem, bár eddig se foglalkoztatott túl komolyan. Éppen csak úgy befészkelte magát az ideggócaimba, hogy ha írógépet vagy kasszát hallottam csöngeni, rögtön eszembe jutott. Pedig az a telefon valami brekegő-búgó hangot hallatott. Mind-egy. Maradok akkor is a Salvatore szállóban.

A belvárosban járva újra betértem egy capuccinóra a magyar kávéházba, hogy a kedves öreg Federicótól némi tájékoztatást kapjak a Magyar HáZRól. Nem mondhatni, hogy kérdésemre fülig húzódott volna a szá-ja. Megpróbálkozott az elterelő hadműve-letekkel.

— Ide figyelj — újra tegezett —, beavat-lak a kávékészítés rejtelseibe. Mert amit máshol adnak neked, az lóhúgy, érted? Na nézz csak rám . . . Kávé, aztán egy kanál ka-kaó, tetszés szerint egy kis tejszín, cukor . . . így, most ha akarod feltupírozom neked, ahogy Pesten mondják . . . mondtam már neked, hogy én minden évben . . .

— Feri bátyám, a Magyar HáZRól, ha len-nél kedves . . .

Körülnézett és maga elé motyogta — a fene ott enné mindegyiket. Mi dolgoz neked azokkal a lóköttőkkel. Vitéz Barthos generális úr házanépével, akik kocsikeréknyi tortát sütnék minden Miklós napra, meg előléptetik egymást, meg . . . meg . . .

— Meg?

— Hát ilyen marhaságokat csinálnak, nos jó a capuccinó, kérsz egy kis habot is rá?

— Inkább egy pohár vizet, és még valamit... azokról.

— Bolondok mind! Azt hiszik, megállt az idő a világban azzal, hogy ők otthagyták Magyarországot. Leveleznek a Zita királynéval, meg a Habsburg Ottóval, járt itt az a hóbortos kardinális is, aki 56-ban rögtön a földkérdést kezdte buzerálni. Éppen csak a nevét nem akarom kimondani.

— Jó, jó, de mi a főtevékenységük?

— Mi lenne, a szarkeverés.

— És abból megélnék?

— Nekem legyen mondva. Az egész nem más mint egy üzleti vállalkozás. Részvénytársaság. Maga a telek meg a ház is felér egy vagyonnal, a tagdíj, meg a rendezvények bevétele meg mindenféle titkos alapra megy.

— Tudsz erről valamit?

— Ha tudnék se mondanám.

Kezdtem magam Szicíliában érezni, ahol a maffiózókról faggattam szállásadómat. Az indíték azonos volt. Én elmegyek, ők maradnak. És nem válogathatnak a vendégek között.

Később az járt az eszemben, hogy kis ország vagyunk, ám mégis sajtónagyhatalom. Nem arról a statisztikáról jutott mindez eszembe, amely a másfélezret is meghaladó újságaink számát szembesíti 6—7 millió felnőtt lakossal, hanem arról, hogy a Dél-Amerikában bujkáló nácikról írt cikkeimet eljutatta az érdekeltekhez, és ha nem is ők válaszolnak, válasz egymaga az az éjszakai telefon is.

Tessék, már megint ott tartok.

Szóval, talán eljutnak ezek az írások Tordás úr és más „bűnüldöző” apparátusokhoz is, akiktől sok jó nem várható, de legalább tudják, hogy az öreg kontinensen is számon tartják az egykor eltűntnek nyilvánított háborús bűnösöket, és bár megmosolyogják és „fölösleges vagdalózásnak” tartják a kiadástási kérelmeket, azért egy-egy rossz éjszakát talán a felidézett rossz szellemeknek is okoz egy-egy tudósítás, vagy évforduló kapcsán íródott glossza. És ezen már az sem változtat, ha a szóban forgók sűrűn váltogatják lakhelyeiket, neveiket, talán még küllemüket is. Az ilyen Magyar, Olasz és Német Házakba azért vissza-visszajárnak. S ha egy-egy kokárdás összeröffenen talán elmerengenek vereségükön is, hiába öltik fel régi fantáziauniformisukat, nemezből készített ruhahamisak imitációikat és kitüntetéseiket, melyeket egy bécsi éremgyűjtőtől rendelnek katalógus szerint a Signum Laudistól a Mária Terézia rendjelig. Egyszóval a réges-régi ceremóniák emlékparádéin legalább az csökkenetheti az ezer gyertyafényes esték fényét, hogy odahaza tudnak róluk, viselt dolgaik nem merülnek feledésbe.

A nagykövet mesélte el másnap, hogy miként akadt rá egyszer az őserdő szélén egy magyar zászlóval díszített haciendára. Mivel pedig a venezuelai köztársaság nem épp az a koronás-címeres, nemlétező Magyarországot ismeri el, hanem azt, aminek kicsiny zászlója az ő kocsiján lobogott, úgy gondolta, legalább a megismerkedés szintjéig benéz abba a házba.

Nem volt éppen barátságosnak tekinthető a fogadtatás, amikor a „buenos dios”-t bekiáltotta a kertkapun. Ugyanis puszkazávárok

csattanása volt a válasz. A három, ma már korosodó férfiú talán csak azért tartott keze ügyében fegyvert, mert puskaművesek voltak, de azért még nem kellett volna löszert is nyomni azonnal a töltényűrbe és feltétlenül így válaszolni: „45-ben ti akartatok kinyírni minket, lehet, hogy most mi tesszük ezt veled.”

Amikor hajdani vagányok Szálasi felhívására beléptek a nyilas pártszolgálatba, egyikük sem volt több 17 évesnél. Igaz, ma már rajtuk kívül senki meg nem mondhatja, csináltak-e valamit, s ha igen, hát mit, a sebtiben kezükbe nyomott Király-féle géppisztolyokkal? Ám az ostromot követő nagy felfordulásban mindhárman gyorsan kereket oldottak. Lehet persze az is, hogy nem is látták azt a Duna-parti ostromot, hanem zárt rendben vonultak vissza a „nemzetvezető” szállását oltalmazva egészen Gyepűszállásig, vagy Salzburgig, páncélöklös kisleventékkel osztzkodva a balsorsban, egészen az amerikai fogolytáborig.

Most itt élnek a világ végén, jó tízezer kilométerre a Dunától és a maguk módján vezekelnek. Nem a mesztic indiánlányok közül vásárolt feleségek miatt, hisz azok megbecsülnek mindenkit, aki fedelet húz a fejük fölé, vagy felviszi őket a hegyekbe a szavannás mocsárvidékről. Inkább a magány a bűnhődésük. Mert kérdés, hogy elég-e magyarságuk őrzésére, ha havonta egyszer elmennek a Magyar Házba, jól berúgnak és számukra érthetetlen, divatjamúlt jelszavakat ordibálnak?

Végül is elmúlt a számomra kijelölt ultimátum és a hotelportás csak annyit mondott, amikor este a kulcsot kértem, hogy legyek

óvatos, mert „azok az urak” kétszer is érdeklődtek, hogy felmondtam-e a szobát? Kérdeztem, tudja-e egyáltalán, hogy kik „azok az urak”? Egészen addig vonogatta a vállát, amíg nem csúsztottam kezébe egy kisebb címletű bankjegyet.

— Hát nem is tudom, valami dereng...

— töprengeni látszott. És mit tesz ilyenkor Colombo, Kojak, Starsky vagy Hutch? Megemeli a tétet. A portás körülnézett, aztán egy kezében tartott keskeny kartonlappal vállapot imitált magának.

— Csak nem a bűnügyi rendőrség?

— Nem, senor, katonák... a különleges szolgálat, ami nem ismer se istent, se embert, és hát ide származotti honfitársai viszik ott a prímet. Azt mondta senor Varga, hogy önt különösen érdekli valami német orvos, talán Mandel, vagy Mengel, valami ilyet mondott.

Nem álltam meg, hogy ne pontosítsam — Mengele. Ha netán hallana róla valamit, hálas lennék, ha beavatna titkaiba. Azt hiszem, osztozhatnánk a fejpénzen. Megvehetné belőle magának ezt a szállót — tágrameredt szemei kísérték a liftig —, meg a szembenlevőt is. No ég áldja... és ma már senkit se kapcsoljon, oké? Fárasztó napom volt. Adios senor.

3.

„ELTÜNT DÉL-AMERIKÁBAN . . .”

Máig is látom magam előtt vissza-visszatérő zárómondatát hajdani náci-vezetőkrol íródott leleplező krónikáknak: „ . . . aztán felszívódott, többé senki se látta . . . eltűnt valahol Dél-Amerikában.”

Ahogy az ember az Andok fölött repül, vagy messze kanyargó sínjein csattog valamerre a végtelennek tűnő pampáknak, joggal véli mindezt csakugyan eszményi térségnek a gyors eltűnésre. Habár a szóban forgó urak szívesebben választották rövid meghúzódás után a nagyvárosok házrengetegét. Első állomásnak viszont ez a széles és háttartalan vidék valóban ideálisnak tűnt arra, hogy lehetőségük nyíljon egy csöndes átalakulásra, megtisztult újrakezdésre. Bár ez a megtisztulás nem épp a bűnbánattal volt rokon és nem jelentett purgatóriumi tisztító-tűzet, sokkal inkább olyan hamisítatlan okmányokat, amelyekkel már el lehetett indulni egy új egzisztencia felé.

„Hamisítatlan”, írom, ám nem mindig er-

ről volt szó. Nagyon is jól dolgoztak az irathamisítók és az emigránsoknak megmaradt szívük joga, hogy beérik-e egy banánköztársaság útlevelével, vagy többet áldozva az ügyletre, egyszerűen átveszik valakinek az azonosságát, jó öreg, kopott, de csakugyan valódi iratokkal.

Ez az átalakulás mindig nagyobb előnyökkel kecsegtetett. Ha sikerült a fényképcsere, vagy a kisebb kozmetikai beavatkozás, hogy az egykori SS Sturmbannführer hasonlítson kortársához, az Európába költözött kereskedőhöz, vagy annak külföldi baleset áldozatává lett rokonához, akkor egyetlen rendőrségi mikroszkóp sem találhat szégyenfoltot azon a terítőn, mely a makulátlanság legendájával borítja be a flekkes életrajzú új jövevényt.

Igaz, akad még néhány bökkenő. Mindenekelőtt az, hogy kevés német háborús bűnös tudta új hazája nyelvét oly tökéletesen, hogy egyszerűen belebújhatott volna például egy argentin vagy brazil állampolgár bőrébe. Maradt tehát a külhoni neveltetés változata, az ugyanis, hogy elfelejtette anyanyelvét. Ha ez 2—3 évesen kezdődött, még hihető is. De akadt egy másik variáció: a bevallott emigráció a hazulról hozott iratokkal. A CIA és az FBI olykor még arról is tudott, hogy a hajdani lágerparancsnok éppen áldozata irataival kezdett új életet. De csodák csodájára nem háborgatták, éppen csak nyilvántartásba vették. Jól jön az még egyszer! Dőreség lenne ugyanis azt gondolni, hogy ezek a globális méretekben működő szervezetek azonnyomban lecsapnak minden „nagy fejre”. Még mit nem! Hogy az ügyet egy esetleges kiszivárogtatás visszájára for-

dítsa és még nekik legyen presztízsveszteségük miatta?!

A kivárás a titkosszolgálati munka egyik legfontosabb módszere lett. A CIA még akkor is várt, amikor ez a lágerparancsnoki ügy (mert valóságos ügyről volt szó!) nem kívánt fordulatot vett. Már politikai színezte is kezdett elmosódni, mivel a fordulat Weinstock „főrohamvezető” ügyében egy közönséges gyilkosság, vagy nevezzük szabályosan „szerelemféléstől”, erősen felindult idegállapotban elkövetett súlyos veszélyeztetés” volt, legalábbis a védőügyvéd áthangelésében. De ez csak a vádiratra sikerült, a bírói döntésre már nem, hiszen katonai törvényszék ítélt, az pedig nem szívesen veszi az efféle polgári kategóriákat büntető pereiben.

Weinstock — hogy félreértés ne essék — Haitiben került a hadbíró elé, mert azt megelőzően Papa Doc, vagyis az idősebb Duvalier diktátor-elnök testőrségében szolgált, mint kiképző. Mióta ugyanis a vadnyugati kalandorok inkább a jól fizetett afrikai zsoldos-kommandókat választották működési területüknek, Duvalier előszeretettel fogadott szolgálatába exnácikat.

Olyan volt az egész história, akár egy Maugham-regény utolsó fejezete, amelyben még egyszer felvonulnak a szafárik, megjelennek a kikapós diplomata feleségek, egzotikus hajókirándulások, középkori várimitációk, amelyeket már ezerkarú liánfolyondárjával szőtt keresztül a dzsungel. Egyszerre idevezetett az a trófeagyűjtő vadászat, amelyre Weinstock új szeretőjét is elvihette. El, már azért is, mert a németnek nem volt más feladata, minthogy észrevétlenül beleol-

vadjon az előkelő társaságba, és azt megóvjá minden kellemetlen incidenstől.

Ilyesmi mindössze egyetlen egy adódott a három hét alatt. Az, amikor egy másik inkognitóban ott tébláboló szürke eminenciás éjszakára igényt jelentett be Weinstock barátnőjére. A szóváltásnak verekedés lett a következménye, aminek során az a másik, szerencsére nagyszámú tanú jelenlétében úgy vágódott hanyatt, hogy egy éles kő szétverte a fejét.

A hadbíróság később életfogytig tartó kénysztermunkára ítélte Weinstockot, aki jól tudta, ha csoda nem történik, ezt Haitiban komolyan kell venni. A börtönerőd magányában előbb vallási fanatizmusba esett, majd mindenféle papírhulladékokra egy ceruzacsonkkal naplóíráshoz kezdett. Úgy gondolta, tett amit tett, legalább maradjon fenn az utókor számára némi támpont mindarra, hogy milyen rögzös úton került élete alkonyán a hajdani rabtartó a rabok szomorú kenyérére. A volt szerető félévenként kereshette fel, s ilyenkor Weinstock mindig átcsempészt a kezébe néhány apróbetűs papírgalacsint. Mindez addig tartott, míg a hajdani ellenfél nem került olyan beosztásba, hogy az ország fegyintézeteit is ellenőrizhette. Egy nap telefonhívást kapott a börtönparancsnok, aki kivitette az erőd udvarára a volt SS-t és miután megpörgette a dobtárat, kezébe adta a forgópisztolyát. Az csak zavartan pislogott, mire a parancsnok mosolyogva arra kérte, hogy lőjje agyon magát. Elmondta, hogy a tárbán csak egy lőszer van és ha szerencséje van, akkor épp üresbe talál az ütőszeg. „Ezt hívják orosz ruletnak — mondta — a cári tisztek kedvelt szórakozása volt.”

A fegyver eldőrdült és Weinstocknak szétrepült a feje. A dobtár ugyanis teljesen töltve volt. Robbanó lőszerrel. A parancsnok kicsit hazudós volt. Viszont precízen teljesítette a fentről jött utasítást.

Talán nem túlzás annak feltételezése, hogy a háború utáni náci diaszpóra egyedenként is tollhegyre kínálja magát, ha nem is végződik minden történet ilyen szélsőségeiben is megdöbbentő záróepizóddal. Bár ebben volt némi történelmi igazságszolgáltatás is, hogy egy (KZ) lágerparancsnok így végezze. Éppen egy hasonszórú diktátor rendeletére. Egyedi eset, de úgy tűnik, a teljesen általánosíthatókat egy másik műfaj számára tartja fenn a irodalom.

Annak a nőnek ezután tarthatatlan maradt a helyzete a kis szigetországban, el is szökött és Venezuelába került. Itt egy ideig kísérletezett még az emlékirat-részletek értékesítésével, de mivel nem talált rá a náci szervezetekre, vagy azok talán provokátort láttak benne, az irományok egyszer csak az idegenek ellenőrző rendőrségeire kerültek, ahol Alvarez őrnagy lefordíttatta és betette saját archívumába.

Amikor Alaverezzel megismerkedtem, még az előzményekbe is beavatott, elmesélve, hogy milyen úton-módon jutott Weinstock kifogástalan papírokkal a tengerentúlra. Az előzmények tovább indokolják az ügy egyedi jellegét, és bizony kár, hogy a rendőrtiszt ráült azokra az iratokra. Persze mit is kezdene velük, amikor környezete is tele van ex-nácikkal, akik nyilván nem tapsikolnának örömben, ha egykori bajtársuk története nyomdafestéket látna. De Alaverez nem volt szófukar és már azért is megszéllőztetett va-

lamit ebből a történetből, hogy azáltal saját munkájának intellektuális voltát is igazolja. Azt, hogy „lám ilyen ügyekben kell eligazodnom!”

Mit is csinált ez a Weinstock?

Mindenekelőtt járt-kelt a koncentrációs tábor udvarán, hosszan szemlélte a lesóványodott arcú kényszermunkásokat, majd irataik tanulmányozásába merült. Ebben a táborban a németországi szociáldemokrata vezetők és zsidók végső maradványa szenvedett, a kínjaiktól megváltó gázkamrákra várva. Egy éjszaka hosszan faggatott egy rabot irodájában. Családi viszonyairól kérdezte, de olyan aprólékosan, mintha az SS-be akarná felvenni. Mert ez nem közönséges kihallgatás volt, kenyeret, szalonnát és még bort is hozatott ennek a — kilátszó bordái ellenére is — jó-tartású férfinak. Kérdezte, hová járt iskolába, kikre emlékszik társai közül, hol volt környékükön a patika, apja-anyja melyik zsinagógába járt, hol dolgozott, ki volt a főnöke, hogyan nézett ki?

Am előtt a fogolyban csakugyan feltámadhatott volna a reménykedés arra nézve, hogy meghagyják életét, a parancsnok szólt egy katonának, hogy vigyék fürdőbe a foglyot. Amikor az a vetkőzőhelyiség ajtajából még egyszer visszanézett, talán még el is csodálkozott rajta, hogy mennyire hasonlít ő erre a jóságos SS-tisztre, aki még egy szappant is csúsztatott a kezébe. Dehát a zuhanyrózsákból ott sem melegvíz ömlött, hanem ciklon-gáz.

Weinstocknak szerencséje volt, hogy az a fénykép, amit a több tízezres ömlesztett igazolvány-kollekcióban lelt, csakugyan ráillett. Még az egybeeső életkori sajátosságok is ked-

veztek neki, sőt még az is, hogy a szerencsétlen hasonmás maga is rajnavidéki volt, egyazon dialektust beszélt vele. Éppen csak zsidó volt. Isten csodája, hogy 1944 nyara még életben találta. A fajelmélet rosenbergi apostolai bizonyára nem örültek volna a hasonlóságnak, de Weinstocknak gondja és módja is volt rá, hogy az elkobzott iratokba senki bele ne láthasson, nem is szólva erről a gondosan elrakott igazolványról, amelyet olyan féltő gonddal rejtett el, mint börtönlakó a becsempészett kést vagy acélfűrész. Úgy dédelgette, ekkor még telve a túlélés terveivel, ahogy később a megháborodás szélén saját börtönnaplója papírszeleteit Haiti szigetén.

— Így hát valószínűleg nem is Weinstocknak hívták — mondja Alvarez őrnagy —, de Duvalier házatáján inkább hittek a hónalj-tetoválásban, mint a papírokban. Nekem elhiheti, én több kisiklott életút tanúja vagyok ebben a városban, mint bárki.

— Kisiklott? Nem éppen olyanokra céloz, amelyek itt gördültek vissza a vakvágányról?

— Hogy is mondjam? — Igazi latinos könnyedséggel köröz kezével a levegőben —, mindez annak is a függvénye volt, hogy kit kötött... az utolsó állomás... fékezőbakjához, valami... valami nehézség.

— Dehát a nehézségi erőt némi jóakarattal el lehet mozdítani a holtpontjáról... legalábbis a fizikában...

— Hagyja ezt, jó? Itt nincs gravitáció, mert akinek pénze és lehetősége van, az a földvonzást is legyűrheti. S ezek a németek pedig ritkán érkeztek üres zsebbel.

— Csak nem arra céloz, hogy hitvány

anyagiakért hozzá lehetett jutni egy letelepedési papírhoz?

— Nézze, én nem célozgatok, én lassan negyven éve űzöm ezt a szakmát, én célozgatni csak a kötelező lőgyakorlatokon szoktam.

Kedvébe akarok járni, hát megkérdzem:

— És jó lövő őrnagy úr?

— Hát nézze meg az okleveleimet, itt lógnak a falon. Még nemzeti bajnokságot is nyertem. Pisztolyban.

Valamit megenyhül, még mosolyog is, amint egy itatóstaperral célzó mozdulatokat imitál. Visszakanyarodok az emigránsokhoz.

— Ha nem veszi rossz néven a kérdést, fordult elő olyasmi, hogy... hogy... visszaélve közismert jóhiszeműségükkel, valami német bevándorló... netán sikerrel kísérletezett azon, hogy pénzért tegyen szert egy letelepedési engedélyre? Talán valami megszorult, alacsonyabb beosztású rendőrtiszt segítségével révén?

Alvarez szivarjával bajlódik, gyufaláng fölött szárítja, majd végignyálja és újra szárítja. Fontos művelet, nagy összpontosítást kíván. Nem is szabad felnézni belőle. Úgy is lehet válaszolni. Legfeljebb a kérdező nem látja közben Omar Shariffhoz hasonlító mélytüzű szemeit.

— Nos, hallottam már efféléről — végre rágyújt —, csak hogy ne feledje, úgy jött az exil-áramlat, mint egy istencsapása. Exil-áramlat... finoman fogalmazok, mi? Szennyár, és közte néhány drágakő! Persze a nagy számok törvénye alapján ez is számottevő. Jöttek hajóval és repülővel, csoportosan, egyenként és nagycsaládosan. És mondja meg nekem, kinek lehettek akkor hivatalos és

százszázalékosan rendbenlevő, érvényes úti-
okmányai?

— Tehát Ön már akkor is szolgált?

— Akkor kezdtem. Nyomozóőrmester voltam a Bevándorlási Hivatalhoz kirendelve.

— Őrnagy úr, ha megismételhetném a kérdést, annak előrebecsátásával, hogy ez persze csak egy kitaláció, és kérem, félre ne értse. De ha mégis... valaki, netán papírok nélkül szállt volna ki egy fedélközből, de lett volna a batyujában néhány drágakő... számíthatott volna az önök segítségére?

Csak hümmög. Rágja a szivart és körbeforgatja a szájában. Úgy tesz, mintha egyedül ez érdekelné. Első csengetésre rácsap a telefonra, de kiderült, mást keresnek. Érzi, válaszolni kellene, vagy egyszerűen kidobni ezt az okvetetlenkedő pasast. De ő már belement a játékba. Épp eleget nézi irigykedve a tévében, hogy főnökei meg a különféle miniszterek interjúkat adnak. Hát most neki is megadatott. Méghozzá egy külföldi. Bekerülni lapokba, tévébe, nem utolsó dolog. De ezt a kérdést ki kell bekkelni. Megpróbálja. Nagyon lassan beszél, minden szót úgy rág meg, mint a hosszú Havannát sárgás fogai-
val.

— Én azt hiszem... Ön aki úgy tűnik... beleásta már magát ezekbe a kérdésekbe... nos... Ön, nyilván nem hinné el, ha én... most, minden kollégám nevében, ezt a kérdést, hogy úgy mondjam... egyszerűen lesöpörném az asztalról. Mivel azonban, az imént — kezdi bekurblizni magát — arról volt szó, hogy a magasabb rangú tiszték árnyékában... mint jómagam is vagyok... valami nyikhaj tud-e manipulálni? — Rácsap az asztalra, már nyoma sincs tétovázásá-

nak —, hát most én kérdelem, mondja meg, hogy a fenébe lehetne ebből a karosszékből egy többezres rendőri apparátust szemmel tartani? Mindenütt akadhat egy félhülye tiszthelyettes, vagy egy korrupt, kártyaadós-ságoktól szorongatott nyomozó. Igen... jegyezze csak fel, ez a válaszom. És nevezzen meg nekem egyetlen rendőrséget a világon, ahol ez ki van zárva!

— Önnek teljességgel igaza van Alavarez őrnagy, magam is így gondolom, de... de... a kérdéses időben, már ami a korosztályt, meg a kezdő státuszt illeti... hát éppen ön mondta, hogy őrmesterként a Bevándorlási Hivatal nyomozó osztályán... éppen akkor, amikor az az áradat...

— Ennek a feltételezésnek uram, még így kérdő formában is, egyhén szólva gyanúsítgató szaga van. Az ilyesmit a joggyakorlatban denunciálásnak vagy inszINUÁCIÓNAK nevezik. És remélem, van annyi tapasztalt ember még itt a dél-amerikai tájakon is, hogy nem várja most azt tőlem, hogy elmeséljek egy honosítási eljárást, amit dollárért vagy néhány Napóleonért én sürgettem ki. Vagy ha ilyesmit vár kétségkívül udvariasan körmönfont kérdésére, akkor Ön kérem, agykárosult.

— Uram, ha én egy magasállású rendőrtiszt megrágalmazására kértem volna bebo csátást Önhöz, akkor csakugyan tökkelütött lennék. De valóban érdekel, hogy a bajbajutottak végső elkeseredésükben nem próbálták-e meg akár Önnel szemben is ezt a számukra önvédelmi gesztusnak minősíthető csúszópénzt. Hát ilyesmi van, létezik. A Loakhead cég ilyen irányú, és sikeres kísérletei még kormányválságokat is robbantottak

ki, ha megengedi fogalmazhatók így is: ki volt Ön téve akkor, vagy netán még ma is ilyen kihívásoknak?

Valamit megenyhül, mert hatalmas forgópisztolyát úgy teszi az íróasztalra, hogy közben tenyerébe penderíti a töltényeket. Westernfilmek egyezményes jelrendszere arra, hogy az erős ember kész az esélyegyenlőség alapján való mérkőzésre. (Egy pillanatra balsejtelveim közt még felrémlik az elbeszél „orosz rulett”, de aztán elhessegetem a li-dércnyomást.)

— Ha történt volna ilyesmi, ezzel a fegyverrel toroltam volna meg. Már a kísérletet is. Őrmester és őrnagy koromban egyaránt. De visszatérve arra az emberöltőnyi invázióra. Hát hogy is mondjam? Szóval száz Sherlock Holmes is kevés lett volna rá, hogy az ezres tételben érkezőket lenyomozza. Nem mondom, hogy később, a kényszerlakhelyeken nem került sor némi vizsgálatra. De különben is, miért a végállomáson kellene a legnagyobb eréllyel kutatgatni, amikor azokat a szar Nansen-útleveleket egy hivatal odaát, a lavór túloldalán már kezébe adta egy kivándorlónak.

— A valódiságot nem tudták megállapítani?

Csak bólogat és mosolyog hozzá.

— Ránézésre. Társaim Súlyomszemnek hívtak. Nem hordtam még szemüveget. Űristen, milyen fiatal voltam.

Már rég nem az útlevelekre gondol, hanem önmagára. Délceg ifjúkora felidézése édes mámort csal szemeibe. Egy fehérnadrágos, nyakkendősnájdig nyomozó, aki feltehetően alig volt fiatalabb, mint egy másik szelektáló

szépfiú nem sokkal ez előtt, ott az auschwitzi rampán.

— Volt valami módszer?

— Papírszín és bélyegzőminták álltak rendelkezésünkre, de kiderült, hogy a legvalószínűbb bélyegzőknek mindig van valami hibájuk. Nyilván az agyonhasználástól. A széleken — körmével mutat egy üveg alatti nyomatra — egy-egy betű alatt már kikopott a körív, leginkább alul, az elipszisznél. Akkor olyanok voltak a stemplik.

— És a tökéletes volt a hamis?!

— Ahogy mondja. Bár megesett, hogy egy barom hivatalfőnök valahol odaát az éhező Európában még rábukkant egy békebeli gumivésnökre és rendelt nála néhány újat. Ki figyelt akkor az ilyen apróságra, vagy arra, hogy nagyhirtelen eltűntek a koronák a régi címerekről. Mi meg szépen kihuzigáltuk a sorból az ilyeneket és küldtük az elkülönítőbe.

— Karantén?

— Igen, de orvosok és védőoltások nélküli.

— Német útlevél sok akadt?

— Volt szép számmal, de azok legtöbbször régi volt és telistele mindenféle vízummal, meg azon belül is megjelölt úticéllal. Karlsbald, Abbazia, Davos, Lugano . . . akik akkor tájt már utaztak, módosabbak lehettek. Ezekkel van, véltük, a kevesebb baj. Tudtuk, a titkosügynökök és a katonák útlevél nélkül utazgattak már azelőtt is. A vízumokból pedig már mentalitásra és életvitelre is következtetni lehetett. Amennyiben a németeknél az nem egy gyorsan változó tulajdonság?!

— S ez nem okozott például fejtörést, hogy mifajta német jön ide? Hajdani üldözött vagy üldöző?

Megpróbál csak a kérdés felére válaszolni.

— Szép számmal jöttek a zsidók is... tudja, a táborokat túléltek, mindnek rendben volt a passzusa.

— És önök csakugyan úgy gondolták, hogy azzal járták meg a koncentrációs lágereket, s a végén a kapunál az udvarias SS-őrségtől visszakapták, hogy legyen mivel feddhetetlenségüket és üldözöttségüket igazolni?

Elmélázik, aztán szivarjával rám mutat.

— Jó a kérdés újságíró, valóban kellett egy Eichmann-ügy ahhoz, hogy erre az effektusra visszakövetkeztessünk. Dehát ez, akárhogy számolom húsz év elvesztegetett időt jelentett. De... de voltak nálunk, az ügyosztályon páran németek is, még a régi bevándorlók közül. Tolmácsok meg legjobb esetben olyan segéd-kihallgatóféleségek, de a politikához bizony alig értettek. Úgy tűnt, túl sokfelé osztotta hajdani földijeit a jó öreg Germánia.

Elmesélem neki, hogy Európában hányfajta irathamisító műhelyt lepleztek le annak idején, s hogy miért került szinte a napi hírek rovatba egy-egy felszívódott, vagy éppen Dél-Amerikába került náci vezető sorsa.

Hitetlenkedve néz és afelől érdeklődik, hogy volt-e valami szervezettség is az irathamisításokban, vagy csak kisebb bűnszövetkezetek hajtottak rá a konjunktúrára? Válaszként eléteregetem az International Herald Tribunet, amely egy olyan náci eredetű irathamisító nagyüzem létét szellőzteti meg, amely nem is csak igazolványokra, sokkal inkább diplomáciai jelentések, értékelések és szerződések készítésére specializálta magát, azért, hogy az általuk elképzelt és papírra vetett „finomított változatok” kerülhessenek

majd be idővel a történelembe. Történészeik még azt is kikövetkeztették, hogy miben fogja majd a tudós utókor az összefüggések hiányát vélelmezni, így hát a hibátlan eredetiekhez csatoltak általuk készített, soha el nem küldött Führer-parancsokat és kormányokiratokat, ezekkel akarván hitelesíteni Adolf Hitler birodalmának úgymond önvédelmi legendáját. Abba a thüringiai kastélyba az egész megszállt Európából odahordták az elfoglalt követségi épületek írógépeit és levélpapírjait, legkülönfélébb nyomtatványait, hogy segédeszközüln szolgáljanak aláírások és bélyegzők hamisításához, az utókor megtévesztésének, eltájolásának nagy manőveréhez.

Az őrnagy nem hisz még szemének sem. Az újságot vizsgálja, nem egypéldányos szedésről van-e szó? Aztán szenzációhajhász riporterek mindenbe való belekontárkodásáról beszél, végül, hogy elüsse tájékozatlanságát, nagyot sóhajt és tisztességgel megvallja, hogy őt, e pillanatban mindennél jobban az érdekli, hogy miként lehetne egy határzárval, vagy új karanténparanccsal útját állni a dengének, a csonttörő váltóláznak, amely az óramutatóval párhuzamosan közeledik és már Bogotát is elhagyta. Még egyszer visszatér eddigi témánkhoz, de már átkapcsol az őt jobban aggasztóra.

— Az iratok lehetnek hamisak, egy vírusfertőzés mindig valódi.

— Ez egy nagyon bölcs megállapítás őrnagy úr, tud még hasonlót?

Komolyan veszi és kapásból mond néhány magagyártotta aforizmát. Olyanokat, hogy „a tenyér többet árul el a személyazonosság-

ról, mint az arc" meg' hogy „barát vagy nem barát, mindenesetre megmottozzuk”.

— Gondosan feljegyzem őket és ráérezve Alvarez őrnagy végtelen hiúságára, még egy dicséretet kipréselek magamból.

— Ön egy kivételes képességű, elmélyült tehetségű szakember. El nem tudom képzelni, hogy sok hasonló lenne az apparátusban — és hogy ne vegye megjegyzésemet hízelkedésnek, még hozzáteszem — gondolt már arra, hogy mivel fogja agyoncsapni idejét, ha eljön a nyugalombavonulás?

A kérdés célba talál. Feledteti az előző percek feszültségeit is, és megenyhül újra Alvarez őrnagy, mert a privát szféra mezsgyéin már úgy érzi, kitárulkozhat. Egyelőre nagy műgonddal gyűrögeti. kattogtatja vissza a dobtárba vágott végű töltényeit és hosszan simogatja az ébenfa markolatot, majd fiókjába dugja és ujjával még utána mutat.

— Ezt megtartom. Már megbeszéltem a főnökkel, nekem adják. Mégiscsak 40 év. Egészen hozzáműött. És hogy időnként használhassam is, azt hiszem az lesz a legmélőbb, ha kiváltok egy magánnyomozói engedélyt. Irodát nyitok. Valahol itt a belvárosban. Ez jó környék. Telistele van gazdag, kalandvágyó hölgyekkel, meg a pénzüket épp tőlük féltő urakkal. Hát majd csak lesz valami felhajtás.

— Őszintén szólva azt hittem, valami tiszteletbeli állást vállal a Nemzeti Gárdánál, vagy a lövész sportszövetségnél. Nem méltatlan Önhöz a privát hekusság?

— Méltatlan? Ilyen fogalom nem szerepel a szótáramban. Meg kell élni kérem, tisztessen, és tisztesen kamatoztatni a felgyülemlett tapasztalatokat. Ugye érti? Egyébként

legyen megnyugodva, segédek hadával fogok dolgozni, akik csöndben hivatkozhatnak rá, hogy ők az Alvarez iroda emberei... ez, nyilván biztatólag és megnyugtatólag fog hatni a kliensekre. Egyébként vannak szenvedélyeim, amelyeknek a szolgálat idején ugyancsak elvétve hódolhattam. Hát akkor majd bepótolom. Azokhoz kérem pedig sok pénz kell, aminek, a mondás szerint nincs szaga, de a szegény embernek annál inkább.

Feláll, elkísér az ajtóig. Már új szerepkörét próbálgatja. Elmenőben még megkérdem:

— Magyar származású beosztottai nem voltak a szolgálatánál?

Úgy néz rám, mintha valami egészen magától értetődőt kérdeztem volna.

— Magyarok? Aztán miért épp itt ne lettek volna? Ők hálózzák be legjobban Dél-Amerikát. Az kérem egy polarizálódott emigráció. — Mint a közlekedési rendőr, úgy int karjaival — fele jobbra, fele balra — újra jobbra int —, de a döntő többség a jobbszélén. Vannak köztük gazdag nagymenők és persze nyomorgó senkiháziak is, akik azt hiszik, hogy a keresetük nagyját itt a meleg égöv közelében is úgy kell itálra költeniük, mint abban a huzatos óházában. — Már a falat támasztja, de még akad mondanivalója. A nemrég még hadonászó komisszár most megéjtő bájjal kezd anekdotázni. Egy cigánycsaládról mesél, mely önálló zenekarként is kiállt, meg egy szőke énekesnőről, aki paraffin-injekciókkal növesztette hatalmasra kebleit és lett az éjszakai mulatók sztárja, sőt egyszer őt is megkörnyékezte bájaival. Nem tudom milyen sikerrel, ezt pedig ugyancsak tapintatlanság lenne megkérdezni. Aztán me-

gint politikusabb vizekre hajózik. — Tudja, egyfajta finom érzék kellett hozzájuk, főként kiválasztásukhoz. Ha azt mondom, százával jöttek a volt hadseregbeliek, még nem is túlzok. És nem ám csak az aljanépség, de a jól képzett vezérkariak is. Szóval mazsolázhattunk közöttük. Ehhez kellett a finom érzék. A mérhetetlen rang és műveltségi különbség ellenére is az egyenrangúság látszatával faggatni őket bizonyos képességeikről.

— És miben jeleskedtek leginkább elszármazott hazámfiak?

— Csaknem mindenben. Volt, aki kiképző lett és a gyakorlótereken élte le az életét... jó ha a hadnagyságig felvitte..., de mit nem mondok, volt aki, még nekem fejemre is nőtt és csendőrezredesként ment nyugdíjba. Egy társa pedig a kémelhárításhoz került. Prima szakemberek voltak, de hát az idő halad és jónéhányuknak már a fia lépett örökébe. Végül is, nem panaszkodhatunk, nemcsak földtúró parasztok jöttek, de kiváló katonák is.

— De vajon miért épp ide?

— Hát miért? Csakugyan nem találja ki? Az Államokba szóló bevándorlási kvótát alacsonyra szabatta az a rosszémlelkű Roosevel, Trumannek sem épp ez volt az első dolga. Az atombomba birtokában betegesen félt a kémektől. Nemcsak a vörösöktől, de például a németektől is, akik Braun professzort, a rakétatudóst akarták hidegre tenni. Na szóval, ha Észak becsukja kapuit, Dél mindig nyitva áll és a kétkezi, írástudó munkáskéz itt épp úgy elkel. És az se baj, ha éppenséggel külföldi. Majd szemmel tartjuk, elvégre azért vagyunk.

— Szóval a kvóták! De miért emlékszik rossz szívvel Rooseveltre, amikor...

— Az egy kommunista volt, hagyja csak — legyint —, az oroszok embere. Jaltán eladta nekik fél Európát. De hát, ahogy mondani szokás, ez már egy másik történet.

Ez már visszavonhatatlanul az audiencia végét jelentette. Elbúcsúztam. Megnyomott egy csengőgombot, ami feltehetően a lenti őrségnek jelezte távozásomat.

A tíz percből végül is száztíz lett.

ATLANTISZ AZ ANTILLÁKON

A pontosság kedvéért, már előljáróban meg kell említenem, hogy ez még csak a Kis-Antillák övezete. Igaz, az Equator, az Egyenlítő is délebbre van némileg, a forróság mégis „egyenlítői”. De visszatérek a fejezetcímhez, amelyet nem csak azért választottam, mert szavai alliterálnak, hanem, mert erre is élteti még néphit és tudomány a földrész legendáját. Itt nem egy kontinensnyi sziget tengerbe merüléséről van szó, az eltűnt Atlantiszt itt El Doradónak hívják, mely jó idő óta közkeletű jelképe a mérhetetlen gazdagságnak.

Gyorsan indultak el utána a spanyol konkvisztádorok, éppen csak szemügyre vették a guajiro indiánok cölöpházait, azokat látva meg elsőnek Dél-Amerika legészakibb partjain. Ma a tudósok még vitatják származásukat, miközben tartja magát egy hiedelem arról, hogy Mongóliából érkeztek a tengerentúlra. Azok a cölöpházak a Maracaibo-tó partján, említést csak azért érdemelnek, mert

rájuk pillantva a „Velencéske” fogalom került a hajónaplóba, vagyis spanyolul a Venezuela szó. Aztán már siettek is tovább mind délebbre, Bolívia és Peru őserdei felé, ahol az aranyporral behintett indiánt, El Doradót sejtették.

A legenda fennmaradásáért később a iiteratúra és a népköltészet is tett, sokszor megénekelve a helyi bölcsek köve iránti olt-hatatlan vágyódást, amely nem kívánt keve-sebb emberéletem, mint az észak-amerikai aranyásó expedíciók, de végül is, 1845-ben a Yurvar folyó homokjából csakugyan előcsil-lant az arany. Éppen száz évvel később egy Holland-Indiából érkezett órásmester már térképekkel járta Venezuela hegyeit és azt írta visszamaradt családjának, hogy jöjjenek minél előbb utána, El Doradó csakugyan lé-tezik.

A Yurvar folyó drágán adta kincseit. Mai számítások szerint egy tonna homok átszitá-lása révén lehetett 13 gramm aranyhoz jutni, és bár fejlett technikával, szállítószalagokkal és exkavátorokkal az óránként egy kiló ara-nyat is jelenthet, úgy tűnik az ország első-sorban más iparágakkal próbálta jólétét meg-alapozni. Pedig bukkantak gyémántmezőkre is. A kormányzatnak mégis az maradt a meg-ingathatatlan véleménye, hogy jelentsen mindez (bizonyos kutatási tilalmak bevezeté-sével) egyfajta biztonsági tartalékot, de tisz-tes megélhetést az ipar és a mezőgazdaság adjon a venézeknek, hiszen ehhez értenek első-sorban. A szavannás marhatartás forté-lyait ugyanis éppúgy megörökölték, mint a kézműves faiparét, s ez tovább adható, külö-nösebb okítás nélkül a hatalmas országban.

És akkor hirtelen feltört az olaj. Az első

mezők feltárása még csak csodálkozást váltott ki, és hálás elégedettséget az őslakók iránt, akik jó helyre vándoroltak, vagy születtek. De igazán megérteni a hirtelen gazdagság forrását a nép csak akkor kezdte, amikor már Hollandia és az USA kezében volt a kitermelési koncessziók javarésze. (Csak nem erre célzott levelében az az órásmester, aki különleges műszereivel, köztük feltehetően a torziós Eötvös-ingával járta megszállottan a vidéket? De hát ez később történt, a petróleum-gémeskutak akkor már javában bologgattak országszerte. Számuk rohamosan sokszorozódott. 1945 után és a statisztikák mindmáig évi 600 új fúrótorony felállítását jelzik.) A honi tőke csak 1956-ban jutott szóhoz az olajmezőkön. A kincsen hosszú időn át osztozott a Standard Oil of New Jersey, a Royal Dutch-Shell, a British Petrol és a Gulf Oil Comp. Jóllehet, az Egyesült Államok és az arab sejkiségek meghaladták a dél-amerikai termelési mutatókat, de mint exportőr, Venezuela mindmáig őrzi első helyét a világranglistán, és ez nem lebecsülendő akkor sem, ha a helyi felhasználás kisebb mértékét jelzik a kimutatások. Vagyis hát: az USA-ban és Kuwaitban több marad a nemzeti határokon belül — a helyi benzinkutakban — mint kerül csöveken át a tanker-kikötőkbe.

Am hirtelen belép a gazdaságba a nagypolitika, de úgy is mondhatnók, hogy egy társadalmi nyomás vált ki történelmi fordulatot, ugyanis a kormányzat elhatározza a külföldi olajvállalatok azonnali államosítását. De a huszárcsel elhamarkodottnak tűnik ezen az ingoványoktól és őserdőktől szabdaltsárga—zöld sakktáblán, mert a nemzeti büszkeséget kétségkívül dagasztó eljárás, kö-

vetkezményeit tekintve stratégiai meggondolatlanságokhoz vezet. Észak-Amerika és hátsó udvartartása olyannyira számít erre a mennyiségre, hogy nem akarja elveszíteni. Így hát a türelmi idő alatt, kerül amibe kerül, finomítóit a holland fennhatóságú szigetekre telepíti át. Venezuela meg itt marad lepárlók nélkül és nem tehet mást, mint hogy benzinként visszavásárolja a nagy tömegben kiszállított nyersolajat és újból eladja. Úgy tűnik, egy kis homok, tehát mégiscsak belékerült az eddig jól olajozott mechanizmusba, és a hasonlat talán azért is találó, mert még kétségkívüli előnyökhöz is juttatta a nagy vetélytársat, az arab sivatagok mélyének kitermelőit.

Rafinéria USA módra — mondhatnánk, hiszen a refinery szó egyben a finomító műveket is jelenti. Aki pedig netán emlékezne rá, hogy miként ütötte el hajdan iráni olajüzletétől Reza Pahlavi sah legkedvesebb ügyfeleit, a briteket egy CIA-puccs, az megértheti, hogy ezúttal miért követte oly gyorsan és készségesen London Washington. Egyszerűen azért, mert az egyre jobban összezsugorodó brit birodalomban minden olajfontnak és minden font olajnak megvan a maga be tervezett helye a kincstár bevétel rovatában. Mondjanak bármit, ha ez nem tervgazdálkodás a szabadverseny legősibb színterein!

Caracas óvatos.

A helyi kormányzat épp eleget szenved az inflációtól és kénytelen saját fizetőeszközét évente többször is hozzáigazítani a dollárhoz, a leértékelődéssel együtt jár, hogy különleges KRESZ-táblákkal szabályozza a gépkocsiimportot is. Már a hengerűrtartalom is tényező lett. Hathengeresnél nagyobb kocsi

csak kormányzati célra vagy külön engedéllyel gördülhet ki a vámterületről. Látni persze néhány 12 hengeres Cadillac-et is, amely 100 kilométeren nem kevesebbet fogyaszt, mint 50 litert és a magyar nagykövetség hathengeres Fordjához is 28 litert kalkulálnak. Igaz egy teli tankolás még így is nevetségesen kis összegbe kerül, 25 bolivárba, ami egy vendéglői típusmenü ára.

— Ezt nézze! — elhúz mellettünk a török nagykövet zászlós Chevroletje. Taxim sofőrje ezen a téren is bennfentes. — Tudja mennyiért vették? — és rögtön válaszol is — 80 ezer dollárért. Ugyanis golyóálló. Páncélautó luxuscélokra. Na persze annak a négy fogdmegnek is kell a hely benne, akik ha kiszáll a főnök, mozgó homokzsákként kísérik. Jó ég tudja, kitől fél? — És folytatja. — Az USA-követ Pontiac-ját is követi mindig egy rendőrautó, de legalább vasárnaponként gyalog megy Mr. Smith a templomba. Gorillái állítólag szerzetesnek öltözve kísérik. A csuha alá sok minden befér, nem igaz? — és vihorászva átvág egy piros lámpánál.

A taxis, aki tokiói kollégáihoz hasonlóan itt is kiérdemelheti a kamikaze nevet, nem csak a guruló kocsik, hanem a guruló dollárok és bolivárok autópályáin is ismerős. Úgy véli, hogy csörgedezzen ide vagy oda az olaj, az ország kasszája nem áll valami jól, mert évi 160 millió tonna még az állítólagos energiaválságok idején sem talál vásárlóra. Meg itt ez az állandóan okoskodó OPEC, miért is tűri Lusinchi elnök annak a bájugúnár Jamaninak a terrorizálását?!

A terror szóról rögvest a mindennapos krimik birodalmába kanyarodunk, szerencsére csak képletesen. De mivel elképesztő törté-

neteit bizalmatlanul fogadom, legalább tíz kocsit kényszerítve hirtelen fékezésre, oda-
int egy rikkancsot és megveszi a Policial
Cronice legújabb számát. Most már boldog,
hogy látja miként meresztem szemeimet a
csakugyan rendkívüli sajtótermékre, ami 16
oldalon többszáz helyi bűnügy igen részletes
és szakszerű leírására vállalkozik, a kellő
illusztrációkkal. Már-már azt hiszem, hogy
egy egész év „kék fény” adathalmazáról van
szó, valamifajta összefoglalóról, amikor ki-
számolom (és ez fejben különösen nehezem-
re esik), hogy a folyamatosan számozott lap
863. számát tartom a kezemben a XVI. év-
folyamjelzettel, mindez pedig azt jelenti
hogy az bizony hetilap, sőt karácsonyi aján-
dékként év végén kétszer is megjelenik. A na-
pi bűnesetek száma tehát többezer, és leg-
többjénél csak a nyomozás megindítása és
nem lezáródása a tudósítás vége.

Az olyan apró ügyek, mint egy trafikba
való betörés nem is kap helyet a lapban.
A kocsik közt cirkáló Mazda-robogókról el-
követett, gépkocsiablakokon való benyúlás-
sos tolvajlás is csak figyelmeztetőül szere-
pel a sorok közt, felszólítva az utasokat, hogy
felhúzott ablakkal furikázzanak, bármily me-
leg van. Inkább rendelkeznek klímaberende-
zést az alábbi címen. Reklám a bűnügyek
közt. Valamit tesz a hatóság is. Épp hírül
adja, hogy a jövőben tiltja a robogókon való
páros utazást.

A sofőr nehezen viseli, hogy elmélázok a
lapban, sűrűn hajtogatva előre-hátra. — Ma-
ga orosz? — kérdi, de válaszomat se várva
közli fenntartásait az alkoholtilalommal kap-
csolatban. Magyarázom neki, hogy magyar
vagyok, de túlzás lenne azt állítani, hogy na-

gyon érdekelné hazám geográfiai elrendeződése. Egyre csak az italozásról beszél. Nyomaték kedvéért elő is húz az ülés alól egy rumosüveget és meghúzza. Jóleshet neki a döglesztő melegben is, mert újra gesztikulál, olykor két kézzel is (mi tarthatja ilyenkor a kormányt?) és megindítja, hogy nem mutatom félelmemet, sőt nagyhirtelen barátai közé fogad és áttér a tegezésre. — Mit bámulsz? — kérdi új cimborám —, úgy teszel, mintha nem innál vezetés közben. Nem tudod, hogy ettől megy igazán jól a motor?

Csak derül, amikor magyarázom, hogy ez bizony a legtilalmasabb dolgok közé tartozik nálunk és a rendőrség szigorúan ellenőrzi, bünteti.

— Tudod mi ez? — még oldalba is bök a könyökével. — Az emberi jogok és a demokrácia csorbítása. Csak próbálnának itt ilyesmibe beleszólni. Vér folya...

— Ami azt illeti, ma éppen folyt. Láttam. — Bambán néz rám, ezért folytatom. — Nem járt véletlenül ma déltájban a magyar nagykövetség felé? Le volt zárva az egész utca.

— Eltérítettek valakit?

— Alaposan. Egész a túlvilágig. Csak előbb elszedték az ékszereit, meg a pénzét, és csak aztán kapott egy golyót a fejébe.

Felhúzza a vállát. — Napi ügy — és rábök az újságra. — Majd ebben elolvasom. — Érzékeli, hogy nem kívánom visszategezni, ezért most kerüli a megszólítást. — Ez itt a városi börtön. — Átmegy idegenvezetőbe. — Ez egy discoteca... ez a zsinagóga... itt, az aluljáró előtt olcsón lehet kutyaakat kapni. Nem is mind lopott. Itt ezen a táblán van egy áthúzott E betű. Nálunk kérem ez a parkolási tilalom jele. Csak azért mondom.

mert sokhelyütt, hallom P betűt használnak. Aki mégis megáll a tilalmi tábla közelében, bilincset kap az abroncsára, de akkorát, hogy nem tehet mást, szalad a postára a büntetést befizetni, a csekkel a rendőrségre, ahonnan, ha épp van egy ráérő ember, kikarikázik a helyszínre és leveszi a kerékszár. Persze behozni már nehéz lenne, inkább vár egy pár percet meghúzódva egy fa mögött és percek múlva már felrakhatja egy másik kocsira.

A továbbiakban, mert dugóba kerülünk, van ideje elmagyarázni, hogy még parlamenti interpelláció is hangzott el az ügyben, mert egy figyelmetlen rendőr egy honatya kocsiját is megbilincselte. Így aztán most lassan kivonják ezt a módszert és csak vidéken alkalmazzák. Ott nem olyan nagypofájúak — mondja — az emberek, ott hamar kapnak a képükre a gumibottal. Itt meg jöttek a szolidabb, elegánsabb módszerek, itt van épp egy, azt nézze, nézzed — maga is belezavarodik —, az csak egy felkérés a vezetőnek, hogy legközelebb ne itt álljon meg, mert itt szabálytalan. Még büntetést sem helyez kilátásba, épp csak a fél újságnyi papírnak a szélvédőre, precizen szemmagasságba való rácsirizelése a szankció. Amíg onnan lemosás és levakarják, alighanem egy félórába is beletelik. Tudja, milyen kiesés az egy taxisnak?

— Gondolom éjjel bepótolja, akkor jobban száguldhat.

— Éjszaka dőcög az üzlet. Az egyszerűbb ember fél kilépni a kapun, vagy nem telik neki taxira. A tehetősebb meg saját kocsijába ül. A külföldi sem császkál éjnek idején. Jó ha öt-hat elbóklászott részeg matrózt vagy berúgott, kocsiját kereső nagymenőt

összevadászik az ember. Este 10 után már a motorosok sem közlekedhetnek.

— Csak a postás?

— Az se. Reggel 6-ig a táviratkézésítés is szünetel.

— És fontos ügyben? Akadhatnak rendkívüli dolgok!

— Caracasban nincsenek se rendkívüli, se fontos ügyek. S ha netalán lennének, akkor azt senki se meri leírni. Elintézik a bárpult mellett, élőszóban.

— De hát ez az újság... hát épp maga mutatta.

— Mi van vele? Azt hiszi ez mindent megír? Azért, mert a szerkesztői maguk is nagy kóklerek, még nem mondtam, hogy feltétlenül öngyilkosjelöltek. Szépen meghallgatják ők is, hogy kinek milyen haszonnal vagy netán kárral jár egy kis hírecske. Aztán ahhoz tartják magukat. Kereset—kínálat kérdése ez is. Múltkor is betelefonáltak hozzánk... épp én vittem haza az éjszakai ügyeletet, hogy eszébe ne jusson a szerkesztő uraknak Vaterio ezredesről bármit is közölni.

— Milyen ezredesről?

— Rögtön elmondom, de képzelje, azok a sajtókuvaszok se ismerték a históriát, csak addig-addig faggatták a családot, hogy mit írjanak és mit ne, míg aztán azok szépen kifeccsegték az egészet és mivel hallgatási díjat nem ígértek, csak fenyegetőztek, a lap mindent leköszölt.

Bólint, mint aki azt mondja: „így történt” és mesélni kezd. Egy felsőpályás gyorsforgalmi útra kanyarodunk. Van ideje. A repülőtér messze van, vagy 40 kilométerre.

— Szóval az ezredes civilben volt, de a rendszámáról mindenki láthatta, hogy kato-

nai járgány, nem is akármilyen. Repült Dél felé, és kikezdte főtisztai idegeit, hogy egy hasonló kocsi van a nyomában, sőt egyre inkább előzni akar. Szóval versenyeztek urak módjára, éppen csak leszorítani nem akarták egymást. Aztán az a másik állítólag nem csak elhúzott mellette, hanem még nyelvet is öltött. Legalábbis a kórboncnok elé már úgy került, átharapott nyelvvel.

— Kórboncnokhoz?

— Oda hát, mert az ezredes utána lőtt. Egy egész tárra valót. És telibe is találta. a kobakját kérem, kétszer is. Ezek a tisztek mesterlövészek, ha máshoz nem is értenek a puffogtatáshoz, ahhoz nagyon.

— Bíróságra került az ügy?

— Igen, nagynehezen. Mert a diplomáciai körök nagyon mozgolódtak. ugyanis az a leterített fickó egy amerikai kereskedő volt. úgy emlékszem chicagói.

— Ítélet?

— Azt kérem már senki se olvasta. Az ilyesmit már eltussolják. A paragrafusok közt nemcsak útvesztők vannak. hanem vészkijárárok is. Biztos találtak egy olyan passzust. ami szerint az ezredes éppen csak önvédelemből lőtt, vagy lőtt „vissza”, és különben is meg kellett torolni annak az idegennek a provokációit.

— Mit provokálhatott az a szerencsétlen?

— Hát lehet, hogy csakugyan kinyújtotta a nyelvét. Ez már sértés, ezért párbajozni is lehet... hát ők a maguk módján váltottak golyót. Tetszik tudni — egyre udvariasabb —, nekem az a benyomásom, hogy ideje lenne visszahozni a halálbüntetést. Mert ma nincs, ami megrettentse a gengsztereket. Kap tíz évet, tizenötöt? Még meg is szökhet, vagy

a következő elnök amnesztiát hirdet, kijön és folytatja, ahol abbahagyta. Nem igaz?

Színpadias mozdulattal várja a választ az elnök tűzfalra szerelt fényreklámjától. És meg is kapja, mert a kék neonfényekből hajlított és kirakott Lusinci betűkből a „si” hirtelen pirosra vált. Űgyes kortesfogás. Sokba kerülhetett, mert egyetlen betű két emelet magas, és jó messzire látszik. Az meg, hogy már hivatalban van az új, „demokratizált elnöki rendszer” képviselője, nem tesz semmit, a „si” szócska, amely a spanyolban igen-t jelent, ma további támogatásra buzdít.

Befutunk egy alagútba. Tízszer olyan hosszú lehet, mint a Lánchíd-i. Most látom csak, hogy az úttest egymást elválasztó sávjain nem apró villanyfények vibrálnak, hanem megannyi olajmécses. Űres konzervdobozokba töltött petróleum, egymástól 2—3 méternyire, és négy sorban, kilométereken át. Olajországban vagyunk! Hogy lehetne netán korszerűbb is, vagy legalább valami burkolással védett? Vigyázzon az autós, érheti még ennél cifrább meglepetés is. Ez még csak edzőpálya.

Maurice, a Párizsból idetelepedett sportedző tegnap arról panaszkodott, hogy fél évig sem sikerült jogosítványát honosítania. Meg is mondták neki, hogy ki kell azt érdemelni, és meg ne kísérelje a vezetői engedély nélküli kocsikázást, mert még le is csukhatják. Nem maradt más hátra, mint a soros krikettbajnokságon bekopogtatni a versenypálya miniszteri páholyába és nagy tisztelettel szíves ügyintézését kérni. „Majd meglátjuk, hogy’ játszik a csapat” kedélyeskedett a belügyminiszter, és mivel övéi aznap kivételesen nyertek, másnapra meglett a jogsi is. „Kü-

lönben nagyon sokba került volna a soronkívüliség kijárása — mondta Maurice — a hátsó bejárók mindig költségesebbek!"

Olajország!

De az OPEC-tagállamok közt a legjobban eladósodott. Hogyan lehet mindez? A választ fellelni a külvárosi nyomornegyedeket rejtő, megkapóan szép és tarka virágokkal ékesített betonfal-kulisszákon. Van ám itt szegénység, éppen csak rejtik, de ami ennél is nagyobb és rejtettebb: a korrupció.

A helyi Margitszigeten (Marguarita) a politikusok és tábornokok erődnek is beillő rezidenciáin különösen nagyra építették a garázsokat. Nem éppen a vendégkocsik befogadására, hanem azért, hogy egy-egy kisebb repülőgépet is magukba rejtsenek. Ezek aztán összehajtott szárnyaikkal percek alatt kigördülhetnek az autópályára, amelyek széleiről már gondosan kivágták a pálmafákat. Irány a tengerpart, s onnan valamelyik biztonságosabb szomszédország. Éppen csak annyi időre, hogy a külföldi bankbetétek hozzáférhetőek legyenek. Diktátor-elnöki karriervég, a nyolcvanas évek Dél-Amerikájában. Ám úgy tűnik, a kalandos, de sikerrel kecsegtető példa ragadós, mert az országot, sőt a szomszédok földjét is járva mind jobban megérti az ember, hogy miért nem kedvelik a miniszterek és más felsőosztálybeli urak a házuk körüli fasorokat.

Ez a Marguarita egyébként északra fekszik a fővárostól és egy-egy hétvégén a magánrepülők és taxihelikopterek csapatát figyelve olyan arrafelé az ég, mint rajzáskor a méhkaptár. Turistaparadicsom. Kicsiben talán azt utánozza, amit Kuba jelentett valaha az Államoknak. Csöndes kiröppenési, eltűné-

si lehetőség, rajta a kellemes időtöltés minden kellékével. De hát hol van már az a Havana és hol van már Venezuelában a nagyszámú milliomos réteg. Ha megvan, arra is talál módot, hogy Caracas környékén szívódjon fel néhány napra. Úgy, hogy senki meg ne találja. Akad kártyabarlang, rulettszalón, egzotikus bordélyház számtalan, a hegyek közé vágva. Hiszen maga Caracas is hegyen épült. Fennsíkon és egy több kilométer átmérőjű mélyedésben, amely azzal az előnnyel jár, hogy szél járja erdeit.

De maradjunk még egy időre Marguaritán.

Akad itt mézesmadzag is. Ez nem más mint egy zöld színű nylonzsineg, ami az olcsón kapható jutazsákok kötője. Aki ebbe vásárol, egy vámmentes övezet minden előnyéhez hozzájut, így hát kiderül, hogy a szigetre nem is a lebarnulni kívánó fürdővendégek a kíváncsiak, hanem azok a kereskedők mindenekelőtt, akiknek még a repülőjegy is megéri, hogy nagy télben vásárolják meg ebben a nagyforgalmú kikötővárosban azokat a farmernadrágokat és más divatcikkeket, amelyeket másnap már borsos áron adnak tovább. Azért elképesztő a forgalom még vasárnap is, mert a non-stop nyitvatarató áruházak ilyenkor kötik a nagy üzleteket és vonzzák ide a turistákat, hogy hátrahagyott pénzükön kerüljön majd további fejlesztésre és kiépítésre a lagunkák és melegvízű tengeröblök övezte paradicsomi sziget.

Nem is tudom hamarjában, hogy szakszerűbb, ha 40 kilométer szélességet vagy hosszúságot írok annak a tengerparti sávnak méretére, amelyhez bárki bármikor odaállhat kocsival vagy kerékpárral, lóval vagy gyalogosan és fürödhet, szélvitorlázhat vagy csap-

hat fel hullámlovasnak vasalódeszkaszerű lélekvesztőjén egyensúlyozva.

Most, hogy végleg ráunok taxisofőrömré, aki változatlan hevesseggel ostromolja fáradt agytekevénymeimet típustörténeteivel, s közben még iszik is, elhatározom, hogy kikapcsolok. Most már olyannak látom őt, mint amikor unalmas filmet sugároz a tévé és az ember lehalkítja. Tátogatott már nálam odahaza Laurence Olivier is, mit nekem akkor ez a félrészeg éjszakai sofőr! Jobban esik megmártózni legalább képzeletben Marguaria tengeri strandján.

Am alig pergetem le rövid emlékfilmemet, recehártyámon egy Volkswagen kocsi képe jelenik meg. Hát persze, az az ismerkedés is a szigethez kapcsolódott. És milyen messzire kanyargott! Nem merülhet minden feledésbe, akár egy Atlantisz.

A KAMERÁDOK

Volkswagen Passat parkol be mellém. Rendszáma helyi, de egy D betűt is visel hátsó ablakán, még hozzá nem a mai, hanem a „tegnapi” Németország nemzeti színeivel, a fekete—fehér—pirossal keretezve. Az úr-vezető inkább 80 mint 70 éves, de ahogy mondani szokás, „jól konzervált”. Balga ember, aki sebhelyes arcát látva gyermekkori himlőre gondol. Herr Smidt-nek (nevezzük egyelőre így) alighanem jó oka volt rá, hogy öreg napjait ezen az istentől elrugaszkodott helyen élje le. Ha ugyanis csak tábornok lett volna, aki leülte már a Nürnbergben kiszabott éveket, vagy azok töredékét, ahogy ez történni szokott, már rég megbecsült NSZK-állampolgár lenne annak minden előnyével, nem utolsósorban a tisztas nyugdíjjal. Talán még szerepet is kapott volna abban a hatszor 90 perces ARD-szuperprodukcióban, amely a második világháborúban részt vett német katonai vezetőket szólaltatta meg a tévénezők nem épp legnagyobb örömére.

De úgy tűnik, itt is biztonságban érzi magát.

Egy óra múlva már beszélgetünk.

Előbb még körülszaglászom kocsiját, látom benne a Der Spiegel legutóbbi számát, a CB-rádiót, szafari zakóját gondosan felfújható vállfára akasztva, nem művi úton „second-hand”, olyan gyűrött és kopott, mintha most szállt volna ki vele a Rommel-hadtest egyik afrikai páncélosából. Nyugodtan nézelődhetek, hiszen én voltam itt előbb, az újonnan jöttek szemrevételezése pedig nem udvariatlanság errefelé, hanem megtűrt önvédelmi gesztus. De talán az is ebbe a fogalomkörbe tartozik, hogy amikor kényelmes kötélágyába ereszkedik, kezeügyében hagyja szigonypuskáját. Ki gondolná egy ilyen öregúrról, hogy még búvárkodni is szokott?

Megkérdelem tőle, nem zavarja-e a rádióm? Csak a fejét ingatja és legyint. Beletemetkezik egy helyi lap tanulmányozásába, s mint egy jó pesti újságot olvasó, ő is a végéről kezdi. Mintha a világpolitika már hidegen hagyná. Ha nem látom előbb ezt a zubbonyimitációt és a D betűt, elhiszem, hogy egy caracasi nyugdíjas mérnök vagy kereskedő, aki egy élet munkájával szerzett jólét megnyugtató biztonságából figyel hófehér sombreroja alól. Legfeljebb az töltheti el keserűséggel, hogy a biológiai alkonyórán kell megtapasztalnia a környezetébe érkező napbarnított, teltidomú és túlöltözöttnek nem mondható ifjú amazonok incselkedéseit. De aztán kiderül, hogy a kocsija és közé települő lányok is német—spanyol keveréknyelven vitatják, hogy fog-e szólni a rendőrfőnök, ha meztelesen napoznak?

Az öreg végre rájuk un és megjátszott szigorral közli, hogy aki le mer vetkőzni, annak a fenekére csap.

— Csak nem izgatná fel, Waldie bácsi?

A tizenéves túlfejlett lány lazára ereszti melltartóját és úgy tartja, mintha kisbabát ringatna, még rá is hajol a pálmafák közti kötélágyra. Az öreg halk káromkodással úzi el a totális kihívás rossz szellemét.

— Menjetek fürödni, takarodjatok a szemem elől.

— A Fáti azt mondta, hogy maga még mindig szeretne pajzánkodni, csak már nem tud — és vihorászó nevetéssel beszaladnak a vízbe. Mind az öten. Az öreg rámnéz és néma fejcsóválásával adja tudtomra, hogy ezek a mai fiatalok elviselhetetlenül pimaszok.

— Macht nichts — adom tudtára, hogy értettem a rövid közjátékot, mire előbb felül, majd elég körülményesen kikászálódik a hintaágyból. Nem mutatkozik be, azt azért megválogatja, hogy kinek és milyen körülmények közt, de nem zárkózik el a beszélgetéstől, hiszen az unaloműzés minden fajtáját fel kell használni a magányban. Lehet, hogy fronttapasztalat, de lehet hogy egyedüllétének bölcselete ez.

Megtudom, hogy rovarokat gyűjt, halakat, volt valaha madárháza is, de most már idegesíti a sok csivitelés. Ma már csak a csendes állatokat kedveli, meg a csendes embereket. Vehetem ezt célzásnak is, úgyhogy behúzódom egy árnyékos helyre és olvasni kezdek. Tudom, hogy nem hagyja abba a beszélgetést, éppenséggel csak kivár. Nem is telik bele két perc, amikor felfelé mutatva rámszól:

— Látott már kolibrit?

Hunyorgok, aztán megvallom, hogy még sosem.

— Hát kérem, gondolja el, hogy az az apró madár mindazt tudja mint egy helikopter. Megáll egyhelyben a levegőben, sőt képes visszafelé is repülni.

— Fantasztikus.

Tesz néhány idétlen szökellő lépést lepkehálójával, de majdnem felbukik egy kőben. mire gyorsan visszaül a kötélágyra. Lábat lógatva hintáztatja magát. Aztán szemüvegcsere következik és engem tanulmányoz.

— Ha egy érdekes halat lát, szigonyt ereszt bele? Nem mondom! Úgy tartják, ez a bátrak sportja, mert lehet olyan hal is, amelyiknek kardja van vagy fűrész... én nem is tudom, úgy látszik ön itt a szakember...

— Ja kérem, ez nem a Balaton. — Várja a hatást, de közben már észrevettem, hogy a könyv, amit olvastam, fedőlapjával felfelé épp a látóterében feküdt. Úgy látszik, felismerte a magyar szavakat. De elengedem a fülem mellett.

— És itt a partközelségbe is kimerészkednek a ragadozók?

— Hát hogyne. Csak merülne le pár métert, megismerkedhetne egy egészen másfajta Karib-tengerrel. Maga biztos csak a kubait ismeri...

Hagyom, hogy belelendüljön, inkább csak bólogatok egyetértésemül.

Folytatja is rögtön. Hunyorog és szavaival mintha egy titkot tálna fel.

— Persze a Dunán ritka a veszélyes hal, legfeljebb, ha túlfűszerezik a halászlét, a kondérban, paprikával. — Csak úgy pattognak elő mondataiból a magyar szavak. Lassan

kerítem be, mint halászhok a hajnali zsákmányt.

— Van itt is halászlé?

— Csak a pór nép eledeleként, húscscafato-
kat is főznek bele meg belsőségeket, meg
hagymát — még nyelv is hozzá. — Errefelé
már a paprika se olyan csípős... Dunave-
cse... Haraszti... Mohács... azok ott tud-
nak valami titkot. — Aztán még egy név
jut eszébe, rögtön ki is vágja. — Kaps. nem
Paks, ugye jól mondom?

— Csak nem élt Magyarországon?

— Hát élni éppen éltem, hisz amíg fel-
nem fordul az ember, addig él, de inkább
úgy mondanám, „szolgáltam”.

— Waffen SS?

Kezefejével int, hogy igen is meg nem is,
aztán így magyarázza meg:

— Szaktiszt voltam.

— Páncélos fegyvernem?

— Ugyan már, az én méreteimmel. Oda
mélynövésű fickók kellettek. Én meg 190
voltam, csak most már kezdek összemenni.
Hát nem érdekes? Az ember úgy hinné, hogy
a csontváz úgy megtartja a magasságot, akár
a sátozkaró... én meg mindennap érzem,
hogy egyre magasabban kell meghúzni nad-
rágomon a gurtlit. Ha én ültem volna be,
a Tigris lövegtoronyát be se lehetett volna
csukni.

— Kitalálom. Hegyivadász divízió.

— Ne erőltesse magát. Nem volt minden
különítmény besorolva a hadrendi táblázatba.

Újra csak bólogatni tudok. Vagy így le-
hetett, vagy úgy, hogy az a bizonyos állo-
mánytáblázat még mindig a titkok közé tar-
tozik. Talán mindössze egy számmal és egy
betűvel jelezték és feladatkörét minden al-

kalommal zárt borítékban kapta meg. Hol egy kis pánikkeltésre, robbantásra, leszámolásra. Hiszen a hadifoglyok kínvallatása, elfogott ejtőernyősök és hallgatópiloták tarkónlövése is egy speciális csoport feladata volt. Epp úgy, mint Lidice vagy Oradour lakóinak lemészárlása. Lehet, hogy a titok nyitját errefelé kell keresni? A tanúk ugyanis még nem haltak meg mindannyian, Nürnbergben pedig ha valamire, hát az efféle gyorsan osztogatták a golyót meg kötelet az amerikai hadbírók is. Szaktiszt... jól hangzik, éppen csak a szakterület hiányzik még mellőle.

— Volt nekem egy ismerősöm Budapesten.
— Úgy tesz, mintha régmúlt emlékek közt kutatnék. — Wéber őrnagy, a IX. SS Hegyivadász hadosztály törzsénél. Azon kevesek közé tartozott, akinek sikerült a kitörés.

— A Hansi? Hans von Wéber, hát hogy az istenbe ne... magas, vállas, kisportolt, mindig kedélyes fenegyerek...

— Mind olyan volt.

— Kezdetben — felemeli mutatóujját, aztán belevágja bal tenyerébe, ami az ökölrázás helyi gesztusa —, de mi lett később? Tönkretették az SS-t, a fegyveres erők szívet, elengedték a legjobb szakembereket és közben sarlatánok kezébe került a hadvezetés. Gott im Himmel, egy örvezető diktált a vezérkarnak. — Eszelősen bólogat és bütykös lábujjait vizsgálgatja. — Németországot uram, nem ellenfelei gyűrték le, hanem az ősi átok, hogy a frigyesei és bismarcki tábornokgenerációk után jön egy senkiházi szar oszt-rák és felcsap világmegváltónak...

— Már bocsásson meg, de miért hagyták?

Kezdetben, a dolgok elején, amikor még mindenki olyan stramm volt, ahogy mondja.

— Megbabonázott mindenkit. Ezt maga nem értheti. Akkor Németországban kellett volna élnie, hogy tudja, milyen volt az a Weimarból kiábrándult, az éhségből kiutat kereső Berlin.

— És München. A sörpincéivel.

Nem veszi fel a kesztyűt, különben sem hagyja magát kizökkenteni mondókájából.

— Az egész ország... egész Európa... ránk figyelt a világ...

Már olyan, mintha egy ódát zengne, vagy a Mein Kampfot idézné. A régi nótát fújja. S ahogy a tördöfés sokszor elbeszélte legendáját újra idézi, a Wehrmachtnak egy belső árulás révén történt térdrekényszerítését, úgy vándorol egyre távolabbi időzónákba.

— Munkanélküliség volt, nem lehetett a betevő falatot se megkeresni.

Hangja már pattog, a múltbarévedezés megszűnik, már oktat, kioktat, ahogy ön maga megítélésének, megnyugtatózásának és felmentésének ábrándokkal teliszótt legendáját ezerszer megfogalmazta, átszínezte. úgy próbálja meg saját sorsán túl a korszak történelmét is. Nem ő az első, nem is az utolsó kísérletező ezen a téren.

— No és? Mit szól hozzá? Jött valaki, aki adott munkát és német önbecsülést.

— Egy osztrák!

— Az most minegy! Az osztrák amúgy is beteg náció. Mióta nincs monarchia, csak teng-leng. Én mondom Önnek, azok a bécsi polgárok megváltóként fogadták 38-ban a Wehrmachtot.

— Nem nekem volt bajom az osztrákokkal, Ön mondta, hogy Hitler is...

— Akkor mindegy volt. Amíg jól mentek a dolgok.

— Vagyis?

— Cirka 41-ig. Észak- és Nyugat-Európa a lábainknál hevert. Kiszámolták őket. Anglia b^e volt csinálva, félt, hogy partraszállunk...

— Szóval 41 nyara?

— Igen. Az oroszokat megtámadni már jóvátehetetlen stratégiai hiba volt. Azt már tudni lehetett, hogy a Szovjet nem hull úgy az ölünkbe, mint Csehország, Lengyelország, Dánia, Norvégia, Hollandia, Franciaország... maga a háborúban még kiscserkész lehetett.

Csöndben szólalok meg, bár alkalmi strandpartnerek közt nincsenek protokollszabályok:

— Buchenwaldban nem volt cserkészcsapat.

— Vagy úgy! — Nagyot néz, de kapcsol és alig változtat hangsúlyt. — Persze, persze, hisz mondta, hogy a Weber Hansi, és ő sem tett semmit?

— Hát épp ez az, hogy tett. A mi házunkba lett beszállásolva. Szép kis ház volt, de mi feleslegesek lettünk benne. Innen az ismeretség. Épp egy napig tartott, aztán jött egy kis vonatozás, marhavagonban, nem épp returjeggyel a zsebünkben.

Összecsapja a kezét.

— Ez van kérem, ilyen a háború, C'est la Guerre — megismétli franciául is — ahol gyalulnak, ott hullik a forgács is.

— Ezt rám volt szíves vonatkoztatni?

Fancsali képet vág. Azzal próbálja bakiját oldani, hogy kezével lassú körmozdulatokat végez, mintha az egész világról beszélne

— Mindenre és mindenkire. Aki valaha gyalult és akit fűrészeltek, aki hagyta és aki

nem hagyta magát. Mert én olyan példát is tudok, hogy fellázadt lágerlakók megölték egy őrüket, és én láttam kérem Hamburgot és Kielt, Frankfurtot és Berlint is egy-egy angolszász bombázás után. Hát ami azt illeti, azok is szépen dolgoztak... és akkor Drezdáról még nem is szóltam.

— Egyszóval sajnálja azt a lágerőrt, aki nem teljesíthette az aznapi gázkamrába küldés létszámát, mert egy megátalkodott rab leütötte?

— Én mindenkit sajnálok. És leginkább magamat, hogy már ilyen öreg vagyok és itt rohadok meg ebben a forróságban. Talán még a gázkamra is elviselhetőbb volt, mert gyorsan végzett a... a delikvenssel. Van magának fogalma arról, mit jelent 40 év száműzetés? A világtörténelem alig ismer ilyet. Mindenki hamarabb beadta a kulcsot.

— Csakugyan, miért nem megy haza? Csak nem támadnának vízumnehézségei?

Visszadől az ágyra és jobban az arcába húzza hatalmas kalapját.

— Lassan kifáraszt öregem, nem is tudom miért álltam szóba egy jöttmenttel.

Öt percig bírta szótlanul. Felállt, ide-oda caplatott szandáljával, elbaktatott kocsijához, tett-vett benne és jó hangosan lecsapta a csomagtartót. Amint közelebb jött rövidlátósan, szemrevételezte teleobjektíves fotógépemet, táskamagnómat, aztán vett egy mély lélegzetet.

— Mondja, egyáltalán mit csinál maga itt Dél-Amerikában? Munkát keres vagy csak egyszerűen kötekedni jött? Csak ne érezze magát olyan biztonságban mintha a Bandungi Konferencián ülne, vagy a Kadhafi ven-

dégsátrában. Jó ha tudja, a bajkeverőket errefelé gyorsan elintézik.

Egy röpke másodpercig még azon spekulálok, egyáltalán válaszoljak-e, tettessem magam alvónak, olvasmányában elmerülőnek, vagy egyszerűen pakoljak össze és üljek valamivel odébb. De ezt az örömet mégsem adhatom meg neki. Weber őrnagynak meg kellett adnom, Onkel Waldie-nak már nem. Megpróbálom egyetlen mondattal kioltani mindazt a feszültséget, ami párbeszédünk elektromos szikráiként pattogott ide-oda egy órája már. De annak a mondatnak, annak minden szavának ülnie kell, hangsúlyait is ideértve. Végül is ez az exnáci hadastyán már új színeiben is oly arrogáns, amilyen SS-egyenruhájában lehetett. És még ő fenyegetőzik és kér számon olyasmit, amihez semmi köze. Röviden lezárom magamban az etikai megfontolásokat e tekintetben, hogy személyem ködösítésével mennyire kelthetek benne kellemetlen érzéseket. Egyébként is a joggyakorlat is differenciál egy állítás és egy kérdés feltételénél. Egy pillanatra még eszembe jut gyermekkorom Fischer bácsija az Aréna útról, aki mindig ezzel a kérdéssel szállt fel a tömött 44-es villamosra, „hol van kérem a hadirokkant ülőhely?” Nem állította ő, hogy jogos annak igénybevételére, ő éppen csak érdeklődött. Mint jómagam is.

— Gondolom, hallott már jólszervezett nemzetközi testületekről...

Csak bólint és mintha sürgetni akarná válaszomat, úgy figyel tovább, hogy cserére váró szemüvege is megáll a kezében.

Az egyiket például ENSZ-nek hívják — folytatom komótosan —, a másikat UNESCO-nak, van FAO, WHO, van Nemzetközi Új-

ságíró Szervezet is, és van egy INTERPOL nevű is. — Ezt az utolsót, mintha csak véletlenül történt volna, nagyobb nyomatékkal ejtem ki. — Nos, a felsoroltak egyikének többnyelvű igazolványát, ha akarnám most az orra alá tolhatnám. Érti uram, ugye? Persze csak akkor, ha erre valami illetékes szólítana fel. Egy aktív illetékes, nem egy nyugdíjazott.

Azt hitte tettenér. Hunyorogva kérdezte: — És az az illető még szalutálna is?

— Aligha. Legfeljebb azt mondaná: köszönöm, ha bármi érdeklí közelebbről, állunk rendelkezésére, addig is érezze jól magát nálunk.

Szinte csak magának motyogta:

— Nem. Egy kommunista ország nem lehet tagja az Interpolnak. Ott még nem tartunk.

— Rosszak az információi, tisztelettel. Igaz, hogy sportújságuk, nem győztem csodálkozni, hogy a magyar hazai mérkőzések tabelláját is közli, de egy bulvárlap talán a budapesti képlopások históriáját is megszelőztette hajdan. Ha éppenséggel nem volt más híre a tengerentúlról.

— Milyen képlopás?

— A Szépművészeti Múzeumból, Budapestről, úgy mondhatnám Nemzeti Galéria . . . egy vagyont ért az a kollekció.

— De azt már nem kenhetik a németekre, ez a saját, különbejáratú alviláguk volt.

— Nos, volt az ügynek némi olasz vonatkozása is, de voltaképp igaza van.

— És meglettek a képek?

— Meg. Az Interpol segítségével. Mert ott már szalonképes a „kommunista Magyarország” comme il faut, mondaná most ön egy

hidalgó franciatudásával, és ha már úgy tiltakozik, hadd említsem meg, hogy e kép-
gyűjtemény nagyját egyszer már ellopták,
és pedig állami segédlettel és egy olyan sze-
relvénnel, amelyet a Waffen SS volt szíves
védőőrizetbe venni.

Legyint, mint aki ismerős történetet hall.

— Maga csakugyan Interpol felügyelő?

A kérdésre kérdéssel válaszolok.

— Miért, ön milyennek képzel el egy In-
terpol felügyelőt?

— Hát olyan Derrick-félének, talán vala-
melyest több gúnnyal és fanyarsággal.

— Lehetséges, de addig is megnyugtatom,
ahhoz nagyon nagy hálnak kell lennie vala-
kinek, hogy az Interpol a politika hínáros
állóvizeit érte felborzolja, magát meg tiszt-
elt uram ebből a szempontból elég pitiáner-
nek tekintem. Hiába hordja autóján egy rég
kimúlt nagyhatalom címerét.

Megpróbál úrrá lenni pillanatnyi zavarán.

— Itt kószálhatnak szabadjára kérem,
mert ez egy gyermeteg, bamba ország, a
demokrácia minden délszaki vadhajtasával
együtt, de csak merészkednének el egyszer
Paraguayba... azt hiszem kellő leckéztetés-
ben lenne részük.

— Paraguay. Mit nem mond? Csak nem
aggódik ott valakiért?

— És ha igen? Akkor is az az én köreim
legbensőbb ügye. Ott az Interpol is illeték-
telen. Jó, ha tudja.

Nagyon határozott akart lenni, de egy cse-
nevész kislány az előbb szétrajzottak közül
most odaszalad hozzá és bajor dialektusban
fennhangon közli, hogy pisilnie kell.

Akár egy matematikai pontossággal kidol-
gozott dramaturgiai alapmű harmadik fel-

vonásában, amikor már veszít szenvedélyességéből, elapad az addigi heves vita, bejön a feszültségoldó poén. Elég stílustörőn, de bejött ezúttal is. Az öregember pedig nem tudta, hogy derüljön vagy mérgelődjön-e. Végül az utóbbit választotta és elzavarta a kislányt a pálmalugas alá. A gyerek azonban toporzékolni kezdett, hogy ott viperák vannak és azonnal pisiltesse meg őt a nagypapa. különben otthon majd beárulja.

Soká tarthatott a művelet, vagy távollétét az öreg gondolatai rendezésére használhatta fel. Amikor visszacsámpázott, szó nélkül kezdte meg alkalmi táborhelyének szétbontását. Szinte láttam már magam előtt, amint este összetrombitálja bajtársait, hogy a söröskancso fölött hányják-vitassák meg mai tapasztalatait. Mit keres az Interpol e békés partokon? Lehet, hogy csak drogosokat, egy ismeretlen csempészútvonat mellékágát fűrkészi a vadregényes tengerparton. Vagy netán... eladta volna már őket a Vaterland és a megbékélés érdekében kiad a nemzetközi rendőrségnek valami morzsát a dél-amerikai levéllenőrzések hordalékából? Vajon ezt érdeklik ők — kérdi majd gondterhelten az RSHA egykori osztályvezetője, mire rákontrázza vörösbortól fűtött ellenvéleményét a hajdani Gestapo-rezidens — valakinek eljárt a szája, megmondtam százszor is, francba az ismerkedésekkel. És okítják-gyötrik egymást véget nem érően, akár a sors által összezárt házasságok egy Ibsen-dráma komor szalonjában, nem tulajdonítva egymás iránt több megértést, mint egykor hajdanán.

Bizony szép lenne egyszer láthatatlanul eljutni egy ilyen, vagy még népesebb, parádésabb bajtársi találkozóra, a valamikori egyen-

ruhás ifjúkort visszaálmodók gyülekezetébe azért az egyetlenegy jelenetért, amit sajnos senki meg nem írt még e tagadhatatlan Rejtő-i világ forgatókönyvébe. S ha megírnák, vajon megvalósítható lehetne-e?

Eszerint a vacsorarendelés zajos zűrzavarában hirtelen megszólalna egy hangszóró és kemény, poroszos hanglejtéssel a következőket közölné: „A kezükben tartott étlap csak megtévesztő imitáció, az ellenség félrevezetésére. Fordítsák meg és töltsék ki precízen és nyomtatott betűkkel a következő adatokat. Jelenlegi és eredeti családi és utónév, rang, beosztás, utolsó szolgálati hely, kitüntetések, valamint azok az események, amelyek elkövetésével a bajtársakat távollétükben meggyanúsították. Aláírás után átadandó a főpincérnek álcázott emberünknek. Végrehajtani.”

Hát nem egyszerű? Nem kell hozzá más, mint pár kérdőív és egy mikrofon. De azért csakugyan istenkísértés lenne az ilyen tréfa. Mert ki gondolná, hogy a bajtársi vacsorák idején megszorodnak a kutyasétáltatók az exkluzív vendéglők környékén. Egy kiállításon sem lehetne több német juhászt találni, amint bőrszíjaikat tépdesni akarván, szaglásznak és köröznek az érkező kocsik és vendégek között. Ez már 40 éves koreográfiai betétszáma a találkáknak. Miként az is, hogy érkezéskor még valcer szól a gépzenei HIFI-kínálatból, pontosan egy óra múlva, amikor a hatodik rund sört szolgálják fel, már a Horst Wessel dal. a búcsúzás szívmengető perceiben pedig Lale Anderson hangja bűg át a lampionos termen . . . „Wie einst Lily Marleen . . .” mint egykor, hajdanán. Mi is volt hajdanán? Talán a VW-ba akasz-

tott nagyzzsebes zsávolyzubbony a megmondhatója. Robogtak Afrikán, Európán és Ázsián át... ott van még a dal a fülükben, már szól a hangszórókon is keresztül, épp csak inteni kell a szertartásmesternek... „Rollen die Panzer der Afrika Korps...” De Alameinben és Kurszkban már csend van. S a horogkeresztes páncélosok már csak vágyálmaikban dübörögnek.

* * *

Nem tudhattam meg pontosan Waldie nagyapónak sem eredeti nevét, sem bűneit. Csakugyan ritkaság az ilyen tartós távollét a szülőhazától. Valami magyarázatra egy későbbi újságcikk indított csak, vagy inkább sejtésre. A montevideói Saigon News 1985 karácsonyán egy apró hírben búcsúztatta el annak a QXL alakulatnak a parancsnokát, aki épp egy évtizedet töltött a dél-amerikai városban, mint az indokínai emigránsok vezetője. Ez volt az az alakulat, amely „senkinek sem adott, de nem is kért kegyelmet”, vagyishát eltüntetője mindazoknak, akik lehet, hogy saját bajtársaik voltak, de a háború forgatagában túl nagy titkok birtokába kerültek. Attila koporsővivőitől az auschwitz halottégetőkön keresztül több mint mítosz, ami ezt a nagyon is reális gondolatkört körüllegi.

Talán az Orandour-i hóhéroknak feltétlenül meg kellett érniük a számonkérés idejét? Akadt biz' a Waffen SS kötelékében is egy csoport, mely a titkok tudóival precízen leszámolt. Akik máig is úgy élnek Dél-Amerikában, hogy hazalátogatni sem merészkednek az NSZK-ba, alighanem ebben szolgál-

tak. A bűntársak hidegretételét még a mafiaszellem is tiltja, hacsak a keresztapa nem ad rá parancsot. Ez pedig szerencsére már nincs sem Dél-Amerikában, sem Nyugat-Németországban.

A MAGYAR HÁZBAN

Pontban éjfélkor szól a telefon.

— Halló!

— Még mindig itt van?

Megismerem. Ugyanaz a hang. Dühöm hirtelen gerjed fel.

— Menjen a pokolba.

Nem várom meg gorombaságait, se fenyegetőzéseit a szálló denevéérének, hogy önszórakoztató szárncscsapkodásait a kagylóba verdesse. Lenyomom a kallantyút, hívom a recepciót.

— Kértem Önöket, hogy éjszaka senkit se kapcsoljanak.

— Senor, én ezt most hallom először.

— Akkor a másik kisasszonynak mondtam.

— Egy pillanatra még... megbocsásson... de ez állítólag külföldi hívás volt, s a nemzetközi kommunikációban nem lehet fennakadás. Ha ön a szobájában van, nekem kötelességem kapcsolni.

— Miféle külföld?

— Azt hiszem Bukarest... valami ilyesmit mondott.

— Becsapták senorita, legyen nyugodt. semmi szabályellenest nem követ el, ha ezt a paranoiás örültet elküldi valahová. Ezt csinálja velem minden éjszaka. Ha újra keres, forduljon a rendőrséghez. Egy vendég háborgatása, éjnek idején, ez a kellő jogcím.

— Ahogy kívánja.

Félrehúzó a tárcsát és egy ceruzát dugok bele. Eloltom a villanyt, de alig egy perc múlva apró, pirosan villogó fény kezd jelezni a telefonkészüléken. „Mansajas” olvasom le róla, azaz sürgős információ. Kihúzó a ceruzát, az üzenetközvetítő azonnal jelentkezik. „Levele van a portán, kérjük vegye át, a leadás ideje 0 óra 5 perc. Köszönjük.” Nem mondom, jól megszervezett szolgáltatás. Tudomásul veszem és próbálok tovább aludni. Fél óra sem telik el, amikor kaparászást hallok az ajtó előtt. Várok. Jön a levél. Menetrendszerűen. Ahogy behúzó, kidugom helyette a Dont disturbe feliratot, a kilincstre akasztható „ne zavarjanak”-ot.

A levél géppel íródott, tehát már leadásra készen volt. És írója, feltehetően az előcsarnok vagy a bár egyik készülékéről hívta, városon át a szállót, megjátszva egy interközpont hivatalos hanghordozását. Micsoda régi trükk. Ötven éve íródott bűnügyi regények szabványepizódja. Nem éppen Agatha Christie-s fordulat. Digós pestiességgel szólva a „primitivo-nívó”, s aki bedől neki, az sem lehet éppenséggel nagymenő a Yardon.

Egyébként az üzenet néhány mondat mindössze, gömbfejű IBM géppel, csupa nagybetűvel írva. Az ékezeteket úgy húzták utána golyóstollal.

„UTOLSÓ FIGYELMEZTETÉS. NE
(M)ÁRTSÄ BELE MAGÁT A MI
ÜGYEINKBE. A MAGYAR HÁZ KAPUJA
NEM NYÍLIK MEG A VÖRÖS VILÁG
JÖVEVÉNYEI ELŐTT. NE IS KÍSÉRLE-
TEZZEN; HA HOLNAP NEM HAGYJA
EL CARACAST, BEVONATJUK A VÍ-
ZUMÁT. MHBK.”

No lám. A Magyar Harcosok Bajtársi Kö-
zössége. Kisbarnaki Farkas Ferenc tábornok
úr NSZK-ból irányított fiókintézete. Mivel
pedig itt van a háború utáni menekültek
legnagyobb bázisa, alighanem a caracasi
MHBK a dél-amerikai rezidentúra is egy-
ben. Elolvasom újra meg újra a levelet, még
díjazom is magamban azt a zárójelbe tett
M betűt. Egész szellemes. Egyébként eszem
ágában sem volt elmenni a Magyar Házba.
Láttam effélet éppen eleget Ausztriától
Ausztráliáig. De most, hogy már tiltanak tő-
le, hirtelen felébred bennem a kisördög. De
hol lehet egyáltalán? A követségen igazán
nem fogok utána érdeklődni, furcsán nézné-
nek rám. Felütöm a telefonkönyvet, nézem,
tanulmányozom, de Casa Hogar-nal az abc-
rend megszakad. Csak nem magyarul je-
gyezték be? Tegnap láttam egy Kék Duna
Restaurantot. De M-nél sem találom. Ráaka-
dok viszont egy Magyar Alba nevű telefon-
előfizetőre a Dallas avenue 1-ben. Feltárcsá-
zom. Nem is az zavar, hogy éjszaka van, úgy
látszik itt ez a divat, éjszakai cseverészás és
ismerkedés telefonon, inkább azon törpren-
gek, férfi- vagy női név lehet ez az Alba?

Női hang jelentkezik. Azt mondja, hogy a
gazdái nincsenek otthon, de délelőtt bizo-
nyára megtalálhatók lesznek, ne hívjam őket

túl korán, mert szeretnék soká aludni. Ezek se lehetnek épp szegény emberek, gondolom, mert az a Dallas avenue is gyanúsan cseng és épp oly hivalkodóan, mint a hasonló című tévésorozatok, amit évek óta sugároz minden nyugati adó egy életforma dicsőítésére. Szabó család amerikai módra.

A tíz óra még korainak tűnt, megkértem hát a szolgálat, nem nézné-e meg a házi telefonnoteszben a Magyar Ház telefonszámát. Kicsit csodálkozott, mikor mondtam neki, hogy biztos lóg ott valami jegyzék a készülék mellett. Szerencsém volt, néhány perc múlva már diktálta is a számot.

Ezt elintéztem, a többi reggel is ráér.

Felhívom a Házat és tört magyarsággal kérdelem a címüket. Mondom, hogy fontos levelet hozok Székely úrtól. Más név nagyhírtelen nem jut eszembe, mint közvetlen kollégámé, de végül is jól csattan az ügy, mert hallom, hogy az a nő félhangosan így referál tovább: valami székelj pasmag, nyilván erdélyi ügy...

Fél óra taxival. Furcsa szívmengető látvány a nemzeti színű zászló a zöld pálmák közt. Ha arra méltatlanok tűzték ki, még akkor is. Se kaputelefon, se csengő. Még kopogtató sincs. Az utcára néző fal, lehet vagy 15 méter magas. Teljes egyhangúságát egyetlen ablak, de még rés sem töri meg. Stilizált bástyafal, amelynek anyagába száznál több terméskövet ékeltek. Ezek bontják szabálytalanra a sík felületet. Talán Budát vagy Eger várát álmodta bele az építész, megállítva a történelmi csataképet annál a pillanatnál, amikor török ostromágyúk kopogtatták a várfalakat.

Egy oldalsó kocsibejáró ajtaja nyitva van. Megkerülöm az épületet, most már a kerítésen belül és hangos „Jó napot, van itt valai?” kiáltásokkal próbálok hírt adni magamról. Jó negyvenes asszony kerül elő egy ajtón és azonnal magyarul kérdi, hogy én noztam-e a bort? Egy pillanatig még csodálkozom is, hogy nem a telefonon ígért levél után érdeklődik, de úgy látszik a bor most fontosabb. Mondom, hogy bort nem hoztam, de láttam az emelkedőn idejövet egy elakadt Pepsi-s kocsit, ha azt várja, legyen türelemmel, mert most hívták ki a vontatót.

— Ja úgy — mondja, majd hangsúlyt változtat —, egyébként mivel szolgálhatok?

Illőn bemutatkozom és bebocsátást kérek, hogy körülnézhessek.

— Rimócné vagyok — mondja és kezet nyújt, de a küszöbről csak azért lép hátra, mert odabent megszólal a telefon. A beszélgetés szerencsére hosszúra nyúlik, hol spanyolul, hol magyarul folyik valami szendvicskészítés ügyében és Rimócné biztosítja a telefonálót, hogy vacsora közben lesz gyermekfoglalkoztatás is.

Én eközben addig-addig sasszézom egyre beljebb a különféle hirdetménytáblák és plakettek szemlélődését imitálva, míg kitáru előttem az egész színházméretű nagyterem.

— Kérem, mi járatban? — Rimócné nem tudja hányadán áll velem, úgy tűnik egyedül van a házban és hát nyugtalan. Bár táská nincs nálam és ahogy véletlenül egy nagy tükörben meglátom magam, meg kell állapítanom, hogy külsőm nem feltétlenül ijesztő.

— Tisztelt asszonyom, engedje meg, hogy egy percet elidőzzem itt — megpróbálok szertartásos lenni —, felhívták rá a figyel-

memet, hogy a feliratokban van néhány helyesírási hiba, amit jó lenne korrigálni. Itt van például rögtön a Madács név, ami természetesen érthető így is, de egy régi megszokás szerint ch-val írjuk, miként őeminciája nevét sem Mintszenythy-ként jegyezték, hanem d-vel. És ha már belemélyedünk a dologba, nem tudom továbbá, hogy ott hátul a színpaddekorációként szolgáló címeren az a korona mit jelentsen? Ez kérem még 56-ban is csak szórványosan jött divatba. Van talán egy kétfejű sas is valahol? Vagy egy fekete—sárga zászló is? Odaillenék a korona mellé. Elvégre csakugyan volt egyszer egy monarchia, meg egy király nélküli királyság is.

Sűrűn pislog a törékeny asszonyka, kezét tördeli és már végleg nem tudja hányadán áll velem. Csöndesen kérdi:

— Az úr hová valósi?

— Eredendően pesti vagyok asszonyom, ha a dialektusomból nem érezné. Még pontosabban Csikágó kérem, azaz VII. kerület.

A derék, amazon bizonyára sosem kerül fel arra a „Mozsdó” melletti bekeretezett dicsőségtáblára, amely a magyar Nobel-díjasok névsorát közli, mert most ezzel lep meg:

— Szóval chicagói magyar, Isten hozta Caracasban.

— Tisztázzunk valamit asszonyom, már nehogy félreértés legyen. Az az elvetemült amerikai város éppen csak nevét hagyatékoltá Budapest egyik kerületére. Persze nem hivatalosan, csak úgy vagánnyelven mint a Lízse meg a Tripolisz.

Minden mosoly az ajkára fagy.

— Pestről jött?

— Egyenesen.

— De minek?

— Ezt kérde éjszankánként tőlem egy Varga meg Kovács nevű úr is. Nem ismeri őket véletlenül? Nézze kérem, én őszintén megvallom, hogy nem érdekelt túlságosan a skanzen, itt egy világváros szélén, de mert annyira tiltanak tőle, hát csak bekukkantottam.

— Ki az a Varga meg Kovács?

— Hát ez, amit én se tudok. Valami rögeszmés ember lehet, mert mindig legjobb álmomból riaszt fel. Ma egy levelet is küldött. Persze azt is éjnek idején.

— Az kizárt dolog, éjszaka még táviratkézbesítés sincs.

— Látja milyen érdekes. Alighanem ez az ijesztgető Kovács-Varga bejáratos a szállónkba, sőt lehet, hogy ott is dolgozik. Az az érzésem, hogy ön mindenképpen jobban meg lehetné mint én.

Kezébe adom a levelet. Homloka mind ráncosabb lesz, amíg bogarássza.

— De hisz ez nem épp egy invitáció.

— Magam is úgy érzem, de talán az a négy betű a végén valamit jelent önnek.

Hümmög egy darabig, aztán automata órájáról olvassa le a napot.

— Ma szerda van, azt hiszem, épp jövő pénteken lesz bajtársi vacsora. Minden hónap utolsó péntekén.

— Hát ez nagyszerű. Addig is üdvözlöm az urakat. — Felpillantok a mennyezetre. hatalmas, domborműves magyar térkép függeszkedik rajta. Egyedül a Duna-vonal kitesz vagy húsz métert. Ha az onnan leszakad, biztos agyoncsap egy pár MHBK-s bajtársat. És ott vannak a vármegyék címereikkel és székhelyeikkel együtt, más és más színre festve. Az Adria és Fiume, az Északi-

és Délvidék, Erdély, Bácska, Bánát és Burgenland. Van itt minden. Fából. Nyomhat egy tonnát.

— Tessék már mondani Rimóczné asszony, nem szoktak ide nagynéha osztrák, szerb vagy szlovák emigránsok is ellátogatni? Mert kíváncsi lennék, hogy ők mit szólnak ehhez a térképhez?

— Kérem, nekünk mindenkivel jó a kapcsolatunk, igaz, mióta engem is a Ház vezetésébe beválasztottak, még nem voltak közös rendezvények.

— Tartok tőle, hogy csípné szemüket ez a térkép.

— Csípné? Hát kérem, van itt Klimaanlage is.

Így mondja, németesen a légkoncidionálót, hamar ki is derül, hogy miért. Előnyomakodó szőke kisfia elnyújtott, bécsies akcentussal kér valami innivalót. Félig osztrákok Rimóczék is. Legalább is férje révén, ahogy megtudom.

Érzem, az ilyet megérzi az ember, valaki áll a hátam mögött. Lassan fordulok meg. Hatalmas férfi, körszakállal és tisztasassal. Bud Spencer helyi kiadásban. Csak remélni merem, hogy nem olyan verekedős.

— Buenos dias — udvariasan köszönök és mi a válasza a rézbőrű indiánba oltott Spencernek:

— Adj isten señor, maga hozta a bort?

— Nem kérem, de már közöltem Rimócznéval, hogy elakadt a kocsí.

— Ó, a kurva életbe — mondja köznapi egyszerűséggel a félvér, aztán az asszonyhoz fordul. — Egy fröccsrevaló sincs a frigóban?

— Egy sör még van, azt kiveheti a pénzt meg tegye a kármentőre.

Kármentő! És az indián férfi mindent tud. Iszik, fizet és dudorászva visszabaktat a bejáratot ékesítő székykapuhoz és folytatja annak lakkozását.

Rimóczné széttárja a karját.

— Modortalan fráter. Egyébként, mi természetesen nem keveredünk velük — ujjával az indián felé int —, isten őrizz. Ez csak alkalmazott. Pedig akart tag is lenni, mivel Magyarországon tanult. Onnan hozta ezt a szörnyű nyelvezetet is. No meg a káromkodásokat. Még csak az kéne, hogy indiánok járjanak közibénk, totemimádó vademberek a megszentelt feszület alá. Egyébként valami üzemmérnöki diplomája is van Miskolcra, de erre felé nem akadt most szabad állás. Nagyám a munkanélküliség. Itt nálunk aztán tesz-vesz, söpröget, kap érte pár bolivárt, olykor egy üveg bort... azért is érdeklődött az imént.

— És most épp mivel foglalatoskodik?

— Most? A cserkészeink által faragott kaput fújja be színtelen festékekkel. Mondom. házimindenes. Mert nem magyar fajút ide be nem engedünk.

— Magyar fajút? Nem fajvédő ön egy kissé Madame Rimócz?

— Miért lennék! Ez a magyarok háza. Magyarok jöhetnek, indiánnak, cigánynak, zsidónak kint a helye. Mi katolikus ősmagyarok vagyunk. Akad persze itt néhány kálvinista is. Megtűrjük őket. Elvégre a kormányzó úr is református volt, Isten nyugosztalja.

— Szóval kik az igazán otthonosak itt, tessék már újra megmondani, úgy látszik nem értjük egymást teljesen.

— Kik? Hát az igazi magyarok!

— Értem. Eszerint akik Magyarországon élnek, azok nem igazi magyarok?

— De nem ám. Azok oroszok. Úgy hallom, már az iskolában is az a kötelező nyelv.

Szerencsére befut a borszállítmány és a gondnoknő elkezd intézkedni. Az indián üzemmérnök kiissza a sör maradékát, és most egy szekercével kezd el fel-alá járkálni. Winnetou tomahawkkal. Meleg van, kockás ingét is felakasztja egy kampóra, aminek bizonyára alkalmi koszorúk elhelyezése a szerepe. Ott görbül az exkardinális képe alatt. Ott eskette meg 1975-ben Mindszenthy a helyi magyarokat arra, hogy nem teszik lábuakat többé az óhaza földjére. Legalábbis addig, amíg ez a rendszer uralkodik ott. „Tegyetek érte — süvöltözött Pehm József, Horthy tábori püspöke —, hogy mielőbb hazatérhessetek, emelt fővel, ha kell fegyverrel és imádságos lélekkel. Én kivárom azt az időt!” Nem sokkal később meghalt.

Nézelődöm, mi van még ebben a teremben, ami szakasztott mása egy bécskörnyéki zöldvendéglő különtermének, éppen csak a lépték más. Ott, ezekben a Heurigerekben is mindenféle plakettek és régi szerszámok szórakoztatják épp csak falra aggatva a mulatni vágyókat. Én is elszórakozom hát a régies fogalmazásokon, hibás évszámokon, és külön kíváncsisággal kezdem tanulmányozni az épp 56-os Nemzetőr emléktábla elé kifüggesztett Karibi Újságot. Ha egyetlen példányát megkaphatná Lőrincze Lajos, egy évre való magyarázni és korrigálni valója lenne rádióműsorában.

Visszajön a gondnoknő.

— Kibáméskodta magát?

— Első nekifutásra ennyi is elegendő volt, köszönöm, hogy engedélyt adott.

— Itt kérem valami félreértés van. Én nem adtam semmiféle engedélyt, ön egyszerűen rámtört azzal a chicagói mesével. Mert ugye az emigráns magyarsággal mi egyek vagyunk. De nem az otthoniakkal!

— Mindegy. Félreértés volt, akkor is köszönöm.

Nem engedi zavartatni magát.

— Ami az engedélyezést illeti, lépjen érintkezésbe Mátraházi úrral, ő a háznagy, ha ő beleegyezik, holnap megnézhet egy népitánc próbát. Várjon, megmondom a számát is.

Miközben írom, úgy érzem az asszony még mondana valamit. Meg is szólal.

— Voltaképp azt se bánnám, ha elfelejtené, hogy már járt itt. Nem lett volna szabad magát beengednem.

Mosolygok, míg elrakom a ceruzát. Már cinkosok vagyunk.

— Rendben van, de mit mondjak, honnan tudtam meg a számát?

— Mondja, hogy a követségről.

— Hát ott tudják?

— Ott mindent tudnak. A konzul egyébként rendes ember. Gyorsan tud vízumot szerezni. Olykor két nap alatt.

— Csak nem azt akarja ezzel mondani, hogy Önök hazajárnak?

— Nagynéha. Mennénk sűrűbben is, csak nagyon drága a repülőjegy.

— És hivatalos magyar személyiséget nem hívtak meg még ide egy kis eszmecserére?

— Nem kérem. Azok ide nem tehetik be a lábukat. Az elnökség nem ad rá engedélyt.

— Szóval én vagyok az első?

— A legelső — aztán halkan teszi hozzá —, de hisz maga sem volt itt, csak telefonon érdeklődött.

— Ég önnel, asszonyom.

* * *

Kint az utcán megered az eső. Hirtelen. Itt minden előzmények nélkül történik. A napkelte és az alkony is. Tíz perc alatt besötétedik az ég Caracas fölött. A mai zápor jéggel párosul. De a hőség azért marad, csak a páratartalom mutatója szalad fel. Gőzölög az aszfalt.

A taxik eltűnnek ilyenkor. Ide a városszélre, a helyi Zugligeti útra, ha el is vetődik egy, száguld vissza a jobb környékre, nem kíván fuvart. Ki érti ezt? Már a harmadiknak intek. Ők meg visszaintenek. Egyezményes karjelekkel. De az egyik hirtelen fékez. Esőverte, meztelen felsőtestével, széttárt karjaival úgy állta útját az indián, mintha most mászott volna le egy keresztről. Igaz, annak nincs szekercé a kezében. A taxis belülről. káromkodva nyitotta ki az ajtót, s amíg a városba nem értünk, egyfolytában szidta azt a vadembert. Aztán esőpótlékot, veszélyességi díjat és borravalót reklamált. Arról nem is szólva, hogy mekkora kerülőt csinált. Körülbelül akkorát, mintha a Keleti és Nyugati pályaudvar közt valaki még a Moszkva teret is útbaejtené.

Amikor kiszálltam, épp elállt az eső. A sofőr kidugta a fejét az ablakon.

— Maga is szép helyekre jár, mondhatom... Magyar Ház... csupa idegen, rohadt szemétfajzat, idejönnek elvenni tőlünk a melót. Miért nem mennek haza a francba...

— Tőlük kéne megkérdezni!

Ez a fröcsögő szóáradat is hirtelen jött. Okát csak később tudtam meg. Jó tíz évvel ezelőtt ugyanis a nagy gazdasági felfutás idején, amit Carlos Andres Perez ügyes politikájának tudtak be, még vendégmunkásokat is csábítottak az országba. Egyedül Bolíviából tízezren jöttek. De amikor a fellendülés megszakadt és az eget verdeső olajárak épp úgy eltűntek, mint Perez elnök, fölöslegessé váltak a külföldi segéderők is. Kiutasítani azonban nem lehetett őket. Már azért sem, mert ez a családtervezésről sosem hallott szapora faj további tízezres gyermekáldással gazdagította Venezuela lélekszámát. Mert az itt születetteknek már előjogaik vannak, s az anyakönyvi bejegyzés ürügy a tartózkodási engedély meghosszabbításához is.

Érdeklődöm a társadalombiztosításról, de a válasz lehangoló.

— Nem jött szóba a nemzeti jövedelmek csúcsidőszakában sem. Amíg a privátorvos mindenütt rendelkezésre állt, a szegénynép, és ideszámított az olajmunkás is, nehezen vergődött el messzi lakhelyétől a kórházba. S amikor belépett, százakat látott már ott várakozni. A kezelést nem siette el a doki, ő se keresett valami jól. Városi alkalmazott volt, tiszteletdíjat senkitől sem várhatott. A gyermekhalandóság azóta is oly magas Venezuelában, mint a századforduló európai éhségövezeteiben. Amikor milliók keltek át az óceánon szerencsét próbálni.

— De a kép tovább szélesíthető egész Dél-Amerikára — folytatja a helyi kommunista pártház könyvesboltjának vezetője, egy aszszony —, ne csodálkozzon, ha ma is százával kelnek el Guevara-posztterek. Albert

Schweitzer csak gyógyított, de Commandante Che úgy volt orvos, hogy tudta: a legjobb gyógyszer a forradalom!

* * *

Különös sors az újságíróé. Nemrég még Perezt idéztem egy helyi kolléga elbeszélése nyomán, mely valamelyest magyarázni próbálta a taxis indulatait, és a véletlen most elem tálalta. Őt személyesen. Mondom, itt minden hirtelen történik. Sajtókonferenciát hirdetett a külföldi lapok képviselői részére. Wueste, a hajdan Budapesten is dolgozott Reuter-tudósító elvitt magával.

Perez már jónéhány éve nem elnök, de a megszólítás még kijár neki. Akár az USA-ban Carternek, Fordnak vagy Nixonnak. Kijár továbbá az örökös szenátusi tagság, ami egymaga is tisztos és adómentes jövedelemforrás. S egyben lehetőség a politika küzdőterén való állandó jelenlétre, ahonnan ismét vezethet felfelé az út.

Vezet is. Perez irodája olyan, akár az amerikai híradófilmekben az elnökválasztás propaganda hadiszállása. Amilyennek a Washington zárt ajtók mögött című film is mutatta. Egy belvárosi irodaház fegyveresekkel is jól őrzött legfelsőbb emeletét bírja ez a gyorsmozgású, ám ami ennél nagyobb baj: gyorsbeszédű politikus. Repülőtéri biztonsági rendszereket megszégyenítő technikák közt fut velünk fel az üveglift a huszadik emeletre. Nem is folyosón, hanem már egy előszobában áll meg. Hirtelen fékez, tárul az önműködő ajtó és a gorillák már bele is matatnak a fényképezők táskáiba, hosszan vizsgálják igazolványaikat, nézik az enyémet

is, amit tengerparti ismerősöm Waldie (nyilván Waldemár) bácsi érdeklődését úgy felkeltette — volna.

Ülünk egy szalonban. Lehetünk húszan.

Perez hirtelen vágat be. Titkárok, gyorsírók, testőrök követik. Udvartartása semmi-vel sem szürkébb, mint egy hivatalban levő államfőé. Perez nem is csinál titkot belőle, hogy a következő elnökválasztáson újra ringbe száll. Politikai hovatartozását jópár fénykép jelzi a falon. A tévések lámpái okozta ellenfényben csak Szadatot, Titót és Willy Brandtot ismerem fel. Perez mögött zsebre dugott kézzel kétméteres félvér testőr szemléli a jelenlevőket. Felírom jegyzetömbömbé: „Fabulon”, otthon majd dekódolom: a bőre őre.

Maga az értekezlet nem túl érdekes. Rutinművelet. Minden héten meg kell jelennie a képernyőkön és a lapok hasábjain. Az emlékezetbe be kell vésődnie, hogy Perez most is dolgozik, és megteszi a magáét a „szociális igazságok” győzelméért. A politológusok úgy vélik, nem véletlenül lett a Szocialista Internacionálé alelnöke. Ha Európában tovább tart a konzervatív erők sorvadása, éppen a szociáldemokrata irányzatok előretörése révén, sőt netán az argentin fejlődés is odatendálna, semmi vissza nem tarthatja Perez az új győzelemtől.

Mindezt a sajtókonferenciát csak azért hoztam szóba, mert egy kérdésre válaszolva sokatmondó és csakugyan elgondolkoztató véleményének adott hangot:

— Ez a sokszor felmerülő kőolajkérdés — mondta Perez — Venezuelának szerencséje és tragédiája is. Szerencséje, mert ha bármilyen adósságba keverednénk, vagy akár el-

határoznánk, hogy egy márványpalotát emelünk a város központjában, hát nem lenne akadálya. De ugyanakkor arra is rávezette az embereket, hogy az olajdollárokkal manipulálni is lehet. Következésképp, nem csak termelni, de elapasztani is, felsrófolni vagy letörni az árat. És akkor még egy szót se szóltam azokról a tankhajókról, amelyek Irak és Irán háborúja révén naponta süllyednek el a Perzsa-öbölben. Talán jobb lenne, ha kevesebb olajunk és nagyobb termelési kedvünk lenne. De amink van, az megmarad az állam kezében. Büszke vagyok rá, hogy az államosításban részem volt.

Mindenki jegyzetel, pörögnek a magnóórások és a filmtekercsek, a JVC videokamerák rátapadnak a hevesen gesztikuláló férfira. Ez még hasznos felvétel lesz. Nem ma vagy holnap, hanem majd akkor igazán, amikor Carlos Andros Perez búcsút int irodaházának és visszaköltözik az elnöki rezidenciába és a pirosruhás testőrszázad kapitánya reggelente újra neki jelent.

Ide a felső emeletre meg minden bizonynyal beköltözik majd a leváltott elnök, hogy a pénzügyi forrásokat megszerezze a kivárás és utóda hitelrontásának idejére. A viszontszolgáltatást jutalmak formájában már akkor borítékolja. Hiszen itt mindenkiből minden lehet. Nagykövet, tábornok, államtitkár, még miniszter is. Attól függ, hogy mit tesz előbb abba a borítékba.

VILLA A HEGYOLDALBAN

Végre megérkezett a stáb is. Kameraládáik fennakadtak egy madridi lassítósztrájk hálóján, már-már úgy tűnt, hogy további 48 óra vesztegzárra kényszerülnek, amikor, egészen mesébeillően ráakadtak egy zöldségszállító MALÉV charterre, amire felkéredzkedtek, így aztán az utolsó percekben még elérték az amszterdami csatlakozást. Holtfáradtan káoszálódtak ki a gépből és már arra is legyintettek, hogy személyes csomagjaik egy része elveszett. Ezek a csomagok pár nap múlva rendre előkerülnek. Az övük is csak egy bangkoki kitérőt tett egy komputerhiba következtében.

A szállodai szobában már valóságos filmgyári a hangulat. Szerelik a villásdugókat a helyi szabványra, a 220-as izzók helyére 110-esek kerülnek, a hangmérnök kimegy a fürdőszobába, hogy a próbafelvételt visszahallgassa. Az operatőr előbb a fényviszonyokat méri az ablakból, majd mintha fordítva húzna magára egy melegítőfelsőt, fekete klott

töltőzsákjában, egy magával hordott mini sötétkamrában megkezdte a filmtekercsek kazettázását.

Elmondom nekik, hogy' jártam a Magyar Házsal, egyszóval semmit se vesztek, mert ha már itt is lettek volna, aligha kerekedett volna épkezláb riport az ott látottakból. Szegény gondoknőből vihariramban röppent el minden kezdeti harciasság, amikor rádöb-bent, hogy személyemben egy arra méltatlant engedett be a megszentelt falak közé és arra kért, maradjon ez kettőnk titka. Úgyis hár-munké maradt, mert jött az indián üzem-mérnök, aki fröccsözni akart és szekercével intette le a taxit. Akár egy P. Howard re-gényben. Végül is Mátraházy úr kezébe tet-ték le sorsunkat, már ami egy újabb belépés esélyeit jelentheti, de a háznagyról semmit nem tudunk y-nal írt nevét leszámítva, amit nem lehet elfelejteni, épp csak hajdani sí-túráimra kell gondolni.

Megpróbáltam rögtön felhívni, de sikerte-lenül. Hol ki se csöngött, hol foglaltat jel-zett. A fiúk már csendes káromkodásomat sem hallhatták, mert mély álomba zuhanva megszűnik a kapcsolat a külvilággal. Kime-rültségüket fokozta még a madridi csaknem reménytelen futkosás a légitársaságok irodái közt, miközben vámosok, csomagátvevők és átvilágítók, szerelők és biztonsági emberek szinte lassított felvétel módjára tették a dol-gukat. Aztán pár óra a Schipolon, Amszter-dam légikikötőjében ... átszállás, majd kere-ken tíz repülőóra egy zsúfoltsága folytán nem éppen kényelmes gépen, s közben az óramutató 6 óra hosszát egyhelyben topog. Ennyi az eltolódás a hazai és az amerikai időzónák között.

Bár mint mesélték, a Jumbo Jet 50 perces késéssel indult. Már a kifutópályáról gurult vissza valami rejtett, a közönséggel nem közölt műszaki hiba miatt. Ők is megadták magukat a sorsnak és lelkük mélyén már inkább a felszállást várták, mint a további várakozást félsötétben, friss levegő és hűsítő nélkül. Ezeknél a légiutaknál nem igen gondol már az ember balesetre. Nagyobb aggodalma, hogy nem kap-e a kívántnál (!) nagyobb dózis röntgensugárzást a filmkamera mellé csomagolt nyersanyagkészlet? Ilyenkor aztán magyarázkodhat az ember.

Szóval ők alszanak, én tárcsázgatok, de Mátraházy úr nem felel. Van azonban egy másik illetékes név is a noteszomban. Barthos úré, aki viszont azonnal jelentkezik. Rövid szóváltásunk körülbelül így zajlott le:

— Señor Barthos? Jó estét kívánok.

— Jó estét, ki beszél? — Nem csodálkozik a magyar szón.

Bemutatkozom, elmondom mi járatban vagyunk. Szeretnénk vele beszélgetni a kamera előtt, lehetőleg a Magyar Házban, ahol úgy tudjuk, ő a rangidős. Még hozzáteszem:

— És ha nem veszi tolakodásnak, jó lenne minderre már holnap, legkésőbb holnaputáni sort keríteni, mert utaznánk tovább.

— Igen? Merre mennek? Moszkvába?

— Nem uram, Bolíviába.

— Óh, hát az itt van egy lóugrásnyira. Nagyon szép vidék, de olykor azok a trópusi esők, szinte kibírhatatlanok. Az ember ízületeiben előre érzi. Meg persze később is. Mit mondott, mit akarnak csinálni?

— Önnel egy interjút, filmre, rövid beszélgetés...

— És honnan jöttek?

- Pestről uram, ha nem is egyenesen.
- Moszkván át, igaz? Maguknak csak úgy lehet.
- Tévedni tetszik, vagy szabadjon úgy fogalmazni, pontatlanok az információi.
- Micsodáim?
- A tájékoztatásai.
- Azok igen, hogyne... alig kapok valamit.

Én lassan levegőt se kapok. Újra rákezem, ezúttal szinte tagolva.

— Filminterjú... Önnel... és talán... Mátraházy úrral..., aki ez idő szerint elérhetetlen.

- Hogyan?
- Mondom: elérhetetlen.
- Már miért volna az?
- Nem felel a vonala.
- És jó számot hív?
- Igen — bemondom kétszer is — a végén 091, stimmel?
- Stimmel.
- De Mátraházy úr nem jelentkezik.
- Tudja miért?
- Fogalmam sincs.
- Mert itt ül nálam. Épp a Füles kereszt-rejtvényét fejti a feleségemmel. Igaz, az ő kedves neje is itt van. De az horgol.
- Tisztelt uram, lehet szó az interjúról?
- Hát hogyne. Kivel?
- Mondjuk mindkettőjükkel.
- Jó, rendben. Honnan van maga?
- Budapestről. Film... televízió... Magyarország.

- Vagy úgy, szóval követségi emberek.
- Nem kérem, újságírók, filmesek vagyunk.

— Jól van, jól van. Voltak itt már a RIAS-tól is. Tudja maga mi a RIAS?

— Igen.

— Na micsoda?

— A nyugat-berlini amerikai adó, de mi Magyarországról jöttünk.

— Legyen szerencsém.

— Hol és mikor szabad zavarnom?

— Zavarni azt nem szabad. Arra háklis vagyok. Én délelőtt sokáig alszom.

— És délután?

— Akkor is.

— Délfelé?

— Az az idő a kisunokámé.

— Barthos úr, mi este is ráérünk.

— Jó, akkor megegyeztünk.

— Szabad holnap este jelentkezünk?

— Nem. Előbb megbeszélem a Mátraházyval.

— Később hívhatom újra?

— Hívják a Mátraházyt.

— De hiszen önnél van.

— Igen és elrágja a legjobb ceruzáimat, mondja riporter úr, mi az, hogy „mai pucéráj” és nyolc betű? Ezek félórája ezen rágód-nak, meg a ceruzámon.

— Ha a „tisztító” nem jó, próbálkozzanak a „Patyolat”-tal.

— Mi az, hogy pitymallat, az nem pucéráj. A Hutter és Lever az volt valami, azok értették a dolgukat.

— Minden bizonnyal. Mikor hívhatjuk Barthos úr?

— Holnap délben.

— Köszönjük. Jó éjszakát.

Robi, a hangmérnök félálmból bambán néz rám. Magas hangerőre érzékeny fülei

gyorsan felébresztették. — Mi volt ez? — kérdi. — Nagyothalló az öregúr?

— Sóhajtok és indulok zuhanyozni. — Ha még csak nagyothalló lenne.

Másnap délben sikerül megegyezni. Ötkor a villájában. Közli, hogy ki nem állhatja a pontatlan embereket. Összeigazítjuk óráinkat. Az előkészületek gépezete magasabb fokozatra kapcsol. Még nyakkendőt is kötünk és mivel előbb érkezünk a helyszínre, fél órát lődörgünk még a helyi Rózsadomb pazar vilái között. Pedig nem volt könnyű idetalálni. Az exkluzív negyedben ugyanis nincsenek házszámok. Lealacsonyítónak tartják. Még hogy megszámozni a házakat! Hogy New Yorkban az utcákat is lehet, az nem jutott eszükbe. Egy Caroline feliratú házat keresünk a hozzá hasonló több száz között. Az ezüstsínű Buick is megvan. Egy kutya is előront, amikor a zárt rácson át benyúlunk a csengőhöz.

Csontos arcú, vékony öregúr jön ki. Aranykeretes szemüvegével és sima, ősz hajával szakasztott olyan, mint egy kicsit kimaszkirozott Tomanek. Közel jár a 80-hoz. De valakire még jobban hasonlít. Kire is? Végre beugrik. Major Ákos doktor, Major Tamás bátyja, aki igen ügyesen mozgott a kamera előtt, amikor tavaly a népbíráóságok történetéről beszélt a Magyar Nép nevében című filmünkben. Még az életkoruk is azonos lehet.

— Reméltem, hogy nem találunk ide — gonoszkodik, míg a kulcsokkal babrál, komótosan megnézi az óráját. — Egészen pontosak voltak.

Felnéz, mustrál minket orrára csúszott szemüvege fölött.

— Jóságos ég, ennyien jöttek? Öten? Szép

kis beszélgetés, amihez ekkora csapat kell. No kerüljenek beljebb... de úgy, hogy vés-sék emlékezetükbe, itt hazai magyar ember még nem járt. Legfeljebb a küszöbig jutott el, szolgálati célzattal.

Szolgálati célzattal? Már miért lenne egy interjú szolgálati célzatú?

— Mert az. A minősítés az én dolgom. Maguk nem Marslakók és jómagam is evi-lági lény vagyok, így hát mi két Magyarorszá-got képviselünk itt. Tetszenek érteni? Önök egy olyat, ami az én számomra nem létezik. Én azt a kormányt nem ismerem el. Én Dál-noki Miklós Béla óta egyetlen magyar kor-mányt sem ismerek el, hívják azt Rákosinak vagy Kádárnak.

— A Miklós Béla előtti igen? Például Szá-lasit igen?

— Hol van az már. Azt maguk már rég fellógatták... Én kérem venezuelai állam-polgár mivoltomban szabadon válogathatok a kormányok elismerésében — előkelően teszi hozzá — ákceptálásában.

Úgy látszik az előszobában kezdődik szó-csatánk. Mert még folytatja: — számomra csak királyi kormányok léteznek, például magyar királyi kormányzat, még ha időlege-sen a nagyméltóságú úr töltötte is be az ál-lamfői tisztet.

— Ami azt illeti, ez a Venezuela, aminek ön állampolgára, ez is erősen republikánus. Nem zavarja? Ezen a kontinensen azt hiszem, már egyetlen koronás főt se találni, hacsak az őserdőben valami törzsi fejedelemség...

Legyint. — Kérem uraim, mi venezuelaiak úgy véljük...

— Ebben most a kormányzat is beleérten-dő? Mert közölnöm kell Önnel — gúnyosan

visszaülök telefonbeszélgetésünkre — információi kiegészítéséül, hogy a két kormány igen jó viszonyban van egymással, mi több: új gazdasági tárgyalások folynak bizonyos vegyesvállalatok létrehozásáról. De hát ne vágjunk a dolgok elé. Ön uram bármit elmondhat a kamera előtt, ezt is persze, fenntartásait, meggyőződését, mindent. Ez szíve joga.

— Milyen kamera előtt? A szalonban fogunk disputálni.

— Köszönjük. Bevihetjük a felvevőgépet?

— Be, nyugodtan. De minek?

Egymásra nézünk. Ez már megint kezdi.

— Volt szíves hozzájárulni egy interjúhoz. Ahhoz kell a felvevőgép.

— Nem kell.

— Már hogyan kéne.

— De nem lesz interjú. Meggondoltam magam. Helyébe, mint mondtam volt, disputálni fogunk. És semmi felvétel, semmi fotó.

— Nem. Fotóra mi se gondoltunk. A felvevőgép meg teljesen zajtalan, nem fog semmi gondot okozni. Észre sem lehet venni. Ideállunk a függönyhöz, kívülről szép laposan ver be a délutáni nap, ej de szép a kert, mit kert? Park, valóságos paradicsom... szóval lámpák se kellenek.

— Nem állunk a kirakatba. Ide ülünk a fotelekbe, itt sokkal kényelmesebb. Oda ne üljenek, az foglalt. Az az én helyem. Ide meg jön a Tátrai... izé, a Mátraházy.

Csakugyan jön. Egy botra és a feleségére támaszkodva érkezik. Szánalmas lassúsággal araszol be a süppedő szőnyegek világába. Első pillantásra látszik, hogy nagybeteg. — Cukor — mondja később —, köszvény, hozzá

egy gyenge szív, aritmiás zavarok, renyhe tüdő, napi 60 cigarettával megspékelve.

— Mátraházy úr — mutatja be a házigazda —, a caracasi Magyar Ház elnöke, míg jómagam csak a titkár vagyok, de egyben a rang- és korelnök.

Van egy különös gesztusa a falon függő hatalmas, atillás tábornoki portré felé, de sietve hozzáteszi — nem kérem, én nem vittem olyan magas pozícióig, mint szegény édesapám, persze vezérkari ember voltam jómagam is.

— A vezérezredes úrról sem kíván beszélni a filmen?

— Róla sem. Filmén semmiről se. Mátraházy úrral való teljes egyetértésben kijelentem, kijelentjük, hogy mint a Magyar Ház vezetői nem vagyunk hajlandóak a kommunista magyar rezsim számára nyilatkozni. Mi kérem katonaemberek voltunk és maradtunk, nekünk nincs közölnivalónk se Budapest, se Moszkva számára.

— Ha kívánják, ezt megismételhetné a gép előtt is.

Mintha nem is hallaná (lehet, hogy így is történt) folytatja, valamelyest megenyhült tekintettel. A belépő nagyjelenete lezajlott, a nyitány is. Jön az „intermezzo és fuga”.

— Mindez persze nem zárja ki, hogy baráti jelleggel ne cseverésszük át a délutánt. Mi vendégszerető emberek vagyunk... Fiacskám! — ez a feleségének szól —, hozhatja a kávé.

Mátraházy lassan fogalmaz, nehezen beszél. Ha őt is színészhez akarnám hasonlítani, talán Szénási Ernő tudta volna „hozni” ezt a figurát. Szemébe lógó zsíros hajával, álláig csüngő dohánymarta bajszával.

— Értem én jól az urakat, nem akarnak üres kézzel hazamenni, de meg kell hogy értsék a mi szempontjainkat is. — Megint kattan az öngyújtója, mélyre szívja a füstöt. — Nemrég otthon járt egy társunk a Háztól és olyannyira belelkesült a hazai fogadtatástól, meg a változó viszonyok megtapasztalásától, hogy még valami ünnepségre is oda-merészkedett.

— Ahol volt valami koszorúzási ceremónia — Barthos úr siettetí az elbeszélést. — és valami jabranc fotográfus lekapta őt is, amint ott feszít.

Egymásnak passzolják a végszavakat.

— A kép meg megjelent a Magyar Hírekben, a világszövetség lapjában.

— Hozzánk meg kezdtek zarándokolni a Házbeliek, hogy ...

— ... hogy ez mégiscsak felháborító.

— És nemcsak felháborító, de érthetetlen is ...

— Hogy valaki együtt homorítson a vörösökkel.

Udvariatlanság, de közbeszólók:

— Miféle ünnepségről van szó uraim?

— Fene tudja. Talán március idusi, vagy a Kőrösi Csoma féle. Tény, hogy amikor visszaérkezett, a társai leköpdösték. A kép előbb ideért.

— Kőrösi Csoma? Hát már az is bűn? Hát bent az Önök Házában ... — hirtelen rámfigyelnek, szinte érzem perzselő tekintetük keresztűzét —, hát még ott is lehetne ép-penséggel egy Kőrösi Csoma emléktábla!

— Úgy gondolja?

— Úgy!

— Gondolja vagy tudja? — Horthy-tisztek

kihallgatási légköre vesz körül hirtelen. Majdnem elszóltam magam, hogy előző nap én azt a képet már megnéztem.

— Hát elképzelem. Egy régi erdélyi magyar, aki elindul és Tibetben...

-- Jó, ezt mi is tudjuk.

— Akkor meg? Én úgy érzem, hogy a tudományos... történelmi folyamatosság is lehetne valami összetartó erő a különbözően gondolkodó magyarok között.

Gyuri, az operatőr is közbeszól. Még nem adta fel ő sem.

— Elnézést jó urak, de hát koszorúzást itt most senki, semmiféle értelemben nem kíván önöktől.

— Hát ne is, mert ez az inkriminált ügy jó néhány tagot kiszakított a szervezetből.

Még össze is bólintanak, de azért kezd már derengeni valami arról, hogy ez a Mátraházy szíve szerint odaülne már a kamera elé, éppen csak attól tart, hogy valami pesti ismerős közhírré tenné, az meg alaposan megcsorbítaná tekintélyüket a különállásról. Tovább csappanna a Magyar Egyesület létszáma is, aminek tagdíja pedig tisztos jövedelmet jelent mindkettejüknek, a helyi méretekhez viszonyított alacsony nyugdíjak mellé. Bár sem a villán, sem berendezésén, sem a Buick kocsin nagy anyagi gondok nem látszanak, de talán, ki tudja nem éppen a Ház szolgáltatásai ezek? Státusszimbólum, amelytől nehezen válik meg az ember még Latin-Amerikában is. Biztos akadnak bizonyos reprezentatív kiadások, amelyekkel egy elnök, háznagy, titkár, kor- és rangidős ex-vezérkari, ex-magyar még itt is busásan gazdálkodik. Épp úgy, mint Perez, akit megint egy-

más szavába vágva szidnak, mocskolnak, és neveznek demagógnak, korruptnak.

A képlet mind jobban egyszerűsödik: itt sem mellékes a „mellékes”, ami jelenleg fő jövedelmi forrásuk, és az sem mellékes éppenséggel, hogy ki fogja azt kapni? Valamilyik valódi vagy fantom-Kovács, vagy éppenséggel ők. A Magyar Háztól tehát jó minél távolabb tartani a rendkívüli eseményeknek még a lehetőségét is. Ez az interjú pedig veszélyzóna. Aknamező. Szélein már villognak a jelzőfények. Nem rálépni!

— Kérem szerkesztő úr — a házigazda hozzám fordul —, mi nem azért élünk itt jó tízezer kilométerre az óhazától, mert a Karibi tengert többre tartanánk a Balatonnál, Vezuezuelát a mi kis Velencénktől. Mi katonák voltunk, akiket nagyon megindított, hogy Trianonban az ország területének 67 százalékát elcsatolták.

— De azért a kormányzóval jól kijöttek. Őt nem hibáztatták semmiért. Önök nagyon jól érezték magukat azon a kis Magyarországon, ahol feltehetően a birtokaik nem voltak kicsik.

— Maga csak hagyja öméltósága emlékét. A legfőbb hadúr értette a dolgát. Mindig méltó ember ült a miniszterelnöki székben. Hol egy Bethlen...

— Hol egy Gömbös, Imrédy, Bárdossy vagy épp egy Szálasi.

— Ezek mind finom és igaz magyar emberek voltak.

— A Szálasi is? Nem hallotta, hogy nem is teljesen magyar, hogy Salosjánról magyarosított? És a Bárdossy a kis hadüzeneti manőverével? Önök akkor ezt testközelből tapasztalhatták meg. Vagy tán még mindig

hisznek a kassai provokáció meséjében, hogy szovjet gépek...

— Bárki üzent is hadat, abban a keresztes-háborúban résztvenni kötelességünk volt. Hitler Adolf volt egyedül, aki megígérte az elcsatolt területek visszaadását.

— És az ár, amit érte kért? Önök mint katonáemberek elfelejtik Voronyezst?

— Ostoba volt a katonai vezetés.

— Meg az oroszok is jobban védekeztek, elnézést kérek.

— Meg az oroszok is jobban védekeztek, mint az kiszámítható volt. Mi kérem ott voltunk éveken át a katyusák tüzes pergőtüzében és a fagyhalál küszöbén. Mi antikommunisták voltunk és maradtunk. És éppen azért élünk itt, hogy ezt bántatlanul hangoztathassuk is.

— Csak hangoztatják, vagy tesznek is valamit ez ügyben?

— Mit csinálhatnánk, öregek vagyunk.

— És a fiaik?

— Az új generációnak már nincsenek személyes emlékei. Ők szenvtelenebbül közelnek mindenhez, érti kérem? Emóciók nélkül. Még az óhazához, még a helyi magyar követséghez is.

— Jártak már ott?

Mátraházy hümmög, mocomog.

— Pár éve, amikor még egészséges voltam, egyszer hazaruccantam. A vízumért be kellett mennem.

— És?

— És akár hiszik, akár nem, a titkár, aki addig ingujjban ült, felvette a zakóját és nevemen szólított. Ez nem közönséges titkár, hanem követségi, ez egy rang kérem a diplomáciában. Azt mondta „holnap már jöhet

vagy küldhet is a vízumért Mátraházy úr, kellemes időtöltést Budapesten!”

Barthos most vendégére mutat rosszállóan.

— Ez egy hiú ember. Megvette magának az a diplomata. Egy ilyen egyszerű fogással. Hát hogyne ismerte volna fel, az útlevele ott volt, épp csak be kellett azonosítania a Karibi Újság egyik képével. Olcsó trükk. Olyan, mint amikor a szovjet fogságban egy tisztet nevén szólítanak, és azt mondják Madaras őrnagy úr, foglaljon helyet, és beviszik egy fűtött kunyhóba. — Hirtelen körbehordozza tekintetét rajtunk. — De hát én valójában önöket is féltem.

— Minket? Már mennyiben?

— Hát annyiban, hogy mégse vihetnek haza egy olyan filmet. amiben az antikomunizmusról van szó.

— Már miért ne? Hisz önök mondják. Az önök szájából éppenséggel ez a hiteles.

— Nem kérem, én nem kívánok beszélni.

— És Mátraházy úr, aki már járt odahaza?

— Hát mit tagadjam — örül, hogy újra szóhoz jut —, mellbevert az a Duna-parti szállodasor, meg az autós parasztronaim, amint két kocsival vártak a vasútállomáson.

Barthos megint fejét csóválja. Gunyorosan sziszegi:

— Szépítgeti a bizonyítványát, figyelik, már erre is felvág. Eddig ezt nekem nem is jelentette.

— Nem a fenét, még rá is kontráztál, hogy a te unokaöcséd meg sztahanovista főmérnök, a másik meg prima magánpraxissal dolgozó fogorvos.

— Ez igaz, de az is, hogy én küldtem neki a legújabb fűrógépet meg az ajándékozási okmányt, hogy fájdalommentes legyen a

vámkezelés. Én kérem minden orvos előtt
leveszem a kalapomat.

— Hát a legtöbbjük meg is érdemli.

— Amit ezek a harctéren véghezvittek ...
fenomenális volt.

— De azért akadt köztük egy Mengele is.

— Hogyan? Mi van a Mengelével?

— Ki tudja? Állítólag meghalt. Vízbe-
fulladt. Önök élnek Dél-Amerikában. Az a
krimi itt zajlott le.

— Mit akarnak azzal a Mengelével? Az is
katonaorvos volt. Tette a dolgát, amire pa-
rancs érkezett.

— A szelekcióra meg a gázkamrába kül-
désre is mindennap parancs érkezett?

— Naná. Majd saját zsoldjából építette
azokat a krematóriumokat a Mengele. De
tudja mit? Nem hiszek az egészben. Olyan
ez, mint a túlvilág. Ki a megmondhatója an-
nak, hogy mi van odafent? És ki jött vissza
a gázkamrából? Ha voltak egyáltalán! Vala-
mi disznóság lehetett, nem mondom, de azt a
szegény Eichmann-t is csak úgy ukmukfukk
elrabolják a zsidók és fellógatják. Pedig az
is csak egy parancsteljesítő volt.

— Akár a Mengele?

— Úgy ám.

— De azokat a parancsokat túl is lehetett
lihegni, ilyenről nem hallottak még?

— A mi sorainkban az ember már azzal is
beérte, ha teljesítik a kapott parancsokat.
A túlteljesítés német mentalitásra vall.

— És ebbe tartoztak a kísérletezések, a
szívbe nyomott fenolinjekciók, és végső so-
ron pármillió ember elégetése.

— Pár millió? Ne túlozzon kérem. Ha az
mind kifüstölt volna, honnan verbuválódott
volna Izrael lakossága? Ne legyen hajlamos

a túlzásokra, meg a hiszékeny öregasszony-mesékre.

— Uraim, mindenki nem halt meg Auschwitzban, s a túlélők, ha lesz egyszer egy Mengele-pör, ott lesznek az egész világról.

Barthos úr, az ex-vívóbajnok, az emigrációban is előléptetéseket osztó és váró vezérkari tiszt visszatér a kiindulóponthoz.

— Egy Magyar Ház-i elnökségi tagban legyen annyi kurázsi, hogy legyőzze még önön becsvágyát is. Szerkesztő úr, uraim, nagyon sajnálom, az interjú elmarad.

Lassan kezdek a zárszóhoz. Észrevétlen pergett el a második felvonás, mialatt kávéntkat szürcsöltük. Forró volt és nagyon gyenge. A kávé őstermő kontinensén. Mit tudnak ezek a pesti duplákról?!

— Egy Magyar Ház-i elnökségi tagban legyen annyi becsvágy, hogy tagjai szószólójaként hazaüzen és elmondja, hogy mit tapasztalt jónak és mit rossznak a világban. A saját mikrovilágában és abban a másokban is.

— A hivatalos Magyarországgal nem áll szóba egy Magyar Ház.

— Soroljam, melyik tette már meg? Csak saját példatárunkból néhány: Cleveland, Ottava, Montreal, Bécs, Párizs, Róma...

— Caracas kivétel lesz. Úgy látszik, mi karakánabbak vagyunk.

Feláll, az audiencia véget ér.

* * *

Pedig mi minden esett már meg ebben a reputációját féltő Magyar Házban, ahol csak a kamera előtt vitézkednek függetlenségükkel az Elnökség T. urai, aztán szép csöndben,

hogy a tagok meg ne tudják, vízumot kérnek egy kis hazaruccanásra, de nyilvánosan ez persze elítélendő magatartás. Hallottuk, hogy egy vitézi díszvacsora elegáns résztvevői borgőzös mámorukban székekkel estek egymásnak, mert valaki befújta a főnökségnek, hogy ki mindenki lopakodott már be, ha nem is a caracasi, de a bonni, londoni vagy bécsi konzulátusra párnapos vízumért. A fiatalabbak, pontosabban, a később kiérkezettek. akikben mélyebb nyomokat hagyott már az új Magyarország neveltetése, ma is azt vallják, hogy saját szemükkel akarnak meggyőződni róla, jól választottak-e a disszidálással? Mert akadnak jócskán olyanok is, akik messze elkerülik a Magyar Házat, vagy akik a Karibi Űjság helyett a karibi valóságra kíváncsiak.

Sokan vannak ilyenek. És nem kevés azok száma sem, akik épp oly csöndesen, ahogy érkeztek, vissza is hajóztak az óhazába. Drága a repülőjegy? De egy turistajáratra valót össze lehet spórolni.

Sokan meg is teszik.

És eljönnek.

És ittmaradnak.

A caracasi Magyar Ház vezérkarának nem kis bosszúságára.

* * *

Epilógus.

Beszélgetés hazafelé a kocsiban.

— Néha olyan volt ez a diskurzus, mintha a Markos—Nádas kettős produkálta volna.

— Én két ilyen öreg kafferbivallyal még nem találkoztam.

— Hadd el. Fogatlan öslények.

- De hallgatnak rájuk!
- Tudod vagy csak gondolod?
- Ez igaz.
- A legnagyobb baj, hogy nem adtak interjút.
- ... hogy nem mutatkoztak be a kamera előtt.
- Előttünk bemutatkoztak. Ez nem elég? Ez nem interjú? Nem csak kamera van a világon.

„NEVEZZEN CSAK EZREDESNEK!”

A történet most egy kanyart vesz és visszaível a jó öreg Európába. Néhány éve már, hogy Bécs belvárosában, annak is közepén az Am Hof-on bolhapiac kínálta magát a kamerának. Itt várt vevőre Herman Göring repülőssapkája, (amiben a HG monogram csakugyan hamisítatlan volt, de csak az), a Mein Kampf 015-ös számú példánya és számolatlanul a német hadieréklyék, amelyeket — elég volt egy behatóbb pillantást vetni rájuk, hogy kiderüljön: — a divathóbortra ráhangolódott kézműves kufárok és más konjunktúralovagok állítottak elő impozáns mennyiségben.

Volt itt rézhüvelyből gyártott front-öngyújtó és bunkermécses, rohamkésből finomított, stilizált papírvágó, iratnehezéknek használható, laposra csiszolt gránátszilánk, elvékonyodott és kitöredezett derékszíj, de kifényesített csattal, azon a dombornyomás: GOTT MIT UNS, vagyis: Velünk az Isten!

Am, hogy valóban velük volt-e, vagy csak

a Führer kitalálta hadiistenek pártolták át egy időre a Wehrmacht oldalára, ez máig is téma volt náci körökben, amelynek tagjai nem feltétlenül vallásos, hívő lelkek, hiszen Hitler Adolf Harmadik Birodalma az egyház vezetői közt is szelektált. Amíg a jeruzsálemi főmuftit szövetségeseként ölelte keblére, a berlini Niemöller tiszteletest lágerbe küldte. De azért tudták ők nagyon is jól, hogy legalább iskolai példa és családi tisztelet címen az istenfélő elődökre való hivatkozás elkel olykor. Mindezek a meggondolások vezettek végül is ahhoz az övcsat-jelszóhoz.

A bécsi bolhapiacon külföldi nézelődők egy csoportja egyre csak azt kutatta, és vették is olyan mennyiségben, hogy szinte már gyanús lett, nem történt-e a nagy érdeklődés folytán némi gyors utánnyomás és régiesítés? Ki tudja?

Az a Gott mit Uns felirat eredeti gót betűkkel a sasmadaras államcímert öleli körül, s amint megveszik, máris fényesítgetik, újat keresnek mellé, és megfigyelem azt is, hogy ezek a németül beszélő vásárlók gyermekeiket spanyolul szólítgatják. Mikroepizód egy későbbi nagy utazás előtt, mely nemcsak előhívja ezt a rég exponált képet, de rögtön be is élesíti.

Egy fehér színű ház előtt állok. Nem kisebb, nem is nagyobb azoknál, amelyek újabban körbeveszik a felkapottabb balatoni üdülőhelyeket. Kétszintes, kertes és olyan uniformizáltan illeszkedik a Santa Clara-i sövény sor mögé, mintha oltalmat keresne fehér színére a perzselő napsütés elől. Még a félig behajtott spaletták és a napos házfalnak támasztott öreg kocsikerekek is olyanok,

mintha valami típusterv vagy divat szabályozta volna őket ilyen egyformára.

A kaktuszok közt valami szokatlant is látok. Egy talicskát. Olyat, ami ezen a vidéken elég különös. Itt inkább az apróbb csilleszerű kocsik, háromkerekűes kifutójárgányok népszerűek, esetleg a hordó alakú konténerek, azaz kanaszterek, ahogy a helyi repülőtér vámhivatalában hallottam. De taliga... talicska ide csak a tengerentúlról kerülhet, vagy legfeljebb itt csinálta, csináltathatta valaki hajdani emlékei nyomán. Pedig a ház ura aligha lehetett kubikos valahol Európában. Igaz, itt csak dekorációként szolgál az egykerekű. Arra, hogy a beleültetett futómuskátlik (!) biztonságban legyenek kúszópálmától, dögevő hangyáktól.

Muskátli az Egyenlítő alatt! Hisz ez már Ecuador, s a Nap a decemberi tavaszban is perzsel, így hát a gondos háziúr vagy kertész egész nap vizet szívárogtató műanyagcsövet illesztett a talicskához. Ez már precíz munka. Még azt is elképzelem, hogy éjszakára betolják egy garázsba vagy a külön e célra épült virágházba, tán még műtrágyát is adnak neki, hogy újra kihajtszon ebben a telet nem, de gyökérevő rovarokat annál jobban ismerő földben.

Gyermekkorom Zuglójában a Stefánia út villakertjeiben láttam hasonlót. Már-már arra gyanakodtam, hogy hajdani magyar házat jelzi itt is, amikor az Augusto felirat sarkában megláttam egy ilyen övcsatot. Nem szegezve vagy csavarozva, hanem gondosan beleágyazva a hajdan még friss cementburkolatba, a háziáldás és a védőszent szobrát helyettesítve.

A kisvárosnak ez a negyede a caracasi

Pasarét- vagy Rózsadomb-imitációhoz hasonlóan nem is számozza a házakat. Névvel jelzi. S amikor többen ugyanazt választják, legfeljebb rangsorolják. Ez például az Augusto III. Ez már valami támpont a postának is. Körbejárom a házat, de életjelnek nem sok nyomát látom. Járok-kelek vissza-visszatérve a kapuhoz, szemügyre veszem a postaládából kikandikáló hosszúkás borítékot, henger alakúra sodort újságokat. Augustóék nyilván nyaralnak. Pontosabban: telelnek. Felkocsiznak a hegyekbe, ahol csönd van és tiszta levegő, ahová ritkábban jár a posta is, a telefon ismeretlen, s egy rokon erdei faházának tornácán jobban elviselhető a forróság is, mint lent a poros városban.

Második perce töprengék itt a kapu előtt, ne húzzak-e ki egy borítékot a szekrényből, éppen csak annyira, hogy a nevet elolvashassam, de ki tudja, nem figyel-e valaki a szemben levő házból? És milyen jól gondolom. Hirtelen kocsi fékez az úton. Alig két méterre tőlem. Willys-Overland. Hárman szállnak ki belőle. Három férfi. Nem indulatosak, nem fenyegetőek, de éppenséggel udvariasnak sem lehet mondani, amint egyikük, mintha ásó vagy szerszám után nyúlna, egy ismétlőpuskát emel ki a ponyva alól, sőt, csőre is tölti. Egyelőre még nem fogja rám.

Az idősebb, aki a volán mellől szállt ki, széles kalapot visel. Amint ujjával megérinti a peremét, szakasztott olyan, akár egy sheriff valamelyik western filmemlékemből.

— Senor, ön úgy látszik idegen errefelé. szabad látnom az iratait.

— Készséggel, ha megtudhatom, hogy kihez van szerencsém, bár úgy hallom Mister Winchester már bemutatkozott.

- Még nem, még csak torkát köszörüli.
- Netán a rendőrségtől vannak az urak?
- Mondhatjuk úgy is, de legyünk precízek, Nemzeti Gárda.
- Ja úgy. Parancsoljanak.

Forgatja az útlevelemet és négynyelvű újságíró igazolványomat és azon bosszankodik, hogy spanyolul miért nincs ráírva annak rendeltetése, mikor — ahogy mondja — az emberiség legnagyobb része spanyolul beszél. Nincs kedvem helyreigazítani. Náluk van a fegyver. Nézi az érvényességi dátumokat, a bélyegzőket, egyeztetni az arcképet, de még nem adja vissza. Közben kérdezi:

— Kit keres errefelé . . . senor?

— Nem fogja elhinni. Csak azért álltam meg, mert lenyűgöz távoli hazám kedvelt virágait látni ebben a kertben, s a környezet maga is európainak tűnik, szeretnék megismerkedni a házaikkal. Mint nyilván látja, újságíró vagyok.

— Journalist — nehezen boldogul az idegen szavakkal még ilyen közismerteknél is felkapja a fejét. — Mi a fenéből gondolja, hogy ez európai környezet . . . olyan ez, mint a többi.

— Tudja, én még azt is gyanítom, hogy a ház ura német származású, és talán nem lenne kifogása egy interjú ellen anyanyelvén.

Az eddig csak figyelő fiatal sörhas előre-furakszik és németül szólal meg.

— Honnan az isten csodájából jött maga?

— Most Caracasból, azt megelőzően az Államokban jártam, az előtt Frankfurtban.

— De hisz maga nem német.

— Nem is állítottam.

— Osztrákosan beszél.

— Magyar vagyok, de éltem Bécsben.

A szombrerós úgy kapkodja tekintetét, mintha pingpongmeccsen lenne.

— És most exil-ben él? — E furcsa, de nemzetközivé lett kifejezéssel kutatja, mennyiben sorolhat a „menekültek” közé? Nem adom meg neki a felismerés sikerélményét. Még húzom az időt. Csak ne a tűző napon állnánk.

— Az újságíró, uram, világcsavargó. Mindenütt csak napokat, legfeljebb heteket tölt. Figyel, aztán ha érdemlegeset lát, hát feljegyi.

— Na és itt most mi az érdekes? — Hangjában tanácstalanság és érdeklődés keveredik, némi letagadhatatlan ingerültséggel.

— Mondjuk ez a táblácska, ez a hajdani Wehrmacht derékszíjcsat.

— Vagy úgy, maga ehhez is ért.

— Tudja nálunk is van hasonló. Hol egy patkót szegeznek a küszöbre, az öregebbek falun még baltát is tettek a kapu elé. Persze csak babonás hiedelem ez, óvás a megrontás ellen.

Legyint, mint aki azt jelzi, hogy mellébeszélek, és számomra érthetetlen szavakat sutognak egymásnak.

— A parancsnok azt kérdi, fegyver, álkulcs, rádió vagy fotógép van-e magánál? És jobb, ha most bevallja, mert ha csak az őrszobán derül ki, az nagyon kellemetlen lesz. Van errefelé pár régi várbörtön és pincéit a kellemetlenkedő idegenek már elég jól ismerik. Pertuban vannak minden patkánnyal. És nincs az a konzul, aki onnan kihozza őket.

Szép kilátások.

— Nos, ami a fotógépet illeti, hát hogyan lenne nálam. Van továbbá egy kis méretű

magnó is. Ami azonban a felsorolt többi holmit illeti, azokkal nem szolgálhatok. A repülőterük nem épp valami korszerű, de a fémvizsgáló detektor még működött érkeztemkor.

— Meddig szól a vízuma? — Újra a szombrerós szólal meg.

— Harminc nap, de azt hiszem három is elég lesz belőle.

— Ezt sértésnek szánta?

— Csak annyiban, amennyiben a Winchester itt a vendégmarasztalás eszköze. Egyébként nagy a drágaság errefelé. Nagyobb, mint ahogy az útikalauzok jelzik. Életemben nem fizettem másfél dollárnyi összeget egy üveg Coláért. Ez azért túlzás.

— Hol lakik?

— A Zaragozában, a Villa France mellett.

— Mit akar, hát ott nincsenek Hilton-i árák.

— De szolgáltatások se. Még melegvíz sincs, legfeljebb az ivóvíznek bekészített kancsóban.

A szombrerós kezében még mindig az irattaimmal odalép a Willys-Overlandhoz és kiemeli a rádiótelefon kagylóját. Közben szivarját rágja. Egy igazi cowboy ilyenkor húzza végig a kénes gyufát vastag ceignadrágja fenekén. De ez nem gyújt rá, csak rág és közben lefetyel. Fontoskodik. Lehet, hogy senki sincs a vonal túlsó végén, éppen csak felvág verkcajgjával. Aztán int a kövér fickónak, összehajolnak sugdolózni. Aztán gyorsan megszületik elhatározásuk.

— Ide figyeljen újságíró. Most visszaüget abba a luxusszállóba és nem mozdul ki onnan. Este 6-kor visszajöhet, és ha senior Augusto is úgy találja, akkor beszélhet ve-

le. Itt a kertben. Megértve? És úgy ügyeskedjen, hogy mi is itt leszünk. Akkor is, ha nem látja. Adios.

Szivarját érintette kalapja széléhez. Ez a búcsú. S ahogy jöttek, úgy viharzottak el.

* * *

Ez az esti időpont gondosan lett meghatározva. Legalább is számomra. A hirtelen alkonyban szél támadt, mely kifújta, kikergette az egésznapos forróságot a kőházak katalánából. Hat óra előtt néhány perccel pár sarokra a muskátlis háztól beültem egy taxiba. Kocsival érkezni mégiscsak előkelőbb. Az ember adjon magára, mégha Winchesterek célgömbjén utazik is. A nagy fuvarban reménykedett sofőrt nem lelkesítette éppenséggel a cím közelsége, de annyi borraivalót még kinézett belőlem, hogy kinyissa az ajtót.

— Melyik az a ház? — kérdezte.

— Majd lát vele szemben egy Overlandot, a Nemzeti Gárdától.

A sofőr megnézett magának a visszapillantó tükörben, aztán hirtelen gázt adott. A „sheriff” csakugyan ott volt már, még távcsövét is felemelte annak beazonosítására, hogy ugyanaz jött-e el nyakkendős, szürke öltönyben, akit délben egy nem éppen makulátlan farmerszerelésben látott. Nem szólt, nem köszönt, csak bámult. Aztán megnézte az óráját.

Csöngetésemre nem kis megdöbbenéssel tapasztalhattam, a délelőtti sörhas nyit ajtót.

— Nem hozott egy kis rajnai vöröset? Az öreg azt szereti.

Ilyen fogadtatásra nem számítottam. Mit tagadjam, elég rendhagyónak tetszett.

— Ha tudtam volna... a Lufthansa járaton adtak egy flaskával, de már megittam.

— Nem tesz semmit. Éppen csak mihez-tartás végett mondtam.

— Ha legközelebb erre járok...

— Nem lesz legközelebb — virsli ujját figyelmeztetően emelte fel.

Akkor én már megláttam az öregurat. Kerti széken ült egy lugasban. A mély tónusú zöld környezet egyhangúságát csak néhány piros virág és egy hófehérre pingált bambuszkalitka törte meg, amiből éktelen rikácsolás hallatszott.

Az öreg nem állt fel és csak fokosával intett, mint valami marsallbottal, hogy üljek le. Nem nyújtott kezét se, éppen csak biccentett és leplezetlen érdeklődéssel méregetett.

Épp belekezdtem, hogy tulipánjait dicsérem, de elengedte a füle mellett.

— Kihez van szerencsém?

Megkézdődött a kihallgatásnál alig enyhébb tónusú eszmecsere. Bemutatkoztam, sőt névjegyemet is letettem az asztal sarkára. Cvikkerén át megtanulmányozta, majd ugyanilyen fakó hangon kérdezett tovább.

— Mit óhajt?

— Szerettem volna megismerkedni Önnel.

— Mi célból?

— Érdekel a nemzeti beilleszkedés problémaköre, az idegen közeg szívó és taszító hatása...

— Ebben az esetben?

— Gondolom valami elszívta Önt, Önöket is onnan, és kérdés, hogy miként letek itt, éppen itt, új hazára?

— És ez mennyiben érdekli Önt?

— Amerikát járó európai mivoltomban.

— De ez az újságírói cím meg mifene, hogy jön ez ezekhez a tudálékos fecsegésekhez, amit itt művel? Maga vadászik valakire nyilván, de itt rossz helyre került. Én nem vagyok azonos azzal, akire gondol.

— Honnan tudja, hogy én kire gondolok?

— Már máskor is voltak különféle megkeresések.

— És kivel tévesztették össze önt?

— Kérdezze meg a Moszadot vagy a Sin Bét-et, Tel Avivban.

— Nem áll módomban. Én máshonnan tájékozódok.

— Értem, KGB... Moszkva... Dzerzsinszki tér 1. Mi a rangja?

— Rajta van a névjegykártyámon. Szerkesztő.

— És mit szerkeszt?

— Filmet, tévéadást, olykor lapot is.

— Erre még visszatérünk. Szóval mit akar tőlem? De úgy válaszoljon, hogy önt most is szemmel tartják. És nem épp az elvtársai.

— Tudom, délben már volt alkalmunk megismerkedni.

— Tehát?

— Érdekel a sorsa egy ilyen keményen kérdező embernek, aki katonai mivoltából még az idős kor határán sem képes kivetkezni, s aki akárhogy is nézzük, egy darab Európát is jelent ebben a trópusi Amerikában. Ha szán rám valamennyi időt, erről kérdezném, Herr August... vagy Augusto, hiszen még nevét sem tudom pontosan, azonban vagyok a megszólításával.

— Hispániában... — a Condor-légiónál Don Pedro volt a nevem, mert akkor még

nem tudtam jól spanyolul, de mindig úgy akartam beszélni. Egyébként hívjon csak ezredesnek.

— Ahogy óhajtja.

— Amit én e pillanatban óhajtok, az egy könyv — és felint az ablakban kihajoló dagadt fickónak —, amit megszerezteél fiam, ide vele.

Most háromperces közjáték következik. A fiú lihegve kászálódik le és egy szemüveget is hoz a könyv mellé. Átadja az öregnek, aki felemeli újra a névjegyemet, majd belelapoz abba a könyvbe. Lapozgat előre-hátra, ujjait húzza a névoszlopokon, aztán adataimat kezdi olvasni. Még filmeim címe is ott szerepel, és a számára legmegnyugtatóbb kezdőadat: filmrendező, újságíró, eredeti foglalkozása „sajtófényképész”.

Mindezt később magam is elolvastam a Prominent Hungarians Home and Abroad című 1973-as londoni kiadású kötet 53. oldalán. Vagyis akadt egy Fekete Márton nevű elszármazott hazánkfia, aki kötetbe szerkesztett ezer „prominens magyart, otthon és külföldön”, és mivel mindez a Fehér Holló Press gondozásában jelent meg, a szerencse úgy hozta, hogy egy filmlexikonból az én nevem is átvételre került. Így kellett tehát 40 évvel a háború után újra igazolnom magam egy gyanakvó porosz „ezredes” előtt. A módszer maga is fehér holló volt.

Valamit enyhül merevsége.

— Van pár percem, kérdezzen.

Pár perc? Akkor nincs sok vesztegetni való időm.

— Megírja memoárját?

— Miről írnék?

— A háborúról.

— Miért arról?

— Végül is annak folyamánya, következménye, hogy most távol él Németországtól. A háborúról, ahol nemcsak rangot, de feltehetően magas kitüntetések, talán még sebeket is szerzett. Tudja ezredes úr, nekem az a tapasztalatom...

— Mi a tapasztalata?

— Hogy az új generáció kicsit elpuhult, hogy el sem tudja képzelni mi volt az a háború.

— Ezt Erwinre érti? — botjával a pocakos fiúra mutat. (Fiú?! Lehetett vagy 35 éves.)

— Világért sem. Azt sem tudtam, hogy a családhoz tartozik.

— De tudta. Közölte Önnel, hogy a rajnai vöröset szeretem.

— Ez igaz, de attól még az inasa is lehetett volna, vagy a testőre, hisz délben is azzal a sheriff külsejű pasassal láttam.

Felemeli a botját.

— Fenének kell a maga bora. Meg se inám. Hogyisne. Ismerem én azokat a trükköket. Dugón át egy kis ciánkálit nyomni be, injekciós tűvel... mi? Így szokás, nem igaz?

— Hol? Már megbocsásson.

— A náciavadászoknál. Maga nem a Wiesenthal embere? Hallom, maga is élt Bécsben. Akkor ismerheti.

— Én még Budapesten se ismerek mindenkít, akit kellene.

— Ki súgta magának, hogy ide jöjjön?

— Senki. Erre sétáltam és megláttam... Megint a szavamba vág. — Mit?

— Először a muskátlikat, aztán az övcsat-tot.

— Es mit mond az magának?

— Talán azt is, hogy Ön Wehrmach-tiszt volt és nem SS.

— Ebben igaza van.

— Megmondaná a családi nevét is ezredes úr?

— Érje be a Don Augustóval.

— Titok?

— Ne kényszerítsen a keményebb szóhasználatra, ne éljen vissza a vendégjoggal.

— Kérem. Mondana valamit hadiszolgálatáról? Hol járt, melyik égtájon?

— Ahol kellett. A táncrendet kezdetben az OKW tervezte, a legfőbb hadseregparancsnokság.

— És később?

— Később a szükség.

— Kelet... Dél... Nyugat... Kitalálhatom, merre szolgált?

Végre valami mosoly jelenik meg szája szegletén. Csak bólint.

— Frankreich?

— Majdnem ráhibázott, de én kettőbe szedném a szót.

Majdnem kimondtam, de előbb gondolatban szétválasztottam Franciaország nevét, és mi lett belőle? Frank Reich, azazhogy Frank birodalma, a szétszabdalt Lengyelországból alakított főkormányzóság, élén dr. Frankkal, a Führer bizalmas barátjával. Hányszor is elolvastam Malaparte Kaputtjában a róla szóló fejezeteket. Hirtelen meg is jelent előttem a krakkói várban rendezett főúri bálók végakkordja, amelyeken a Generalguverneur, a főkormányzó olykor zongorához ült és Chopint játszott. De az ablakokat gondosan be kellett zárni még nyáron is, nehogy kellemetlen szagokat sodorjon arra valami kósza szél Auschwitz felől.

— Nyilván járt Varsóban is.

— És ha igen?

— Akkor megkérdezném, hogy a dolgok elején vagy végén?

— Megeshet, hogy mindkettőnél. A danzigi korridor nem volt más, mint egy csapda a részünkre. De mi nem akartuk csizmánkat a patkányfogóba dugni. Inkább szétnyitottuk azt a folyosót. A magunk módján.

— A maguk módján. Ott volt a felkelésnél is, ezredes úr?

— Varsóban nem volt semmiféle felkelés. Volt ugyan egy eleve kudarcra ítélt felkelési kísérlet, ha arra gondol... Igen, annak az elfojtásánál ott voltam. És most mielőtt tovább vallatna, mint egy nürnbergi pribék, én kérdezem meg, hogy kinek a katonai morálja tűri el, hogy hátbatámadják?

— Talán azé, amelyik az ellenség földjén áll.

— Eltűnni akkor sem lehet. Hadseregazon is van a világon.

— Úgy érti ezredes úr, hogy mindaz, ami Lengyelországban történt, az egybeesett egy hadsereg, sőt egy állam önmagára mindig kényes reputációjával?

— Mi az, már vizsgáztat is?

— Félreért. uram.

— Nem, csak tudtára adom a régi szabályt, „aki katona, ne politizáljon”. Mi pedig azok voltunk. — Előredől és szinte tagolva mondja — a világ legjobb katonái.

— Ön ugye Poroszországból való?

Kicsit csodálkozik, de aztán magátólértetődően válaszol.

— Igen, scharnhorsti. A dédapám is katona volt.

— És a kedves fia, Erwin úr, nem követi? Abbamarad a folyamatosság?

— Ez egy furcsa ország kérem, itt a katonaság nem hivatás, hanem közönséges üzlet. Diktátorok kiszolgálója.

— Németországban nem úgy volt? A történelmi tapasztalatok . .

— Engem maga ne oktasson német történelemből. Kérhetem erre? Mit tud maga a Versailles-i békeparancsokról, a legaljasabb diktátumok egyikéről, annak is zárt passzusairól . . . A leszerelési törvényről, a szétfűrészelt properrelekről és beolvasztott ágyúkról. Németország várta azt a fiát, aki megálljt parancsol ennek a szégyenteli folyamatnak és újra fegyvert ad a kezébe. Fegyvert és önbecsülést.

— És ez volt Adolf Hitler.

— Ez. Áldassék érte a neve. Tizenkét évre rangot adott Németországnak, tán még a Walhallán is meghallották, amikor mi masíroztunk. Respektált minket a világ.

— Talán úgy is mondhatom, hogy rettegte önöket.

— Úgy is mondhatja. Elismerem.

Félénken teszem hozzá: — Főként a lágerekben, a krematóriumok előtt.

Lecsapja monokliját, amit a könyvbe lapozás óta orrán felejtett.

— Marhaság. Maga is felül ezeknek a propagandaszólamoknak. Vegye tudomásul, hogy nem voltak gázkamrák. Ez még mind a roosevelti és sztálini hazugságok következménye.

— Eichmann is hazudott volna? Mert ő bevallotta, meg Frank Nürnbergben és Rudolf Hoess lágerparancsnok is, akit ott akasztottak fel a hajdani Appellplatzon. Így ké-

rem nehezen változtatható meg a történelmi kép a németekről, ha mindegyikük mást mond.

— Ha az SS-nek voltak disznóságai, azt tőlük kell számonkérni? Maga volt szíves megállapítani már arról az övcsattról is, hogy jómagam Wehrmacht-tiszt voltam.

— De hát Krakkó, az ön hajdani állomás-helye csakugyan ugrásnyira volt Auschwitz-tól. Nem érdekelte önt sosem, hogy miért füstölögnek éjjel-nappal azok a kémények. Nem kérdezte az SS-t?

— Mert enyvet főztek ott valami faáru-gyárnak.

— Ezt komolyan mondja?

— Vicceskedvűnek tart? Komolyan ezt mondták.

— És ön elhitte?

— El. A katona higgyen el mindent, amit előljárói mondanak. Egyébként személyes meggyőződéselem nem képezheti a beszélgetés tárgyát, aminek egyébként így is túlléptük idejét. Volt szerencsém.

— Köszönöm az interjút ezredes úr.

— Nem adtam önnek semmiféle interjút. Ragaszkodom személyi jogaimhoz és megtiltom önnek, hogy írjon rólam.

— Megtiltja? És milyen joggal?

— Az egyetemes emberi jogok alapján.

— Egyszóval, várhatok egy ügyvédi felszólítást is? Nem is bánám, legalább megtudnám a pontos adatait.

— Tudok írni én magam is.

— Ezért próbáltam arról kérdezni, hogy nem ír-e valami hosszabb tanulmányt, visszaemlékezést? Egyetlen, pontatlan és végtelenül elfogult memoárdömping a világ. Az öné egy sajátos nézőponttal gazdagíthatná.

Egyrészt az a titok, hogy az SS még saját véreiben sem bízott a lágertitkok megosztásában. Ha ugyan egy Wehrmacht-ezredes ebben nem jelentett kivételt, aztán az egyéb összefüggések. A történelmieket például, amelyekre volt szíves figyelmet ráirányítani, végül pedig ez a békébe beletörődő katonasors, amely valami láthatatlan sorompót engedett a villa és Scharnhorst közé. Csakugyan ezredes úr, haza se látogatott még Németországba?

— Maga is jól tudja, Németország ma még nem létezik. Szellemesen mondta Strauss, a bajor kormányfő, „mit ér az, ha az NSZK gazdasági nagyhatalom, de be van szorítva a demarkációs vonalak közé... majd ha újra kitörünk a világba...” Egyébként is, az én szűkebben vett pátriám ma szovjet zóna. Képzelem mit szólnának, ha kérnék egy vizumot. De nemcsak Berlin és Bonn, az egész világ telve van hiszékeny barmokkal, akik elhitték Franknak, meg a hamisított Gestapo-papíroknak, hogy azt a varsói koncertet én dirigáltam.

— Mármint a felkeléskísérlet letörését. ahogy mondta?

— Azt, azt. Hát nem mondom, tette ott is mindenki a magáét, de hogy én személyesen... ugyanmár... volt ott ember mindenre. Főként persze az SS-től. Egész rendőrdívisziók jöttek a varsói garnizonból.

— Ön meg csak rendelkezett.

Egy pillanatig tétovázik, aztán elordítja magát, talán épp úgy, mint akkor, ott: — Lélepní! Érti? Mondtam, hogy távozzon. Megparancsoltam. Ha fél perc múlva nincs a kapun kívül, magára uszítom a kutyákat. Le-

lépni, Abtreten — és botjával a kapu felé int.

Ha ennél udvariasabb búcsút reméltem is, voltaképp ő sem bújhatott ki a bőréből.

A „sheriff” viszont kimondottan csalódottan nézett karórájára. A kihallgatás tovább tartott, mint neki előre jelezték. A záróepizód emelkedett hangneméből semmit nem értett, bár azt hallotta, hogy a háziúr is kiabál meg a kutyák is tépdesték láncukat. Nem is állta meg, hogy amikor vidámságot mímelve elkorzóztam mellette, rám ne dudáljon.

— Volt nagy felsülés, mi?

Arca egyetlen fintor volt.

— Ahogy vesszük. Mondanám, hogy hallgasson bele, de maga ezt a nyelvet nem érti. Attól tartok, maga egyáltalán semmit sem ért.

Orra alá toltam a magnót. Épp az ezredes tájtékozó nagyjelenete volt már az utolsó percekből. Döbbenten nézett rám meg a magnóra, amiről nekem viszont rögtön az jutott az szembe, hogy ezt a szalagot jó lesz mielőbb biztonságba helyezni a biztonsági emberek elől. Ki is mentem a repülőtérre és beraktam egy csomagmegőrző automatába. Egy fokkal talán többet jelent, mint ha a zsebemben hagyom.

Ha minderre egy nap múlva szántam volna rá magam, már óvatosabb lettem volna. Másnap reggel közölték ugyanis a lapok a helyi alvilág egy mesterfogását. Eszerint egy helyi kulcsmásoló révén beszerzik az egész automata kulcskollekcióját és attól kezdve csak figyelnek, mikor tesznek be egy ígéretesen nagy vagy épp diszkréten kis aktatáskát. Amikor a páciens eltűnik, színre lép-

nek ők a másolt kulccsal és eltüntetik a csomagot.

Lehet, hogy megnézték az én magnóteker-csemet is, de nem érdekelte őket. Az intellektualitás Dél-Amerikában is messze esik a besurranó tolvajoktól.

Egy dolgot határoztam még el, hogy mindezesetre átköltözöm egy másik panzióba. Ott volt tőlem alig két saroknyira a La Paloma.

BOLÍVIA ÚJRA CSENDES

A La Paloma-i tévé mellett töltött este döbrentett rá, hogy érdemes figyelni az adást, mert néha rólunk is szól. Anélkül hogy hazánk bármiféle lépést tett volna nagyhatalmi státusza felé, minduntalan halat magárról, még egy ilyen távoli földrészen is. Pedig Amerikából nézve, a „tengerentúl” fogalma itt is érvényre jut és elsősorban hazai eseményekről szól a legnézettebb híradó. De azért olykor-olykor, hol egy magyar találmány kelt figyelmet, egy hadgyakorlat, zenemű, borféleség, vagy épp a mexikói előmérkőzések labdarúgó tabellája, amelynél már csakugyan rúgtunk labdába. És felizzott egyszer a Parlament kupolája is a képernyőn, éppen csak a Budapest—Magyarország „inzert-felirat” idejére, hogy utána a Kulturális Fórum gálaestjéről történhessék rövid bejátszás.

Büszkén magyaráztam is csöndes, tévébámuló sorstársaimnak ott a túlfűtött levegőjű szalonban, hogy a mi kis országunk

idegenforgalmi értelemben azon ritkák közé tartozik, amelyek lélekszámuknál 50 százalékkal több turistát fogadnak évente. Jönnek kérem az amerikai magyarok (gondosan elmagyarázom, hogy mit jelent ez a kategória) és jönnek szerte Európából hajóval, repülővel, vonaton, autóval, két indiai tavaly gyalog érkezett.

Ezt az estét megelőzően pár héttel egy másik magyar vonatkozású hír borzolta fel a helyi kedélyeket. Ám a magyar vonatkozás csak később derült ki, az már a sajtókampány idején volt. Egy Bacon nevű úrról szólt a tudósítás, aki igényt tartott rá, hogy nevét angolosan Békn-nek ejtsék ki, habár ismereteiből legfeljebb arra futotta, hogy a szalonnát mondják így angolul, hogy akadt 400 évvel ezelőtt egy Francis Bacon nevű államférfi is, erre aligha terjedt ki műveltsége. Amikor még nem is álmodott az Amazonasról, ez a név került anyakönyvi kivonatába: Baconffy Gerzson. Később — 25 év múlva — ugyanez a név egy fényképes igazolványba is bekerül az alábbi foglalkozásmegjelöléssel: m. kir. csendőrszázados.

A háború után, amikor idekerült ez a semmihez sem értő, de erejének teljében levő férfi, igyekezett magát intézői, gazdatiszti képességekben jártasnak feltüntetni, de hivalkodásán túl hivatalosan ezt semmi sem bizonyította. A gazdatiszti múlt helyett csak egy csendőrtiszti fénykép lapult szekrénybeli holmijai közt, gondosan elrejtve.

Ez a „Bacon” viszont jó hajcsárnak ígérkezett és az őt szerződtető senior Alfredo azt hitte, megfogta vele az isten lábát. Mert milyen tisztességes ember az — gondolta a gazda —, aki nem köt ki előre bért, hanem

azt ígéri: megduplázza a termést, de legalább is a betakarítást az ültetvényeken, és ebből a többletből kér majd kezdeti 25 százalékos járandóságot.

Alfredónak már azért is megtetszett ez a keménykötésű új jövevény, mert Tolna megyei svábgyerek lévén, rögtön szót értettek egymással, Alfredo ugyanis német menekült volt. De mivel ő nem üres zsebbel érkezett, pár nappal jövetele után már betársulhatott, sőt meg is vehetett egy ananásztelepet egy réges-régi misszióstársaságtól.

Ezután nem kevesebb, mint 30 év telt el, úgy méghozzá, hogy Baconffy-Bacon gazda egyre nagyobb jövedelmet hasított ki munkáltatója hasznából, de betársulni nem akart. Ő, a szakszervezeti aktivisták egykori kínzója, most hirtelen rádöbbsent, hogy milyen előnyökkel jár, ha valaki nem a munkáltató, hanem alkalmazotti jogviszonyban él. A helyi szakszervezetek itt is kiállnak tagjaikért. Habár ilyenre nem került sor, mert mindig nagyobb volt a munkanélküliség, minthogy egy bérsztrájk gondolata felmerülhetett volna. Egyébként tetszelgett abban a szerepben, hogy lóhátról dirigálja a gyümölcszedőket, pattogtatja korbácsát, és éppenséggel, ha kedve tartja, vesz magának pár napra egy szeretőt. Tudta, baja akkor sem történhet, ha éppenséggel lepuffant egy tolvajt valahol az erdők szélén. És akkor, 30 év után hirtelen itt ez a kínos ügy, ami olyannyira felborzolta a kettejük kapcsolatát jellemző csendes állóvizet. A kő, ami ilyenkor az apró tarajok szétgyűrűzését meg szokta indítani, szinte ártatlan gyermekcsínként repült a nyugalom tavának tükrébe. Mindössze egy levél keltette a hullámverést, amit az adóhivatal

kapott arról, hogy Ernesto Bacon rendszeresen becsapja a hatóságokat és kevesebb jövedelemadót fizet mint kellene.

A hivatal várt egy ideig, aztán menesztett ügymond helyszíni szemlére egy hivatalnokot. Az pedig annak rendje-módja szerint kikarikázott az ültetvényre, bevárta Bacont, talán azért épp, hogy békésen megegyezzen vele bizonyos csöndes elsimításán az ügynek, de a 60 évesen is szálfagyenes, rabiátus férfi a gyanúsításra rögtön kése után kapott, amit csizmaszárában viselt.

A hivatalnok félelmében ordítani kezdett, méghozzá olyan erővel, hogy egy közelben portyázó csendőrzárőr meghallotta, odaügetett és azon nyomban bilincsbe is verte egykori magyar kollégáját. Helyi szakértők szerint, ha csak ennyi történt volna, még ezt is el lehetett volna simítani és legfeljebb este a falusi ivóban keltett volna némi szenzációt a dájki mellet. Megvolt annak ugyanis évszázados koreográfiája, hogy miként lehet a hivatalok felháborodását még ilyen szélsőséges ügyben is elcsöndesíteni. Olykor egy csomaggal, amely nem robban feltétlenül, de kellemes meglepetést kelt a címzettnél, akár egy „bélelt” boríték, amelyet küldönc visz házhöz.

Csak hogy Alfredo is szabadulni akart a lassan fejére növvő munkafelügyelőtől, és hitt azoknak a fülébe sugdosott mende-mondáknak, hogy milyen sokra vihette volna, ha az a cigány ki nem lopja még a szemét is. Felébredt hát a gazdában a harag és esze ágában sem volt, hogy éppen a számára kapóra jött ügyben német származású, rangos barátait felkeresse. Mert akadt azok közt már bíró, rendőrfőnök, sőt kormányzósági főbiz-

tos is. Ők pedig összetartottak, ha kellett segítettek, ha kellett közösen ártottak bárki-nek. De úgy tűnt, az adóhatósággal egyikük-nek sincs kedve ujjat húzni. Erről a hivatal-ról azt tartották, hogy kartotékjai pontosab-bak, mint a bűnügyi nyilvántartásé.

Alfredo magas rangú barátai így aztán sza-bad folyást engedtek az eseményeknek. Meg is született a vád, hozták is a lapok, felkerült a tévé hírei közé is az „államérdeket is sér-tő, pénzügyi manipuláció, és az azt felderíte-ni igyekvő köztisztviselővel szembeni súlyos testi sértés”. Mindez elég volt ahhoz, hogy felkeltse az érdeklődést és az olvasók, tévé-nézők is kíváncsiak legyenek rá, ki az az Ernesto Bacon egyáltalán?

Holmijai közt egy házkutatás során rábuk-kantak arra a csendőrképre. A kakastollasra. Csak bámulták, mert a széles karimájú kal-pagok földrészén csaknem nevetséges az a vékonyperemű, felbokkrétázott, állszíjjas. Egy újságíró elkunyerálta a nyomozótól, be is tördelte az esti kiadásba, de amint kész lett a klisé, az első nyomatot rögtön a tévé-krónika is megkapta.

Az emberek némi csodálkozással szemlélték a furcsa portrét, de akadtak, akikben ré-mületet keltett. Pár száz kilométerrel a fő-várostól, Felicitában a Grossmann házaspár épp vacsorához készülődött és az idős asszony csaknem kiejtette kezéből a levesestálat.

— Apa odanézz, a Baconffy... úristen, hát ez még él... és itt van Bolíviában? Ő lenne az a gazember... méghogy Bacon... látod Apa, emlékszel még rá?

Apa emlékezett. Az „Apa” név egyébként akkor ragadt rá, amikor első gyerekük gő-gicsélve kimondta. Pedig „apa” már csak há-

zastárs volt, férj, mert a gyerekek, számszerint négyen, mind ott veszték a halálkatlanban, Mengele doktornak egyetlen intésére. „Még sírjuk sincs — sopánkodott minden nagyünnep előtt az anya —, ahová virágot vihetnék.” S a mangrove erdő egyik magányos fájába egyszer Apa maga véste bele minden elveszett családtagjuk nevét.

Baconffyt ismerte fél Csík megye. Amikor Erdélyt Hitler időlegesen magyar kézre adta, a bevonuló honvédcsapatokkal együtt lovagolt be Csíkszeredára egy csendőrkülönítmény is. A százados peckesen ülte meg lovát, de pár nap múlva már egy kétüléses olasz Balilla kocsi állt rendelkezésére és legényei nem kis megdöbbenésére civilbe öltözött. Ő lett az új csendőrkerület nyomozóosztályának vizsgálótisztje. (Az erdélyi román és magyar kommunista mozgalmak ellen folyt hajdani terrorpererekkel kapcsolatban egy interjút készítettem 1965-ben Kádár Gyulával. A volt VKF—2-es főnök összevonta amúgy is bozontos szemöldökét és azt mondta: „A Baconffy-féle mindenkit túllihegők vették el végképp hitelünket és oltották ki jó hírünk megmaradt szikráit is Európa előtt. Ezután már csak az utolsó csatlós minősítés juthatott...” Akkor még nem tudtam, hogy kire céloz megjegyzésével a nyugalmazott vezérkari ezredes.)

Baconffy csendőrszázados elhatározta, ha már hadibabérokat nem szerezhethet, legalább a hátországi fronton fog jeleskedni. Ez ráadásul még lényegesen veszélytelenebb is. Azt az őrnagyi sarzsit ő már 1939-ben megcélozta. Az már valami. Hát most el is éri, kerüljön bármibe.

Sokba került ez a nekibuzdulás. Sok vérbe. Nem csak a helyi munkásmozgalmakat próbálta meg széttzilálni, szakszervezeti vezetők, nyilvántartott szociáldemokraták és néhány Kassáról odavetődött kommunista saját kezű megkínzásával, de amikor a német megszállás bekövetkezett, szinte önhatalmúlag, parancsra se várva, megszerezte a helyi gettót. Bevitette oda a cigányokat is, a 85 éves rabbit, de még azt az őskeresztény, írni-olvasni sem tudó kofaasszonyt is, aki egy Népszavába csomagolta a gyümölcsöt.

Volt energiája még arra is, hogy a Déda-Szeretfalva vasútvonalról holmi bombázási veszélyre hivatkozva annyi vagon igényeljen, hogy nevéhez fűződhessen az első deportáló szerelvények összeállítása. Állítólag Baky László, a későbbi nyilas államtitkár, akivel együtt kezdte a csendőrködést, külön dicséretben is részesítette, és eltépte a túlkaptásokat még főispáni posztról is kifogásoló jelentéseket. Akkortájt lett az az őrnagyi csillag is beígérve. De az események gyorsabban peregtek, mint az adminisztrációs gépezet kerekei, mert minden reklámoló telefonálgatás ellenére az az előléptetési ügydarab elakadt a stemplirengetegben.

Nem így a szerelvények, amelyeket még lóháton ügetve is követett, legalább az első százmétereken, miután az amúgy is halálra rémisztett emberek megmaradt utolsó holmijait is elkoboztatta. „Nem lesz már arra szükségetek”, kiáltotta rájuk és figyelme még arra is kiterjedt, hogy azok a vonatok magyar területen pihenőt, vizet ne, de zöld pályát mindig kapjanak. Ő volt, aki kardélre hányt újszülöttet, egy másikat meg, mintha csak véletlenül tette volna, leejtett, korbácsolta-

tott meg egy diáklányt, aki állítólag sokáig fésülködött, sőt saját őrmesterét is személyesen verte meg, mert eltúrte, hogy a drótkerítésen át beadjanak valakinek egy bögre tejet.

Baconffy úgy maradt meg szerencsétlenek emlékezetében, mint a magyar föld utolsó üzenete. Szíjkorbácsának csattogása egybeolvadt a vonatkerekekével, és akadt, aki reményekkel lépett a németek közé abban a hitben, hogy „azok legalább kultúremberek”.

A sors nem volt kegyes a csendőrök dics-telen kapitányához, mert arcának jellegzetes vonásai, tömött bajusza és sebhelyes álla könnyen felismerhetővé tették. Ezek a sajátosságok beivódtak a megkínzottak emlékezetébe és sokan csak azon fohászkodtak a nyíregyházi és miskolci kémelhárító osztályok pincéiben, midőn Erdélyt leírhatták újra a haditérképekről, hogy csak adassék meg a találkozás vele még egyszer, legyen olyan kegyes hozzájuk a sors. Vallatott szökött katonát és a MOKAN komité összekötőjét, muszost és kisleventét, aki felszedte a vagon deszkapadlóját és úgy vetette magát a sínek közé. És két vallatás közt, ha tehetne, rabolt, fosztogatott, vissza-visszamaradt a legényei által már feltúrt lakásokban és jó érzékkel tudta, hogy hol keressen. A hosszú csendőrszuronnal át- meg átbökött matracok és szénaboglyák ugyancsak a primitív módszerekhez tartoztak, ő megállt egy könyvvállvány előtt és megfigyelte, melyik kötetnek poros kevésbé a teteje, melyiket forgatják sűrűbben. És felhasított biblia bőrkötéseket és szerelt le a falról akkor divatbajött súlylyesztett villanykapcsolókat, hogy meglelje

egy üldöztetésben élő család apró értékeinek utolsó rejtekhelyeit.

Mások titkot sem csináltak ebből és a BTK valamennyi paragrafusát kimerítő csalást, fosztogatást nagyvonalúan zsákmányszerzésnek minősítették. Ő nem. Ő hallgatott ezekről és legfeljebb azon igyekezett, hogy rablott értékeit minél kisebbekre csereberélje társaival. És mindig másokkal. Olykor németekkel is, akik meg nem értették, hogy miért gyűjti oly szenvedélyesen magyar partnerük az amerikai dollárokat. Később, ez már a háború után volt, hogy egy miskolci bőrdíszműves mesterember jelentkezett az új rendőrségnél, személyleírást adva egy félcivil csendőrtisztről, elmondta, hogy száz Napóleon-aranyat és igen sok hosszába hajtogatott bankjegyet kellett egy nadrágszíjnak használt bőrvöbe bevarrnia, úgy méghozzá, hogy kívülről ne lehessenek azok az értékek kitapinthatók. A bőrdíszműves attól tartott, hogy a végén őt is elnémítják, mint fölösleges szemtanút, de aztán valami kavarodás támadt és a tiszt eltávozott egy autóval, kétüléses Balilla volt, de még visszaszólt, hogy este elszámolják az ügyletet. A kismester persze eltűnt közeléből is műhelyének, nem kívánt ő semmiféle elszámolást, viszont még mindig fél, hogy visszajön az az ember.

Baconffy útját egész új azonosság felvételeig két szálon lehet nyomon követni. Mindkettő lehetséges és ma már nehéz megállapítani, hogy melyik volt a valódi. Az egyik szerint egészen Baden bei Wienig vonult vissza különítményével, ahol német elkötelezettségének utolsó fegyvertényeként még résztvett a kaszinó kifosztásában, majd ké-

sőbb Bécsben a négyhatalmi megszállási övezetben manőverezte át magát a szovjetből az amerikaiba.

A másik, kalandosabb verzió szerint a budapesti ostromgyűrű bezáródása előtti napokban úgy vesz végső búcsút a mind nyugatabbra visszavonuló rögtönítélő különítményétől, hogy holtta nyilvánítja magát. Erre azt a nem mindennapos csselfogást eszeli ki, hogy zubbonyát ráhúzza egy légitámadás következtében szétroncsolódott halottra, várbeli, rekvirált lakása szomszédságában. Még szolgálati igazolványát is gondosan zsebébe gyűri. Ő pedig a Csíkból hozott igazolványok egyikével, mint erdélyi menekült és hadirokkant, törös bambuszbotjával addig-addig nyüzsög a Déli pályaudvaron, míg fel nem engedik egy vonatra. Az utolsók egyikére, amely már a Gestapo-iratokat és személyzetet evakuálja Bécsbe. (A Gestapo nem bízott ugyanis a budavári kitörés és a kazamatákban való tömeges bujkálás és kiszivárgás hadicselében, s a nagyértékű iratokat úgy menekítette ki „Budapest Erőd”-ből, hogy a szerelvényre elől-hátul kapcsoltatott egy-egy páncélozott mozdonyt és platókocsijain tucatnyi Tigris-harckocsit is utaztatott Sepp Dietrich SS-tábornok Bécsben védekező erőinek támogatására.) Valójában: isten csodája, hogy egy ilyen szerelvényre, amelyen alig volt több az utasvagonok száma tíznél, felfogadták a németül bár jól beszélő, de akkor is civilruhás hadirokkantat.

Talán ezért is tűnik az első lehetőség valószínűbbnek.

Ami tény, bajszát már ekkor levágatta, sebhelyes állára pedig divatos Balbo-szakállt növesztett. Múltjából már csak bilgeri csiz-

mája maradt meg, az az öv, és utolsó fegyverként a törös bot. Annak a lábbelinek a talpbélése azért őrzött még egy kis kartont legvalódibb múltjából. Ide ragasztotta be azt a csendőrképet, amely oly nagy feltűnést kelt majd 30 év múlva a bolíviai tévé esti híradójában.

Néhány hét múlva Wellsben, az amerikai parancsnokságon két elhárító tiszt csak úgy rutinból kikérdezi őt, mint hazatérni nem kívánó magyar állampolgárt. Gondolta, végső érvként majd előhalássza azt a fényképet. De szerencséjére nem tette. Az akkor még létező fogolycserék és háborús bűnösök kutatása révén könnyen bekerülhetett volna elfogott társai gyűjtőtáborába. Csakhogy ő, a kihallgatások pszichológiáját magas szinten értő és gyakorlott vizsgálótiszt ezen az amerikai parancsnokságon jól érezte a könnyedség és felületesség atmoszféráját, maradt kitalált történeténél és katonai múltját a Kárpátok-beli harcoknál való sebesülésével fejezte be, aminek hitelesítésére voltak igazolásai, meg bicegve járt, kijelentette továbbá, hogy nem kíván a román fennhatóság alá visszatérni, Magyarországon pedig nincs senkije.

Elkerült egy menekülttáborba és fél évvel később már hajón is volt, úton Dél-Amerika felé. Talán épp azon a General Walker nevű, roncstemetőbe készülő hajdani csapatszállítón, amelyen ezt megelőzően hat hónappal későbbi gazdáját, Alfredót mentették ki bajtársai. Valódi személyazonosságát még mindig leplezte, s ezzel némi torzulást is okozott abban a világstatisztikában, amely a volt üldözöttek közt kisebb figyelmet fordított a volt üldözőkre. S a történelem fintora, hogy

mindkét indítékkal utazók egyazon szorongással és egyazon hajón utaztak újabb szorongások színhelyei felé. S az egyhetes hajóúton, ha kiengedték őket a fedélzetre sétálni, közös volt mérgeződésük is, mert a tengeri sótól dús pára, nem is szólva a hullámzuhanyokról, háromszoros súllyal rakódott télikabátjukra.

Baconffynak se felesége, se családja nem volt sosem. Magányos farkasként élte éveit és bár nem vont meg magától semmi földi jót, úgy tűnt, mindig is tudatosan készült egy második életre.

A história folytatását már ismerjük és talán csak annyi tehető hozzá a történetekhez, hogy tudott egyet s mást az USA-ról és azt is, hogy dollárjai annak határain túl sem éppen értéktelen valuták. Sőt. Kiszámította, hogy a Németországgal közvetlen hadiérrintkezésben volt államok és főként nagyhatalmak, nem jelenthetnek számára feltétlen biztonságot, mert ott a kívánnál nagyobb mozgást idézett elő a baloldali mozgalmakban az antifasizmus, és bár Rooseveltt már halott volt és az új elnök másmilyennek ígérkezett, biztos, ami biztos, kerülni kell az amerikai partokat. Legalábbis az északiakat. Mert igaz, hogy még Brazília is hadat üzent egykor a német—magyar szövetségnek, de hát az mindig közelebb állt hozzá mentalitásban. Nem mintha életében egyszer is találkozott volna egy brazil emberrel, vagy Dél-Amerikát járt utazóval, beérte a spanyol virtusról és kedélyességről hallottakkal, az e tájon játszódó ponyvaregények ihletésével és körültekintő stratégiaként tanulmányozta a térképeket, kiválasztva onnan is egy „félreeső” kisebb országot, amely nyilván nem célterülete a

kivándorlóknak, viszont (ezt már a táborban hallotta) nagyon érdekelt az európai tapasztalatok megszerzésében és a „vérfrissítésben”.

Tudta már azt is, melyik hivatalhoz kell fordulni a letelepedési engedélyt megkérve nyezendő, és mennyi a sürgetés ára. Úgy is történt minden. Még hónapokkal később is úgy tartották, hogy egy igyekvő, szorgalmas, sőt törtető kemény fickó érkezett hozzájuk, akinek nemcsak becsvágya, de ha kell hitvány anyagiak is állnak rendelkezésére, így hát annak sem volt akadálya, hogy Serényi Ernő névre kiállított menekült-útlevelé helyett mint új honos, az Ernesto Bacon nevet vegye fel. De ez a névcseré-ügy eljutott a helyi Hadviseltek Bizottsága, a „CG” vezető köreihez is, akik megérezték benne, hogy szagolt már némi lőport a háborúan, így hát nem egyszer meginvitálták rendezvényeikre. Ő pedig el is ment, és némi érdeklődéssel tapasztalta, hogy főként európaiak szervezte ez, és együtt sörözhet, tekézhet ott az első és a második világháború nem egy kiéremesült veteránjával, a céllövőbajnokságon meg kimondottan brillírozott.

Az ötvenes évek itt is hoztak némi változatosságot az eddig megszokott medrében hömpölygő életben. Amíg Európában lecsengtek már az útkereső viták és jónéhány ország a népi demokratikus fejlődés felé nyitott, megindult újra egy emigráció, a második háború utáni Amerika felé. Az USA-ban ekkor tetőzött a MacCartysta boszorkányüldözés, folytak az Amerikaellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság koncepciós perrei (Hollywoodi tízek, a Rosenberg-házaspár, a kommunista párt tagjainak szovjet

ügynökként való regisztrálása), a szovjetfóbiájától vezetetten, a hidegháború legkeményebb időszakát jelentve. A kormányzat erre srófolt egyet a beengelhetség présein, és Elys Island jó időre elnéptelenedett. A Dél viszont újra kitárta kapuit.

Egyszeriben felélénkült az élet a Hadviselteknél is. A szervezetet a kormány felkérte, hogy nézzen szét tagjai közt, nem tudna-e némi kiképző utánpótlást nyújtani a helyi katonai és rendőri erőknél, hiszen az 1945—46-ban érkezettek már leküzdötték nyilván a nyelvi nehézségeket is. Ha erre eddig lett volna már lehetőség, tán Baconffy is ezt tette volna, de Bolívia félt. Nagy szomszédai példájára nem akart erős hadsereget, amely gyorsan képes a legkülönbébb államcsínyek végrehajtására is. Most azonban az Amerikai Államok Szervezete szinte kötelezően írta elő minden tagállama számára a haderőfejlesztést. Folyt már a koreai háború, annak kiszélesedése, esetleges új csapatkontingensek bevetése egyre jobban foglalkoztatta a Pentagont.

Ha akkor, ő alig túl a 30-on, netán újra fegyvert, meg embereket kap, megmutathatta volna, mire képes, alig száz spanyol szó birtokában is, egy elfogott rézbőrű vagy mulatt megfegyverzésében. Elvette volna kedvüket a rebellióktól. De most, ez a négy-öt év úgy tűnt, kicsit már lecsendesítette indulatait és egy másfajta boldogulás felé terelte gondolatait, amelynek útját sikerrel járta is. Minek akkor újra a kockáztatás? Ismerte magát fékezhetetlenségéről.

Most meg itt ez a malőr.

Hogyhogy nem volt türelme, higgadtsága jó szóval vagy valami aprópénzzel csöndesí-

teni le az adótiszt haragját. Úristen, adóhivatal. Hogy hová is küldte volna őket hajdanán! De itt meg kell hunyászkodni, mert az adó-ügyosztályra senkinek se akarózik elmennie, főként más ügyében. Azok ugyanis készek rá, hogy mindig összekaparjanak az ember ellen némi vétséget, elmaradást, hiányt. Van is ázsiójuk. De Santos klubjába eljár esténként tekézni egy ellenőr, fizet is neki mindenki, meg nyerni is hagyják biliárdban. Az ellenőr meg vidáman bezsebeli az aznapi nyereséget és jó ha azután másnap visszaköszön.

Ő már rég elhatározta, hogy ha kitudódik a családja, vagyis az illeték elmulasztása bizonyos pluszjövedelmek után, nem fog senki előtt megalázkodni. A magával hozott pénzt, ékszereket, meg más aranytárgyakat öreg napjaira tartogatja. Annak a tisztviselőnek, aki őt majd elszámolásra készíti vagy beleveri fejét valami kőpadlóba, vagy azt tanácsolja, kerülje el jó messzire, mert egy este majd elvágott nyakkal találják valahol. És az az ember biztos nem fog szaladni a rendőrségre, mert tanú nincs, ő meg köztisztviselőben áll. Egyelőre.

Újabban felhagyott a célbalövéssel. Az indián őslakók figyelgetése nyomán megcsapta őt a késdobás szenvedélye. Szerszámkamrájának ajtaja a bizonyosság arra nézve, hogy ebbeli mesterségét szinte már művészi tökélyre vitte, és forgópisztolyát meg vadászfegyverét épp csak a kiegészítő, végső megoldásokra tartalékolja. Nehézkesnek és hangosnak tartja a lövöldözést, habár az ágya melletti vaspántos ládában annyi lőszert tartogat, hogy egy század rohamát is kiállná. Mindenre gondolt ő, csak arra az egyre nem, hogy az adó-

revizor akkor jön, amikor egy lovasjárőr üget a közelben. Csak nem volt itt valami egyeztetés a kiszállásban? Ezen sokáig gondolkodott, de végül azzal hesegette el a gondolatot, hogy ha valakinek útjában lenne, egyszerűen lepuffantának egy este egy aprócska felirat kíséretében, amely tudtul adná, hogy Che Guevara társaival konspirált, de azok leszámoltak vele. Egyszerű ez Bolíviában.

* * *

Az asszony kezében megállt a levesestál és Apa is felnézett a képernyőre. „A Baconffy” súgta, és hangosan elkáromkodta magát. Aztán maga elé meredt, mert a képernyőn már a baseball körmérkőzés képsorai villogtak. Apa könnyezni kezdett és egész éjszaka olyan hisztérikus sírás rázta, hogy az asszony nem győzte a nyugtatókat belediktálni.

Reggel már korán odaült a telefonhoz és hívogatni kezdte mindazokat, akiknek ez a név még mondhatott valamit. Sikerült egy pár hajdani sorstársat utolérnie, Rióban meg Buenos Airesben, közös volt az álláspontjuk, meg kell kérni a hatóságot, mindent kizáróan ellenőrizték Bacon Ernesto nacionáléját, és elsőként vizsgálják meg, nem rejt-e szakálla sebhelyet az állán? Ha igen, készek többen is tanúsítani, hogy háborús bűnösről van szó. többszörös gyilkosról, s a hajdani szemtanúk közül még élnek néhányan köztük is. akik készek eskü alatt is vallani. Úgy vélte, nem lenne kellemes Bolíviának, ha el akarná tussolni az ügyet. Mit tudott ő a mélyebb összefüggésekről és a magasabb szem-

pontokról, amelyeket nem föltétlenül a morál diktált.

Esténként egy noteszba gyűjtötte a legújabb információkat, tanúkat, telefonálókat, és gondosan kivágott minden ezzel kapcsolatos újsághírt. Ráakadt egy koronatanúra is. Annak a gyereknek a bátyjára, akit „kiejtett” kezéből a csíkszeredai gettóban a csendőrtiszt. Most Carlosnak hívták és övé volt a Bermuda autókölcsönző a város főterén.

Nohát, milyen érdekes. Egy földijük a távoli múltba merült szülővárosból. Persze az a Karcsi fiúcska volt még akkortájt. Viszont „Carlos” a szüleiért kapott NSZK-jóváátételből alapozta meg üzletét, amihez néhány év óta már egy parkolóház is tartozott. Ebből az ügyből lelkiismereti kérdést kell csinálnia és közölte is: rendelkezésre áll. Ha azt az adást látta volna, nyilván neki is feltűnik. De nem látta. Várja a szembesítést.

Carlos, bár 56 után érkezett, mégis teljesebb jogú állampolgár lett az évek során, mint sok háború utáni emigráns. Nemcsak pénze és befolyása tette azzá, de pozícióit erősítette fennhéjázó modora és az a kétségkívüli stílusérzéke, amivel roppant elegáns gardenpartikat és estélyeket rendezett házában. Egy ilyenre meghívót kapni, lassan rangnak számított. Ez a gátlástalan nőfaló, örök gyorsajtó aranyifjú szerepében tetszelgő, ötvenes éveit felé közeledő üzletember már látta magát legújabb szerepében, amikor az alkalomra csináltatott konzervatív, sötét ruhában és csokornyakkendővel végiglejt a bírósági termen. Mindenki feszülten figyel és akkor ő szeme közé néz annak a gyilkosnak, majd lassan felnéz a talárba öltözött

főbíróra, bólint és magánvádindítványa jeleként szótlanul kettétöri lovaglopálcáját.

De egy idő után Apa hiába hívta telefonon Carlost, sosem érte el, holott az éjszakákat beszélgetett át Antonióval, bizalmasával, aki egyben könyvelését is vezette. Ez a tapasztalt, hétpróbás fenegyerek megpróbált a lelkére beszélni. Beszélgetéseik előbb italba fültek, de harmadszorra már kezdett valami derengeni Carlosnak. Az, hogy családja tragédiáján ez az ügy már semmit nem változtat, a városnak viszont kimondottan kellemetlen. Megjelennek, majd a zugfirkászok az egész országból, akiket legkevésbé az ügy érdekel, hanem minden apróságot felfújnak, hogy sokoldalú hozzáértésüket fitogtassák. Egyébként is Baconnak meglehetnek a maga kapcsolatai, akik majd amúgy is kihúzzák a csávból, és akkor ott marad ő megszégyenülten, és estélyeire a kutya se fog eljárni. Ha pedig nagyvonalú lesz és nem tanúskodik, minden marad a régiben. Halálra úgysem ítélik azt az embert, kiadni soha senkinek nem fogják. Kap legfeljebb egy életfogytiglanit, amelybe, évek után elfelejtve, belerohad egy dzsungeltáborban. Gyorsan elfelejti mindenki, csak neki, Carlosnak nem fogják elfelejteni, hogy segédkezet nyújtott egy ilyen mocskos üggyhez. Hiszen ez az! Nem azért, mert valaki kést rántott egy adótisztre, hisz azokat mindenki gyűlöli. Tán még sajnálják is, hogy nem állította bele pengéjét a szíve közepibe.

Carlos zavarban volt. Nemcsak azért, mert Antonio szavaiban észérveket tapasztalt, hanem mert Antonio befolyásos körök bizalmasa volt, igaz, hogy anyagi helyzetén ő segített, de attól függetlenül sokat jelentett ro-

konsága Joaquin Zenteno ezredessel, aki hí-
rét azzal alapozva meg, hogy az ő osztaga
fogta el itt a hegyek közt Che Guevara csa-
patát, s olykor még La Pazba is eljár Bar-
rientos elnök palotájába. Így hát ha valaki,
úgy Antonio legjobb tudója annak, hogy
mennyiben van hitele egy ex-magyar ügyé-
ben egy másik vallomásának, mennyire bir-
hatja a rendőrség bizalmát, vagy nevezhetik
megbízhatatlannak, mert gyanúját eddig nem
közölte. Ezek a vidéki rendőri-ügyészi ész-
járások követhetetlenek, s ha mindez még
nem okozott elég fejtörést Carlosnak, mond
ő még valamit. Azt a gyanúját, hogy ha ma-
gas körök haragját valaki kihívja maga ellen,
az ellenrendszabályok közé az is beléphet,
hogy elpártolnak tőle az üzletfelek. Valami
csodálatos megérzés azt fogja súgni mind-
egyiküknek, hogy a frissen alapított konkur-
rens vállalkozást tüntessék ki inkább meg-
tisztelő bizalmukkal. Az ilyen vetélkedőkön
azok szoktak nyerni, amelyikük irodafalán
ott van Barrientos dedikált képe. Az pedig
ma itt van, holnap ott!

A kép ugyanis hiányzott. Amikor Carlos
felnézett, csak keretének világító nyomait
láthatta a piszkos tapétán. Ez volt az ultima
ráció. Antonio szerezte egykor, csak ő vihet-
te el most is. Arca mindent elárult. Úgy pró-
bált másról beszélni, hogy minden szeliden
kiejtett szava fenyegetést sejtetett.

— Délben volt egy kis időm, elbabráltam
a páncélszekrénnel . . .

— És?

— Nem vettem ki semmit, istenemre, ép-
pen csak átkódoltam a zárat.

— Ehhez nem volt jogod.

— De volt.

- Milyen alapon?
- Az erő jogán.
- De ebben a percben még az alkalmaztam vagy.
- És ha csak voltam? A kulcsot már az én agyam őrzi. Felajánlom a társasviszonyt.
- Veled? Ezek után? Nevetséges.
- Ki mondta, hogy velem? A nagybátyámmal, amúgy is nyugállományba készül. Pár-ezer peso pluszjövedelem majd elkel neki.
- Elmegyek a bíróságra.
- Nem mehetsz, semelyik ügyben sem. Előbb jön hozzád az adóhatóság.
- A könyvelésért te vagy a felelős.
- Találhatnak valamit, ami nem szerepel a könyvelésben. Őket épp ezek az ügyek érdeklik.
- Azonnal kérem az új kódszámot.
- Csak lassan a testtel. Az még korai. Egyébként megtudható.
- Igen? És honnan?
- A bácsikám dolgozószobájából. Legkedvesebb ereklyéjéből. Ez van belenyomva abba az automata fegyverbe, amit valaha El Commandante Che-től elkoboztak. „LAN. DIV. UNITED” és egy sorszám. Az is épp hatjegyű. Nos azokról a számokról van szó. Épp csak egy kicsit megkevertem őket, nehogy egy régi újságból nekiess megkeresni. Így hát meg is mondom, 7 4 4 5 2 0. És még valami apróság. Ne nagyon sétálgass az íróasztalod környékén. A pisztolyodból rég kiszedtem a golyókat, így hát sokra nem mennél vele. Itt vannak ni. — És kirakott a zsebéből hat darab 9-es töltényt. Valahányszor odakoppantott egyet az asztal lapjához, elismételt egy számot: — hét—négy—négy—öt—kettő—zéró... Egyébként ez az egész

ügy, olyan ökörség, ami csak rátok jellemző... Jön az ellenőrzés és rögtön nekiugrani. Balkáni virtus, a te Bacon barátod...

— Barátja az ördögnek.

— Barátod. Egyszer még megtudod. Ti most már örökre együvé tartoztok, és nem ugorhattok egymás torkának.

— Együvé, én... egy gyilkossal, neked agyadra ment a hőség!

Mintha nem is hallotta volna, Antonio szép csöndesen fejezte be érvelését:

— Állítólag mindketten a vörös világ elől menekültetek. Ezért is kaptatok menedékjogot. Legalább is ez áll a dossziétokban.

* * *

Barrientos elnök képe „A cégnek és kiváló érdemeket szerzett tulajdonosának” ajánlással másnap visszakerült az iroda falára. A hajdani tisztaságnak az a kicsiny foltja is eltűnt. Carlos pedig megígérte, hogy csöndben marad. Néhány éjszakát épp oly nyugtalan virrasztással és forgolódással töltött, mint Baconffy a vizsgálati cellában.

Két napig tervezgette, hogy amint ismét ura lesz cége vagyonának, elutazik innen. Odébáll egy országgal, és megküldi írásban vallomását Baconról a bíróságnak. Ettől az Antoniótól mindenképp meg kell szabadulnia. Ő húzta ki a nyomorból és most még őt terrorizálja. Egy régi igazság jutott eszébe. „Ha valakin segítsz, nem fogja neked sosem megbocsátani!” Így lehet. Az emberek szégyellik, hogy elesettségüknek tanúja is volt.

Felkelt, megeresztette a kádcsapot, s. mielőtt a fürdősók közt matatott, bekapcsolta a csempék közé ékelte fürdőszobai rádiót. Ép-

pen ezt hallotta: „...Végül még egy hír a bűnügyek világából. A Santa Clara-i központi fegyintézetbe való átszállítása közben ismeretlen fegyveresek támadták meg az előzetes letartóztatásban levő Ernesto Bacont szállító rendőrségi gépkocsit. Az őrszemélyzet a rábízott fogoly és önmaga védelmében tüzet nyitott. A fegyveresek ezt viszonzták. A tűzpárbajnak négy halott és három súlyosan sebesült áldozata lett. A támadás közben az őrizetesnek módja nyílt a szökésre. Az országos körözést kiadták ellene. Fényképét a reggeli lapok is közlik...”

Baconffy Gerzson tehát újra felszívódott. Kiszabadítóit sosem találták meg. A hegyek és a pampák végtelennek tűnő karéjjal szelik át Dél-Amerikát.

ÉS AZ INTERPOL?

Montevideo. Plaza Libertada. A ház előtt csenevész datolyapálma árválkodik, s egy fekete Pacard, amelynek különös rendszám-táblája van. Afféle furgon, ötajtós, és az a bizonyos rendszám-tábla nem csavarokkal van felerősítve, hanem egy keretbe csúsztható bajonettzárral. Cserélhető.

Mindez nem kelt különös megdöbbenést a felismerőben, hiszen az épület forgó üvegajtáján tábla jelzi, hogy ott székel az Interpol kirendeltsége. Dél felé jár, megkísérlem az információn megtudni, Federico Raymond felügyelő ráér-e egy rövid beszélgetésre? Az egyenruhás portás úgy néz rám, mint egy marslakóra.

— Ilyenkor? Csoda, ha egy üzletet nyitva talál. Délben legfeljebb az éttermekben lehet bízni. Jöjjön vissza 4 tájban, akkor már itt lesz.

Nehezen szokja meg a messziről érkezett, hogy e meleg égöv táján egyszerűen szentség a déli munkaszünet, visszavonulnak be-

spalettázott, hűvös lakásaikba, megtelnek a tengerparti kávézók, strandok, aztán majd délután, amikor valamit enyhülni kezd a forróság, megjelennek újra irodáikban, fellebbentik az üzletkirakatok zöld és sárga lepleit, amelyek jótékonyan őrzik az így is fakuló kollekciót. Ilyenkor kezdődik a délutáni műszak, ami már természetesen nem olyan intenzív, mint a délelőtti. Ilyenkor már az estére gondolnak, a különféle kedvtelések, mozik, szabadtéri koncertek és vacsorázóhelyek asztalrendeléseire, külön megüzenve a főnöknek, hogy jól hűttesse be a sangriját, ezt a konyakból, vörösborból, különféle gyümölcslevekből készített bólét, amjt szélesnyakú cserépkancsóból tálalnak és nem is drága, ráadásul kellemesen a fejükbe is száll és különösen alkalmas rá, hogy napi gondjaiktól eltérítse fogyasztóit.

— Ez kérem a spanyol nyelvterület nar-kotikuma. Madridban épp úgy megleli, mint a hajdani konkvisztádorok nyomában, bárhol Amerikában. — Ezt már az Interpol-felügyelő meséli, aki rögtön maga elé húz egy korsót, és nem éppen tiszta kezével, (hisz nemrég még poros aktái közt matatott), nagy marék jeget szór poharamba. És folytatja a bemutatkozást.

— Én kérem félig francia, félig spanyol vagyok, pontosabban baszkföldi, de ne értsen félre, nekem semmi közöm azokhoz a terror-ügyekhez — és félremosolyogva teszi hozzá — szerencsére... úgyhogy nyomozni sem kell bennük. Nem szívesen tenném.

— Csak nem ért egyet azokkal az erőszakosságokkal?

— Hivatali minőségemben természetesen nem, de ahhoz, kérem ott kellene élnie, hogy

megértse, milyen elkeseredések forrása lehet az az életforma. Olyan ez, mintha a kurd problematikáról vitáznánk. Ki érti meg a hegyi lakók sorsát, akik egy-egy fejlett állam eredményeitől függetlenül, vagy épp csak tessék-lássék részesítve élnek, és átnyúlva nemzeti határokon egymást keresik. Vagy a puerto-ricóiak az Államokban, az indiánok... megannyi népi-nemzeti kisebbségi konfliktus, és akkor még nem is szóltam őfelsége ír alattvalóiról. És hetekig vitázhatnánk most arról, hogy há a bűnöldözés és a rendfenntartás szempontjából csakugyan mindent el kell-e követni a városi gerillamozgalmak, a tupamarók elfojtására... nos akkor is... indíték tekintetében én... korántsem mint magánember... olykor nagyon is jól érzékelem az indítékot. — Nagyon finoman fogalmaz. Ő csak érzékel és nem átérez. Mit mondjak erre? Ez még provokáció is lehet. Ártatlanabb dolgot kérdezek.

— Hát a négerkérdés?

Legyint — hajjaj —, bele se menjünk, ahogy mondják „még érintőlegesen” se.

— Mióta dolgozik itt?

— Ha azt kérdi, hogy az Interpol irodában, a válaszom: éppen tíz éve. Tudja kérem, Dél-Amerika országait számtalan érzelmi szál fűzi egymáshoz, túl azon, hogy éppen milyen a társadalmi berendezkedése — és kezét jobbra-balra ingatva teszi hozzá — no, nem mintha nagy különbségek lehetnének... a közös sors, a történelem ihletése.

Úgy éreztem közbe kell szólnom.

— Latin-Amerikát is ideértve?

Lassan, aztán mind sűrűbben bólogat, de mutatóját hirtelen felemeli.

— No persze, de ha veszem a térség gaz-

dasági koordinációs bizottságát, a CELA-t, akkor már nem biztos . . . Az asztal egyik végén Pinochet, a másikon Castro . . .

— Ezek is akceptálják a nemzetközi rendőrséget?

— Épp erre akartam kitérni. Szóval a mentalitás, az emberek lelkivilága . . . mint-ha az ódzkodna a külső, még látszólagos felügyelettel szemben, még jelenlétük ellen is. Csaknem negyedszázadba került, míg kiérleltük az együttműködést, s ez még az Interpol belső szabályzatának bizonyos módosításával is járt.

— Amennyiben?

— Hogy is fogalmazzam? Szóval hol be kellett venni e „konkordátumba”, hogy mi nem indítunk önálló nyomozást, hol azt, hogy a párizsi vagy genfi központokból érkező jelzéseket megosztjuk a helyi hatóságokkal . . .

— És megosztják?

— Természetesen.

Néhány perce ismerem csak ezt az embert, aki hivatásánál fogva jó szerepjátszó képességekkel rendelkezik. Mégis megérintett szele a félretájékoztatásnak. Olyan volt ez a „természetesen”, mint amikor a tagadó őrizetes afelől érdeklődik, hogy bűntársa vallott-e már rá?

Ő is úgy érzi, meg kell szakítania a beszélgetés eddig jól pergő fonalát, és a sang-rija kancsó után nyúl. Várok, aztán kérdezek tovább.

— Hogy vannak a politikai ügyekkel?

— Azok alatt most mit értsek? — Komótosan szivarra gyújt. A szerepjátszás folytatódik.

— Istenem, hát vannak ugyebár különbözőségek. Én mint kívülálló, úgy tartom, egy határokon átnyúló gazdasági manipuláció,

csempészás, pénzhamisítás, drog... tiszta ügyek.

— Hogyhogy tiszta?

— Mármint elrendeződése ügyében. Hogy melyik dosszié hova kerül?

— Úgy gondolja, hogy ezek nem „politikai” ügyek?

— Köszönöm, hogy átsegített a nehezén.

Nem felel rögtön, mosolyog és feláll. Most olyan, mintha egy bűnügyi dráma kulcsjelenetének szereplőjévé léptetné elő magát. Zizegve csúszik szét a háta mögötti falrészletet takaró klottfüggöny. Színes, igen részletes térképén még három-négy méterről is jól látom a repülőterek, kikötők, autópályák, határátkelők sematikus rajzát.

Fel-alá járkál és szivarja hamuját latinos könnyedséggel rázza a szőnyegre, még bele se tapossa. Aztán hirtelen rámutat egy pontra.

— Éjfélkor jön a jelzés. Természetesen akkor, amikor épp csak lefeküdtem. Kikötői emberünk telefonál, hogy megjött a Kenguru. Így hívjuk egymásközt a heroincsempészt. Már minden lehető trükkjét ismerjük. Már azt is tudjuk, hogy néha a banánfürtök, ami ugye itt tranzitáru, szóval egyetlen kis szép sárga banán őrzi a nylonzacskót. A héj szépen, gondosan visszarakasztva. Kenguru pedig csak úgy ajándékképp lead egy fél-mázsányi köteget a dokkmunkásoknak. A zsebéből. Van neki, hisz kenguru.

— Ez még nem politika!

— Ez még nem, csakhogY én már tudom, hogy ki fog elmenni majd azért a pár darabért a postaládához. És remélem nem érti félre, ha most nem mondok olyan kategóriákat, amelyek, isten óvjon tőle, akár a szená-

tushoz is elkanyarodhatnak. — A szivarral most maga felé int —, mert mi azért gondolkunk ilyesmire is. Hát most kérdezem Öntől, mi legyen ilyenkor?

— És mi lesz csakugyan?

— Először is a bűnjel megszerzése. Mert ha anélkül talpalok be a szenátor úrhoz, vagy ... — most a szivarral egy magasabb régiót jelez valahol a feje fölött —, szóval érti ... még magasabbra ... akkor már ki is vagyok rúgva és másnap nem kívánatos személynek nyilvánít a kormány. Gyorsabban, mint egy kémkedő diplomatát.

— És ha megvan a bűnjel?

— Akkor kezdődik az alkudozás. Mi diszkreciót ígérünk és a bűnjel megsemmisítését, tőle meg neveket kérünk meg időpontokat.

— De hiszen a felvilágosítás ilyen ügyben maga a beismerés.

— Ha ő maga mondja.

— És nem ő mondja?

— Majd bolond lesz.

— Hát ki mondja?

— Ki? Hát ő maga ... — a szivar most felkiáltójelként emelkedik a magasba —, de nem akkor. Elkezdődik a süketek párbeszéde. Én mutogatom a bűnjelet, ő is szagolgatja, széttárja a karját és azt mondja, hogy „hihetetlen”. Kérdem, tud-e részleteket, mert vannak bizonyos jelek, amik arra utalnak ... Ilyenkor nem is engedi befejezni a mondatot. Kijelenti, hogy ez korunk átka, meg ilyenekeket fecseg összevissza, és legszívesebben zsebrevágná azt a banánt, de hát tudja ő is, hogy az akkor már kellőképp dokumentálva van.

— És mi a végeredmény?

— Hát leginkább az, hogy fene nagy fel-

háborodásában, ami persze abból ered, hogy kihúztunk a zsebéből százezer dollárt, megígéri, hogy privát nyomozást fog folytatni és annak eredményéről majd tájékoztat. Ilyenkor aztán bevágom a banánt a táskámba, gondosan becsomagolva egy hártyazaccsóba, és még fel is címkézem szeme láttára az ő nevével. Erre mindannyiszor persze morgás következik, hogy nincs jogom még ilyen áttételesen sem kapcsolatba hozni az ő makulátlan személyiségét az ilyen primitív csempészáruval, mire is én megkérdem, hogy akkor milyen nevet írok fel? Végül is nem tud válaszolni és minden marad úgy, ahogy elterveztem.

— Volt másfajta kibontakozás is?

— De még mennyire.

Felkacag, topog, forog, jön-megy pár lépést, megpróbálja beállítani magát a hajdani jelenetbe.

— Itt történt?

— Pontosan itt. Alfredóék... elmondhatom, mert már meghalt, egy nyugalmazott ezredes és teamje. Nos, ők nem banánnal manipuláltak, hanem gyufásdobozzal. Vagyis hatalmas gyufaszállítmányokkal. Úgyesek voltak, még a súlykülönbséget sem lehetett érzékelni az ezerdobozos ládák lemérésénél. Grammra egyezett mindegyik.

— Valamennyit szét kellett szedni?

— Hát azért röntgen is van a világon.

— Vagy úgy. Tehát sikerült a gyújtóanyag „lokalizálása”.

— Igen, és mindezt azért mondom el, mert ez már csakugyan olyan politikai ügy volt, amire Ön az első percben célzott.

— Messzire vezettek a szálak? Ahogy a krimiben mondják.

— Messzire, meg közelbe is. Mert az ezredes csak nevét adta a hálózathoz, amely egészen másfajta emberekből állt.

— Nevét? Hogyan merte egyáltalán?

— No látja. Ez amolyan modellértékű eset, ami még jobban eligazítja majd Önt ebben a szövevényben. Értem, mire céloz, persze, hogy nem a nevét elsősorban, hisz ki írna alá ilyen fuvarlevelet? Viszont az ő neve egy olyan gondolatot félmjelzett, ha tetszik eszmerendszert, amelynél már gördült az a gép magától is. Ha a Coronel (ezredes spanyolul, a szerk.) rábólintott, és azt mondta „mehet a dolog”, már ment is minden a maga útján. Aki beleártotta magát valamibe, tudta, baj esetén a Coronel majd szól a bíróságon, a rendőrségen, vagy mindezeket megelőzően a kikötőparancsnokságon. Az ő legmagasabb kapcsolataihoz nem fért kétség. És nyíltak is a kapuk, és zárultak, újra nyíltak, zsilipek és szolgálati bejárók, beúsztak a bárkák a vámövezetbe, tankoltak, felvették az élelmi-szerszállítmányokat, a gyógyszert, ivóvizet és vésztartalékokat, aztán minden ment tovább. Minden beleveszett a homályba.

— És az Interpol?

— Hát ez az! A Coronel még arra is hajlandó volt, hogy felszólaljon a parlamentben és elutasítsa az Interpol-szerződés ratifikálását. Megsértett nemzeti büszkeségről papolt, önrendelkezési jogról. Úgy félt az Interpol-tól Alfredo ezredes, mint ördög a tömjéntől, ugye így mondják?

Szerencsére sikertelenül. Ez a baloldal némi előretörésének volt a korszaka.

— Aztán mégis sikerült?

— Igen, de nagy késedelemmel. Fáziseltolódásba kerültünk. A hálózat megmaradt,

s ahogy ez történni szokott, a lebukás szagát megérezve, mély illegalitásba vonult. Amikor az irodát megnyitottuk, minden tiszta volt, törvényes és megcáfолhatatlanul hivatalos.

— No de kik álltak a háttérben, milyen eszmeáramlatról volt szó?

— Nem találja ki, nem bizony. Nácikról.

Ránéztem a magnómra, pörög-e, ezt a néhány szót kár lett volna elszalasztani. A párával teli nedves éjszakák gyakran űztek tréfát ezzel a készülékkel, ami jószerivel inkább csak diktafon volt, abból sem a legkorszerűbb. Minden alkalommal meg is kértem interjúpartneremet, hozzájárul-e használatához? Működött az a zsebemben is, ha a szükség úgy kívánta, de ilyen helyen, ahol a lehallgatás a hivatalos ügymenethez is tartozhat, mégiscsak különös lett volna!

Az apró jószág csöndesen duruzsolva rögzítette az egyértelmű kijelentést. Közben még az is eszembe jutott, hogy ha ez a rendőrtisztviselő, aki egyébként a falra akasztott diplomájából láthatóan Sorbonne-t végzett nemzetközi jogász, erről ily könnyedén beszél, nos, akkor véleménye nem holmi spekulációra épül, hanem tényekre. Tényekre, amiket itt lehet, hogy mindenki tud, de nálunk az öreg kontinensen mégiscsak újdonságszámba menő.

— Szóval nácik. Egyben azt is jelenti ez, hogy ex-németek?

Vállat von. Amíg szivarját elnyomja, még meggondolja a választ.

— Hát nem mindegy? Német vagy dél-amerikai? Hát nézzen csak hátra — aztán sietve teszi hozzá — ezt persze csak úgy képtelenesen értettem, 40 év van mögöttünk a ná-

ci birodalom széthullása óta. A bűnüldöző-nél a személyazonosság már másodrangú dolog lett... az nem arra hivatott, hogy a család-fákat összeállítsa. Sokkal inkább a geng-gek összekapcsolódására kíváncsi. Aztán persze, hogy figyel a nyomozó, ha valakinek csak hontalan útlevele van, és születési helye mondjuk Hamburg, más német kikötő hirtelen nem jut eszembe... de azért ezek épp úgy beszélnek már spanyolul, mint mi, jól-lehet némi akcentussal, de a fiaik már nem. És ezek a Berlinben, Hannoverben, Brémá-ban vagy bárhol született csöppségek isko-lába már itt jártak. A gengben már ők fújják a vezérszólamot.

— És mennyiben nácik ők? Hiszen ha csecsszopók voltak az ideérkezésük... csak mert mondani szokás, hogy az anyatejjel...?

— Dehogyan! Nagyon jól tudom én, hány német család érkezett ide a háború alatt és után! Nem lehet mindenkit elítélni azért, mert német volt, mégha hivatalos útlevéllal jött is. Őrzök én itt még a széfemben néhány hamisítatlan horogkeresztes zöld passportot. Nem ez a döntő, hanem a későbbi életvitel.

— De hát akkor még nem volt itt az Interpol!

— Persze, hogy nem. De azt se képzelje, hogy előtanulmányok nélkül kerültünk ide, vagy nem jelenti ma is munkánk egyik lényegét a réges-régi nyomozati és bírósági anyagokban való búvárkodás? Nagyon is!

— Van szó ezekben is náci szervezkedésről?

— Most nem tudom, hogy megnyugvást vagy kiábrándulást fog okozni a válaszom: van. Éppencsak nem olyan értelemben, mint Európában. Aki itt élte meg a háborút és an-

nak eseményysora csak annyira rázta meg, mint egy párizsi kispolgárt a Cafe de la Paix teraszán egy montevideói államcsíny, az sosem tudja elképzelni a Gestapót a maga szörnyűségében, még akkor sem — most már egy új szivart emel a magasba —, ha netán itt is voltak hasonló dolgok, persze csak kicsiben, és gázkamrák nélkül. S a kiválasztottak nem származási bizonyítványaik révén kerültek az itteni halálbrigádok karmaiba. hanem mert vörösnek mondták őket, vagy felforgatónak, összeesküvőnek vagy terroristának. Egy Perez nevű főbíróról mondták, hogy reggelente azzal búcsúzott a feleségétől, „délelőtt akasztatok, délután letárgyalom az ügyet”.

— Ezeket vonja a náci gyűjtőfogalom alá?

— Nem éppen. Ezek megátalkodott fenevadak voltak, akik ha ma élnek is még egyáltalán, már visszavonultak a közélettől, és valami messzi ültetvényen írják visszaemlékezéseiket, ami nem kell persze a kutyának se. De visszatérek arra, ami Önt nyilván leginkább érdekli, nos vannak náci szervezetek. Régiek és újak is. Régiek, hiszen ebben az országban már a századforduló idején voltak német telepesek, és ha itt az őserdők szélén megásták az egy közös falu fundamentumát, aztán kivágott fából nemcsak alpesi tetőket fabrikáltak rá, de a hanza-épületek jellegzetes külső gerendázatát is, és talán kaput is faragtak elé valami gót betűs Isten hozott felirattal, ez már egyfajta kötődés érzelmi kifejezésre juttatása volt, amire az óhaza is figyelt. A császári, a köztársasági, meg a birodalmi is.

— Voltak tettenérhető kapcsolatok?

— Tettenérhető? Rossz a kifejezés. Ha azt

mondom, hogy több levél ment a harmincas évekből innen Németországba és vissza, mint bármelyik dél-amerikai országba, még nem mondtam sokat. Mert a privát szféra ezúttal érdektelen. Azt sem lehetett tettenérni, ahogy ön mondja, hogy nem volt-e az ártatlanság üzenetei közt valami rejtett kód, amiről Hansi tudta volna Rostockban, hogy a sakktáblaszerűen ragasztott bélyeg minden esetben Himmler vagy Goebbels úr hivatalának szól, ahol értenek a megfejtéséhez, és nemsokára útbaindul egy pár láda tétel géppisztoly karácsonyi ajándék gyanánt. Hagyjuk ezt, ezek gyermekmesék.

— Akkor hát hogyan... hogyan ölt testet a konspiráció?

— Abban, hogy a szervezetek ma is élnek. Ha van a parlament, meg jobbszél, fellelhető mögötte az ex-német pénzemberek támogatása. Mert ide kérem nemcsak szegény németek jöttek, nemcsak fedélközben, vulkánfiber kofferrel utazók, hanem jöttek úgy is, hogy már várta őket a svájci bank avizója néhány millióról. És most tessék nekem megmondani, hogy van-e rendőrség a világon, amely egy ilyen értesülésre dossziét nyit? Pedig aki élt már 1942-ben, kiszámíhatta, hogy milyen vagyon jött ide kerülő utakon.

— Mikor lehetett a dossziékat megnyitni?

— Hát ez kézenfekvő. Az első bizonyítékkor, vallomáskor vagy kerülő úton küldött fénykép vagy magnótekercs kézhezvételekor. De engedje meg, hogy arra már ne térjek ki, hogy milyen színű dossziét kell és lehet nyitni, figyelőit, információgyűjtőt vagy vizsgálatit? Ez a nemzeti rendőrségek ügye, mondhatni belügye és mi jó párszor el is viseljük

a belekontárkodások vádját a párhuzamoságunkkal... de ha egyszer létezik már egy konspiráció, működnek a szálak, átnyúlnak a határokon, fenyegetnek külföldi országokat és más nemzetiségű állampolgárokat, akkor már csökken az ellenünk támasztott vádak ereje.

— Nem gondolt az ENSZ arra, hogy saját kebelében szervezze meg a nemzetközi rendőrséget?

— De igen, persze, de hát már a javaslatok megfogalmazásánál többen vétót emeltek... úgy tudom azonban, hogy Magyarország ma jól együttműködik velünk.

— Én is azt hiszem.

— Szóval a nácik. Térjünk vissza hozzájuk. Nézze, én tudtam az első percben, hogy magát mi érdekli. Olvasom a Times-ban, hogy az NSZK-ban bíróság elé állítottak egy Hoffmann nevű embert, mert önvédelmi edzőtáborokat szervezett a fiataloknak, és kiegészítő sportként lövészet is volt a műsorban, még hozzá golyószóróval meg páncéelhárító rakétával.

— Láttam egy filmet is erről. De abban hamisítatlan náci egyenruhában masíroztak és a halálfejes kommandók zászlóit lobogtatták.

— Jól van. De azt ne higgye, hogy ha valami generális személyes oltalma alatt itt szerveznének hasonlót, bárki ügyet csinálna belőle. Még azt is kitalálnák, hogy az elsatnyuló fiatalok számára milyen hasznos az efféle. Az pedig igazán mindenkit hidegen hagy, hogy közben mit énekelnek és milyen sisakban masíroznak. A hagyománytiszteltet, a régmúlt dicső tettei utáni epekedés itt amúgy is valami latinos légysággal kerül át a szívekbe és a szürkeállományba.

— Ez most nagyon kapóra jött. A szürkeállomány. Mondhatjuk, hogy a kifejezés át-tételesebb értelmében, mint például egy „szürke eminenciás” él ebben a bűnös közegben? Egy rejtett náci szürkeállomány?

— Végül is létezhet. Sőt, mindkét értelmében. Létezik mint agytröszt, amely meghúzódik a politikai közélet láthatatlan sáncai mögött és pénzeli a rá érdemeseket, ideértve a katonai klubokat is, és létezik a maga természetes massaformájában is, mint tömeg, amely felkap egy jelszót, meglobogtat egy transzparenst, tiltakozni indul egy követtség elé, ha kell ülösstrájkot hirdet, vagy szélsőséges esetben felgyújt egy épületet, rálő egy kijelölt áldozatra.

Kezdett melegem lenni, újra rápillantottam a magnóra. Egyelőre még bírta.

— Vagyis hát a létező náci szervezetek eljuthatnak a terrorizmushoz is? Lehet, hogy utánpótlása vagy vezérkara is elágazik a hajdani horogkeresztesek köreihez?

— No most állítsa le a kis gépét barátom, mert ha azt akarja, hogy válaszoljak, ez csak a maga füleinek szól, s ha meg nekem fogja tulajdonítani bárhol, bármikor. úgyis letagadom.

Mit tehettem, kikapcsoltam.

— Hallgatom Önt kihegyezett fülekkel és ceruzákkal.

— Hallott már a Fekete Internacionáléről? Arról a szervezetről, amely átnyúl a kontinenseken és úgy próbálja meg mindazt, ami kellőképp rohadt, avitt és reakciós, ideplántálni ebbe a buján zöldelő világba? Tudja mit akarnak? Trágyatelepet... trágyát és a szaguk belengi az egész környéket...

Egy idősebb ember lép be kopogtatás nélkül. Kalapja a homlokán ült mint egy ranger kiképzőőrmesternek. Egyébként úgy is viselkedik. Nem köszönt, viszont kényelembe helyezi magát. Vet még egy pillantást a magánóra, jegyzetömbömrre és karbafont kezekkel hirtelen ő válik a szoba hangulatát meghatározóvá.

Beszélgetőpartnerem éppen csak bólint felé. Engem elintéz „egy úr a sajtótól” megjegyzéssel, de hirtelen érzékletessé lesz a stílusváltás, ami szavaira rátelepszik. Minden-nél ékeesebben bizonyítja, ki itt a főnök valójában.

Ezek után én is csak biccentek a jövevény felé és továbbra is Raymond felügyelőre figyelek. Ő pedig folytatja.

— De ez már kérem kompetencia kérdése. Az Interpol nem kívánja sem most, sem a jövőben ilyen politikai színezetű dolgokba ártani magát. Vannak természetesen konszignációs kötelezettségeink, vannak jelentéseink, de az effajtaakat kerüljük. Nos ez minden. Nem is tudok Önnek többet erről a szervezetről elmondani.

Bejött hát a direktor és a diáknyelven is értő tanár hirtelen lemerevedett. Be se fejezte fejtegetését a Fekete Internacionáléről. Ám a legfontosabbat kimondta. Azt ugyanis, hogy szűkebb értelemben vett országuk, megfinomított működési zónájuk sem mentes ettől a fertőzöttségtől, de ők legfeljebb írnak róla, azt is bizalmas „konszignációs” futárpostába, a párizsi és genfi Interpol trezorok számára, hogy egy évszázad múlva felkiáltson egy levéltári kutató „úr-isten, mi mindenről tudtak ezek!”

A főnök ügyet sem vetve rám, egy gép-

táviratot vesz elő zsebéből és dob Raymond elé. Szeme villanásában benne van: „inkább a napi dolgokkal foglalkozzon”, aztán átmegy egy szomszéd szobába, az ajtót mintegy véletlenül nyitva hagyva.

A felügyelő úgy tette az asztal szélére az elolvasott telexet, hogy én is lássam. Nem volt benne biztatás, éppen csak cinkos egyetértés arra, hogy beleolvassak, hogy lássam milyen ügyekkel vannak ők elfoglalva.

A francia nyelvű utasítás egy Egon Reicheneder nevű, 28 éves nyugatnémet állampolgár körözőlevele volt, akinek még 293 napot kellett volna töltenie egy müncheni rabkórházban, de megszökött. Ez pedig annál is veszedelmesebb, mert AIDS-et állapítottak meg nála. A fiatalembernek Európára kiterjedő homoszexuális kapcsolatainak vannak, és alighanem egy madridi „partnere” felé van útban. Az Interpol központja úgy vélte, hogy egyfelől a fertőzésveszély, másfelől a spanyolországi és dél-amerikai homoszexuális körök összefonódása miatt kell kiterjeszteni a nyomozást és figyelést minden dél-amerikai államra, felvéve a kapcsolatot — pánikmentesen — a helyi rendőrségekkel, egészségügyi körökkel és az alvilág aberrációs, beteges hajlamú köreivel.

Még néhány percig folytatjuk a semmitmondó, udvariaskodó beszélgetést, s amikor a rendőrtisztviselő kikísér, még megkérdezi, hol vettem ki szállást? Nem tudtam mire vélni a kérdést, hiszen — gondoltam — csak nem okoz gondot az Interpolnak megtudni, hogy egy külföldi hol töltött ki szállodai bejelentőlapot? Ám kiderül, hogy Raymond nem akart a rendőrséghez fordulni, nehogy egy túlbuzgó komisszár felkeressen, hogy mi

dolgom van náluk? Tapintatát ezúttal is nyugtázom.

Másnap különös dolog történik. Egy gondosan leragasztott borítékban, amelyen egy utazási ügynökség bélyegzője van, egy néhány oldalas gépelt szöveget kapok — magyar nyelven. A margóján ez áll: „Azt hiszem ebben mindent megtalál. Jó utat. R.” Máig sem tudom, ki készítette és fordította magyarra az igen precíz válogatást. Töprengés helyett ideiktatom szó szerint:

„Dennis Eisenberg A fasizmus újjáéledése című könyvében arról ír, hogy háborús bűncselekményekért körözött nácik százai élnek álnéven, mint a latin-amerikai német telepes kolóniák »tiszteletre méltó tagjai«. S természetesen mindent megtesznek, hogy magas hőfokon tartsák a fasiszta »atmoszférát«. Közülük csak a lelepleződöttek kerülnek a figyelem reflektorfényébe. Így például Herbert Cukurs — aki Litvániában volt a Gestapo főnöke és 200 ezer ember haláláért felelős — virágzó üzleti tevékenységet folytatott a háború után Brazíliában, amíg a demokratikus erők le nem leplezték személyazonosságát. Mivel vállalatának telephelye előtt állandósultak a tüntetések, Cukurs Uruguayba tette át székhelyét. Később ezt a menedékhelyét is felfedezték és kiadatási kérelmekkel bombázták a montevideói hatóságokat, amelyek természetesen megtagadták a háborús bűnös kiadását a Litván Szovjet Szocialista Köztársaság bírói szerveinek. Az ügyre végül is az tett pontot, hogy ismeretlen tettesek 1965-ben elrabolták és meggyilkolták. Egy másik hasonlóan nagy port felvert ügy is képet adhat arról, hogy Chilében — ahol szintén tekinté-

lyes német telepes kolónia él —, mily sok háborús bűnös rejtőzködhet. 1962 decemberében kitudódott, hogy Walter Rauff volt SS-ezredes, a tömeggyilkos Eichmann jobbkeze Punta Arenasban, a világ legdélibb városában tevékenykedik mint üzletember. A viharos nemzetközi felháborodás hatására az akkori chilei kormány kénytelen volt le tartóztatni a hírhedt háborús bűnöst. Rauffot Santiagóba szállították, és ott a nyugatnémet kormány kérésére kiadatási eljárás indult ellene. Az ügy azonban csigalassúsággal haladt a chilei bírói rendszer útvesztőiben, mert a helyi, rendkívül erős befolyású német kolónia mindent megtett Rauff védelmében. Végül is a chilei legfelsőbb bíróság elutasította bonni kiadatási kérelmet, és a náci háborús bűnöst szabadlábra helyezte. Ugyanakkor azt a Németországban élő demokratát, aki leleplezte a Punta Arenasban önmagát »tisztas üzleti tevékenység« folytatásával álcázó háborús bűnöst, felszólították az ország haladéktalan elhagyására . . .

Chilében egyébként a háború végén náci földalatti szervezetet létesítettek egy volt SS-vezető, báró George Mapusch irányítása alatt. Mapusch hamis iratokkal érkezett Chilébe és a magával hozott fantasztikus mennyiségű pénzösszeggel fuvarozási üzletbe kapcsolódott. Ez a vállalat segítette elő — mint a náci földalatti szervezet törvényes fődőszerve — az SS-ek és más náci háborús bűnösök hamis iratokkal és személyazonossággal való ellátását és elrejtését, Latin-Amerikában, amíg »át nem vészelik a nehéz időket«. A chilei titkos szervezet irányított tovább Argentínába hamis papírokkal, sok más hitlerista háborús bűnöst is.

Ezen az úton érkezett meg Latin-Amerikába és veszett nyoma a titkos útvesztőkön dr. Josef Mengelének, Auschwitz egyik legbarbárabb gyilkosának, aki emberi lényeken végzett olyan rettenetes kísérleteket, hogy a halál már valóságos megváltás volt. Így tűnt el Müller SS-vezető és az egyik legkegyetlenebb náci háborús bűnös, báró von Alvensleben.

A háborús bűnösök »új életükbe« való beilleszkedését anyagilag, a helyi német kolóniák üzleti körei támogatták. Előszeretettel küldték őket Argentínába, a Buenos Aires-től 1600 kilométerre fekvő Barilochéba. Egy másik fő gyűjtőhelyük Cordoba volt, az Andok lábánál, ahol a haditengerészet egy kiképzőközpontja települt. A német üzletemberek kapcsolataik révén elintézték, hogy a hitleri SS-ben magas tisztségeket viselt háborús bűnösök kiképzőként vagy szakértőként folytathassák tevékenységüket. A Gestapo- és SS-vezetők, mint szakértők szervezték újjá az argentin titkosszolgálatot is.

A náci háborús bűnösöknek másik előszeretettel használt búvóhelye Dél-Afrika volt. Ebben az országban már a második világháború előestéjén is erős fasiszta mozgalmak léteztek, amelyek közül a legjelentősebb a szürkeinges párt volt. Ez a fajgyűlölet alapján álló szervezet mindent megtett, hogy megakadályozza a dél-afrikai hadüzenetet a hitleri Németországnak. Amikor a parlamentben csekély szavazataránnyal alulmaradtak, aktivistáik igyekeztek szabotázs- és diverzánsakciókkal akadályozni a dél-afrikai részvételt a második világháborúban. A hitleristákkal rokonszenvező erők fokozatosan beszivárogtak az úgynevezett Nemzeti Párt-

ba, amelynek egyik vezére az a Vorwoerd, aki fiatal korában nem fogadott el egy oxfordi ösztöndíjat, ehelyett a náci Németországban folytatta tanulmányait, s mindig is szoros kapcsolatokat tartott a berlini fasiszta vezetőkkel. Ezek után természetes, hogy a második világháborús vereség után, sok hitlerista háborús bűnös talált itt is menedéket. Ezután már egymást követték a zsinagógák és a zsidó temetők elleni pokolgépes merényletek Dél-Afrikában. Magasra hágott az antiszemita uszítás, melyet talán csak a néger őslakosság elleni dühödt fajgyűlölő hadjárat múlt felül. 1948-ban, az akkor Malan vezetés alatt álló Nemzeti Párt kormányra kerülésekor a fajgyűlölet állami szintre is emelkedett, és ez tömegesen vonzotta a világ más térségeiből is a bujkáló SS-eket és Gestapo-vezetőket.

Malan új kormánya ugyanis azzal kezdte hivatali idejét, hogy szabadon bocsátotta Robey Leibbrandot, az egykori dél-afrikai ökölvívóbajnokot. Leibbrand a második világháború idején a hitlerista Németországba utazott, és ott titkosszolgálati kiképzést kapott. Később a hitleristák tengeralattjáróval titokban a dél-afrikai partokra juttatták ügynöki feladatokkal. Leibbrandnak az lett volna a feladata, hogy szabotázsakciókat szervezen volt hazájában, de elfogták és először halálra, majd hazaárulásért életfogytiglani börtönre ítélték. A Nemzeti Párt hatalomra jutása megnyitotta börtönének kapuit. Ezután Leibbrand nyomban megkezdte a titkos hadsereg szervezését a »kommunizmus elleni kereszteshadjáratra«. Nem meglepő, hogy az újdonsült vezér szívesen látott a fegyveres fasiszta alakulatokban volt hitlerista ez-

redeseket, az SS és a Gestapo körözött tagjait. Leibbrand 1962 augusztusában már azt nyilatkozta, hogy »büszke arra, hogy a náci Németország követője lehet afrikai földön«.

Egy másik fasiszta szervezet, a Bur Nemzet elnevezésű, — amely azt állítja, hogy 40 ezer tagja van — szintén a »hitleri tanítások« örökösének hirdette magát. Arra szólított fel minden »üldözött nácit«, hogy jöjjön a dél-afrikai fajgyűlölők országába. E félkatonai szervezet élén egy önmagát »vezénylő tábornoknak« kinevező natali farmer, R. K. Rudman állt, aki nemcsak a szökésben levő náciakat látta szívesen, hanem szoros kapcsolatokat igyekezett kiépíteni a nácizmus bukása után újjáéledő európai fasiszta mozgalmakkal. Rudman nemegyszer kijelentette, hogy mozgalmának célja a hatalom megragadása és a faji problémának a Harmadik Birodalom módszereivel való megoldása. Rudman antikommunista, antiszemita »tanait« — mint ezzel nyíltan kérkedik is — Hitlertől kölcsönözte. Elvakult fajgyűlölő, a négerek brutális terrorral való elnyomásának híve. A »fehér faj« tisztaságának fenntartását hirdeti, és súlyos büntetéssel kíván sújtani mindenfajta »vérkeveredést«. Jellemző egyébként, hogy a dél-afrikai fajgyűlölők kormányát is túlságosan »liberálisnak« és »elnézőnek« bélyegezte, és ezért azt akarta, hogy mozgalma a »politikai kiigazítás« végett átvegye a hatalmat. Ilyen körülmények között egymást követték a faji merényletek, amelyekre nemcsak az antifasiszta erők figyeltek fel, hanem a nemzetközi újfasizták is. A demokratikus világ felháborodott tiltakozása közepette a dél-afrikai hatóságok természetesen semmit sem tettek, hogy megállítsák Leibbrand és

társai bűnös provokációs és gyűlölethadjáratát. Sőt a pretóriai sajtóban büszke hangnemű kommentárok jelentek meg, amikor e veszélyes fasisztát az antiszemita merényletekben oly hírhedt argentínai Tacuara titkos szervezet, — amelybe szintén jelentős számú körözött náci háborús bűnös kapcsolódott — »tiszteletbeli tábornokává« nevezte ki Dél-Afrikában

A sikerektől megrészegeedett Leibbrand ezután az észak-afrikai országokban fegyverkereskedelmet folytató bujkáló nácikhoz fordult, hogy félkatonai mozgalmának modern géppisztolyokat és más hadfelszerelést szerezzen a hatalomátvételi kísérlethez. Az ügylet azonban nem jött létre. Nyilvánvalóan azért, mert ezek a hitleristák úgy ítélték meg: nem célszerű a jobboldali, fajgyűlölő nemzeti párti kormányzatot, — amely oly nagyvonalúan segíti a hitleristákat — maga ellen haragítani egy olyan (ettől jobbra álló) csoportosulás hatalomra segítségével, amely gátlástalan terrorakcióival és valószínű tömegmészárlásaival néger felkelésekre, sőt még esetleges polgárháborúra is gyújtóanyaggal szolgálhat.

Voltak azonban olyan régi SS-ek és gestapósok is, akik a körözés előtt mint zsoldosok találtak menedéket. Nemegyszer éppen olyan nagyhatalmak gyarmatain szolgáltak, amelyek anyaországában bíróság elé kellett volna állítani őket tömegmészárlások és kivégzések miatt is. Az imperialista hatalmaknak a gyarmatok szabadságharcának elnyomásához »szakképzett emberekre« volt szükségük, s cinikusan megfogalmazták, hogy többet ér nekik egy halott tömeggyilkos SS-nél egy olyan háborús bűnös, aki elősegíti a fegy-

vert ragadott gyarmati népek »pacifikálását« még akkor is, ha ehhez a hitlerista időkben alkalmazott brutális módszereket gyakorolja. Különben is — érveltek — nagy az esély arra, hogy a tömeggyilkos SS a gyarmati háborúban, a »rendőri akcióknál« életét veszti, s ez pótolja az ellene hozandó ítéletet. Így vetettek be tömegesen egykori hitleristákból zsoldosokat a maláj nép szabadságharcának elfojtására, majd Kongóban, Algériában és Indokínában is.

Feltűntek az egykori SS-ek a gyémántban, uránban és rézben oly gazdag Biafrában is, amikor Belgiumnak vissza kellett vonulnia, és úgy látszott, hogy a Patrice Lumumba vezette felszabadító erők kormánya szakítani akar a gyarmatosítókkal. A forgatókönyv azonban készen volt erre az esetre is a monopóliumok fellegvéraiban: Csombe kirobantotta a háborút Lumumba törvényes kormánya ellen és megjelentek a színen Michael Hoare úgynevezett »vadludai«: a zsoldosok öt kommandóegysége, amelyekben tömegesen vettek részt álnevek homályába burkolt, körözött nácik, a tömeggyilkosságok »kiváló« szakértői. E beavatkozás csakhamar a reakció javára billentette a mérleget, s az ellenségeinél gyengébb felszabadító erők vezérét Lumumbát — az ország törvényes vezetőjét — ugyanolyan gátlástalanul és cinikus hidegvérűséggel végezték ki, ahogyan számos vezetőt tettek el láb alól annak idején a második világháborús időkben.

Michael Hoare, akit egyébként »őrjöngő Mikének« is neveztek (az angol hadsereg egykori ezredese), a »vadludai« soraiban levő, fasiszta zsoldosainak meg akarta mutatni, képes versenyezni egykori hitlerista parancs-

nokaikkal, ha tömegmészárlásról van szó. Elhatározta, hogy Stanleyville bevételénél »felejthetetlen leckét« ad a négereknek, és a várost „afrikai Lidicévé” változtatta. Amikor a világ közvéleménye felháborodottan tiltakozott a stanleyville-i rémségek ellen, a sajtó azonnal kész volt a védelmükkel: azt állította, hogy a zsoldosokat az a szándék vezette, hogy megmentsenek néhány száz fehér embert, akikről »tévesen az az értesülésük volt«, hogy életük veszélyben forog...”

(Amikor itt tartottam, hirtelen eszembe jutottak a reagani nyilatkozat azonos szavai Grenada előzőnlése után. Legfeljebb a „téves értesülés” nem szerepelt benne.)

„... Kongóban a volt hitleristák még csak egyszerű zsoldosokként a névtelenség homályába húzódva követték el tömegvérengzéseiket, s nem ők voltak a vezérek. Később azonban, az NSZK-ban a NATO égisze alatt a volt háborús bűnösök a hadsereg és a rendőrség vezető tisztségeit is elnyerhették. (Speidel, Heusinger tábornokok, sőt Gehlen kémfőnök is újra hivatalba lépett!) Ezek után a volt hitleristák is vezető szerepekre törtek a zsoldos csoportokban. Közülük is a figyelem középpontjába került Rolf Steiner, a Hitlerjugend volt oszlopos tagja. Először Indonéziában bukkant fel, ahol az idegenlégió katonájaként fogott fegyvert a szabadságharcosok ellen. Amikor a monopóliumok urai a Nigériai Köztársaság ellen törtek (a biafrai szakadárok támogatásával polgárháborút robbantottak ki, hogy elszakítsák a függetlenségi és antikolonialista politikát folytató lagosi kormánytól az olajban gazdag területeket), megjelentek a szintéren a fehér zsoldosok is. Az olajmonopóliumok zsoldjában egy

fehér terrorcsoport élén bekapcsolódott a harcba Rolf Steiner is. Steiner osztaga a »felperzselt föld« taktikáját folytatta azokon a nigériai területeken, ahol vissza kellett vonulnia, és zsoldosai bosszúból rettenetes vérengzéseket rendeztek az elszenvedett vereségekért, a polgári lakosság körében.

Amikor végképp kiverték őket Nigériából. Steiner és csapata Szudánba tette át működési helyét. Megbízói az ország déli részébe küldték a szakadár Anyanya támogatására. Itt azonban fogságba esett. A világsajtót bejárták cinikus megjegyzései arról, hogy pénzért hajlandó bármilyen ügyért »szakértelmét« áruba bocsátani.”

* * *

Ennyit az Interpol lehetőségeiről. Végkövetkeztetésként azt írhatnám ide a margóra: tudnak ők sok mindent, de tenniakarásukat, ha van ilyen egyáltalán — megbéklyózza a sokfajta nemzeti érdek. S ebben a „béklyóban”, ebben a „nemzeti érdekekben” ott munkál a feledtetés gépezete is.

Montevideo . . . hetek múltán is olyan mint egy video.

Még érzem a narancsligetek édeskés illatát és a kávézacc kesernyés utóízét, minden csésze kihörpintésének velejáróját.

Még látom képeit magam előtt a Hotel Lancasternek, a Plaza Libertad ősparkjában terpeszkedő világforgalmú szállónak. Mintha még mindig ott állna halljában az amerikai ruhás szovjet konzul, aki spanyolul beszélgetett francia kollégájával, majd átsétáltak a Ranudába, aminek huszadik emeletéről rálátni a Pocitos strandra. Érkeztek olajsejkek

és lordok, szolid üzletemberek és még szolidabb újságírók. Olykor egy filmsztár hajóbőröndjén a Metro, a Warner és más világcégek felirataival. Ám arcuk nem hagyott emléket a bámészkodóban. Talán a smink hiányzik, meg a csodálatos hajköltemények, amelyek felismerhetővé, emlékezetessé teszik őket. Alighanem azok is ott rejtőznek a bőröndökben. Érkeznek tenisz- és golfütőkkel, műszeres dobozokkal és lapos diplomata-tatáskákkal.

Még hallom a rikkancsok kiáltzásait, amint az El Paist, az El Platat, a La Mánánát ajánlgatják. Az Epoca eladja önmagát. Pedig az a legbaloldalibb mind között. Még emlékszem rá, ahogy bezúzása egyszer országos sajtósztrájkot váltott ki. Pedig éppen csak azt szellőztette meg egy nyugalomba készülő rendőrfőnök memoárjából, hogy a helyi biztonsági szolgálat évi egymillió dollárt kap egy CIA—FBI konzorciumtól szovjetellenes műveletekre. És ebben még nem voltak benne a Guardia Republicana-nak (Nemzeti Gárda) és a Guarida Metropolitana-nak (rohamrendőrség) nyújtott különleges felszerelések. A botrány kirobbanásakor még a nemzeti adó, a Radio Nacional is elhallgatott 72 órára.

Hová lettek a nagyhírű és nagyhangú rendőrfőnökök? A „négy muskétás ezredes”, akik szabadidejükben szablyákkal és elöltöltős puskával indultak egy kis lazító haditornára. Ám a bajvívás legtöbbször sérülésekkel járt, mire is áttért a légpisztolylovészetre a Quartett, vagyis Ventura Rodriguez, Carlos Martin, Juan José Braga és Alejandro Otero. Nevükkel egy korszakot fémjeleztek, akár

washingtoni nesztoruk, Mr. Bulldogképű, azaz Edgar Hoover úr a rettenthetetlen FBI élén.

Ők voltak a túlélés mesterei, hiszen ők őrizték a kincstárnál is jobban az ellenlábás politikusokról szóló dossziékat, s ahol pedig oly gyakori a kormányválság, mint Uruguayban, ott ugyancsak meg kell becsülni a titkok őrzőit.

Ők tervezték Punte de l'Estében Johnson elnök helikopteres biztonsági követését, meg azt, hogy néhány kubai emigráns ott a montevidói repülőtéren tartson kiátkozási zsina- tot a Castro-rendszer ellen. Ezzel szemben az történt, hogy Dean Rusk USA-külgym- nisztert 1965 november 16-án, amikor épp koszorúzni indult az Independence Plazára, valaki leköpte. Éppen csak 300 rendőrön, meg a négy testes főtestőrön kellett átverekednie magát, hogy ezt megtehesse. A „négy muskétás ezredesnek” másnap személyesen kellett jelentkeznie az USA-nagykövetségen — bocsánatkérésre. Szomorú napjuk volt ez, de a mélypont még hátra volt!

A peso eközben úgy esett, hogy azzal pár- huzamosan lelkesedésüknek is hamar vége szakadt. Pedig nem tartozhattak a rosszul ke- resők közé, de lassan már az is hidegen hagyta őket, hogy alig egy héttel a Rusk-ügy után, éppen szentkarácsony estéjén 1965-ben, egy tupamaro különítmény (szélsőbaloldali városi gerillák) kirámolta Montevideo leg- nagyobb fegyverkereskedését, teherautóra rakott és eltűnt 47 géppuskával és töményte- len sok lőszerrel.

Úgy tudni, hogy mind a négyen együtt kérték nyugdíjaztatásukat, amelyet az elnök azonnal el is fogadott.

THE BOYS OF BRASIL

Megszakítom most az útinaplót, tipográfiai és topográfiai értelemben egyaránt. Bár csak egy időre. Nem éppen szerelmi, egészen más indulatok háromszög-históriájának végkifejlete tűnik fel a képernyőn.

Figyeljünk csak.

A tizenéves fickó épp csak a jellegzetes bajuszt nem viselte, hogy' is viselte volna, amikor állán még alig pelyhedzett a férfiaság, de arcvonásai letagadhatatlanul viselték Adolf Hitler arcvonásait.

Éppen akkor érkezett haza az Asuncion-környéki, dzsungelszéli, nagy pompával berendezett udvarházába, amikor a két öregember már a földön hempergett és több sebtől vérezve csépelte egymást. Életbe maradásuk esélymérlegének hirtelen ő lett a nyelve. Éppen csak ki kell nyitnia az ajtót, amelyet vadul kapargatnak már a kizárt véredek, és rámutatni az egyik férfira.

De melyikre?

Az ősz hajú, lecsüngő bajuszú rázuhant a kerevetre. A gyerek bambán figyelte őket.

— Kik maguk és hogyan kerültek ide?

Szúrós tekintettel nézte azt az ősz bajszút

— Ismerj meg végre fiú — zihált az, küszködött minden szóval. — Mengele doktor vagyok, a család jó barátja, és apádé, aki . . . aki a történelem legnagyobb embere volt . . . és ezek miatt kellett meghalnia — és rámutatott a földön fekvőre —, ereszd hát rá a kutyákat.

Most a másikat vette szemügyre.

— Maga az a híres náciivadász?

— Az vagyok, de ő a vad, akire lesek évek óta — és Mengelére mutat —, keresd meg atyádat, ő lőtte le . . . megleled itt valahol a házban . . . azzal a pisztollyal lőtte le, amivel engem is megsebesített.

A fiú férfias, nagy léptekkel indult körülnézni a házban és a pincében csakugyan rátalált a megölt birtokosra, akit eddig apjának hitt, visszaballagott hát, kinyitotta az ajtót, rámutatott Mengele doktorra, akit a kutyák annak rendje-módja szerint darabokra téptek.

Megvolt hát a happyend, ami után már csak a kórházban lábadozó másik ember volt látható, kórlapján a Libermann névvel, de ki ne ismerte volna fel benne Wiesenthal mérnököt, aki élete nagy művét vélte befejezettnek, miután Eichmann után a Mengele-dossziét is lezárhatta.

Sminket, maszkot alig használva, Lawrence Olivier vállalta e filmszerepet, Wiesenthalt, a pozitív hőst, miután a Marathoni emberben épp az ellenfél megszemélyesítője volt a Mengelére utaló „fogorvosé”, akinek sokmillió dollárt ért gyémántokkal telirakott kézitáskája.

De térjünk vissza a Brazíliai fiúk című

szuperprodukcióhoz, amelyben még Gregory Peck az ellenfél alakítója, a kitűnő eleganciával öltözködő paraguayi német orvosé, aki körül egy egész fasiszta német kolónia forgolódik.

Igazi amerikai koktél ez a film. Minden megvan benne. Krimi, horror, és van egy jó adag tudományos fantázia is. Mert ugyan mi más lenne az az alaphelyzet, hogy Mengele doktor, — akinek auschwitzzi szerepéről éppen csak epizódfigurák vallanak — a birodalom első emberének testéből való egyetlen sejtet változtat nemzőanyaggá, hogy több száz e célra kiválasztott nő méhébe oltsa. De a világra jött Hitler-fiókákat a vereség után szem elől tévesztik. A cél, összegyűjteni őket, akikben nemes tulajdonságok vére kering és eljuttatni a paraguayi német dzsungelkórházba, a biztonságos felneveltetés fellegvárába, míg a művelet akadályozóit s így mindenekelőtt az anyákat és férjeiket, köztük jó néhány apaságot vállaló hitvest is hidegre kell tenni.

Egész kémszervezet járja a világot és kutat Hitler gyermekei után, akiket a film kódrendszere „brazil fiúknak” nevez. Velük szemben Wiesenthal, azaz Liberman doktor magányosan vívja harcát (filmbeli felesége Lily Palmer), vagyis próbálja megmenteni a szülőket. Hogy a gyerekekről mit gondol és velük mi a terve, ez nem fogalmazódik meg a filmben egyértelműen, de hisz van elég konfliktushelyzet nélkülük is.

Mi tehette divatossá a Mengele-témát Hollywoodban, hogy ilyen parádés filmet készít belőle, hiszen épp a hivatalos Amerika szeretné a feledés és elévülés fátylát ráborítani a több mint 40 éves bűnökre, már azért

is, hogy semmi se nyugtalanítsa többé az NSZK-t, a hűséges NATO-partnert, amely még a csillagháborús tervekhez is kész csatlakozni. Elég ezekből a múltat felhánytorgató botrányfilmekből és könyvekből, Amerikából nézve még az az osztrák hadügyminiszter sem vétett a jó ízlés ellen, aki személyesen fogadta az Itáliából hazaengedett háborús bűnöst.

Miért hát Hollywood színeváltozása?

Talán elsőként az üzleti meggondolásokból. Meg lehet célozni egy ilyen filmmel mindazokat az NSZK-n kívüli államokat, amelyekben még nem apadtak el a náci-német háborúból eredő gyűlölet hullámverései, van egy Izrael, vannak a fasizmustól sokat szenvedett európai országok, közösségek, és hat az a felismerés is, hogy ha izgalmas a bűnügyi film, hát még ha egzotikus helyszínen játszódik is, mellékessé válik a szereplők politikai meggyőződése. A néző amúgy is hajlandó rögtön a gyengébb pártjára állni és azt ajándékozni meg együttérző szimpátiájával, akinek vesztesre áll az ügye. Itt pedig a nagy antifasiszta nekigyürkőzés lebomlik egy Hollywoodtól viszonylag távoli paraguayi környezetre, amelynek teljes jogú állampolgára lett a német származású kutatóorvos, és fellép vele szemben egy osztrákká lett hajdani lengyel mérnök. Egyéni küzdelem ez még akkor is, ha a háttérben a 30-as évek gengszterromantikája támad új életre, a nagyvárosi estéken véstjósuló lefüggönyezésben tovagördülő sötét túrakocsik, amelyek ablakaiból géppisztolyok adnak sortüzeket. Van késelés, helyszínen idétlenül toporgó rendőrnyomozó, üldözés és kézitusa. Különben is tessenek csak megnyugodni kedves

észak-amerikai mozi- és tévénezők, ha van is egy szikrányi valóságalapja ennek a történetnek, a náci gyilkosok régi díszegyenruhájukban egy istentől elrugaszkodott távoli luxushaciendán parádéznak, a geng pedig csak a távoli Európában szedi áldozatait. Ezt viszont kellő vadnyugati átéléssel.

Ha netán arról is esnék szó, hogy Mengele kézlegyintésére hajdan angol és amerikai hadifoglyok is megperzselődtek, vagy váltak füstté, már talán figyelne Joe Smith, de erről itt szó nem esik. Éppenséggel az se baj, ha megérti valaki az eredeti szándékot. A mögöttest. Ez is szépen cseng. Intellektuálisan. Még a reklámnál is jó hivatkozási alap lehet, a Holocaustokért járó bosszú. Hiszen az is amerikai film volt, és siker az NSZK-ban is. Igaz csak a tévében. A készülékek félhomálya talán még felsejdi a bűntudatot.

E csaknem évtizede készült film most hirtelen tört be újra a mozik vásznára és a képernyőkre, sőt lett a videotékák kikölcsönözhető műsora is. A nyugati filmvilág üzletemberei gyorsan reagáltak a kishírekből hirtelen címlapra ugró plakátbetűs hírre, mely a Mengele-ügy végét sejtette, akarta sejtetni, azzal a bizonyos azonosítással, amelyhez oly sok tudós adta nevét. Ma már tudjuk, kicsit idejekorán. De erre még visszatérünk. Maradjunk a filmsztorinál.

Mi lehetett tehát a forgalmazók érdeke ebben az ügyben? Nyilván az, hogy „mi a filmen már előbb megmutattuk a lehetséges véget, mi már egy évtizedes igazságot szolgáltatunk”, és akkor a huszonévesnél a tengerentúl sem idősebb átlag-mozinéző már kíváncsi lesz, hogy ki is ez a Mengele, és épp úgy, ahogy a párszavas nekrológok mellé be-

betördelnek a lapok egy-egy életrajzot az elhunyt személyiségről, mutathat valamit a celluloidszalag is, anyagában színesen, de üzenetében kemény fekete—fehér egyértelműséggel hangsúlyozva, hogy a film alkotói kinek a pártján állnak ebben az évtizedes hajszában.

Mi lehet az igazság a filmen, főként a paraguayi német kolóniák léte körül? A kérdés mindig izgatott, de mivel dél-amerikai utam során Asunciont meg sem közelíthettem, maradt egy másik információs csatorna.

— Abban a filmben nagyon is sok az olyan elem, ami el kell, hogy gondokoztassa a világot. Nem természetesen ez a nemzési kísérlet eredménye, hiszen ha a „lombikbíbivel” a szülőatya ösztönvilága is átörököltető egy későbbi korszakba, úgy ez egy más tudomány területe, inkább a német telepekről szólnék.

Budapesti szerkesztőségi szobámban a paraguayi kommunista párt egyik vezetője. Átutazóban van nálunk. Hajlandó egy rövid beszélgetésre. Az illegalitás szabályai szerint nem saját nevén él és utazik. Én is Josénak fogom nevezni. Folytatja monológját:

— Ezek a telepek már jóval annak előtte létrejöttek, hogy egy Schickelgruber nevű osztrák festőlegény beleszólást kapott volna a történelembe. Sőt évekkel megszületése előtt. Még a múlt század utolsó éveiben indult meg a beszivárgás, majd a mind tervszerűbb letelepedés azokon a helyeken, ahol folyóink az erdőkkel találkoznak. Először bajorok jöttek, éhező parasztok, akik itt machettéjükkel estek neki egy darabka erdő irtásának. A kormányzat emberei pedig megfigyelték, hogy milyen fegyelmezet-

ten alkalmazkodnak a klímához, és milyen precízen végzik az erdőirtást, kitűzött hát egy vonalat, amely mentén az „államilag engedélyezett földfoglalók” felhúzhatták viskóikat, de terjeszkedniük csak befelé volt szabad.

— Tény, hogy néhány év múlva már iskolák, kápolnák, sőt kórházak jelezték hollétüket, zászlók és egyesületek, s ami ebben az országban leginkább hiányzott az elmúlt századok óta, a szervezettség is általuk kezdett testet ölteni. Szakembereik kapósak lettek a városokban is.

— Az már a 20-as évek végén volt, hogy a Hitler-párt előfutárai végigszágulják a világot és nemcsak Észak-Amerikában kezdenek szervezkedni a német bund-ok, de itt Délen is sikerrel keltve fel a nemzeti hovatartozás nacionalista érzésvilágát ezekben a kultúregyesületekben. Ez a rájuktelepedés 1933 után aztán egyre intenzívebb. Hatalomátvétele után is mind jobban számol velük a Führer. Nem hívja haza őket. Nem, emberanyag tekintetében megvannak az európai tartalékok. De kell a pénz és kell a fegyver.

— A nemzetközi fegyverkereskedelem útjai és termékei mindmáig a kiismerhetetlenség szövevényével fonják keresztül a kutatók pillantásait, és bár igazán nincs jelentősége, hogy egy zavargás, túszedés vagy bármilyen terrorakció saját vagy ellenséges fegyverrel történik-e, akkor más volt a helyzet. Kruppék nem ölelték még keblükre a müncheni sörpincék derékhadát. hiába hordtak egyforma barna inget.

— Így hát akadtak olyan ügyes agitátorok, hogy ugyanannak a hazának a nevében, mely se kenyeret, se munkát adni nem tudott,

adományokat kértek, méghozzá sikerrel, s a Waffenhilfe (Fegyversegély) tranzakciókon keresztül érkeztek Berlinbe a belga fegyverek. Sőt, nem is újak, hanem legnagyobbbrészt az első háború után elkobzásra került Mauserok és Schwarzlose géppuskák.

— A háború kitöréséig új szerepkör is várt az amerikai földrész német bundjaira. Néhány reprezentatív családot vagy egyedülálló férfiút hazautaztattak, hogy személyükben öltönn testet a goebbelsi propaganda arról, hogy élni csak Németországban vagy Németországért érdemes. Később, amikor a háború kitört, hamar megtudták a legtávolabbi telepések is, hogy meghalni viszont több földrészen egyszerre is lehet német egyenruhában. A tengerentúlról jobban látszott a Harmadik Birodalom eleve kudarcra ítélt villámháborúja, mert nyilvánvalóbbak voltak az erővonalak és nagyobbak az ellenséges tartalékok és végül is ezeken múlnak a hadviselések.

— És még valamin. Az értesüléseken, az informácókon. Mert Berlin ezt is kért. A 30-as és 40-es évek között, mindent megtettek azért, hogy az amerikai német telepek egyetlen ötödik hadoszloppá szerveződjenek és most már nem annyira pénzt küldjenek haza, mint inkább információkat. Sokhelyütt ez olyannyira megtörtént, hogy az azóta nyilvánosságra hozott FBI-iratokból is tudjuk, sem az északi, még kevésbé a déli amerikai földrészen, mindazok a biztonsági szervezetek, amelyeknek nagy hálózataik voltak például az ital- és dohányáru csempészátvonalak felderítésére, mit sem törődtek a náci hírszerzéssel, vagy a bundok intézményesített fegyvergyakorlataival. Ez

mindenkinnek szíve-joga, mondták és elfordították a fejüket még Pearl Harbor után is. Ami pedig a földrész békéjét illetve annak fenntartására szóló intézkedéseket... nos, éppen az Amerikaellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság történetéből tudjuk, hogy nem a jobboldalon, hanem a baloldalon, az igazi progressziót képviselő rétegekben ke-resték torz és túlzó perekkel az ellenséget. És senki ne higgye, hogy e rossz hírű, csak-nem törvényszéki jogokkal felruházott kormánysszerveknek nem voltak meg a jogelő-dei a 30-as években is.

— Es most ugorjunk egyet. Éppen Eichmann jeruzsálemi vallomásaiból tudta meg a világ azt is, hogy a háború előtti német szervezeteknek volt itt Dél-Amerikában is egy különösen fontos és titkos feladatuk. A bűvő-helyek felkutatása, kiépítése és biztosítása. Nevezhetjük ezt előrelátásnak vagy a realitási érzék szikrájának a világhódító tervek közepe, de valóság, hogy a háború még első szakaszába se lépett, még csak az a bizonyos „lőporos hordón ülést” érzékelte a világ, amikor Paraguayban — hiszen erről tudhatok elsősorban — már folytak a telek-és házvásárlások a legkülönbébb fedősszervek nevére... tehát visszatérve arra a bizonyos Boys of Brasil című filmre, amelyet jó magam is láttam, kijelenthetem, hogy bár nem paraguayi környezetben fényképezték, hát ez csak természetes, hanem talán Floridában, az ember a vegetáción meg a feliraton is észreveszi ezt, de hát megvan a való-ságos alapja. Ott élnek ma is háborítatlanul, tekintélyesebb számban, mint bárhol Dél-, vagy Latin-Amerikában, és ezek a dzsungel-be vájt luxus-haciendák csakugyan megkö-

zelíthetetlenek, mert az elnök biztonsági csapataival védi, még az odavezető útvonalakat is.

* * *

José sokat tudott ezekről a dolgokról, de már saját konspirálója érdekében is kérte, ezt vagy azt ne publikáljuk, mert a hírek napjainkban gátak nélkül terjednek, s a rádióhullámok sebességével. Már illegalitásban működő pártja számára is kötelező bizonyos értesülések elhallgatása, hiszen a náci kolóniákban nemcsak kórházak és katonaklubok működnek, hanem számítógépes nyilvántartó és elhárító apparátusok is, s amire képes Wiesenthal Bécsben, arra talán ők is. Mert abban is igaza van a filmnek, hogy sikerrel voltak képesek keresztezni már éveken át a legkülönbélebb oldalról indult nácivadász expedíciók kutatótevékenységét.

Amit elmond, azt a későbbiekben még „visszahallhatjuk” magától Wiesenthal-tól is („hallhatjuk”, hiszen egy hangos filmriport magnóanyaga kerül csaknem szó szerinti közlésre), de maradjunk egy percre még ennél az értesülésnél, amely a maffiával kapcsolatos. José arról is szólt, hogy tudomása van róla, hogy már jóval a Mengele fejére kitűzött hatalmas nyomravezetői összeg meghirdetése előtt jelentkeztek bizonyos „kommandók”, hogy hajlandóak Mengelét eltenni láb alól.

Meg fogja bocsátani a kedves olvasó, ha most ismét nem írok pontos nevet, hanem csak azt jelzem, „bécsi barátom” pontos közléséből van módom csaknem teljes precizitással összeállítani a vállalkozás végső epizódjait, úgy ahogy azok Wiesenthal irodájáig

eljutottak. Az idős férfiről, a Dokumentum-centrum igazgatójáról előljáróban még annyit, hogy az 1945-öt követő években maga is amerikai zsoldban szolgált, talán akkor és ott alapozta meg archívumát, amire a CIC nem mutatott nagy érdeklődést. Később önállósította magát és mindmáig titok övezi, hogy ki mindenki pénzeli ezt a párját ritkító intézményt.

Furcsa a magyar nyelv. „Párját ritkító” írom a régi bevett formációval, ám Wiesen-thal sokkal inkább régi ellenségeit ritkítja. Nem is eredménytelenül. Hozzá tehát még visszatérünk, de előbb az a kalandos, krimibe illő epizód.

Abban az időben már nagy léptekkel terjedt a magánrádiózás. Nemcsak rövidhullámon és URH-n, de a kettő mezsgyéin is meg-megszóltak a kalózkodók, ugyanakkor a nyugati kereskedelemben polgárjogot nyertek — akár a magánrepülőgépek — azok a rádióhálózatok, amelyek a milliomos igazgatókat gépkocsijaikban vagy tengerparti strandjaikon is utolérték. Hiába, a tőzsdehírek nem tűrtek halasztást, kamatozónak tűntek a szuperberendezések. De mivel a kémhisztériában élő nyugati biztonsági szolgálatok is ráhangolódtak ezen adások figyelésére, a csakugyan „nem kereskedelmi célzatú” üzenetek hirtelen kódolva keltek útjukra. Bár lehet, hogy a zürichi pénzpiacról kiszivárgó értesülések is.

Ebben az esetben is egy lehallgatott rádióbeszélgetéssel kezdődött az ügy.

— Hans, köss össze a Doktorral. megvan az ember, akit keres.

Az éterben némi csönd támadt, aztán egy

mikrofon bekapcsolásának halk. de érezhető kattanása után jött a válasz.

— A Doktornak nincs rádiója, közöld, mire jutottál.

Ugyanaz a zörej, majd az első hang.

— Ma kétszer láttuk a páciens... jól bírja magát... a műtét elvégezhető... gyors konzíliumot kérünk.

— Várj, ez nem olyan egyszerű. Meddig van látóteretekben?

— Meddig, meddig? Örökké csak a kérdések! Pillanatnyilag még igen... itt most este 8 óra van... lehet, hogy éjjel elviszi egy mentőautó... a saját ambulanciájáról.

— Akkor most állítsd le magad Fred, a többi személyesen az X—47-es gyógyszerelési kulcs szerint.

Másnap az AOC, az Arabian Oil Comp. lökhajtásos magángépe előzetes leszállási engedély birtokában landolt a Bécs-Schwechat-i repülőtér külső betonján. (Ugyanabban a légikikötőben, amelyben néhány évvel később, legutóbb 1985 végnapjaiban is terrorakciók zajlottak le az EL AL járatra váró utasok között.) A lefüggönyözött Mercedes úgy állt mellé, hogy amikor a gép lépcsőjét kieresztette, a két utas szinte onnan léphetett át a kocsiba. Az útlevelkezelés formásgait a különleges VIP-utasoknak kijáró megkülönböztetéssel a helyszínen végezték. Harry már várta őket.

— Most folytathatod — mondta a megilletődés legapróbb jele nélkül. — Ott fejeztük be, hogy az operáció elvégezhető. Kértem, mikor és hol?

— A Doktor kérdi általad, vagy ez még mindig a te magánakciód?

— Egyezzünk meg abban, hogy nem a Doktor, de nem az én magánakcióm.

— Jó, akkor visszakérdezek: mennyiért? Ha a tiszteletdíj aprócímletű dollárban együtt áll, módunk van néhány óra alatt hozzákezdni az altatáshoz. Az Endlösung jegyében (A „Végmegoldás” kifejezés épp a menzelei szótárból lett ismeretes, a szerk.)

Harrynak az arcizma sem rándult. Újra Hans szólalt meg.

— Nagyközönség előtt? Valami látványos akciót terveztek? Utcai lövöldözést?

— Ahogy a rendelő kívánja. Tudom, a lágyszívű Doktor inkább szeretne valami diszkrét beavatkozást, de annak sincs akadálya. Mutasd meg Willy az injekcióstűdet.

A Willynek nevezett kreolbőrű fiatalember, akinek szicíliai ősei ugyancsak csodálkoztak volna jószabású Pierre Cardin öltönye láttán, megfordította esernyőjét, amiből egy tű ugrott elő.

— Nem rossz!

Harry reflexszerűen nézett ki az ablakon, de nem látott mást, mint a hosszúra nyúlt árnyakat az épülő bolygóváros házsorai közt. A tű visszaugrott tokjába, Harry pedig elképzelte, amint az esti promenád forgatagában valakit egy apró szúrás ér, de már körülnézni sincs ideje. Pár lépést tesz még imbolyogva, aztán összeesik. Az ernyős sétálók pedig már messze járnak. Talán épp ebbe a kocsiba ülnek be, aminek rendszámtábláját bizony elég sűrűn cserélik. A kociülés bőrrel bevont karfájából előhalászta a rádiótelefon hallgatóját és benyomott rajta egy piros gombot.

— Vételen! — a jelentkező női hang szívélyes volt. .

— Tizenöt perc múlva Kitty . . . legyen ott mindenki . . . hozom a szakembereket.

— Oké Harry, intézkedem. Nálam most 6 óra 42 van.

Megnézte saját Seicóját.

— Rendben, akkor 3 perccel 7 előtt.

Az út hátralevő részét már csendben töltötték. Olaszok, németek és dél-tiroliak voltak az „alvállalkozók”, keveréknyelven beszéltek, követve a konspiráció szabályait, egymást is álneveken szólítva.

A Simmeringer Hauptstrassén még éreztette hatását a délutáni csúcsforgalom és a kocsinehezen forgolódott az elterelő táblák szövevényében.

Felerősítették az Ö—3 Evergreen könnyűzenei műsorának örökzöld melódiáit. A maguk behízeglő, halkított módján szóltak ezek a saját közléseik idején is. Nem bíztak semmiféle rádióban, pedig ez szupergép volt a javából. Alig egy éve, hogy egy japán cég bemutatójáról eltűnt. A mikroelektronikában világelső cég küldte ajánlat formájában a Bundesheernek, vagyis az osztrák szövetségi haderőnek kedvcsinálásra, de a meg szemlélésre felkért brigádtábornok másnap hiába kereste. Mindössze néhány kábelmaradványt lelt az egyébként gondosan őrzött helyőrségi laktanyában.

Valaki homályosan emlékezett ugyan egy zöld furgonra, amire egy vöröskereszt és néhány betű volt festve, egy ismeretlen rendeltetésű intézet neve, ott forgolódott az épület belső parkolójában. Nem tulajdonítottak neki nagy jelentőséget, hiszen számtalan hasonló futkározik arrafelé. Különösen az terelte el gyanakvásukat, hogy az utasok

amerikai hanglejtésű angollal kommunikáltak egymással.

A berendezés azóta is kiválóan működött. Éppen csak terepszínű ládájából rakták át egy élénk vöröskereszttel jelzett alumínium-bőröndbe és látták el az infarktus elleni mozgalom emblémájával. Működött hálózatingadozások ellenére és ezüstakkumulátoros, nagyteljesítményű telepekről, hidraulikával kinyomható teleszkópos antennával, motoroshajóról és alpesi menedékházból, meg a lienzi szafariparkból is.

Éppen csak afelől nem voltak meggyőződve, hogy nem hallgatja-e más is adásukat. Mert egy kiegészítő berendezést a nagy sietségben bizony hátrahagytak. A legfontosabbat, ami szerényen húzódott meg az asztal alatt, azzal a rendeltetéssel, hogy a géphez illesztve, az adó- és célállomás közti beszélgetéseket minden kíváncsi és illetéktelen fül számára szélzizegessé alakítsa. Most ezt az egész utazást megtakaríthatták volna. Nem kellett volna sort keríteni az X—47-re. De hát erre nem gondolhattak. Az a doboz csakugyan oly igénytelen volt, hogy motoros antennakábel-csévélőgépnak hitték. És ekkor jószérivel még azt sem gondolhatták, hogy milyen további csalódások forrása lesz számukra az a 7 órakor csakugyan megkezdődött konzílium.

Mert a Doktor, azaz Wiesenthal, el sem jött.

Amikor tisztázódott előtte, hogy nem egyszerű elkábításról van szó, amit valamilyen formában még követhetett volna Mengele elhozatala, egy rég elfekvő és figyelemre sem méltatott hivatalos állami kiadatási kérelem érvényesítése, máris visszavonulót

fűjt. Harry és társai meg sem értették, hogy mitől ment el a kedve a Doktornak és csak nagysokára jöttek rá, ha egyáltalán rájöttek, hogy az ügyvel kapcsolatos utóhatások kedvezőtlenebbek lehettek volna neki, mint maga a „hidegretevés” művelete. Hiszen ez az esernyőmódszer más kezekbe is elkerülhetett már és Simon Wiesenthal nem kívánt a KURIER első oldalán szerepelni, mint hősi halott.

Wiesenthal abban is kételkedett, hogy ha az esernyőből a szervezetbe kerülő mérgeg mindössze gyors altató lenne, akkor is célt ér-e ezzel a módszerrel? Hiszen ő nem fordulhat hivatalosan egy dél-amerikai ország rendőrségéhez, hogy „az az úr, akinek nemlétezéséről Önök több ízben hivatalosan nyilatkoztak, jelenleg eszméletlen állapotban fekszik az egyik kórházban...” Ezt még úgy sem lehet a nyilvánosság elé tárni, hogy egy távirati irodát vagy lapszerkesztőséget értesít. A nyomok előbb-utóbb hozzá vezetnének, hiszen az ő vonalai sem voltak éppenséggel lehallgathatatlanok, és épp elég ellensége él Ausztriában.

Mint az előzőekben megemlíteztem már egy erre vonatkozó megjegyzést, az elutasítás indítékaira megleli majd magyarázatát az olvasó, ahogy felteszem a Wiesenthallal folytatott interjú magnótekercsét, most csak annyit, hogy elzárkózott a maffia javaslatától. Harryék csak a 100 százalékos munkára tettek indítványt. Megbökni valakit akár a nyílt utcán is, az oké, de felnyalábolni, esetleg mentőautóval odaszirénázni és eltüntetni egy előre bérelt privát villába, jó messzire a városközponttól, aztán megváltoztatni a küllemét és valami magánrepülővel áthozni

Európába... Nem, ilyen összetett akcióhoz csapatmunka kell, legalább 50 ember. És ha lehetséges lenne, az izraeli kommandó már megtette volna. Csakhogy azok sem akarták. Épp elég felháborodást váltott ki az Eichmann-ügy a dél-amerikai országok közösségében, még a diplomáciai kapcsolatok megszakításával is fenyegetőztek. Ma pedig a fegyvervásárlások tétje nagyobb volumenű, mint egy Mengele elrablásával járható erkölcsi haszon. De ki biztosíthat bárkit arról, hogy az elrablók személyes dicsőségén túl szervezeteik vagy a háttérállamok közül ér-e valakit „erkölcsi haszon”? Valószínűbb egy újabb konfliktushelyzet.

Mennyivel egyszerűbb Szicíliában!

Bár a bizonytalan kimenetelű rabszállításokkal szemben ott is szívesebben választják a gyors eltemetést, leginkább a betonbaöntést. Már a családi kripták sem jelentenek tökéletes fedezetet. Megszaporodtak a rendőrségi kutatások. Nemcsak Camora irányában, amelynek több száz tagját máris rács mögött tartják, és nem is Palermóban, hanem Rómában, de az eltüntetett holttestek iránt is megnőtt az érdeklődés. Az ügyészségek gyorsan kiadnak egy exhumálási engedélyt. Hans tudta is, hogy miért. Kiderült ugyanis, hogy a napfényes Itália sokkal előkelőbb helyet tölt be az öngyilkosságok világgranglistáján, miként azt bárki gondolná. De a statisztikákból egyelőre kimaradnak azok a halottkém-jelentések, amelyek a közönséges szívhalált állapítják meg. Hogy miért? Azért mindenekelőtt, hogy a vallási szertartás biztosítható lehessen. Öngyilkosok esetében az ugyanis nem jár. S ha a falusi doktor nem lenne hajlandó még jó pénzért sem a halotti

bizonyítvány szabályszerű kiállítására és netán boncolást kérne, akkor lépnek színre ők. Még nem akadt orvos, aki rábeszélésükre megtagadta volna a szívelégtelenség halál-okának véleményezését. Nem is hazudtak nagyot, végtére az arzén is azzal jár.

De térjünk vissza a rövid kitérő után a bécsi Rudolf-platzi házba, amelynek kapuja előtt éjjel-nappal rendőr posztol, s amelynek stilizált díszstukkói közül apró szemű videokamera lesi, ki csönget be Wiesenthal „doktor”-hoz? Bent a lépcsőházban is jár-kel mindig néhány izompacsirta, tesznek-vesznek, de főleg jeleket adnak a lift előterét is figyelő kamerának.

Végül is szabad az út. Már telefonon meg egyeztünk az időpontban, jelezve személyleírásunkat és a kocsni rendszámát, amivel érkezünk. Ilyen eseményre nagy luxus lenne, ha az újságíró egyedül menne. Jó ha ott van vele a forgatócsoport is.

— Nahát, a Boys of Brasil... szóval látták? Magunk közt szólván nagy marhaság, ráadásul még tudománytalan is, ami a dolgok biológiai és genetikai részét illeti. De mit szólnak hozzá, micsoda balegyeneseim voltak? Bárcsak fele olyan stramm lennék mint Lawrence Olivier... írtam is neki természetesen egy köszönőlevelet. Végül is a kiábrándítóan balga históriáért, ha valami, hát az ő játéka és persze Gregory Pecké, kárpótolhatja a nézőt.

— Szóval semmi, de semmi valóságalapja nincs a filmnek?

— De, hogyste lenne. A paraguayi német kolóniák rendszere biztos ilyen, ha nem is hordanak feltétlenül náci egyenruhákat. Elszántságuk és befolyásuk azonban tagadha-

tatlan. Ezt kénytelen voltam jómagam is megtapasztalni, valahányszor az NSZK hivatalos kikérését elutasították. Pedig hát az NSZK-beli törvénykezés sem lehetne halálos kimenetelű Mengelére nézve, sajnos, tehetem hozzá, legfeljebb bezárnák Rudolf Hess mellé a Spandauba. Talán folytathatnának egy valaha megkezdett beszélgetést, feltéve, ha egyáltalán ismerték egymást.

Kávét hoznak. Már kékes gőzölgése jelzi, hogy jobb, erősebb lesz, mint amit Dél-Amerika bármely országában ihattunk. Ő asztalánál marad a beszélgetésre. Nemcsak azért, mert iratrengetegével, térképeivel és telefonjaival súlyt, rangot ad neki, hanem mert azok a telefonok csakugyan sűrűn csöngenek, ezeket a bécsieket pedig nem lehet kihúzni. Megadással tűri a hajtókájára csíptetett apró mikrofont, vezetéket eligazítja nyakkendője mögött. Lassan és kimérten beszél. Még nem melegedett bele az interjúba. Végre valaki, aki nem tiltakozik a kifejezés ellen sem. Egyedül a mondatok megformálásával kínlódik. Jól beszél németül és angolul is, de lengyel anyanyelve mindig kitör a hosszúra sikeredő mondatok hangsúlyai közül. Ez annál is érdekesebb, mert a lengyel, a német és az angol is szereti az első szótagot megnyomni. Amit viszont elmond, az megalapozott, hiteles és értékes.

Tekintetem acéllemezekből készült fiókos szekrényére téved. Negyven év kutatási eredményei. De ötvennél is több év titka rejtezik bennük. Azok az életrajzok, vallomások, fénykép-részletnagyítások, magnótekercsek, neves és névtelen levélírók üzenetei, amelyeket rendre összevet, és egy-egy új információ birtokában hajlandó újraértékelni.

Így jött rá Adolf Eichmann rejtekhelyére is. Épp a szobák ablakain feszülő rácsozatot nézem és az ablaküveget, amelyet pont olyan elektromos hajsálerek „pókhálóznak” be, mint az ékszerészek kirakatait, amikor titkárnője lép be.

— Direktor úr, az az asszony van itt újra, tudja, az a kék-borítékos. Azt mondja, másfél óra múlva a Westbanhofon kell lennie, utazik, mert fél, hogy újra rászállnak . . . azok!

Wiesenthal az állát vakargatja. Körülhordozza rajtunk szemeit, aztán hozzám fordul.

— Elnézést, ez nagyon fontos ügy — és lecsípteti a mikrofont —, de hogy addig se unatkozzanak, itt hagyok egy magnófelvételt, hallgassák le, azt se bánom, ha felveszik, átírják . . . átjátsszák, ahogy maguk mondják. Azt mondhatom, hogy a dolgok állását rögzíti jó pár év távolából. Afféle előzetesnek se rossz. — És fiókjából kivesz egy tekercset.

De hol van ma már tekercses magnó? Szobája sarka ugyan kínál egyet. Működőképes. Feltesszük a szalagot és úgy hallgatjuk meg, hogy közben jár a mi gépünk is.

Megérdemel egy külön fejezetét.

KI VOLT ÖN DOKTOR MENGELE?

Némi krákogás után indul a magnóhang. Olyan mint egy önvallomás az utókor számára. Wiesenthal hangja még pergőbb, fiatalosabb, nem üli még annyira a nikotintakaró.

„A németországi náci rendszer minden foglalkozási ágban megrontott embereket. Ez alól sajnos nem voltak kivételek az orvosok sem, akiket pedig a hippokratészi eskü kötelez az emberéletek megmentésére. Hitler rendszere létrehozta a maga külön orvostudományát. A koncentrációs táborokban dolgozó orvosok nem azon igyekeztek, hogy könnyítsenek a betegek szenvedésein, az ő elvük az volt, hogy fejfájás ellen a legjobb szer az, ha levágják a beteg fejét. A rokkantakat és a munkaképteleneket gázkamrába küldték. Azokat a foglyokat, akiken ragályos betegség tüneteit észlelték, valamint mindazokat, akik kapcsolatban voltak a beteggel, agyonlőtték. Nem egy orvos merget vagy levegőt fecskendezett áldozatainak vé-

nájába. Valahányszor a táborba deportált-vonat érkezett, egy orvos jelen volt a foglyok leszállításánál, és önkényesen különválasztotta az egészségesnek látszó embereket a többiektől; az előbbieket az egyik oldalra állította — ideiglenes haladékokat adott nekik —, az utóbbiakat pedig a másik oldalra, a hamvasztókemencék táplálékául. A legrosszabb az volt, hogy e táborok kísérleti laboratóriumokká váltak, és őrült tudósok embereken kísérleteztek egerek meg tengerimalacok helyett. Sokat írtak azokról a hihetetlenül kegyetlen kísérletekről, amelyeket nemcsak orvosok, hanem sok nagy német gyógyszerészeti vállalat vegyészei és szakemberei is végeztek. Auschwitzban volt egy »kísérleti barakk«, ahol a foglyokat olyan kísérleteknek vetették alá, amelyeket különben kizárólag állatokon végeznek.

A háború után találok egy zsidó fiatalemberrel, akinek a bal karja tarka sakk-táblára hasonlított. Az auschwitzi orvosok néhány négyzetcentiméternyi bőrfelület alá valami szert fecskendeztek be. Több napi iszonyatos szenvedés után bőre sötétkék színű lett. Az orvos kimetszette ezt a bőrdarabot és valami más szert fecskendezett be karjának egy másik részén. Ezúttal bőre sárgássá színeződött, s még nagyobb fájdalmai voltak. Hónapokig kísérleteztek így rajta. Ha fájdalmaira panaszkodott, az orvosok azt felelték neki, hogy szerencsés fickónak kellene tekintenie magát:

— Amíg dolgozunk magán, addig életben marad — mondta nevetve az egyik orvos.

Találok egy másik olyan fiatalemberrel is, akin az auschwitzi orvosok »dolgoztak«. Több műtéttel sikerült nővé alakíta-

niuk; akkoriban tizenhárom éves volt. A háború után egy nyugat-németországi klinikán, bonyolult műtéttel visszaadták testi virilitását, de elméleti egyensúlyát az orvosok már nem tudták helyreállítani. A fiatalember inni kezdett, bűnöző lett... s végül letartóztatták... Azok, akik ismerték történetét, egyáltalán nem lepődtek meg rajta. Több mint 180 cm magas, látszólag egészséges, de valami megtört benne... Az orvosok szerint sohasem lesz belőle normális ember. Auschwitzban egy orvos- meg vegyészcsoporthoz valami egyszerűsített sterilizációs eljárást próbált kidoigozni, olyan egyszerű »sebészeti eljárást«, amelyet sarlatánok meg borbélyok is alkalmazhassanak. Az új módszert a szlávok meg olyan más népek sterilizálására szánták, amelyek szaporodását a nácik nem tartották kívánatosnak.

Nyílt titok, hogy ezeknek az orvosoknak némelyike még ma is prakszist folytat Ausztriában, Németországban, Egyiptomban, Afrikában és Dél-Amerikában. Iratcsomóinkban szerepel a nevük, sőt egyeseknek a címe is. Valamennyiük közül talán a legelvetemültebb dr. Josef Mengele, Auschwitz egykori főorvosa, akinek specialitása — saját elnevezése szerint — »az ikrek tudománya«, és aki kék szemű, árja típusú gyermekek mesterséges »előállításával« próbálkozott.

Dr. Mengele nevét ismerik az egykori koncentrációs táborok összes volt foglyai, még ha soha nem is jártak Auschwitzban. Mengele lelkiismeretét sok-sok ezer felnőtt meg gyermek halála terheli. 1944-ben ő döntötte el, ki marad életben és ki megy a halálba az Auschwitzba hurcolt sok ezer magyarországi deportált közül. Különösen gyűlölte a ci-

gányokat — talán mert neki magának is cigányos külseje volt —, és ezerszámra mérszároltatta le őket. Valaki tanúsította nekem, hogy saját szemével látta, amint Mengele egy élő csecsemőt a lángokba vetett. Egy másik tanú elmondta, miként ölt meg Mengele egy tizennégy éves kislányt: szurronnyal döfte át.

1959-ben megkérdeztem Hermann Langbein barátomtól, a Nemzetközi Auschwitz Bizottság főtitkárától, akivel már több ügyben együtt dolgoztam, nem tudja-e véletlenül Mengele címét.

— 1954-ben Mengele válóperes keresetet nyújtott be Friburg-Brisgau-ban, utolsó közös lakhelyükön — felelte Langbein —, és sűrű levelezést folytatott ügyvédjével, Hans Laternserrel. Akkoriban megszereztem argentinai címét. Ne kérdezze, hogyan.

Különféle forrásokból megtudtam, hogy az elmúlt évek során Mengele a következő álneveken élt: Helmuth Gregor-Gregory, Fausto Rindon, José Aspiazi, Ernst Sebastian Alvarez, Friedrich Edler von Breitenbach, Walter Hasek, Hainz Stobert, Karl Guesze, Fritz Fischer, Lars Ballstroem.

Válópere idején Mengele dr. Helmuth Gregor-Gregory néven Buenos Airesben folytatott orvosi prakszist. Azóta ismét megnősült, a fronton elesett Karl nevű bátyjának volt feleségét vette el. Megkérdeztem Langbeintől, mit tettek a nyugat-németországi hatóságok Mengele letartóztatása végett?

— 1959. július 5-én a Friburg-Brisgau-i ügyész letartóztatási parancsot adott ki ellene. Aztán a bonni Külügyminisztérium kérte kiadását Argentínától, de az argentinaiak azt állították, hogy nem találták a megadott cí-

men, s hogy ki kell derítenünk a jelenlegi címét.

Langbein ismerte Mengelét a deportálás idejéből, és leírta nekem: alacsony, barna bőrű, sötét hajú férfi, bal szemével enyhén kancsít, felső fogai között háromszögű hézag van. Testmagassága 161 cm.

— Most kicsit megkopaszodott, de választékos gonddal, öltözködik — fűzte hozzá Langbein. — Auschwitzban mindig kifogástalanul vasalt egyenruhát, fényesre kefélt csizmát és fehér kesztyűt viselt.

Langbein elmondta, hogy Mengele egyszer bement az auschwitzi gyermekbarakkba, és sorra megmérte a gyermekek magasságát.

— Felfedezte, hogy sok gyermek túl alacsony a korához képest, s ezért dühbe gurult. Felsorakoztatta a gyermekeket, s azoknak át kellett haladniuk egy mércének szánt ajtón, amelyen minden korosztály számára külön bemetszés volt. Ha a fiúcskák feje nem érte el a koruknak megfelelő bemetszést, Mengele intett korbácsával, s a gyermeket gázkamrába vitték. Több mint ezer fiúgyermeket öltek meg ebből az alkalomból.

Mengele a bölcsészettudományok doktora volt; a müncheni egyetemen doktorált. Tanulmányozta Kant művét, a Tiszta ész kritikáját és ugyanakkor valósággal falta Alfred Rosenberg hitlerista filozófus fajelméleti agyszüleményeit. És Mengele, akit a frankfurti egyetem az orvostudományok doktorává avatott, sok ezer ikret áldozott fel — egész Európából szedték össze őket —, fájdalmas injekciókat adott be nekik, hogy kékre próbálja változtatni szemük színét.

Mengele »elmélete« szerint az embereknek

ugyanúgy van pedigréjük, mint a kutyaéknak. Meg volt győződve arról, hogy »hivatása« létrehozni a felsőbbrendű fajt, a szőke hajú, kék szemű, északi típust, és »kötelessége kiirtani« a biológiailag »alsóbbrendű« fajtaikat. Auschwitzban berendezett orvosi rendelője ragyogóan tiszta volt, fecskendői sterilék. E fecskendőket gyakran használta arra, hogy fenolvasat, benzint vagy levegőt fecskendezzen be; ily módon pillanatok alatt végzett pácienseivel. Mengele az SS-katona tökéletes típusa volt: rámosolygott a csinos lányokra, miközben a halálba küldte őket. Egyszer így kiáltott fel a tábor hamvasztókemencéje előtt: »Itt a zsidók az ajtón mennek be, és a kéményen jönnek ki!«

Akárcsak a nyugatnémet hatóságok, magam is úgy véltem, hogy sok millió emberre nagy hatása lenne, ha Mengelét elfognák és bűneit teljes egészükben feltárnák a törvényszék előtt. A német kormány 60 000 nyugatnémet márka jutalmat ajánlott fel annak, aki elfogja. Az összes náci szőkevények közül Mengele és barátja, Martin Bormann (100 000 nyugatnémet márka) fejére tűzték ki a legmagasabb díjat.

Miután Langbeinnal beszéltem, kapcsolatba léptem egy Buenos Aires-i barátommal, és közöltem vele a doktor két utolsó címét. 1959. december 30-án informátorom, kérésre, felhívta a Buenos Aires-i német nagykövetség figyelmét arra, hogy Mengele ezúttal saját nevén él, s lakcíme: Vertiz 968, Olivos, F. C. N. G. M. B. Nyilván már nem tartotta szükségesnek, hogy leplezze kilétét.

Továbbítottam ezt az értesülést Langbeinnak, ő pedig figyelmeztette rá a friburgi ügyészt. A nagykövetségek, a külügyminisz-

tériumok, az igazságügyminisztériumok és az ügyészségek iratcsomókat váltottak. 1960 január elején sürgős hivatalos kéressel fordultak — immár másodszor — Argentínához, hogy szolgáltatassa ki Mengelét. Néhány hét múlva a német nagykövetséggel közölték: a Procurador de la Nacion [A Főügyész (spanyol) — A Szerk.] esetleg azt az ellenvetést támaszthatja, hogy Mengele vétségei inkább »politikai«, semmint »bűnügyi« jellegűek. A legtöbb ország — főleg Latin-Amerikában — nem adja ki a politikai okokból üldözött egyéneket. Az argentinai hatóságok készségesen elismerték a Mengele ellen emelt vádak súlyosságát, de ez nem közömbösítheti a dél-amerikai államokban uralkodó közhangulatot, amely jóformán kizárja az üldözött személyek kiszolgáltatását.

A dél-amerikai országok többségében, hagyományosan ragaszkodnak a politikai menedékjog szigorú elvéhez. Olykor ugyanis hirtelen változik a helyzet, s a politikai vezéreknek menekülniük kell, hogy megmentésük életüket. Többnyire földrészük valamely más országának nagykövetségétől kérnek menedéket. A politikai vezérek többsége úgy vélte, hogy a náci bűnösök kiszolgáltatásával veszedelmes precedenst teremtene. Csak igen ritka esetben szolgáltatják ki a bűnözőket, még a gyilkosokat is. Bizonyos államokban a »vendég«, mindig védelmet élvez: elegendő, ha két napig ott tartózkodik — s már nem lehet kiszolgáltatni. Mengele esete nem azt jelenti, hogy Dél-Amerikában általános rokonszenvet táplálnak a nácik iránt, hanem azt, hogy általános az ellenszenv az üldözöttek kiszolgáltatásával szemben.

Eközben Mengelét németországi rokonai

értesítették arról, hogy letartóztatási parancsot bocsátottak ki ellene Friburgban. 1959 májusában, nyolc héttel azelőtt, hogy nyilvánosságra hozták volna a Mengele ellen kibocsátott friburgi körözőlevelet, Mengele elutazott Paraguayba, ahol egy előbbi látogatása során már barátokat szerzett magának. Egyikük Alexander von Eckstein balti báró, aki a jelek szerint közeli rokona Paraguay elnökének, a német származású Alfredo Stroessner tábornoknak. Eckstein vállalt jótállást Mengeléért, hogy megkapja a paraguay-i állampolgárságot. Eckstein meg egy másik tanú, egy Werner Jung nevű német üzletember igazolta — persze hamisan —, hogy Mengele az utóbbi öt évben Paraguay-ban lakott, amint azt a honosítási törvény megköveteli. Ezt a tényt megerősítette Werner Jung 1961-ben — ekkor ugyanis visszatért Németországba és Hans Kügler ügyész Frankfurtban eskü alatt kihallgatta. E hamis tanúzás alapján »José Mengele« 1959. november 25-én a 809. számú kormányrendelet értelmében megkapta a paraguay-i állampolgárságot.

Néhány nappal honosítása után, Mengele visszatért Argentínába. Ott megtudta, hogy a nyugatnémet kormány másodszor is kérte — ezúttal sürgősen — a kiadatását. Buenos Airesben az ügy a Procurador de la Nación kezében volt, az viszont nem intézkedett. A következő hat hónapban semmi jelét nem adta annak, hogy bármit is tenni szándékozik az ügyben. Argentína ugyanolyan paszszív maradt, mint Eichmann esetében volt. Elmondhatom itt, hogy ha Argentína 1960 elején kiadja Mengelét, Eichmannt nem rabolták volna el ugyanaz év májusában.

Mengele mégsem volt egészen biztos abban, hogy vadonatúj paraguay-i útlevele hatékony védelmet biztosít neki. Egészségesebbnek vélte, hogy elköltözzék Buenos Airesből, és átmeneküljön Bariloche-ba, az Andokban, a tavak vidékén fekvő szép üdülőhelyre; sok egykori nácinak elegáns villája, és hatalmas birtoka van itt. A náciik kedvelik ezt a helyet fekvése miatt, ugyanis a chilei határ közelében van, Chile pedig szintén igen alkalmas menedékhely számukra.

Bariloche igen különös incidens színhelye volt. Nem jelölhetem meg itt forrásaimat, de kezeskedem érte, hogy megbízhatóak. Egyszer, már turistákkal együtt, megérkezett ide egy bizonyos Nora Eldoc; Izraelből jött Paraguay-ba, meglátogatni az édesanyját. Nora Eldoc és anyja megjárta Auschwitzot, s ott a leányt dr. Mengele sterilizálta. Pusztá véletlen volt, hogy Nora Eldoc éppen akkor látogatott el Bariloche-ba, amikor Mengele is ott járt. A negyvennyolc éves, még mindig igen bájos nőnek sok ismerőse volt a városban. Egy este, az egyik szálloda tánctermeben Nora Eldoc egyszer csak szemben találta magát dr. Mengelével. A rendőrség jelentésében nem szerepel, hogy Mengele felismerte-e, hisz sok ezer nőt „kezelt” Auschwitzban. Mindenesetre megpillantotta a Nora Eldoc bal alsó karjára tetovált számot. Az áldozat és a hóhér néhány pillanatig némán nézte egymást. A jelenet szemtanúi elmondták, hogy egyetlen szót sem váltottak. Aztán Nora Eldoc sarkon fordult, és kiment a teremből.

Néhány nap múlva Nora Eldoc kirándulásra ment a hegyekbe, és nem tért vissza többé. Értesítették a rendőrséget. Néhány hét

múlva megtalálták összezúzott holttestét egy szakadékban. A rendőrség merő formáságból lefolytatta a vizsgálatot, majd a halálesetet a hegyi balesetek közé sorolta.

Eichmann elrablása után az argentinai kormány ingerülten panaszt emelt, s azt állította, hogy önként is kiadta volna Eichmannt. Ennek az állításnak az őszintesége legalábbis kétes, és én tájékoztattam a saítóügynökségeket meg a legtekintélyesebb világlapokat arról, ami Mengele esetében történt. Lehet, hogy az általam mondottak meggyőztek bizonyos Buenos Aires-i személyeket: ideje tenni valamit Mengele ügyében. Mindenesetre, az argentinai hatóságok 1960 júniusában letartóztatási parancsot bocsátottak ki ellene. Már késő volt. Eichmann elfogásának napján Mengele átment a brazil határon és ismét eltűnt. De nem hosszú időre. 1961 áprilisában felkeresett egy ember, akit itt Johann T.-nek fogok nevezni.

Johann idősebb ember, német, és egy adott időpontban tagja volt a náci pártnak. Kapcsolatban maradt régi kamerádjaival. A háború befejezése óta ismerem és több ízben is megbízható, hasznos felvilágosításokat kaptam tőle. Tudom, nem büntudat indítja arra, hogy segítsen nekem, s nem is az a szándék, hogy jóvátegye a náci rendszer bűneit. Nem érez különösebb vonzalmat a zsidók iránt, de jellemes ember, és jöllehet buzgó német nacionalista, magántermészetű okok a nácik ellen fordítják. 1942-ben ugyanis Linda nevű unokahúgát, egy bájos, szőke, kék szemű leányt, erőszakkal elhurcolták egy Lebensborn-kastélyba — a nácik egyik hivatalos központja volt itt szuperárják kite-

nyésztésére, olyanszerű hely, amelyet dr. Mengele agyalhatott volna ki. Linda életet adott egy gyermeknek, akinek apját semmiképp sem tudná megnevezni: hisz bármelyike lehetne annak a tizenkét fiatal SS-katonának, aki a program előírásai szerint közösült vele. Johann sohasem tudta megbocsátani ezt az emberi méltóságon esett sérelmet. Egyszer kijelentette nekem, hogy mindig is gyűlölni fogja a náciakat esztelen fajelméletük miatt. 1961-es látogatása előtt évekig nem találkoztam vele. Haja teljesen megőszült időközben, de érzelmei nem változtak.

— Jó hírt hozok — kezdte. — Tudom, hol van Mengele. Remélem, elcsípi. A pere jó néhány embernek kinyitná a szemét.

Rámnézett.

— A múlt héten találkoztam két némettel, egyikük régi ismerősöm. Éppen Egyiptomból jött, ott találkozott Mengelével, néhány héttel előbb.

— De Johann — vetettem ellen —, tudomásunk szerint Mengele most is valahol Dél-Amerikában van.

— Ott volt, de a múlt hónapban elment onnan. Úgy látszik, kellemetlenségei támadtak. Az volt az érzése, hogy izraeli ügynökök követik.

Johann felélmvágott a szemével.

— Lehet, hogy így volt, az is lehet, hogy csak képzelődött, mert rossz a lelkiismerete. Nem csodálnám, ha Eichmann letartóztatása után, idegei felmondták volna a szolgálatot. De akárhogy is volt, úgy döntött, hogy Kairó biztonságosabb hely.

— És mit szólnak hozzá az egyiptomiak?

Most először szólalt meg a magnószalagon egy kérdező hang is.

— Hűvösen fogadják. Akárhogyan is van, az egyiptomiak felszólították, hogy minél előbb távozzék az országból. Az egyiptomi német csoport, amelyet Schwarz Oberstrumbannführer irányít Alexandriából, foglalkozni szokott ilyen kényes természetű műveletekkel. Jachtot bérelt, s ez elvitte Mengelet és feleségét Kitnoszra. Apró kis görög sziget ez Kréta közelében; az ő szempontjából ideális hely, mert igen nehéz rendszeres hajójáratot beállítani ide.

— És Mengele ottmarad?

— A németek megígérték, hogy mihelyt lehetséges lesz, eljönnek értük, mármint őérette meg a feleségéért. Nincs sok ideje, Wiesenthal, de ha siet, még letartóztathatja Kitnoszon.

Éppen Jeruzsálembe készültem, hogy részt vegyek az Eichmann-peren. Ha rendes diplomáciai úton figyelmeztetem a görög hatóságokat, több hetet elvesztegetünk. Ezúttal — mint már sokszor — a kevésbé szabályos eljárást választottam. Telefonáltam Németországba, az egyik nagy képes újság főszerkesztőjének, akivel már azelőtt is dolgoztam. Őt az »anyag« érdekelte, engem az ember. Langbein közvetítésével telefonáltunk Athénbe; egy dr. Kuenka nevű híres tudóst kerestünk, akit a háború idején arra kényszerítettek, hogy Auschwitzban »orvosi asszisztensként« dolgozzék Mengele mellett. Megmagyaráztam neki, hogy gyorsan és titokban kell cselekednünk. Kuenka közölte velünk, hogy a rendes turistahajók csak hetenként kétszer kötnek ki Kitnoszon. Úgy határoztunk, hogy a német képes újság egyik

riportere Athénen át elmegy Kitnosz szigetére. Ha ott találja Mengelét, felhívja Kuenkát, ő pedig azonnal odautazik, hogy megállapítsa a személyazonosságát. Ha valóban az, akit keresünk, Kuenka értesíti a görög rendőrséget. Így minden törvényes keretek között történik. A görög hatóságok kétséggkívül kiadják Mengelét.

Negyvennyolc órával utóbb a riporter partra szállt Kitnoszon. A szigeten csak két nagyobb épület volt: egy kolostor meg egy fogadó, a kikötő közelében. Az újságíró bement a fogadóba, és megérdeklődte a fogadóstól, voltak-e vendégei az utóbbi időben.

— Egy német volt itt a feleségével. Tegnap mentek el.

— Hogyan? Hisz tegnap nem volt hajójárat!

— Egy fehér jacht futott be a kikötőbe. Felvette a németet meg a feleségét, és továbbment nyugat felé.

Tehát tizenkét órával elkésett.

— Vannak más németek is a szigeten? — érdeklődött tovább a riporter.

— Nincsenek. — A fogadós a fejét rázta. — Ezek voltak az első vendégeim az idén. Még nem kezdődött meg a turistaszezon. Turisták általában májustól kezdve jönnek ide.

A riporter odanyújtott a fogadósnak egy halom fényképet. Az ember tétovázás nélkül kiválasztotta közülük Mengele képét. Közben két szerzetes lépett be a fogadóba, és ők is megerősítették, hogy a fényképen látható férfi azelőtt való nap a szigeten volt.

Megint elvesztettük a játszmat.

Utóbb, amikor egyszer ismét találkoztam Johann-nal, megkérdeztem, hogy az ő véle-

ménye szerint értesíthette-e valaki Mengelet a német riporter jöveteléről.

— Nem hiszem — felelte.

— Ki ment el Mengeléért?

— Spanyol barátai. Ennek az embernek mindenütt vannak barátai. Rettenetes, mire nem képesek egyes emberek valami elfajzott szolidaritásérzésből. Nem tudom, kik az illetők, de hallottam, hogy Barcelonába vitték Mengelét meg a feleségét. Tudja-e, hogy egyszer még Németországba is visszamerészkedett?

— Németországba? Hisz ott letartóztatási parancsot adtak ki ellene!

— Mengelének ott nagyon jó barátai vannak. Tudom, hogy 1959-ben Günzburgban volt, az apja temetésén. Több napig maradt a városban. Persze nem szállodában lakott, nem is a családjánál; az English Convent Schoolban szállásolták el.

— És senki sem jelentette fel a rendőrségen?

— Günzburgban egy, vagy más módon mindenki függ a Mengele-családtól; biztos vagyok benne, hogy a rendőrség mit sem tudott arról, hogy dr. Mengele a városban volt.

Amikor hivatalosan tudomást szereztek arról, hogy Mengele 1959-ben Günzburgban járt, Rahn ügyész egy frankfurti sajtóértekezleten kijelentette, hogy »Günzburg városa úgy viselkedett, mint egy összeesküvő csoport, mindenki segítette a Mengele-családot«. Günzburg polgármestere, dr. Seitz, tiltakozott: ekkor egy napilap kiteregette, hogy Seitz a Mengele-család közjegyzője volt. Vádak és ellenvádak özöne indult meg. A sajtó szerint egy igazságügyi tisztviselő kijelen-

tette, hogy a város oltalma alá vett »egy csoport volt nácit, s ezek következetes kerékkötői a demokráciának«. A város egy volt polgármestere, Michel Zehetmeier is nyilatkozott egy svájci lapnak: »Ebben a városban senki sem beszél, bármily sok mindent tud.« Ilyen volt tehát Günzburg, a Duna partján fekvő, 12 000 lakost számláló, középkori bajor város. Günzburg büszke, szép, reneszánsz stílusú kastélyára, barokk templomaira, ódon házakkal övezett piacterére, és legnagyobb iparvállalatára, a mezőgazdasági szerszámgyárára, amelynek tulajdonosa Karl Mengele és fia. Mengele apja a század eleje táján alapította a vállalatot, s a család tagjai voltak Günzburg legtekintélyesebb polgárai. A város lakosságának jelentős része közvetlenül vagy közvetve a vállalat alkalmazottja. A háború után Mengele és fia megszerezte a Buenos Aires-i »Fadro Farm KG« részvénytársaság — egy újonnan létesült, német traktorokat összeszerelő helyi vállalat részvényeinek a felét. Az argentinai vállalat alaptőkéje egymillió dollár volt.

Ebben a szép, régi városban született Joseph Mengele, 1911. március 16-án, és úgy nőtt fel mint az uralkodó család trónörökös. 1929-ben kezdte meg bölcsészettudományi tanulmányait a közeli Münchenben. Ott találkozott Adolf Hitlerrel a sörpincék időszakában és egyike lett Hitler fanatikus tanítványainak. Azok a günzburgi lakosok, akik emlékeznek Mengelére, fiatal korából, elmondták nekem, hogy bántotta őt megjelelése. Árjának szeretett volna látszani... márpedig ezt a legjobb szándékkal sem lehetett mondani róla.

Mengele a háború elején belépett a Waf-

fen-SS-be, mint katonaeorvos; Franciaországban és Oroszországban szolgált. A Waffen-SS veteránjai önmaguk is elhatárolták magukat a többi SS-katonától; azt állították, hogy semmi közük nem volt a koncentrációs táborokhoz és a hitleri rendszer kegyetlenkedéseihöz. Ez akár igaz, akár nem, annyi biztos, hogy Mengele 1943-ban hivatalosan az auschwitzi tábor főorvosa volt. Himmler és Glucks főfelügyelő, aki a koncentrációs táborok személyzetéért felelt, jól választotta meg az emberét.

Mengele fajtisztítási kísérletei emlékeztettek Hitler egyik adjutánsa, von der Bach-Zelewski SS-Obergruppenführer nürnbergi vallomására: 1941 nyarán a jeruzsálemi mufti fasiszta jellegű sikertelen puccskísérlete után elhagyta Irakot és Németországba menekült: itt a muzulmánok antiszemita vezére találkozni kívánt a németek vezérével. Hitler bekérte a mufti fényképét... és kijelentette, hogy nem fogadja, nem hajlandó találkozni egy olyan emberrel, aki »zsidónak látszik«.

— De führerem — mondta von der Bach-Zelewski, ha ugyan hitelt adunk vallomásának —, »a muftinak kék szeme van«.

És a mufti megkapta a kihallgatást.

Most már egész pontos képem van Mengele tetteiről. A háború után hazatért Günzburgba. Családtagjai és barátai mit sem tudtak auschwitzi pályafutásáról, s úgy fogadták, mint jó katonát, aki teljesítette kötelességét. Sokan tudták, hogy »azoknak a táboroknak egyikében« dolgozott, de senki sem kérdezett tőle semmit. Aztán egyre konkrétabb hírek kezdtek keringeni, de még mindig nem mozdult senki. Günzburg amerikai megszáll-

lási övezetben volt, de az amerikaiak nem emeltek vádat Mengele ellen, mert nem ismerték bűncselekményeit. Ez egyébként ismét bizonyítja, milyen zűrzavar uralkodott a megszállt Németországban a polgári és katonai szervezetek körében, közvetlenül a háború után.

Öt éven át Mengele nyugodtan éldegélt szülővárosában, gyakran beutazott Münchenbe vagy más városokba. Senki sem zaklatta. 1950-ben kezdték említeni nevét a náci háborús bűnösök perének tárgyalásain. Néhány volt kollégája és alárendeltje, köztük volt sofőrje — szintén egykori SS-katona — beszélni kezdett Mengele auschwitz-i tevékenységéről.

Mengele úgy vélte, hogy itt az ideje eltűnni. Befolyásos barátai voltak az ODESSA-szervezetben. 1951-ben, a Reschen-hágón átszökött az olaszországi Meranóba, majd Spanyolországba, aztán pedig kiutazott Dél-Amerikába. 1952-ben, különböző hamis személyazonossági iratokkal ellátva, megérkezett Buenos Airesbe, és orvosi prakszist kezdett folytatni engedély nélkül. Ebből egyébként nem csinált gondot magának, hisz a lehető legjobb viszonyban volt Juan Peron diktátor rendőrségével. Abban az időszakban Friedrich Edler von Breitenbach néven szerepelt; sok barátja volt az ott élő nácik között.

1955. szeptember 16-án a Peron-rendszer összeomlott, s a diktátor száműzetésbe ment. A nácik félni kezdtek, hogy ezentúl nem részesülnek hivatalos pártfogásban. Általános exodus indult meg Paraguay felé. Mengele átköltözött Asunciónba, a paraguay-i fővárosba, de utóbb visszatért Buenos Airesbe,

mert ott sokkal kellemesebben lehetett élni. Most már nem mert; illegális orvosi prakszist folytatni, így hát átvette családi vállalatuk helyi fiókjának igazgatását.

Tíz év telt el azóta, hogy visszatért a háborúból. Németországban nem indítottak eljárást ellene. Mengele nyilván úgy gondolta, hogy fölösleges továbbra is álnéven élnie, és igazi nevén letelepedett Buenos Airesben. Így találtunk rá két évvel utóbb, 1957-ben, amikor fővádlottként szerepelt az auschwitz-i háborús bűnösök ellen készülõ, németországi per irataiban.

1962-ben, néhány hónappal kitnoszi kiruccanása után, megtudtam, hogy visszatért Dél-Amerikába. Felesége és fia Európában maradt. Frau Mengele a Zürich közelében fekvõ Klotenben lakott. Kapcsolatba léptem egy svájci ügyvéddel, s az kiderítette, hogy Frau Mengele kibérelt egy kis házat a repülõtér közvetlen közelében; címe Schwimmbadstrasse 9. Nem volt valami csendes hely, állandóan repülőgépek szálltak a háztetõk fölé, viszont igen alkalmasnak bizonyult férje szempontjából, hisz néhány perccel, miután megérkezett a zürichi repülõtérre, már otthon is lehetett anélkül, hogy sokan lássák. Oda akartam utazni, szerettem volna kicsit többet megtudni errõl a házaspárról, de a svájci rendõrség nemigen szereti a kíváncsiskodó külföldieket az ország területén. Ezért egy svájci barátomat kértem meg, hogy keresse fel Frau Mengelét. Barátom elmesélte, hogyan zajlott le ez a látogatás: a ház egy modern negyedben épült, szürkés, egyszerű villa volt. Becsengetett. Ötven év körüli, alacsony, »meglehetõsen csinos« asz-

szony nyitott ajtót. Bizalmatlanul fogadta az idegent.

— Mit óhajt? — kérdezte.

— Ön hátralékban van a ház biztosítás illetékével, asszonyom. Ezért jöttem — felelte barátom; egy biztosítótársaság alkalmazottjának próbálta feltüntetni magát.

— Új lakó vagyok, nem tudok semmit erről — Frau Mengele be akarta csukni az ajtót, de barátom gyorsan beékelte lábát részbe.

— Bocsásson meg, asszonyom, ön nemde Vogelbauerné?

— Nem. Ő énelőttem lakott itt. Azt ajánlom önnek, hogy keresse fel a háztulajdonost.

— Szerettem volna kicsit körülnézni a házban, hogy lássam, nem szükségesek-e némi javítások. Be kell számolnom róla a társaságnak.

Frau Mengelében felébredt a német háziasszony, a Hausfrau. Elmondta barátomnak, hogy a fürdőszobában folyik a csap, és betessékelte, hogy megmutassa neki.

Modern, kényelmes, tiszta lakás volt, jellegzetesen svájci, hűvös légkör uralkodott benne. Barátom semmi nyomát sem látta férfinak. Frau Mengele nyilván egyedül lakott. Utóbb kiderítettem, hogy fia, Karl Heinz, Montreux-ben tanult.

Aznap este találkoztam Zürichben egy svájci köztisztviselővel. Elmondtam neki milyen ügyben nyomozunk, és megkértem tájékoztassa a rendőrséget. Nem szándékoztam kellemetlenségeket okozni Mengele feleségének, csak azt akartam kérni, hogy tartsák szemmel lakását, s így kiderüljön, meglátogatja-e olykor a férje.

A svájci szövetségi hatóságok néhány hét múlva, 1962 júliusában, kiutasították Frau Mengelét. Lehet, hogy az én beavatkozásom következtében tették. A svájciak el akarták kerülni, hogy ki kelljen adniuk egy náci háborús bűnöst, és nem óhajtottak belekeveredni egy ilyen természetű perbe. Frau Mengele Meranóban, Dél-Tirol olasz részének egy szép kisvárosában telepedett le. Most is ott lakik egy félreeső házban, s baráti környezetben él, hisz sok volt náci van a vidéken.

Időközben Mengele visszaköltözött Asunciónba. Szívesebben lakott volna Buenos Airesben, de az ellene kiadott elővezetési parancs még mindig érvényes volt. A családi vállalat fiókjától kapott összegekből kényelmesen élhetett.

Mengele joggal érezte magát biztonságban Paraguay földjén. Már az ország története is biztatóan hatott rá. Paraguay 1811-ben vívta ki függetlenségét; 1815-től 1840-ig diktatorikus rendszer uralkodott. 1865-től 1870-ig az ország háborút viselt Brazíliával, Argentínával és Uruguay-jal; a háború után végre demokratikus alkotmányt hoztak. Az idő tájt Paraguay lakossága 28 000 férfiból és majdnem 200 000 nőből állt. Kellettek bevándorlók a földek megművelésére. Görögök, lengyelek, olaszok és japánok özönlöttek ide; sok német is letelepedett. Paraguay azóta, főleg az első világháború után, vonzotta a német telepeseket. Jelenleg az országnak több mint 30 000 német származású lakosa van. Az összlakosság száma majdnem 2 000 000, de a német kisebbség aránytalanul nagy befolyással bír. A németek tartják kezükben a paraguay-i kereskedelem meg az ipar kulcspozícióit; az elnök, Alfredo Stroessner tábor-

nok egy bajor huszártiszt unokája. Stroessner Paraguay-ban született ugyan, de a jelek szerint hű maradt őseinek népéhez. Az elnöki testőrség tagjai nagyon magas férfiak és porosz díszlépésben masíroznak.

Paraguay-ban jelenleg majdnem ezer zsidó lakik. Van ott egy régi barátom, még a mauthauseni időkből. Megjárta Auschwitzot is, és ismeri Mengelét. 1964-ben találkoztam vele Milánóban, és beszélgettünk a doktorról. Az volt az érzésem, hogy fél.

— Nagyon kérlek, Simon, ne tégy erélyes lépéseket — mondta. — Asuncióni zsidó hitközségünk vezetői egész halom névtelen levelet kaptak. A levelek írói így fenyegetőznek: »ha Mengelét valaha is elrabolják, egy zsidó sem marad élve Paraguay-ban«. Lehet, hogy ostoba tréfa, de a mieink közül sokak nyugtalankodnak... És én nem veszem zokon tőlük.

— És mit szól mindehhez a rendőrség? — kérdeztem.

— Egy idegen, aki nem ismeri Paraguay-t, nem érti meg, milyen hatalmas a német befolyás ebben az országban. Még nagyon eleve-nen él az 1933-as náci ideológia csakúgy, mint a faji megkülönböztetés régi elve (Sippenhaftung). A paraguay-i zsidókat kollektívan felelőssé tennék Mengele sorsáért, bármi legyen is az.

— Ostoba dolog — mondtam. — Évek óta mindent tudunk Mengele második feleségéről és fiáról, Karl Heinzről; szép, komoly fiú. Tudom hol lakik, kikkel érintkezik, mivel foglalkozik. Eszembe se jutna felelőssé tenni apja bűneiért.

— Persze, hogy nem. Te nem tennéd. Mi nem csinálunk ilyesmit. De ők képesek rá.

Elbúcsúzott tőlem, és nyugtalanul, zaklatottan távozott. Sokáig gondolkoztam rajta. Húsz éve vége már a rémálomnak, de egyeseknek ez a rémálom még ma is élő valóság.

1962 júliusában Bonn felkérte a paraguayi hatóságokat, hogy tartóztassák le dr. José Mengelét, akinek lakcíme: Asunción, Fulgencio Morena 507. A paraguayiak néhány hónap múltán válaszoltak: Mengele paraguayi állampolgár és nem követett el »semmilyen bűncselekményt«.

Mengele mégsem maradt tovább Asunciónban. Barátai azt tanácsolták neki, hogy a nagyobb biztonság kedvéért költözzék valamegyik német kolóniába a Parana felső folyásánál: ezen a vidéken Brazíliának, Paraguaynak és Argentínának közös határa van. A határt képező folyamatot nem ellenőrzik szigorúan az őrzékek. Mengele Encarnación közelébe, egy igen gazdag farmernek, Alban Krugnak a birtokára költözött. Alban Krug hatvan év körüli, heves vérmérsékletű és szélsőséges politikai nézeteket valló férfi volt. Amikor utazott, négy, állig felfegyverzett testőrrel kísértette magát. Mengele két évig lakott Krugnál, segített a farmon az aratás idején, és dr. Fritz Fischer néven betegeket kezelt Encarnaciónban. 1963 végén ismét úgy határozott, hogy helyét változtat.

Nem tápláltam illúziókat: tudtam, hogy nem lehet nyomon követni minden újabb helyre egy olyan embert, akinek a világ különféle tájain oly sok pártfogója van. Ezért taktikát változtattam. Úgy határoztam, hogy ezentúl nem közvetlenül követem nyomon, hanem légközelebbi hozzátartozóinak, vagyis feleségének és fiának az útjait figyelem. Martha Mengele asszony nem igen járt el

otthonról Maranóban, Karl Heinz akkoriban Svájcban, Montreux-ben tanult. 1963 karácsonya előtt egy Montreaux-ből írt levélben értesítették egyik ausztriai barátomat, hogy Karl Heinz Mengele kevéssel azelőtt elutazott Milánóba, s ott éppen és éppen a szállodában fog lakni. A fiatal fiú azt mondta osztálytársainak, hogy egy óceánon túli családtagjával megy találkozni. A karácsonyi postatorlódás miatt a levél, melyet Montreuxben december 22-én adtak fel, csak 28-án reggel jutott el hozzám. A legközelebbi induló repülőgépen Milánóba utaztam. A nevezett szállodában megtudtam, hogy egy spanyol útlevéllal utazó Gregor-Gregory nevű férfi ott lakott, de két napja elutazott.

Néhány hónap múlva, 1964-ben egy éjszaka került sor a harmadik »menetre«. Mengele a hét végét a Tirol szállodában töltötte, a Kelet-Paraguay-i Hohenau nevű virágzó német település közelében. Ez a szálloda a helybeli jó társaság kedvelt találkozóhelye; jó konyhája, kitűnő söre és kellemes rumbazenekara van. Olykor Stroessner tábornok maga is eljár ide víkendezni. Mengele szintén.

Sötét, meleg éjszaka volt. Hat ember követte dr. Fritz Fischer[†] a Tirol szálloda 26-os számú szobájáig. Utóbb alkalmam volt megismerkedni a csoport egyes tagjaival. Egy »tizenkettes bizottsághoz« tartoznak, mind a tizenketten Auschwitzból szabadult emberek voltak. Egyesek azóta meggazdagodtak és nagy összegeket fordítottak arra, hogy törvény elé állíttassanak néhányat egykori kínzóik közül. A bizottság módszerei sajnos nem voltak ugyanolyan jók, mint szándékai.

Elmondták nekem, mi történt. A bizottság

hat tagja kitervezte, hogy Dél-Amerikába utazik; élve elfogja Mengelét és elviszi Majna-Frankfurtba, ahol az Auschwitz-per előkészületei folytak. Valamivel éjjel egy óra előtt behatoltak a Tirol szálloda halljába, felrohantak a lépcsőn, és betörték a 26-os számú szoba ajtaját. A szoba üres volt. A szálloda közölte velük, hogy Fischer doktor úr egy telefonbeszélgetés nyomán tíz perccel azelőtt hagyta el szobáját, mégpedig nagy sietve; annyira sietett, hogy le sem vetette pizsamáját, hanem arra húzta rá ruháját, leszaladt a lépcsőn és eltűnt az éjszakában.

Mengelének ismét sikerült meglépnie.

1964 áprilisában felkeresett bécsi irodámban egy középkorú asszony; itt Frau Mariának fogom nevezni, jóllehet nem ez az igazi neve. Frau Maria elvált asszony volt, és magányosan élt Lörrachban, Bad-Würtembergben, egy rajnamenti kisvárosban, ott, ahol a Rajna a svájci határt alkotja. Frau Maria bécsi barátainál járt látogatóban és ebből az alkalomból érdeklődni próbált a háború idején eltűnt egyes barátai felől. Azt tanácsolták neki, hogy keressen fel engem. Én sajnos semmít sem segíthettem neki, de beszélgetni kezdtünk. Az asszony elmondta, hogy sok szabad ideje van. Szerény havi járadékából nem költekezhetett, csak egy-egy bázei vagy zürichi utazást engedett meg magának, hogy egyet-mást bevásároljon vagy színházba menjen. Lörrachban az élet nem volt túl szórakoztató; Frau Maria dolgozni szeretett volna valamit, mondta, »de hát ki alkalmaz egy ötvenkét éves asszonyt«?

Miközben beszélgettünk, egy ötletem támadt. Talán éppen Frau Maria az, akire szükségem lenne. Arra a meggyőződésre jutot-

tam ugyanis, hogy taktikát kell változtatnunk Mengele ügyében. A frontális, közvetlen támadások hiábavalónak bizonyultak; viszont olyan értesüléseket kaptam, hogy a szökevény már nincs a legjobb egészségben és félelem gyötri, hogy vétkei miatt üldözik. Azt beszélték, hogy vágyódik felesége meg fia után, s hogy szüksége volna valakire, aki gondját viseli. Mengelét nagyon szerették a nők, büszke is volt sikereire, de most egy olyan nőt keresett, aki főz rá, rendben tartja a házat, szóval egy igazi német Hausfraut, akiben megbízhat.

Tudtam, hogy Mengele családja és gүнzburgi barátai megvitatták ezt a kérdést; úgy tervezték, hogy keresnek egy megbízható asszonyt, és kiküldik Paraguayba.

Hirtelen arra gondoltam, hogy ha egy ilyenszerű asszonyt beépíthetnénk Mengele háztartásába, végre talán sikerrel járnánk. Frau Maria igen alkalmasnak látszott erre a munkára. Német volt, kellemes megjelenésű, jó háziasszony, egyes-egyedül állt a világon, és értelmesnek tetszett. Beszélgetésünk után tüzetesen utánajártam a múltjának. Csupa kedvező értesülést kaptam. Soha semmi köze sem volt a náci mozgalomhoz, megbízható teremtésnek ismerték. Írtam tehát neki; azt ajánlottam, hogy néhány hét múlva találkozzunk Münchenben. Egy nagy szálló halljában találkoztunk, és elmondtam neki tervemet. Frau Maria már hallott Mengeléről, és olvasott cikkeket Auschwitzról. Kértem, gondolkodjék ajánlatomon. Még aznap délután négy órakor ismét találkoztunk egy kávéházban. Döntött: hajlandó kiutazni Paraguayba. Most minden azon múlt, hogy Mengele vagy gүнz-

burgi családja kedvére valónak találja-e az asszonyt.

Két hét múlva ismét találkoztunk Salzburgban, hogy végleg megállapodjunk stratégiánkban. Pontosan megmagyaráztam Mariának, mi a teendője. Egy férfi kíséretében — a férfit mindenkinek »egy. kedves barát-nőm férje«-ként fogja bemutatni — elutazik Günzburgba. A Hirsch nevű helyi szállodában fog lakni. Délután négy óra tájt beül kísérelőjével egy közeli kiskocsmába, ahol a Mengele és fia vállalat több régi alkalmazottja törzsvendég. Munka után gyakran betértek egy pohár borra vagy egy korsó sörre. Ha minden úgy megy, ahogy remélem, Mariának nem kell sokáig időznie a kocsmában.

A következő felvonás 1964 májusában, egy péntek délután játszódott le Günzburgban, egy tölgyfaburkolatú, szűk ablakú, kovácsoltvas-lámpás, jellegzetes régi bajor kiskocsmában. Az egyik asztalnál Maria, német értelemben véve bájos asszony módjára — jólápoltan és jólnevelten — csevegett kísérelőjével. A jelenlevők azt gondolhatták, hogy egy kicsit több bort ivott a kelleténél, mert az egész helyiségben hallani lehetett a hangját.

— Ezek a csaló zsidók semmit sem változtak — harsogta. — Most is ugyanolyan alávalók, mint voltak! Streichernek igaza volt! Az ember szemét is kilopják, ha nem vigyáz!

Társa nyugtalanul tekintett rá.

— Nem szabadna ilyen hangosan beszélnie, Maria. Változtak az idők. Nem lehet ilyesmit mondani nyilvános helyen, ahol mások is hallják.

— Bánom is én, hadd hallják Nem igaz?

Még mindig túl sok zsidó maradt, én mondom magának.

Az egyik közeli asztaltól felállt egy idősebb férfi, és bement a kocsmároshoz a sötétbe. Kérdezett tőle valamit. A kocsmáros megrázta fejét: nem, nem ismeri őket. Idegenek. Az idősebb férfi ekkor Mariáék asztalához lépett és engedelmet kért, hogy oda ülhessen. Bemutatkozott. Itt Ludwignak fogjuk nevezni.

Bevallotta, hogy akaratlanul is meghallotta a hölgy szavait...

— Legyenek nyugodtak, kérem. Nem vagyok spicli, sőt teljes egészében osztom az ön nézeteit. Ez a népség — és cinkos pillantást vetett Mariára — sohasem fogja megtanulni, hogy a maga dolgával törődjék és békén hagyja a tisztességes embereket. Van egy ismerősöm, aki rengeteget szenvedett miattuk. És miért — kérdem? Pusztán azért, mert jó német katona volt és teljesítette a parancsot. Megkínálhatom önöket egy pohár borral?

Maria bemutatkozott, bemutatta kísérőjét is, »egy igen kedves barátnője férjét«.

— Említeni méltóztatott, hogy kellemetlenségei voltak — folytatta Ludwig. — Ha netán Günzburgban támadtak e kellemetlenségek, segítségére lehetek. Mi mindenkit ismerünk a városban.

Ludwig, ha a Mengele-cégről beszélt, mindig úgy mondta: »mi«. Maria élénken, hálásan megköszönte jóindulatát, és elmondott neki egy históriát, amelyet együttesen — ő meg én — néhány nappal előbb fundáltunk ki Salzburgban. Egyik nagybátyja után maradt örökrészét szeretné megkapni, de becsapta őt »egy bűdös zsidó«.

Ludwig nagy rokonszenvvel mondott véleményyt az ügyben. Ismét bort rendelt, majd kedvelt témájáról, a háborúról kezdett beszélni. Maria érdeklődéssel hallgatta. Lelkére kötöttem, hogy legyen türelme meghallgatni az embereket. — Herr Ludwig talán ügyvéd? — kérdezte aztán. — Úgy látom nagyon sok embert ismer a városban?

— Nem — felelte Ludwig. — A Mengele és fia cég alkalmazottja vagyok.

— Mengele? Mintha így hívnák azt az embert is, akit a zsidók olyan dühödten keresnek?

Ludwig gyors pillantást vetett az asszonyra, majd rábólintott.

— Remélem, sohasem fogják megtalálni Mengele urat. Egy szót sem hiszek abból, amit mesélnek róla.

Ludwig elégedettnek látszott.

— Mengele úrnak nagyon szerencsétlen élete van. Sohasem tudja, honnan leselkedik rá baj.

Aztán Ludwig megkérdezte Mariától, honnan jött, és mivel foglalkozik?

— Hah! Nem érdekes! — felelte az asszony. — Rajongok az utazásért, szeretném bejárni a világot, de minden valószínűség szerint, mire sikerül annyi pénzt összekuporgatnom, hogy ezt megtehessem, már túl öreg és túl beteg leszek az utazáshoz.

Mindhárman nevettek, és Ludwig ismét bort rendelt. Amikor Maria és kísérője távozott a kocsmából, Ludwig elkísérte őket a szállodáig, búcsúzáskor pedig meghívta Mariát, hogy másnap ebédeljen vele.

Másnap délben Ludwig elment az asszonyért, és pompás ebédrel vendégelte meg; még gondolkozott a tegnapi beszélgetésükön

— mondta. — Esetleg módjában volna egy érdekes állást ajánlani neki. Nemsokára úgyis dolga lesz Lörrachban, közölte és engedélyt kért, hogy akkor meglátogassa Mariát.

— Szívesen látom — felelte az asszony —, csak kérem, értesítsen idejében, hogy biztosan otthon legyek.

Négy hét telt el; nagyon valószínű, hogy ezalatt Ludwig beszerzett minden információt Mariáról. Nem tudom milyen információkat kapott, de annyi biztos, hogy bejelentette magát, és másnap, virággal meg csokoládéval megrakottan beállított.

Ludwig elégedetten szemlélgette Maria lakását; kitűnő háziasszony — bókolt az asszonynak. — Igazi Hausfrau. Ludwig teljesen fesztelennek látszott; beszélt Mengeléről, akit »hátlugombolós« kora óta ismer és akit most úgy köröznék, mint egy közönséges bűnözőt. Egyik legádázabb üldözője egy bizonyos Wiesenthal; Bécsben lakik... Ez is »közülük« való.

Maria megkérdezte Ludwigtól, látta-e az utóbbi időben Mengelét.

— Többször is jártam Dél-Amerikában a háború óta — felelte Ludwig —; sok dolgunk van ott. Ilyenkor találkoztam vele.

Ludwig mosolygott.

— Mit gondol, hol találkoztunk? Sohasem fogja kitalálni: az asuncióni német nagykövetség várótermében. Persze, vigyáztunk, hogy a tisztviselők ne figyeljenek fel ránk. Egyébként a helyiségben sokan voltak, nem tűnt fel két németül beszélgető férfi.

Ludwig szemmel láthatóan igen elégedett volt ügyességével.

— A következőkért jöttem ide — mondta. — Kérdeznék kegyedtől valamit: érdekelné-e

egy óceánon túli utazás? Elvállalná egy évre, hogy Joseph Mengele háztartását vezesse? Maria nem felelt rögtön.

— Tudom, mire gondol, Frau Maria — fűzte hozzá sietve Ludwig. — Joseph Mengele állandó veszélyben forog, és kegyednek bizony nagyon kellene vigyáznia.

— Az ajánlat olyan váratlan — mondta Maria —, hogy nem is tudom mit feleljek... Nem is annyira az anyagiak érdekelnek, mint a trópusok... Világéletemben szerettem volna oda menni.

— Gondolkozzék rajta néhány napig — javasolta Ludwig. — Egy hét múlva visszatérek, és ha válasza igenlő lesz, megkérem majd, hogy jöjjön el Günzburgba, s ismerkedjék meg a család néhány tagjával. Aztán majd elmegyünk Mengeléné asszonyhoz, ő elmagyarázza, mi a tennivaló férjének háztartásában.

Maria rendszeresen tájékoztatott az eseményekről; levelezőlapokat írt, amelyeknek látszólag érdektelen szövege egy előre megbeszélt rejtjeles írásnak felelt meg. A levelezőlapokat nem Lörrachban adta fel, és nem nekem címezte őket. Egy hét múlva tudatta velem, hogy Ludwig ismét felkereste, és rábeszélte, hogy fogadja el ajánlatát. Ő némi vonakodás után beleegyezett. Maria ebben betű szerint követte utasításaimat, s úgy láttam, hogy tökéletesen alakította szerepét.

Újabb két hét telt el; Ludwig felkérte Mariát, hogy utazzék Günzburgba. Ismét a régi kiskocsmában találkoztak. Maria megemlítette, hogy magával hozta útlevelét:

— Bizonyára vízumok kellenek majd — fűzte hozzá.

Ludwig mintha tétovázott volna:

— Némi fennakadás állt be az ügyünkben — mondta. — Kegyednek amúgy is kell egy kis idő, amíg elintézi lörrachi szomszédaival, hogy olykor-olykor nézzenek utána a lakásának, és amíg megállapodik bankjával havi járadékának átutalásában...

Hirtelen másra terelte a szót:

— Apropos, szeretném, ha elutazna Bécsbe, és megpróbálna kapcsolatba kerülni azzal a Wiesenthallal. Fontos lenne megtudnunk, mivel foglalkozik mostanában, főként pedig, hogy nem forral-e valamit Joseph ellen.

Ha Ludwig ezt csapdának szánta, Maria nem esett bele.

— Idefigyeljen, Herr Ludwig, arról volt szó, hogy Paraguayba utazzam és Mengele úr háztartását vezessem — felelte. — Ön azt ígérte, hogy kiküld oda, és megmagyarázta, mi lesz a teendőm. Elfogadtam az ajánlatát. De nem vagyok kém. Nem mehetek Bécsbe; nem szólva arról, hogy ostobaság volna. Csak nem képzei, hogy az a Wiesenthal elárulná terveit egy vadidegennek?

Ludwig látszólag egyetértett vele.

— Alighanem igaza van — felelte. — Nos, jó, térjen hát vissza Lörrachba, majd értesítem, ha itt lesz az ideje.

Maria soha többé nem hallott Ludwigról. Nem jelentkezett sem levélben, sem telefonon. Lehet, hogy túljárt az eszünkön. Ha ugyan nem követtünk el valamilyen taktikai hibát.

Az Auschwitz-per tárgyalásának 1964-ben, Majna-Frankfurtban kellett megkezdődnie. Fritz Bauer, a főügyész kijelentette a sajtónak, hogy „José Mengele”, aki — úgy tudják — valahol Paraguayban él, nem más,

mint a tábor volt orvosa. A bonni kormány még egy utolsó erőfeszítést tett e fő vádlott Riadatása érdekében. Eckhard Briest, az asuncióni német nagykövet 1964. július 16-án kihallgatásra jelentkezett Stroessner elnök-nél és ismét átnyújtott egy hivatalos kérést Mengele kiadatásának ügyében.

Stroessner elnök, dühötől tajtékozva, íróasztalára csapott.

— Ha nem hagynak fel ezzel a históriával, megszakítom a diplomáciai kapcsolatokat a Szövetségi Németországgal! — üvöltötte.

Briest közölte, hogy külön utasításokat kapott Bonnból Mengelére vonatkozólag.

— Egy szót se többet, nagykövet úr! Nem tűröm ezt tovább!

Ez a beszélgetés néhány hét múlva megjelent a Der Spiegelben. Stroessner tudomást szerzett a dologról — repülőgépen elküldték neki a lapnak azt a számát — és rájött, hogy kissé elvetette a súlykot. Megbeszélte a kérdést tanácsosaival.

A külügyminiszter, Raoul Pastor, sürgette az elnököt, hogy szabaduljon meg Mengelétől; azzal érvelt, hogy Paraguay nemrégiben 3 000 000 dollár kölcsönt kapott az ország fejlesztésére, és még többet is kaphatna. Nem bölcs dolog ujjat húzni a nyugat-német kormánnyal.

Egy hétig Mengele sorsa bizonytalan volt. Asunciónba utazott, és röviddel érkezése után a német nagykövetség falán fekete betűs felirat jelent meg: »Zsidó nagykövetség! El a kezekkel Mengeléről! Ez parancs!«

Lehet, hogy valóban az volt. Stroessner tábornok újból elhatározta, hogy mossa kezeit a Mengele-ügyben, és elküldi a doktort Klet-Paraguayba, egy szigorúan őrzött helyre,

ahova idegen nem juthat el. Venezuelában, Caracasban utóbb az Interpol egy értekezletén megtárgyalták a Mengele-ügyet. Dr. Frederico Nicholas Fernandez, az Interpol Rio de Janeiro-i vezetője azt mondta, hogy értesülései szerint Mengele a dzsungelben rejtőzik, a paraguayi határ közelében. Ám Paraguay nem tagja az Interpolnak, és ilyenformán nincs mód közvetlen beavatkozásra — szögezte le. Dr. Fernandeznek igaza volt. Mengele jelenleg valószínű fogolyként él az Asunción—Sao Paulo közötti út mentén fekvő Puerto San Vincente és a Parana folyónál, a határ mentén levő Carlos-Antonio Lopez erődítmény közötti elszigetelt, katonai övezetben. Egy kis, fehér deszkaépületben lakik, a dzsungelnek a német bevándorlók által megtisztított részén. Két út vezet csak ehhez a félreeső házhoz; mindkettőt paraguayi katonák és rendőrök őrzik; parancsuk van rá, hogy feltartóztassanak minden arra járó autót, és lőjenek, ha valaki nem engedelmeskedik a felszólításnak. Arra az esetre, ha a rendőrség valami hibát követne el, négy állig felfegyverzett, rádió adóvevő készülékkel felszerelt testőr őrködik Mengele fölött. Saját zsebéből fizeti őket.

A bonni kormány továbbra is körözteti Mengelét; fejére 15 000 dollár van kitűzve.

— Nem valami sok — újra a kérdező hangját lehetett hallani —, az USA-ban egy luxusautó ára ...”

Kattant a magnó. A szalag kifutott.

FIGYELMEZTETÉS A HOLNAP GYILKOSAINAK

Még annyi időnk volt éppen, hogy tölt-sünk magunknak a termoszból újra egy kávét és elpusztítsuk hozzá Simon Wiesenthal egész hűsítőital-készletét. Nem törődött vele, megértette azt is, hogy a klímaberendezést is kikapcsoltuk a hangfelvétel idejére. Pedig ettől aztán csakugyan gyorsan felszaladt a nyármelegben égő lakás hőmérséklete. A már lázt jelző 37 fok fölé. Négy csukott ablakára tűzött a kánikulai napsugár.

Vetett egy rutinpillantást fiókos szekrényekre, de el tudtam képzelni, hogy valamilyen módon szemmel voltunk tartva húszperces magányunk idején is.

— Hol is hagytuk abba? — Igazi profi módjára szereli vissza a mikrofont, ezúttal nyakkendőjére, el is fordítja és tekintetével kérdi jó lesz-e úgy? — Igen... a paraguayi nációk...

— Igen, pontosan.

Belelendül és beszél. Nem szólunk rá,

hogy felajánlott és lehallgatott (mi több: le-
másolt) magnófelvételen egy-egy keresztnév
máshogy hangzik el. Emlékezetkihagyás?
Pontosított verzió az új információk birtoká-
ban? Maradjon szó szerint úgy, ahogy 1985
— Európában is trópusi — nyarán azt nekünk
elmondta.

Tehát:

— Meggyőződése, hogy Mengele abban
az országban él, természetesen álnéven. Szá-
mára ez az elképzelhető legbiztonságosabb
hely: Paraguayban ugyanis körülbelül öt-
venezer német család él. Ők alkotják az úgy-
nevezett „Colorádó párt” magját. Maga a
paraguayi elnök még mindig Stroessner tá-
bornok, aki mint már tudják, egy bajor hu-
szártiszt unokája. A háború után jónéhány
német telepedett le Paraguayban. A para-
guayi rendőrségnél számos egykori SS gyer-
meke teljesít szolgálatot, más hasonló ele-
meken kívül.

Magam 1959 óta foglalkozom a Mengele-
üggyel: abban az esztendőben bukkantunk
először a nyomára, Buenos Airesben, ahol
dr. Helmuth Gregori néven orvosi praxist
folytatótt. Tájékoztattuk a német igazságügyi
hatóságokat, akik kiadatását kérték. Ő azon-
ban nyomban értesülést szerzett erről; szept-
emberben Paragauyba költözött. Október-
ben megkapta a paraguayi állampolgárságot,
két otłani német támogatásával. Az egyikük
egy bizonyos Werner Jung volt, a másikat
pedig Eckstein bárónak hívták. Tanúsították,
hogyan Mengele öt éve paraguayi területen élt
a petíciót megelőzően: ez természetesen ha-
zugság volt. Később roppant magas támoga-
tóra lelt Ulrich Rudel, a pilóta, az egyik leg-
több kitüntetést és elismerést szerzett német

tiszt személyében... Nos, neki kitűnő kapcsolatai voltak Stroessner tábornokhoz.

Mengele azóta Paraguayban él. Időről időre felbukkant Európában is. Én magam ötször tévesztettem nyomát, ötször sikerült kicsúsznia a kezeim közül. Egy ízben, Eichmann elfogatása után Egyiptomba utazott. Akkoriban azonban az Egyiptomban élő németek a következőt tanácsolták neki: „Eichmann után ön az az ember, akinek a nyomát a legszívósabban kutatják. Ezért jobb, ha most távozik innét, és csak később tér ide vissza.” Így azután Mengele az egyik görög sziget felé vette útját. Erről én... én pedig értesültem erről. De túlságosan későn érkezünk: két nappal később, mint kellett volna. Együtt a görög rendőrséggel. A következő alkalommal, nos, ez Milánóban történt, 1965-ben: tizennyolc órával érkezünk később. Egy ízben Torinóban... nem is, előbb még Fiumicinóban, a repülőtéren: ekkor ő érkezett túl korán. Két nappal korábban, mint vártuk. Másik járatra szállt. Azután a Bermuda-szigeteken siklott ki a kezeinkből, öt napnyi előnnyel. Akkor az egész család összegyűlt ott. Két és fél nappal érkezünk később 1973-ban, a spanyolországi Torre Molinosban.

Azóta, tudomásunk szerint, nem járt többé Európában. Egész listánk van az általa használt álnevekről. Jónéhány útlevéllal is rendelkezik. Egy alkalommal levelezésben álltam a svéd kormánnyal, egy bizonyos Lars Balerstrein névre kiállított svéd útlevél ügyében, amit Mengele használt.

Mengele egy igen jómódú családból származik. Vagyonuk nem összerabolt pénz: a család már meglehetősen régóta gazdag. Van

egy mezőgazdasági gépgyárak. Leányvállalatuk van Buenos Airesben, egy másik Olaszországban, sőt, az Egyesült Államokban is van egy cégük. Mezőgazdasági felszereléseket gyártanak.

Jónéhány olyan embert ismerünk, akik személyesen is találkoztak Mengelével. Ezek a személyek jártak nálam, beszéltem velük. Asunciónban futottak össze vele, évekkal ezelőtt, az ottani Német Klubban. Mengele, miután ismert körülmények között új feleségre tett szert, kiderült, ez a Martha is képtelen mellette maradni, tekintettel erre az egész életformára, erre az örökös vándorlásra, egyik helyről a másikra, egyik német kolóniáról a másikra, arra, hogy az ember két, legfeljebb három hétig alhat ugyanabban az ágyban, egy tucatszámú testőtől körülvéve. Martha Mengele először Svájcba költözött, és egy házat bérelt Klotenben, a repülőtérrel szemben. Képzelteri... szóval, tudja, jómódú emberek sohasem költöznek Klotenbe, ahol az a borzalmas zaj van. Mengele tudomást szerzett erről. Értesítettem a svájci kormányt, hogy legyenek résen, mert Mengele jönni fog, és nem lesz szüksége szállodára. A svájci rendőrség azonban... szóval úgy vélték, hogy a legjobb magától a „fejtől” megszabadulni: ha egyszer levágják a fejét, akkor az már főfájást sem okozhat. Így aztán kiutasították az asszonyt, aki Olaszországba költözött. Jelenleg az olaszországi Meranóban él. Elvált Mengelétől, de továbbra is kapcsolatban áll vele.

— Úgy véli, hogy a családi vagyon korábbi feleségén keresztül jut el Mengeléhez?

— Ezt nem tudnám megmondani. Mindössze annyit tudok, hogy 1959-ben, atyja

halálakor megvizsgálták annak végrendeletét. Az apa tudta, hogy... hogy nem szerepeltetheti őket a végrendeletében, mert akkor a rájuk testált pénzt elkoboznák. Így azután Josef Mengele gyermekét tette meg örökösül. Van ugyanis egy gyermeke: ügyvéd Freiburgban, a Szövetségi Köztársaságban. Talán az ő nevén van apja örökségrésze is.

— Visszatérve Mengele múltjára: számtalan történet keringett a nyugati sajtóban arról, hogy Mengele a háború után Ausztriában, illetve Németországban élt. És, hogy... a CIC-nek tudomása volt arról, hogy... Igen igaz... valóban. Los-Angeles-i központunknak birtokába került az a dokumentum, amely tanúsítja, hogy Mengelét a... kémelhárító szervek letartóztatták, 1947 áprilisában, Bécsben. A dokumentumban azonban csupán a letartóztatás ténye szerepelt. Mi azonban tudjuk, hogy létezik két további dokumentum. Talán ebben a két iratban szerepel majd az is, hogy elengedték-e, vagy pedig megszökött. Még nem tudjuk. Annyi azonban tény, hogy 1949-ben szülővárosában, Günsburgban tartózkodott, egy rejtekhelyen, az úgynevezett „angol apácák” egyik zárdájában. Majd 1949 végén Olaszországba szökött az ODESSA nevű földalatti szervezet embereinek segítségével. Genovát érintve Dél-Amerika felé vette útját. Útjának első állomása természetesen Argentína volt.

— Nos, igen. Ön azt mondta, hogy majd nem sikerült őt letartóztatni; hogy az NSZK már évtizedekkel ezelőtt kérte a paraguayi hatóságoktól Mengele letartóztatását...

— Ahogy mondja, hat ízben is kérte. Hat ízben...

— Kérdés: ... Stroessner pedig Németországba készül ebben az esztendőben ...

Wiesenthal: Igen, erre is kitérek majd. Adenauernek, ennek az öreg rókának támadt az az ötlete, hogy megvásárolja Mengelét a paraguaylaktól, egy duplájára emelt összegű fejlesztési segéllyel. Ez 1964-ben történt. A frankfurti államügyész felhívott telefonon és a következőket mondta: „Wiesenthal úr. Kérem, az elkövetkező néhány hónapban ne piszkálgassák Mengele dolgát. Találtunk egy megoldást.” Fél évvel később, mikor Frankfurtban jártam, megkérdeztem, mit sikerült intézniük. A következőket mondta az államügyész: „Tudja, Adenauer magához hívatta a paraguayi nagykövetet, és közölte vele: mivel annyi német család él Paraguayban, és mi mindössze évi 4 millió márka segélyt folyósítunk az Önök országának, elhatároztuk, hogy megduplázzuk az összeget. Ó, a paraguayiak nagyon boldogok voltak! Ez a 60-as években történt, és akkoriban 4 millió márka még szép kis összeg volt. Majd Adenauer kikísérte vendégét az ajtóig, és ott, az ajtó előtt, mielőtt kinyitotta volna, a következőket mondta a nagykövetnek: Van azonban egy kis problémánk... egy igazságügyi problémánk Paraguayban. A nagykövet mindent megígért, megértette, hogy ha kiadják Mengelét, akkor sem fenyegeti életveszély. De nem történt semmi, és Bonn csupán a szokásos 4 milliót folyósíttatta. Bonn várt. Végül az asuncióni NSZK-követ kihallgatásra jelentkezett a tábornok-elnök-nél. Ez 1964 júliusában történt. Ekhard Briesnek hívták a követet. Elment Stroessnerhez, és közölte vele: Nézze, létezik egy megállapodás az ön németországi nagykövete és az

én kancellárom között. Mengelével kapcsolatban. Stroessner azonban félbeszakította: Amennyiben még egyszer kiejti a Mengele nevet, úgy persona non grátának — nem kívánatos személynek — nyilvánítom önt. Ezzel az egész ügylet lezárult. Németország nem duplázta meg a fejlesztési segílyt.

— Mit várhatunk Stroessner ezévi látogatásától?

— Úgy vélem, nagyon jó gondolat volt meghívni őt. Mert tiltakozással semmit sem lehet elérni. Így talán eredményekhez vezető párbeszéd alakulhat ki Kohl és Stroessner között... talán képesek leszünk meggyőzni őt arról, hogy ez a Mengele-ügy csak Paraguay hírnevének árt. Bizonyos vagyok benne, hogy nem fogja ezüstitálcán felkínálni nekünk Mengelét. De, néhány hónappal később elképzelhetőnek tartanék valamiféle megoldást. Tudja... nézze, ez Paraguay, nem egy demokratikus rezsim. Egy demokráciában nincs szükség Stroessnerekre. Én magam megfordulok Németországban, Franciaországban, Olaszországban, és más államokban is, ha az ügyeink éppen úgy kívánják. Nos, ezekben az országokban közvetlenül a rendőrséghez fordulhatunk, mondván, hogy ez és ez az ember itt és itt él. A rendőrség pedig támogat minket ezekben az ügyekben. Paraguayban viszont, még most is, hogy tudjuk Mengele lakhelyét, ha elküldeném munkatársamat, és az a rendőrséghez kellene, hogy forduljon, akkor a rendőrök azt mondanák: „Ó, utána nézünk a dolognak. Kérem, jöjjön vissza holnap.” Másnap pedig azt mondanák: „Tévedés volt. Az illető nem a kérdéses személy.” És ezzel vége is a dolognak.

— Véleménye szerint mi történne Menge-

lével abban a valószínűtlen esetben, ha kiadnák őt a Szövetségi Köztársaságnak?

— Nézze, elméletileg halálbüntetés várna rá. Én azonban úgy vélem, hogy negyven évvel az események után, két új generációval, amely azóta nőtt fel, Mengele tanúvallomása fontosabb, mint maga az ítélet. Olyan korban élünk, amikor jobboldali szervezetek működnek szerte a világban: Ezek tagadják a holocaust létét, tagadják, hogy valóban léteztek gázkamrák. Mintegy válaszul erre a propagandahadjáratra, Mengele bíróság előtt tett tanúvallomása rendkívüli jelentőséggel bírna, különösen a fiatal generáció számára. Semmi újat nem mondhat nekünk. Érti, ugye? Ez egy rendkívül jól dokumentált ügy. A Mengele által elkövetett bűnöket pedig képtelenség lenne megtorolni. Ugyan hogyan lehetne megbüntetni egy embert, aki négyszázezer másik ember haláláért felelős, akiket gázkamrába küldött? Mindez azt jelenti, hogy a per fontosabb, mint maga az ítélet. Ezért van szükségünk Mengelére. Elhiheti nekem, hogy az évek sokasága alatt számtalan ajánlatot kaptunk különféle, a maffiához kapcsolódó személyektől, hogy akár Paraguay-ban, akár másutt Dél-Amerikában megölnék Mengelét. Válaszom az volt, hogy „nem”. Egyáltalán . . . Mengele életének egyáltalán nincs semmi jelentősége. Mi bíróság elé akarjuk őt állítani.

— Mi a véleménye azokról a híresztelésekről, hogy a MOSSAD, az izraeli titkosszolgálat ténylegesen fontolgatta Mengele elrablását, a 60-as években? És csak azért nem hajtották végre az akciót, mert a hasonló módon megoldott Eichmann-ügy már amúgy is túlságosan felkorbácsolta a kedélyeket . . .

— Nem kizárt. Általában nem szoktam

mindent elhinni, amit a titkosszolgálatokról mesélnek. „Cum grano salis” — ahogy a mondás tartja. Nem szabad száz százalékgig hitelt adni a híreszteléseknek. Természetesen Paraguay-ból nem rabolhatták volna őt el úgy, mint ahogy Eichmannal tették. Ráadásul ez egy nagyon kényes ügy lett volna. Tudja, az Eichmann-ügy kapcsán az összes dél-amerikai ország tiltakozott Izrael ellen a Biztonsági Tanácsnál. Nem csupán . . . mert az ilyen esetekben ezek az országok mindannyian összetartanak. Nos, még egy hasonló akció ropant kellemetlen politikai helyzetbe sodorná Izraelt.

— Elképzelhető, hogy az izraeliek követelnék Mengelét, abban az esetben ha kiadnák őt?

— Igen, Biztos vagyok benne, hogy amikor Mengele Németországba érkezik majd, Izrael kérni fogja kiadatását. Tudnia kell azonban két dolgot. Izrael ambivalens (kétértelmű — a szerk.) helyzetben van. Mindenekelőtt egy zsidó állam, amelyben olyan sok túlélője él még ma is a nácizmusnak. Másrészt viszont Izrael létéről van szó: szükségük van barátokra. Tudja, hogy hogyan mennek ezek a dolgok az ENSZ-ben . . . a blokkok „szavazó gépezete”. Márpedig jelenleg az a helyzet, hogy a dél-amerikai országok összessége — az egy Nicaragua kivételével — mindig Izrael érdekeinek megfelelően szavaz. Ez pedig igen fontos dolog.

— Ön említést tesz a fiatal generációról, Wiesenthal úr. De hogyan vélekedik az idősebb generációról? Vajon sok Mengeléhez hasonló ember van még szabadlábban?

— Természetesen, természetesen. Igen,

igen. Ezrével vannak még szabadlábon. Ezrével.

— Merre élnek ezek a személyek?

— Például itt, Ausztriában. Kreisky kancellár idején jó néhány száz ilyen ügyünk volt. Azután persze az NSZK-ban is. Mi... nézze, közvetlenül a háborút követő időkben elégséges volt, ha bizonyítottuk: ez az ember lágerparancsnok volt. Érti? Tehát. Nem volt szükség szemtanúkra. Az illető táborparancsnok volt; mint táborparancsnok, felelős volt mindazért, ami abban a táborban történt. Manapság szemtanúkra van szükség, olyanokra, akik személyesen látták őt, amint embereket lőtt agyon, vagy parancsot adott rá, hogy agyonlőjék őket. Valójában minden egyfajta biológiai megoldás felé halad: sok szemtanú meghalt már, sokan közvetlenül a háborút követő időkben. Százával tudunk vérengzések színhelyeiről, szerte Európában, ahol egyetlenegy szemtanú sincs már életben. És még valamit el kell mondanom önnek. Ez az egész ügy legsúlyosabb vonatkozása. Elvesztettünk 12 esztendőt. A hidegháború 12 esztendejét. A nácítlanítás mindkét fél számára — a Kelet és a Nyugat számára egyaránt — elveszítette korábbi elsőbbségét. Mindenütt a katonai ügyek kerültek előtérbe. Ez alatt a 12 év alatt semmi sem történt. Olyan 12 esztendő volt ez, amikor újabb gyilkosságok árnyéka kísértett. És a nácik, ők váltak a hidegháború egyedüli győzteseivé. Mert sem a Kelet, sem pedig a Nyugat nem nyerte meg a hidegháborút: mindketten vesztesek voltak. Az egyedüli győztesek a nácik voltak, mert ez alatt a 12 esztendő alatt sikerült elmenekülniük Európából. Földalatti szervezetek segítségével, álneveket használ-

va. Bizonyos vatikáni intézmények ugyan-
csak segítették őket ebben. Dél-Amerikába
menekültek, meg a Közel-Keletre, Ausztrá-
liába, az Egyesült Államokba, és még számos
másik országba.

— Említene nekünk néhány nevet? A lis-
táján szereplő prominens figurák közül?

— Tessék, itt van mindjárt Eichmann!
Eichmann 1949-ben hagyta el Németorszá-
got; Ausztrián keresztül menekült Olaszor-
szágba. A római német püspök segítségével
rejtőzködött. A püspököt Hudalnak hívták;
osztrák származású volt, Grazba való. Több
száz más bújkálóval együtt a „De Via Sicilia”
nevű ferencesrendi kolostorban rejtette el
Eichmannt, akit egy Clement nevű horvát
menekültként szerepeltetett. A katolikus
Charitas szervezet fizette Eichmann útikölt-
ségét Argentínáig. És az ilyen esetek . . . , szá-
zával ismerünk ilyen eseteket.

— Mit tudna mondani azokról a szemé-
lyekről, akik után még ma is kutatunk? Akik
még ma is életben vannak valamerre. Promi-
nens figurák.

— Jó néhány ilyen személyről tudunk; itt
van például az az ember, aki meggyilkolta a
lengyel professzorokat. Argentínában él. A
neve Walter Kutschmann. A przemysli gettó
táborparancsnoka szintén Argentínában él.
Sikerült megszöknie. 1946-ban letartóztatták
Ausztriában, de sikerült egy hamis olasz út-
levéllel elmenekülnie. Josef Schwanberger-
nek hívják. Évekkel ezelőtt bukkantunk rá,
La Platában. Az argentin kormány ígéretet
tett letartóztatására. Schwanberger azonban
tudomást szerzett erről, és elmenekült. Meg-
győződésünk, hogy manapság ismét Argentí-
nában tartózkodik. Százával tudunk ilyen
esetokról. Az Egyesült Államokban is nyil-

vántartunk néhány száz esetet: náci kollaboránsok, együttműködők ügyét. A múlt hónapban küldtem egy listát; később majd a rendelkezésére bocsátom éves jelentésünket: ebben ön is tanulmányozhatja majd ezeket a neveket. 218 Ukrajnában szolgált SS-tiszt nevét például. Úgy véljük, hogy a többségük Kanadában él. Nos, miután nyilvánosságra hoztam mindezt, az ügy a közvélemény szemében . . . , szóval ez hatalmas megrázkódást jelentett. Különleges bizottságot hívtak életre, hogy kivizsgálja ezeket az ügyeket. Az Egyesült Államokba is küldtem egy listát, rajta több mint 1800 névvel: olyan (nemcsak német származású) SS-tisztek neveivel, akiknek a többsége feltételezésem szerint az USA-ban él. Magyarországi sváb önkéntesek nevei is szerepelnek közöttük . . .

— Egyszóval, ez a helyzet, tudja? Manapság nem különösebben nagyok a lehetőségeink. Említettem már: minden egyfajta biológiai megoldás felé halad. Mégis, a mi munkánk lényege az, hogy figyelmeztessük a holnap gyilkosait. Akik talán éppen ma születnek. Mert a történelem, az emberiség története egyben a bűnök története is. És oly gyakran ismétli önmagát. Tudja, a mi generációnk tökéletesen felkészületlenül került szembe mindezzel; annyira hittünk a századunkra jellemző haladásban, hogy egy csöppnyi hitelt sem adtunk egy olyan embernek, mint Adolf Hitler, a maga őrült elképzeléseivel . . . tudja, Németország, a filozófusok és feltalálók hazája . . . , és minderre Hitleren gúnyolódó vicekkel válaszoltunk. Azután pedig már túlságosan késő volt.

— Nekünk családunk van, gyermekeink és unokáink. Hogyan védjük meg az ő életü-

ket? Ez csakis úgy lehetséges, ha az eljövendő gyilkosoknak a tudomására hozzuk, mert tudniuk kell: aki tömeggyilkosságoknak volt részese, az békés halálra nem számíthat; soha nem lehet nyugalma; sehol ezen a földön nem találhat biztos menedékre. Ez az egyetlen magyarázat arra, hogy miért csinálom ezt a munkát.

— Bemutatná nekünk néhány szóban munkamódszereit? Hogyan dolgozik, melyek az ön ...

— Természetesen. Én ... nos, néhány szót a mi szervezetünkről. Mindössze egyetlen évig dolgoztam együtt az amerikaiakkal. Ez közvetlenül azután volt, hogy felszabadították, abban a koncentrációs táborban, ahol utoljára tartottak.

— Melyik volt az a tábor?

— Ausztriában. Mauthausen.

— Értem. Ön ugye lengyel származású?

— Igen. Lengyel származású vagyok. Öt nagyobb tábort jártam meg. Megfordultam a Gestapo börtönében is. A fogdában megkísértem felválni az ereimet. A háború után ... nos, eredeti foglalkozásomat nézve építész vagyok. Egyszerűen el sem tudtam képzelni, hogy ismét házakat építsek, vagy hogy ugyanazon a helyen folytassam az életemet, ahol félbeszakították. Hihetetlenül naiv voltam: úgy véltem, hogy történik valami abban az irányban, hogy igazságot tegyünk; azt képzeltem, hogy néhány év alatt helyreállíthatjuk az igazságot, és azután majd ismét folytathatom építészmeérnöki munkámat. Ma már tudom, hogy ez, amit csinálok, olyan munka, amit életem végéig folytatnom kell.

— Otthagytam az amerikaiakat, mert ... szóval, a velük való együttműködésem első

néhány hónapjában azokkal az emberekkel dolgoztam, akik felszabadították a koncentrációs táborokat. Ezek az emberek úgy éreztek, ahogyan mi, ők tudták... ők még emlékeztek arra, amit saját szemükkel láttak. Ezek az emberek azután hazatértek, és újak jöttek helyettük. Számukra viszont..., egyszóval ők nem úgy látták ezeket a dolgokat, ahogyan mi láttuk. Néha megesett, hogy letartóztattam egy náci háborús bűnöst, és az illető másnap már szabad volt, mert a főnököm lefeküdt a német szeretőjével, vagy valami hasonló. Így, azután... azt mondtam: ebből elég. Egyedül kell csinálnunk ezt a dolgot. Harminc másik túlélővel. Olyan emberekkel, mint én magam. Létrehoztuk ezt a szervezetet, a Dokumentációs központot.

— Volt magyar is közöttük, ebben a kezdeti csoportban?

— Ó, hogyste Magyarok is..., meg aztán voltak magyar eseteink is: munkatábor-parancsnokok, akikre Németországban bukkantunk. Küldtünk egy csomó dokumentumot meg tanúvallomást a magyar kormánynak, olyan emberekről, akik háborús bűnöket követtek el.

— A... magyar kormány együttműködött önökkel?

— Már kezdettől fogva. Van néhány magyar esetünk Kanadában. Mint például egy Finta Imre nevű emberé; ő volt a szigeti (?) gettó parancsnoka. Távollétében elítélték Magyarországon. Van még ezen kívül is jó néhány magyar esetünk, szerte a világban. Például egy Valkó nevű... Hollandiában bukkantunk rá. Miután megtaláltuk, kirúgták őt az állásából, mert kiderült, hogy fasiszta múltjáért még 1956-ban is ült Magyaror-

szágon. Sikerült megszöknie a börtönből, és kimenekülnie ide, ahol aztán megjátszotta a szabadságharcot. Azután volt egy másik esetünk, egy bizonyos Tolman Tibor, alias Kecskési nevű emberé. Ő hasonló szerepre vágyott, és szintén kiszökött Nyugatra. Sikerült elérnünk a Belügyminisztériumban, hogy ne engedjék őt belépni osztrák területre. Most Münchenben él.

Visszatérve a korábbi időkre, akkoriban 1946—57-ben jó pár olyan menekülttábor létezett, ahol a hontalanokat gyűjtötték össze. Minden egyes ilyen táborban beszerveztünk egy-egy embert, aki együttműködött velünk. Éjjel-nappal ott ült... egy vagy két emberünk, és a túlélőkkel beszélgetett. Hat hónappal később birtokunkban volt az összes tanúvallomás. 1947 végére a kezünkben volt egy lista, körülbelül 1000 európai helységről, ahol embereket mészároltak le. Birtokunkban voltak a szemtanúk vallomásai is. Mindezt megküldtük a szövetségeseknek. És egyszerre tényezővé váltunk. Senki sem kérdezte, hogy ki adott nekünk minderre felhatalmazást, hogy kinek a nevében járunk el. Mert az emberek érezték, hogy mi..., hogy nekünk ehhez jogunk van. Jó néhány katonai törvényszéki perhez biztosítottunk anyagot Dachauban. Dachau volt a színtere az amerikai katonai törvényszéki pereknek, meg a franciáknak is. Minden áldott reggel teherautók érkeztek hozzánk, háborús bűnösök neveit tartalmazó listákkal, és érdeklődtek, hogy vannak-e szemtanúink az illető ügyekben. Azt válaszoltuk, hogy igen, ez valóban háborús bűnös: van egy szemtanúnk, aki Augsburgban él, Németországban, egy másik meg Salzburgban. A teherautók egyik helyről a má-

sikra mentek, összegyűjtötték a szemtanúkat, és elvitték őket a tárgyalások színhelyére. Egyetlen hét elég volt, és az ügy le volt zárva. És ez így ment, nap mint nap.

— Attól tartok, hogy ez mostanság nem megy ilyen gyorsan, ugye?

— Hát nem! Természetesen annak idején meghívtak Nürnbergbe is. Ott voltam a tárgyaláson. Azután jött a hidegháború. És mindennek vége szakadt. Később, 1961-ben... minthogy további perek... mivel egyetlen bíróság sem volt hajlandó tenni valamit a továbbiakban, mindazok az emberek, akik velem dolgoztak, visszavonultak, emigráltak. Én maradtam. Az egyetlen... Biztonságba helyeztem az összes iratot, csak az Eichmann-dosszié maradt nálam, mert ez... úgy mondanám, a történelmi igazságszolgáltatás volt, az, hogy linzi hivatalom mindössze két saroknyira volt az Eichmann család házá-tól. Így azután Linzben maradtam az Eichmann-ügy lezárásáig. 1961-ben egy egészen más közvéleménnyel álltunk szemben. A hidegháborús korszak lezárult. Keleten és Nyugaton egyaránt látták az emberek, hogy ez így... tudja, ez a „háború nélküli háború” nem mehet tovább. Letartóztattam például a treblinkai táborparancsnokot — ez volt a második nagy eset Németországban —, Franz Stangl-t. Börtönben halt meg, 1971-ben. Azután elkaptuk Brazíliában a sabibori táborparancsnok-helyettest. Öngyilkos lett. Azután elfogtuk a Hollandiáért felelős háborús bűnöst, Rajakovits-ot: ő felette itt ítékeztek. És sok-sok más bűnöst...

— Mit szeretne elérni a közeljövőben? Mit tekintenek úgy, mint sikert?

— Természetesen Mengele letartóztatá-

sa... nekem, személy szerint, 25 évnyi kutatás után... nos, nem nevezném győzelemnek. Úgy mondanám, ez megnyugvást hozna nekem. Persze nem csupán nekem, hanem számtalan más embernek is. Sok honfitársának is.

— Ez vajon mikor következik majd be?

— Ezt nem tudnám megmondani!

A titkárnő újra bedugja a fejét és egy zöld színű telefon felé int. Wiesenthal kezével elnézést kér és felemeli a hallgatót. A magnó jár tovább.

— Halló, kivel beszélek...? Ön hívott tegnap éjjel? Gondoltam, hogy ön volt az, de tudja, annyian hívnak engem. Nézze. Tudom, hogy... ön beszél németül; mert el kell mondanom önnek néhány dolgot, amit képtelen lennék lefordítani. Nézze. Az illető megjelent egy „Spruchkammer” előtt. Tudja, hogy az mi volt? Nem. Nézze, ezt csak németül beszélő emberek értik meg. A háború után kb. 9,5 millió náci párttag maradt életben. Ezeket minősíteni, igazolni kellett... hiszen szükségük volt tanítókra, bírókra, rendőrökre, és így tovább. Így aztán ilyen gyorsított eljárású bíróságokat hívtak életre. Ezeket hívták „Spruchkammer”-eknek. Minden párttagnak meg kellett ott jelennie, és beszámolnia múltjáról. Érti, hogy ez mit jelentett: egyetlen délelőtti folyamán száz, vagy még több ember egy-egy ilyen bíróságon. Érti ugye? Ezeket az embereket két kategóriába sorolták ezen a „tárgyalásokon”: részese háborús bűnőknek, illetve nem részese háborús bűnőknek. „Nem részese bűnőknek” — ez azt jelentette, hogy az illető közönséges náci párttag volt. Érti. Ezeket hívták németül „mitlaufer”-eknek, útítársnak. Néha aztán az em-

berek vittek magukkal szemtanúkat, de, hát ezek nem voltak törvényszékek, úgy, ahogy azt mi értelmezzük. Ezek inkább, úgy mondanám, egyfajta igazoló bizottságok voltak. Aztán ennek megfelelően kategorizálták az eléjük kerülő személyeket. Érti tehát. Hát, ez a helyzet. Az illető 1948-ban állt egy ilyen „Spruchkammer” elé, egy ilyen gyorsított eljárású bizottság elé, 50—60 más emberrel együtt, és... nézze, ez semmit sem jelent. Mi természetesen semmit sem tudunk az illető katonai egységéről a háború alatt... Igen... Ez elképzelhető, mivel ő tagja volt a Freikorps-nak, és meg kell, hogy mondjam önnek, mikor azt mondják, hogy valaki — például a királyi családból, vagy máshonnet — pusztán tiszteletbeli tagja volt az SS-nek, nos, ez rosszabb, mint a szokásos SS-tagság. Tudniillik az SS tiszteletbeli tagságát csak szupernácik nyerhették el, érti...? Nem hiszem, hogy ő pusztán tiszteletbeli tagja lett volna az SS-nek, és amikor az emberek azt mondják, hogy ő csak tiszteletbeli tag volt, hát, ezek nem tudják, hogy mit beszélnek. Mert ezeknek a száma... a tiszteletbeli SS-tagok száma olyan ritka volt, mint a tiszteletbeli állampolgárság... Ó, ennek ehhez semmi köze. A jobboldal, 1921-ben, nos ez egy maroknyi ember volt a hadseregben. Ők voltak Hitler előfutárai... Nézze, csupán elméleti lehetőségeket fontolgatunk, én magam semmit sem láttam. Ami bizonyítékunk van, az nyomtatásban jelent meg egy náci könyvben, egy speciális... tudja, egy amolyan nem mindenki számára hozzáférhető könyvben, hanem ami csupán arra szolgált, hogy bizonyos életrajzi adatokat tudni lehessen ezekről az emberekről... Mikor hozzám fordul

valaki, én csak annyit mondhatok nekik, amennyi a bizonyítékaikban áll. Azonban az ég világon semmit sem tudunk az ő egységének a háború alatti tevékenységéről... Abszolúte semmit. Képzelve csak el. Vegyük Münchent? Rendben? Egymillió lakossal; közülük kb. 50 ezer náci volt. Vagy több. Talán még több is. Ezek az ország különböző pontjairól jöttek oda, úgyhogy az emberek nem ismerték őket. Szóval, nem tudom, hogy Reibnitz hol volt akkor. Talán Csehszlovákiában volt a háború alatt, azt sem tudom, hogy a családja hol élt. Eljött... azt mondta, hogy ilyen és ilyen azonosítási számú náci párttag volt. Még Hitler hatalomra jutása előtt lépett be a pártba. Nézze, mindez amiről beszélünk, nem több pusztá spekulációnál. Amíg nem láttam az iratokat, semmiféle választ sem tudok adni. Remélem megérti.

Leteszi a készüléket, és végre bekapcsolja a klímaberendezést, amely most már zúghat. Az interjú befejeződött.

A TITKOK TAVA

1947 december végén, Wiesenthal csoportja nyomozni kezdett, milyen utakon menekültek el azok a hírhedt nácik, akiket a különféle nemzetek még nyilvántartottak a „körözött személyek” lajstromán. Tudták, hogy az RSHA (Birodalmi Biztonsági Főhivatal) ügyosztályai a háború vége felé hamis személyazonossági iratokkal látták el a neves náci vezéreket és a Gestapo kipróbált tagjait. Nem is annyira a nevük érdekelte őket, mint inkább az utak, amelyeken eltűnhettek. A lényeges az volt, hogy felfedezzék, hova mentek, hogyan jutottak el rendeltetési helyükre, ki segítette őket, ki finanszírozta menekülésüket?

Minden náci háborús bűnös tudta, hogy Angliában és a skandináv országokban nem sok segítséget remélhet. Ha tehát szökni akartak, csak a déli országokba mehettek. Egy világtérképen tűhegyes ceruzával meghúzták mindazokat az útvonalakat, amelyekről tudták, hogy náci vezérek menekülésére

szolgáltak. Megállapították, hogy három fő útvonal lehetséges.

Az első Németországból Ausztriába és Olaszországba vezetett, onnan pedig Spanyolországba. A második egyenesen az arab országokba. A harmadik útvonal Németországot egyes dél-amerikai országokkal kötötte össze. 1955-ig, illetve Peron bukásáig, a magas állású náciknak Argentína volt az ígért földje. Manapság az SS elitje számára Paraguay a divatos menedékhely.

Az ismert útvonalak szakaszait átvezették Közép- és Dél-Európa kisebb léptékű térképeire. Sok csoport ment bizonyos német városokon, Brémán, Frankfurton, Augsburgon, Stuttgarton és Münchenen át Allgäu, a bajorországi erdőségekben elrejtett vidék felé, ahonnan könnyen elérhető a közeli osztrák és svájci határ.

Az útvonalak jónéhánya a jelek szerint Memmingen, az Allgäu szívében fekvő középkori város felé tartott, majd két irányban ágazatott szét, az egyik irány a Konstanzi tónál fekvő Lindau felé mutatott, ahol aztán az út ismét ketté ágazott: az ausztriai Bregenz felé, meg a közeli Svájc felé. A főútvonal Memmingentől Innsbruckba vitt, onnan pedig a Brenner-hágón át Olaszországba. Utóbb felfedezték, hogy a nácik ezt az észak—déli irányú tengelyt „B—B tengelynek” nevezték. B—B volt a Bréma—Bari út-irány fedőneve. Nem lehetett szó véletlenről; nyilvánvaló volt. Minden jel arra vallott, hogy ezeket a szökéseket bizonyos magán-személyek intézték — ha ugyan nem egy egész szervezet. Végül felderítették: igen eredményesen működő, földalatti szervezet

volt, és rendelkezett a szükséges összegekkel is; márpedig óriási összegek kellettek.

A nürnbergi per alkalmából találkoztak egy némettel, aki tanúskodni jött oda. Nevét mindmáig Hansnak jelölik irataikban. Náci-ellenesnek vallotta magát, még jelenleg is az NSZK-ban él, de védelmet kellett biztosítani neki. Hansot amerikai barátai mutatták be Wiesenthalnak. Az Abwehrnél — a Wehrmacht hírszerző és kémelhárító szolgálatánál — szolgált és mint sokan társai közül, tekintélyes családi múltta visszatekintő, magasrangú tiszt volt; eleinte rosszallóan, majd félelemmel szemlélte a párt biztonsági szolgálatának bűncselekményeit. A Wehrmacht és a párt kémelhárító szolgálatai között folyó vetélkedés logikus következményeként az Abwehr alaposan szétzilálódott. Főnöke, Canaris admirális végül koncentrációs táborban halt meg. Munkatársai közül sokat kivégeztek. Azok, akik életben maradtak, sohasem fogják elfelejteni az elszenvedett megaláztatásokat. Némelyikük a lehető legmegbízhatóbb segítséget nyújtotta Wiesenthalnak, ahogy ezt ő elmondta nekem.

Néhány héttel nürnbergi találkozásuk után, amikor is Hans meglehetősen tartózkodóan viselkedett, viszontlátta őt a salzburgi Goldener Hirsch szállodában. Ezúttal teljesen nyíltan beszéltek. A politikai helyzetről főként és Hans borulató volt. Keményen bírálta a szövetségeket:

„Nem nehéz előre látnom, mi következik. Most, hogy néhány náci vezért elítéltek, a kevésbé jelentős bűnösök javarészét a szövetségesek egy jelképes ítélet után szabadon engedik. Senki sem akar a náci söpredékkal foglalkozni. Majd meglátja . . . Rövid időn be-

lül fontos tisztségekbe kerülnek és sérthetetlenek lesznek, mert nem lehet egyazon vétségért kétszer megbüntetni valakit.”

Hans látnoknak bizonyult.

„A szövetségesek hibát követtek el, amikor úgy határoztak, hogy megtisztítják Németországot — mondta Hans. — Dicséretes, de reménytelen kezdeményezés. Sohasem fogják megérteni a náci mentalitást. Hogyan is érthetnék meg? Ezt a feladatot a becsületes németekre kellett volna bízniuk. Akadnak ilyenek is, habár a háború után valamennyiüket »rossz németeknek« tekintették. Az SS-bűnösök fölött német törvényszékeknek kellett volna ítélniük. A német bírók át tudták volna látni a vádlottak csavaros gondolkodását és megbüntették volna a vétkeket. Most már késő. A nácik megtanulták, hogyan kell bánni ezekkel a »tengereken túli jámbor fickókkal«. A nácik titkos fegyverei a németországi és ausztriai csinos lányok. A válságos időszak elmúlt, és a nácik újból erőre kapnak. Meglepődne, ha tudná, milyen gyakran emlegetik már náci körökben a negyedik birodalmat. A »fejesek« külföldön vannak, és máris összeesküvéseken ügyködnek. Biztonságban élnek bizonyos országokban, amelyeket nem kötelez a körözött személyek kiadásának a törvénye...”

Hans nyilvánvalóan többet tudott, mint amennyit elmondott. Megpróbálták szóra bírni. Talán tőle megtudható az, amire szükségük van.

— Hogyan szöktek meg a náci vezérek?

— Hallotta ön valaha az ODESSA nevet?

— kérdezte Hans.

— Persze — felelte Wiesenthal, és csak utóbb jött rá, mily' naiv volt. — Fekete-

tengeri kikötő? Jártam is ott a háború előtt. Szép város.

— Nem, nem — Hans türelmetlenül legyintett. — ODESSA — nagy betűkkel írva. Az SS földalatti menekítésére szolgáló titkos szervezet.

Egyszeriben megvilágosodott előtte sok röptében elkapott megjegyzés értelme. Eszébe jutott, hogy hallotta már, amint nácik bizalmasan közölték, hogy „valaki elment Odesszába”, és felvetődött benne a kérdés, hogy ez mit jelent.

— Az ODESSA — magyarázta Hans — figyelemreméltó csúcsot ütött meg a háborús bűnösöknek, az SS és a Gestapo tagjainak külföldre való menekítésében. A szervezet még abban is segítette őket, hogy megszökjenek a börtönből.

Azon az éjszakán Hans elmondta ennek a megdöbbentő szervezetnek az egész történetét. A szervezet 1945-ben létesült. Neve — ODESSA — az Organisation der Ehemalige SS-Angehörigen (Az SS egykori tagjainak szervezete) rövidítése volt.

„A háború végén nem volt ilyesfajta szervezet, jöllehet a szövetségesek nemegyszer gyanakodtak a létezésére — mondta Hans. — A náci vezérek bújkáltak vagy álnéven éltek. Aztán létrejöttek az első bizottságok, amelyek — látszólag — a bebörtönzött nácik és családjuk között teremtettek kapcsolatot. Ezek a bizottságok az egyház és a szövetségesek jóváhagyásával működtek. Azt állították magukról, hogy pusztán jótékonyági intézmények. És valójában sokan, akiknek sohasem volt kapcsolatuk a náci intézményekkel, szívesen vállalkoztak rá, hogy ezekben a bizottságokban dolgozzanak.”

A szövetséges tisztek és a derék németek szeme láttára hasznos kapcsolatok létesültek és bebörtönzött náciik és az új földalatti csoportok szabadon élő tagjai között. Ez a bizottság továbbította a foglyok leveleit családjuknak. Sajnálatos módon, bár volt cenzúra, egyetlen szakértő sem vette magának azt a fáradságot, hogy figyelmesen átolvassa ezeket a leveleket. A jelek szerint senkit sem érdekeltek. De nem szabad alábecsülni a náciikat. Volt idejük felkészülni az összeomlása és jóval a Harmadik Birodalom bukása előtt kidolgozni rejtjeles közlési rendszerüket. Ha néhány hónap vagy néhány év múltán kikerültek a börtönből, az új földalatti hálózatok azonnal gondjaikba vették őket. A legjelentősebb hálózat neve Spinne (pók) volt. Így álltak a dolgok, ami a bebörtönzötteket illeti. De sok olyan náci akadt, akit kiengedtek a szövetséges internáló táborokból anélkül, hogy törvény elé állították volna, vagy akit nem is tartóztattak le, mert nem sikerült megállapítani valódi személyazonosságát az akkori nagy zűrzavarban. Legalábbis egy bizonyos ideig. Aztán idegesek lettek. Nem akartak sokáig Németországban maradni és megvárni, amíg fény derül szörnyű bűneikre. Sürgősen menekülniük kellett. A náciik úgy vélték, hogy ideje létrehozni egy nemzetközi földalatti hálózatot, amely a menekülést intézze.

Az eredmény az ODESSA lett. A régi „B—B tengely” (Bréma—Bari) — helyett az ODESSA két fő útvonalat használt; ezek Brémából Rómába és Brémából Genuába vezettek. Hans nem tudta, hol van a Verteilerkopfnak, a szervezet központjának székhelye. Lehet, hogy Augsburgban vagy Stutt-

gartban, de az is lehet, hogy a távoli Argentínában. Az ODESSA legjelentősebb akciói közé tartozott Martin Bormann — Hitler helyettese — és Adolf Eichmann szökésének a megszervezése.

Az ODESSA-nak bámulatosan rövid idő alatt sikerült kiépítenie igen eredményesen működő ügynökhálózatát; a hálózat tagjait a legmeglepőbb helyekről toborozta; felhasznált az amerikaiak szolgálatában álló német teherautósofőröket, akik a München és Salzburg közötti autóúton szállították a The Stars and Stripes-t, az amerikai hadsereg lapját. Az ügynökök sok esetben gépkocsivezető állásért folyamodtak, persze álnéven, a müncheni amerikaiak pedig elmulasztották gondosan felülvizsgálni őket alkalmaztatásuk előtt. Ragyogó ötlet volt. A Military Police — az USA katonai rendőrsége — emberei soha nem vettek maguknak annyi fáradságot, hogy átkutassák ezeket a teherautókat. A kocsivezetők átadták nekik a lap néhány példányát és azfán Salzburg közelében áthajtottak a német—osztrák határon a The Stars and Stripes kötegei mögött lapuló néhány náci szökevénnnyel. Ezek a teherautók alkalomadtán rotaprinten sokszorosított illegális újnáci irodalmat is szállítottak, meg beszámolókat az amerikaiak és az oroszok közötti „jelentős incidensekről”.

Ekkor Wiesenthal jelentést küldött a CIC-hez Salzburgba. Két gépkocsivezetőt letartóztattak, de a baj már megtörtént, egész raj körözött nácinak már bottal üthették a nyomát.

Az ODESSA aprólékosan megszervezett, eredményesen működő hálózat lett. Ötven kilométerenként állomáshelyeket létesített,

amelyeken legalább három és legfeljebb öt embere volt; ezeknek az embereknek csak a két legközelebbi állomáshelyről volt tudomásuk — arról, ahonnan a szökevények jöttek és arról, ahova mentek. Ilyen állomáshelyeket létesítettek végig az osztrák—német határ mentén, kiváltképpen pedig Ostermientingnél, Felső-Ausztriában, Zel-am-See-nél, Salzburg körzetében és az Innsbruck közelében fekvő Iglsnél, Tirolban. Lindauban az ODESSA „import-export vállalatot” alapított, amelynek képviselői voltak Damaszkuszban és Kairóban.

Mindezeket az értesüléseket a következő évben megerősítette a bregenzi osztrák rendőrség egyik tisztviselője, aki hosszan tudott mesélni a Lindauból átcsempésztett csoportokról. Bregenz és Lindau, a Konstanzi tónál fekszik, ott, ahol a német, osztrák és svájci határ találkozik, s ezért erről a két városról álmodtak mindazok, akik sürgősen szökni akartak. A rendőrtisztviselő elmondta, hogy ezekről az átcsempésztett csoportokról mindenki tudott, a német, osztrák és svájci rendőrség csakúgy, mint a francia megszálló hatóságok, amelyek alkalmasint szemet hunytak fölöttük.

— Hallott ön valaha Haddad Szaidról?
— kérdezte a rendőrtiszt Wiesenthaltól.

— Nem.

— Szíriai útlevéllal utazó német. Ő szervezeti meg sok csoport átcsempésztését; e csoportok Lindauból indulnak és Bregenzen keresztül mennek.

— Hol van a központjuk?

— Münchenben és Lindauban, ahonnan Haddad Szaid útnak indítja a csoportokat Bregenzen keresztül. Nem tartóztathatjuk le

őket. Útlevelük rendben van. Átkelnek az innen néhány kilométernyire lévő svájci határon. Miután átjutottak, az első vonattal Zürichbe vagy Genfbe utaznak, onnan pedig repülőgépen tovább a Közel-Keletre vagy Dél-Amerikába. Valamennyien szabályosan kiállított útlevéllal és vízumokkal, no meg tekintélyes pénzüsszegekkel vannak ellátva.

— És önök semmit sem tehetnek e csoportok feltartóztatására?

— Mit tehetnénk? Ezek az emberek csak átutazóban vannak itt, s mi örülünk, ha kint látjuk őket innen. Irataik rendben vannak. A svájci utazásokat gyakran családi látogatásnak álcázzák. A szökevényeket a lindai lakosság soraiból toborzott nők és gyermekek kísérik: azt állítják, hogy családtagok. A nők ezért a szolgálatért egy kevés pénzt kapnak, azt elköltik Svájcban. Néhány nap múlva, miután bevásároltak, visszatérnek... a férfiak nélkül. Senki sem kérdez tőlük semmit. Haddad Szaidnak befolyásos összeköttetései vannak a felső körökben.

— És mit szólnak mindehhez a francia megszállóerők?

A rendőrtisztviselő rezignáltan vállat vont:

— Ezen törjük a fejünket mi is, mármint a náciellenesek. Lehet, hogy Haddad Szaidnak cinkosai is vannak. Hallottam, hogy hasonló csoportok átcsempésztését megtűrik az amerikaiak meg az angolok is a maguk övezetében... Ki gondolta volna, hogy ilyen embercsempészet folyhat nem egész négy évvel a második világháború után?

Később — már túl későn — felfedezték, hogy Haddad Szaid valójában Franz Röstel SS-Hauptsturmführer, az ODESSA egyik legfőbb szervezője. Egy uruguayi német ko-

lónia és a spanyol Costa Brava között ingázott, ahol a náci párt számos bonca és az SS sok volt tagja gyönyörű villákban él. A vidék pompás, az éghajlat kitűnő, a kockázat pedig minimális.

Felfedezték továbbá, hogy az ODESSA megszervezte az úgynevezett „kolostorok útját” Ausztria és Olaszország között. Katolikus, főleg ferencrendi szerzetesek azzal segítették elő a bűnösök szökését, hogy teljes biztonságban elszállásolták őket egyházi intézményekben.

Minél több újabb felfedezést tettek az ODESSA-ról, annál inkább megbizonyosodtak róla, hogy a szövetséges titkosszolgálatok semmiről sem tudtak. Az ODESSA irányítóinak a legapróbb részletekre is kiterjedt a figyelmük. Az állomások jól voltak álcázva... Egy eldugott fogadó, egy elhagyott vadászlak valamelyik erdőben, egy magányos tanya a határ közelében. A szökevények néhány órát, néhány napot vagy néhány hetet időzhettek ezeken az állomáshelyeken, várva, amíg a következő útszakasz szabáddá válik. Az osztrák és a német állampolgároknak tilos volt külön engedély nélkül egyik megszállt katonai övezetből a másikba menniük, de az ODESSA szakértői tudták a módját, hogy minden emberüknek beszerezzenek ilyen engedélyt.

A sors iróniája folytán a BRICHA (héberül: menekülés) illegális szervezet, amely a zsidó menekültek útját irányította Ausztrián és Olaszországon át Palesztina felé, hasonló módszerhez folyamodott. Az is előfordult, hogy a két szervezet egy és ugyanazt az állomáshelyet használta egyidejűleg. Így lett ismert például egy kis fogadó az olasz tiroli

Merano mellett, meg egy másik, az Ausztria és Olaszország közötti Reschen-hágó közelében, ahol náci és zsidó illegális csoportok olykor egy fedél alatt töltötték az éjszakát, persze mit sem tudva egymásról. A zsidókat az emeleten bűjtatták el, és lelkükre kötötték, hogy meg se moccanjanak, a nácikat pedig a földszinten, azzal a paranccsal, hogy ne lépjenek ki szobájukból.

A BRICHA egyik ügynöke csak jóval később írta meg, hogy hogyan történhetett ez.

— Mind úgy bujkáltunk a sötétben, mint valami tolvajok és az volt az utasításunk, hogy senkivel se elegyedjünk szóba. Há idegeneket láttunk, gyorsan elszeleltünk. Bizonyára jól mulattak ezen „kapcsolataink” — a helybeli csempészek —, akik jó viszonyban voltak a rendőrséggel meg a határőrséggel. A legkevésbé sem törődtek vele, kit segítenek át a határon, a lényeg az volt, hogy megfizessék őket.

Az ODESSA kapcsolatban volt minden határvidék hivatásos csempészeivel, csakúgy mint Spanyolország, Szíria meg a dél-amerikai országok nagykövetségeivel a különböző európai fővárosokban. A szervezet megőrizte kapcsolatait a spanyol Falange (Franco pártmilíciája) keretében működő segélybizottság német ügyosztályával; ez vette gondjaiba a Spanyolország felé induló utasokat és biztosította továbbszállításukat Dél-Amerikába. Másokat Genuába vittek, ahol a Dél-Amerikába induló hajók várták őket.

Mindezek a szökések nagyon költségesek voltak. Valaki tehát nyilván fedezte a kiadásokat. Az ODESSA pénzforrásának története sokkal régebbi keletű, mint maga a szervezet. 1946 tavaszán, egy amerikai tiszt be-

állított a linzi OSS-irodába egy nagy hátizsákkal, s abból előhúzott egy vastag, sötét-kék dossziét. Azt mondta, az iratokat egy bizonyos Keitel őrnagytól vette el; az őrnagy a Bad Ischl közelében levő ebensee-i internálótábor foglya volt.

Senki akkor még fel nem ismerte, hogy a kezünkbe került iratcsomó a legmegdöbbentőbb dokumentum mindazok között, amelyek a háború óta a szövetségesekhez kerültek. A nácik vagyonáról, tőkéiről tartalmazott adatokat, nem a bűneikről. Átnézték az iratokat és arra gondoltak, hogy átadják őket az amerikai adóhivataloknak. Olyan baklövés volt ez, amilyenre csak egy kezdő képes. Azóta megtanulták, hogy a pénz gyakran rávezeti az embert a bűnöző nyomára. A pénz meg a nők.

Az iratcsomó egy szigorúan titkos gyűlés jegyzőkönyveit tartalmazta; a gyűlést, a német nagyipar vezető embereinek részvételével 1944. augusztus 10-én tartották a strasbourgi Maison-Rouge szállodában. Sem Hitler, sem a Gestapo nem tudott erről az összejövetelről; pontosan húsz nappal július 20. — a Hitler ellen elkövetett sikertelen merénylet napja — után tartották meg. A nagyiparosok tudták, hogy életükkel játszanak, ha bármi is kiszivárog terveikből.

A Rajna- és Ruhr-vidéki nagyiparosok, akik 1933-ban Hitler első hívei voltak, szintén elsőként hagyták el a süllyedő hajót; közülük tartozott Emil Kirdoff, a szénbáró, Kurt von Schröder, a bankár, Fritz Thyssen, az acélmágnás, Georg von Schitzler az I. G. Farbentől, meg Krupp von Bohlen... Amikor megindult a szövetségesek európai inváziója, a pénzvilág, a Rajna- és Ruhr-vidék

hatalmasai mind biztosak voltak már a Hitler-uralom összeomlásában. Megegyeztek abban: ha meg akarják menteni a náci tőkét attól, hogy a szövetségesek elkobozzák, és ha fenn akarják tartani a német háborús potenciált a jövőre, hosszadalmas előkészületekre van szükség. A második világháborút elvesztették, de kellő elővigyázatossággal és szerencsével Németország még megnyerheti a harmadikat.

Első lépésként meg kellett akadályozni, hogy a pénzalapok, valamint az új fegyvereket őrző raktárak, az e fegyverekre vonatkozó szabadalmak és fényképmásolatok a szövetségesek kezébe jussanak. 1944 elején a náci vezérek kezdték átutalni pénzüket meg javaikat a semleges és nem hadviselő országokba. Abban az időben, amikor a kisembert halálra ítélték, ha egy fél márkát sikkasztott, a német nagyipar vezetői tisztességes kereskedelmi tranzakciók leple alatt vállalatokat létesítettek külföldön. Az álnevű „csöndes partnerek” úgy fektették be a pénzt, hogy annak semmi nyoma ne legyen Németországban.

Az amerikai Pénzügyminisztérium egy 1946-ban közzétett jelentése kimutatta, hogy a németek szerte a világon 750 vállalatot létesítettek magas tőkével: ebből 112-t Spanyolországban, 58-at Portugáliában, 35-öt Törökországban, 98-at Argentínában, 214-et Svájcban, és 233-at más országokban. A jelentés nem teljes. Ma már ismeretes, hogy sokkal nehezebb nyomon követni a pénzáttalásokat három vagy négy bank között, mint felfedezni az atomtitkot. Tekintettel a bankárok hagyományos titoktartására, jóformán lehetetlen kideríteni, mi történt az-

zal a pénzzel, amelyet mondjuk, Németországból átutaltak egy svájci bankba, majd onnan Dél-Amerikába, Spanyolországba vagy Portugáliába, sőt esetleg visszautaltak Lichtensteinbe vagy Svájcba.

Jóval utóbb, 1966 januárjában, a bécsi dokumentumközpont irodájában egy beszélgetés során egy hajdani SS-Obersturmbannführer, vagyis ex-alezredes özvegye elmondta, hogy az újnácik megfenyegették, mert nem volt hajlandó semmiféle kapcsolatot fenntartani velük. Aztán elmesélt egy érdekes történetet. 1944 őszén, hat hónappal a háború vége előtt, férjét magukhoz rendelték az SS-beli felettesei. Ezek tudtak arról, hogy az alezredesnek a Dresdner Banknál van egy kis számlája. Tudni akarták a számla számát, és felszólították az alezredest, hogy írjon alá két kitöltetlen űrlapot... Az alezredes engedelmeskedett.

A német összeomlás után minden német bank a szövetségesek ellenőrzése alá került; ezek egy Haupt-Treuhändert — főmegbízottat — neveztek ki a volt nácik összes javainak kezelésére. Ez az ember egy szép napon figyelmeztette a volt alezredest, hogy két számla szerepel a nevén: az egyiken 12 000, míg a másikon 2 600 000 márka szerepel.

— Férjem természetesen tudott a 12 000 márkás számláról — mondta az asszony —, de fogalma sem volt a jóval jelentősebb számlán szereplő összeg eredetéről. Elmondta, hogy annak idején felszólították egy kitöltetlen űrlap aláírására, és most azon törte a fejét, kinél lehet az aláírása. A főmegbízott alighanem pánikba esett arra gondolva, hogy ha ekkora összeget helyeztek el egy egyszerű alezredes nevén, mennyire rúghat-

nak a „fejesek” nevére letett összegek?

Hiába, a banktitok egyike a legjobban őrzött titkoknak a világon. Egyébként a történetből az a következtetés volt levonható, hogy a németek már jóval a háború befejezése előtt hatalmas titkos pénzalapokat gyűjtöttek a negyedik birodalom felépítésére.

Annak az amerikai tiszt féle iratcsomónak a tanúsága szerint ezeket a kérdéseket vitatták meg 1944. augusztus 10-én a strasbourgi Maison-Rouge szállóban tartott emlékezetes gyűlésen. A német nagyiparosok tudták, hogy a háborút elvesztették és nem osztották a náci vezetők romantikus illúzióit; ezek, meglehetősen ködös formában, még tökéletesítésre váró titkos fegyvereket emlegettek, vagy azt hangoztatták, hogy Németország lesz a győztes az atombomba előállításáért folyó versengésben. A felelősek ismerték a valódi helyzetet, és ennek megfelelően cselekedtek. Azonnal ki kellett építeni az egész világra kiterjedő „műszaki hálózatot”, amely a jövőben lehetővé teszi a nácik erőfeszítéseinek egybehangolását.

A gyűlésen jelen voltak a Röchling, a Krupp Művek, a Messerschmidt, a linzi Göring Werke megbízottai, valamint a Hadügyminisztérium és a Hadfelszerelési Minisztérium egyes magas rangú tisztviselői. A gyűlés elnöke, a Hermannsdorfwerkét képviselő dr. Scheid félreérthetetlenül kijelentette:

„Németország máris elvesztette a franciaországi csatát. A német nagyiparnak már mostantól fogva elő kell készülnie a háború utáni gazdasági kampányra. Minden nagyiparosnak szorosabbra kell fűznie kapcsola-

taít a külföldi vállalatokkal; ki-ki saját számlájára, feltűnés nélkül kell hogy cselekedjék. Es ez még nem minden. Fel kell készülnünk arra, hogy finanszírozzuk a náci pártot, amely egy ideig kénytelen lesz illegálisan működni.”

A strasbourgi gyűlésen elfogadott határozatok végrehajtása végett a német nagyiparosok tisztességes kereskedelmi tranzakciók leple alatt kezdtek átutalni különféle javakat titkos bankszámlákra, meg spanyolországi, törökországi és dél-amerikai vállalatokhoz. Sylvano Santander — Argentína későbbi madridi nagykövete — tagja volt annak a hivatalos bizottságnak, amely Peron bukása után kivizsgálta a nácik argentínai tevékenységét. Egyszer megmutatta Wiesenthalnak a nácik által pénzelt argentínai iparvállalatok lajstromát. Minden tranzakcióról pontos jelentések voltak biztonságba helyezve. A német nagyiparosok — a strasbourgi gyűlés résztvevői — biztosítani akarták magukat afelől, hogy a német pénzalapokat kézhez vevők nem fogják utóbb letagadni a pénz átvételét. Elhatározták tehát, hogy mindezeknek a jelentéseknek a másolatait elrejtik az „alpesi tavakban”, ahonnan utóbb az úgynevezett „víz alatti kutatások” névvel jelölt művelet során majd ki lehet halászni őket.

A strasbourgi gyűlés jegyzőkönyveiben az alábbi kitétel olvasható: „A vezetőség úgy gondolja, hogy a párt egyes tagjait el fogják ítélni, mint háborús bűnösöket. Ezért intézkedni kell, hogy az egyes, döntő fontosságú német iparvállalatokba »műszaki szakértőként« kevésbé ismert személyeket alkalmazzanak. A párt hajlandó bőkezűen finanszíroz-

ni azokat a nagyiparosokat, akik hozzájárulnak a párt e háború utáni külföldi szervezkedéséhez. Viszonzásképpen a párt megkívánja majd, hogy visszatérítsék neki a már külföldre utalt, vagy a jövőben külföldre utalandó összegeket úgy, hogy az összeomlás után épp oly hatalmassá tudja majd újraépíteni a Birodalmat, mint amilyen volt.”

Hogy pontosan mi értendő a „párt”-on, azt nem határozták meg itt. Nem lehetett szó sem Hitlerről, sem Himmlerről, hisz ők nem tudtak a gyűlésről. Érdekes megjegyzést tett dr. Boss, a Speer-csoport tagja — a hadianyagtermelésért felelős hadfelszerelési miniszter —, aki 1942-ben átállt a párt titkos ellenzéki csoportjába. Dr. Boss szerint „a német érdekek megkövetelik, hogy látszólag független kutatóintézeteket és műszaki hivatalokat létesítsenek. Létre kell hozni ilyen hivatalokat akár minden nagyvárosban, ahol nem vonják magukra a figyelmet, akár tavakhoz és vízierőművekhez közel fekvő kis falvakban, ahol »kutatóintézeteknek« lehetne álcázni őket”.

A strasbourgi gyűlés után hatalmas összegeket utaltak külföldre. Ilyen eredetű forrásokra épült az ODESSA pénzellátása. Ezekhez az összegekhez járultak még az ODESSA vállalatainak illegális kereskedelmi ügyleteiből származó jövedelmek. A szervezet teherhajókon Tangerbe és Szíriába szállított fémhulladékot, továbbá a Németországban levő amerikai raktárakból kicsempészett fegyvereket, amelyeket így „átutaltak” a Közel-Keletre. Az ODESSA egyébként sok minnennel foglalkozott.

1965 júliusában az Ellenállók és Deportáltak Nemzetközi Szövetségének konferenciáját

— nem egészen véletlenül — a strasbourgi Maison-Rouge szállónak abban a termében tartották, ahol 1944-ben a náci nagyiparosok kidolgozták volt tervüket. Az értekezlet célja az volt, hogy megszervezzék a rejtett, de igen jelentős náci javak felkutatását.

A konferencián hat fontos kérdés került napirendre, de azok mindmáig megválaszolatlanul maradtak:

1. Ki döntötte el a szervezetben az elsőbbségi jogot a távozási sorrendben? Más szóval ki döntötte el, hogy ezt és ezt a személyt az Atlanti-óceánon túlra küldjék az ODESSA segítségével? A várakozók lajstroma alkalmasint hosszú, a versengés pedig nagy volt.

2. Ki döntötte el, hogy a meghalt, megszökött vagy fogságban levő nácik felesége és gyermekei közül kik jogosultak támogatásra a titkos alapokból? És mennyit kaptak?

3. Ki biztosította, hogy a náci bűnösök védelmét neves ügyvédek lássák el? A vádlottak többségének látszólag nem volt módja arra, hogy megfizesse a híres ügyvédeket.

4. Ki szervezte meg azoknak a német háborós bűnösöknek a jelentős mértékű, legális támogatását, akiket a Szovjetunióban ítélték el, és 1955-ben hazaengedtek az NSZK-ba? Bizonyíték van rá, hogy e volt foglyok némelyikével, miután kiszabadult és megérkezett a friedlandi táborba, közölték bizonyos nyugat-németországi ügyvédek címét. Utasították őket, hogy lépjenek kapcsolatban ezekkel.

5. Ki pénzeli az újnáci propagandairodalom megjelentetésére berendezkedett német kiadókat?

6. Ki támogatja anyagilag a volt nácik különböző európai városokban tartott össze-

jövedeleit? Ilyen összejövetelt tartottak például Milánóban. Egész Európából érkeztek ide résztvevők. Útiköltségük és szállodai számlájuk már előre ki lett egyenlítve.

Wiesenthal végül megkérdezte:

„Ki pénzeli az újnáci csoportok felforgató tévékenységét egyes országokban? — és hozzátette: — Vannak bizonyos nyomaink, de nehéz végigkísérni őket. Ismerek egy embert, aki — jóllehet nincs személyes vagyona — 60 000 márka befektetésével »hozzájárult« egy újnáci írások kiadására berendezkedett vállalat finanszírozásához. Ez az összeg nyilvánvalóan nem a sajátja volt. Lajstromunkon szerepelt egy volt német nagyiparos neve és címe; az illető most Svájcban él és egy kis bankot igazgat, amelyet a náci párt a második világháború előtt jól ismert. A bank nevet változtatott, a nagyiparos nézetei azonban nem változtak. Tudunk jelentős tőkeátvitelekről Dél-Amerikából és Svájcba, ahol német vállalatok fiókokat alapítottak. Volt nácik földeket és egyéb javakat vásároltak ott.

Tudunk továbbá az úgynevezett »nácik kincséről«, amely az egykori »alpesi erődben«, az ausztriai szép Aussee vidékén levő náci erődítményben volt — és van talán még ma is — elrejtve ...”

Az első kósza hírek erről a kincsről 1946-ban jutottak az amerikai hatóságok fülébe. Nehéz volt megkülönböztetni a hiteles adatokat a képzeletszülte koholmányoktól, amelyek a képes újságokban megjelentek. Egyes tények azonban ismeretesek voltak. Salzburgban egy bizonyos dr. von Hummelt, Martin Bormann volt helyettesét éppen akkor tartóztatták le, amikor szökni próbált

5 millió dollárt érő arannyal. A salzburgi Fuschl kastély (Schlossfuschl) mellett, amely Ribbentrop tulajdona volt, ma pedig elegáns családi penzió, egy paraszt több kiló aranyérmével teli kazettát talált.

1947-ben, amikor megnyílt Linzben a dokumentációs központ, hetenként eljutottak oda a híresztelések és mendemondák a náci kincséről. Négy év múlva, miután gondosan átrostálták a rendelkezésre álló anyagot, dokumentált cikksorozat látott napvilágot a kérdésről. Arra a következtetésre jutottak, hogy több millió hamis angol egyfontost rejtettek el a vidék egyik távában, a Toplitzsee-ben. Az amerikaiak azonban nem mutattak érdeklődést e költséges bűvárkutatások iránt, az osztrákok pedig nem törődtek az ügygel mindaddig, amíg az amerikaiak az országukban tartózkodtak.

Nyolc évvel utóbb, 1959 nyarán, a Stern című hamburgi képeslap engedélyt kapott az osztrák hatóságoktól arra, hogy a tóban próbakutatást szervezzen. Békaemberek és filmesek kutatták tüzetesen a tavat két hónapig át. Tizenöt ládát emeltek ki a tóból. Legalább egy tucat láda túl mélyre süppedt az iszapban, nem lehetett kiemelni őket. Ez utódaikra várt. Egy kivételével minden kiemelt ládában hamis angol bankjegyek voltak.

Stájerország északnyugati részében, a helybeliek által Ausserlandnak nevezett területen fekvő Aussee vidék a náci „erődhoz” tartozott, amelyet a németek a végső rohammal szembeni hősie ellenállás helyének szántak. Goebbels „Alpenfestung”-nak, alpesi erődítménynek nevezte. Ám az erődítménynek ez a része bizony dicstelenül esett el

1945. május 9-én, amikor Ralph Pierson őrnagy öt amerikai katonával egy tankon és egy dzsipen odaérkezett. Egyetlen lövés sem dördült. Berlin akkorra már elesett. Húsz órával azelőtt pedig kihirdették a végső győzelmet.

1955 elején a körzetnek 18 000 lakosa volt. A háború végén több mint 80 000. Tekintettel arra, hogy csak néhány ezer német katonára állomásozott Aussee-ben, ki volt hát az a 60 000 civil lakos, aki ott telepedett le a Harmadik Birodalom bukása előtt? Nem akadémikus kérdésnek tekintették ezt az amerikai hatóságok, hisz köztudomású volt, hogy sok ismert náci — nem egy közülük hamis papírokkal — költözött ide. 1944 karácsonyától a náci párt tagjai kezdték ide költöztetni családjukat, és ide szállítani vagyonukat, meg azokat az irattárazokat, amelyeket el akartak rejteni. Ernst Kaltenbrunner, a Gestapo főnöke is ide költözött. Valamennyi náci titkosszolgálat tehát, az RSHA, az SD meg az Abwehr is ide szállíttatta titkos iratait és különféle javait.

Hogy ne keltsenek feltűnést a helyi lakosság körében, a nácik néhány kórházat létesítettek az SS számára. Nagy mennyiségű aranyat és kábítószerrel hoztak ide vöröskezes betegszállító autókban. Ide jött Adolf Eichmann is a IV B 4 ügyosztály vezetőivel. Huszonkét vasládát hoztak magukkal, amelyek minden valószínűség szerint dokumentumokat és aranyat tartalmaztak. Ez a szállítmány utóbb nagy szerepet játszott Eichmann helyváltoztatásainak felderítésében.

1945 március végétől az SS tagjai sajátos módszereikkel hozzáláttak az Ausseeben elraktározott javak leltározásához. Lajstromaik

egyike az amerikaiak kezébe került. És ez csak egy volt azok közül, amelyeket Ernst Kaltenbrunner jóvoltából Berlinből Aussee-be szállítottak:

- 50 kg rúdarany;
- 50 kazetta tele aranyérmével és aranytárgyakkal; minden kazetta súlya 50 kg;
- 2 000 000 dollár;
- 2 000 000 svájci frank;
- 5 kazetta tele gyémánttal és drágakövel;
- 1 bélyeggyűjtemény, legalább 5 000 000 aranymárka értékben.

Utóbb bebizonyosodott, hogy 1945 május első napjaiban a Reichsbanknak az a külön osztálya, amely a koncentrációs táborok foglyaitól elrablott javakat kezelte, Aussee-be szállított számos ládát tele „fogarannyal”. (Az aranyfogakat a koncentrációs táborok értékezelői beküldték az oranienburgi koncentrációs táborban levő központi raktárba; onnan a Degussa vállalathoz továbbították őket, s az rudakba öntötte az aranyat.) Az összeomlás után a „Degussa-arany” egy kis részét megtalálták Tirolban, egyes házak tetujén, cserépnek álcázva. Az aranyat a francia megszállóerők elkobozták.

A náci zsákmányának legértékesebb és egyben a legismertebb részét a franciaországi, olaszországi, belgiumi, dániai és hollandiai múzeumból rabolt műkincsek tették ki: ezeket egy régi sóbányában raktározták el Alt-Aussee közelében. A helyi körzetvezető SS-Führer kidolgozott egy módszert e zsákmány „megóvására”. A németek találtak hét fel nem robbant amerikai bombát, tűzszerészek előbb a legkisebb érintésre élesítették be valamennyit, majd faládákba rejtették őket ez-

zel a figyelmeztető felirattal: VIGYÁZAT! MÁRVÁNY! NEM SZABAD FELFORDÍTANI. A ládákat a festmények elé helyezték. Eigruber terve az volt, hogy közvetlenül az amerikaiak bevonulása előtt felrobbantja a bombákat. Utóbb amerikai bombák szilánkjárt Alt-Aussee-ben, ugyanis kiderítette, hogy ben; ez azt bizonyítja majd, hogy az amerikaiak barbárul megsemmisítettek műalkotásokat. Szerencsére, az osztrák ellenállási mozgalom egyes tagjai még idejében eljutottak volna. Valahányszor Alt-Aussee-be érkeztek álltak a festmények mellett. Az amerikai szakemberek leszerelték a bombákat. Utóbb a képeket visszaszolgáltatták jogos tulajdonosaiknak. Összértéküket több mint két és fél milliárd dollárra becsülték.

1945 augusztusa után Wiesenthal gyakran járt Altaussee-ben, ugyanis kiderítette, hogy ott lakik Eichmann felesége. A vidéken különös dolgokról suttogtak; a kávéházi pincérek, taxisofőrök és szállodai portások, mintha mind egy láthatatlan kémhálózatnak dolgoztak volna. Valahányszor Altaussee-be érkezett, egyik barátja egy órával előbb értesítést kapott. Elment abba a félreeső házba, amelyben egykor Ernst Kaltenbrunner, a Gestapo főnöke lakott. Kaltenbrunnert elfogták és nürnbergi per folyamán halálra ítélték. A ház egy idősebb bécsi hölgy, Christel Ferry asszony tulajdona volt, aki 1945 telén költözött vissza oda. A következő két évben különös dolgok játszódtak le a ház körül. Éjnek idején árnyalakok jelentek meg, és Ferry asszony hallotta, hogy odakint ásnak. Reggelre mindannyiszor jókora, négyszögletű gödröket fedezett fel. A gödrökből

arra lehetett következtetni, hogy ládákat vagy kazettákat emeltek ki onnan.

Josef Pucherl, egy helybeli paraszt egy szemétdomb alatt két vaskezzettát talált. Átadta őket a katonai hatóságoknak. A kazettákat felnyitották: 10 167 aranyérme volt bennük. 1946-ban két ismeretlen jelent meg a Toplitzseenél és kiemelt egy faládát. Az osztrák rendőrség utóbb kiderítette, hogy a ládában amerikai dollárok hamisítására szolgáló klisék voltak.

1950 júniusában a tó partjára sok gépkocsi érkezett. A kocsivezetők — francia személyazonossági igazolványokat mutattak fel —, könnyű bűvárruhát öltöttek és miután átkutatták a tavat, 12 vasládával távoztak onnan. Az amerikaiak utóbb kiderítették, hogy a bűvárok nem franciák voltak, hanem németek. A CIC-nek sohasem sikerült megtudnia, mit tartalmaztak a kiemelt ládák.

Mindezek tények, s bár megmagyarázatlanok, nem kósza mendemondák. Íme, még egynéhány meglepő tény: a tavak vidékén legalább hét személy vesztette életét rejtélyes körülmények között. A közeli Holt Hegyek egy szakadékában megtalálták két német holttestét. A két férfi a náci tengerészet toplitzseei kutatóállomásának alkalmazottja volt. 1955-ben egy másik német, ugyanannak az állomásnak a volt alkalmazottja, „hegycsuszamlás” áldozata lett. 1963. október 5-én éjjel egy müncheni fiatalember, Alfred Egner 200 láb mélyre merült alá a Toplitzsee-ben. Szolgálatait két német fizette meg; a part közelében, csónakban vártak rá. Mivel Egner nem bukott fel, a két német megijedt, visszatért Münchenbe, és értesítette a fiatalember apját fiának haláláról. Egyikük egy

Freiberger nevű hajdani SS-tiszt volt, aki a háború alatt a Svájcban működő kémhálózatban dolgozott. A másikat, egy bizonyos Schmidtet 1962-ben a Szövetségi Köztársaságban ítélték el aranyérméssel folytatott feketekereskedelem miatt. Az osztrák rendőrség megtalálta a parton Egner pénztárcáját és ruháit. A pénztárcában három, 1905-ből származó osztrák aranypénz volt. Egner apja elmondta, hogy a fia nem először bűvarkodott a Toplitzsee-ben.

Az osztrák hatóságok mindaddig azzal intézték el a tavak vidékén történt eseményeket, hogy „balesetek” vagy „alaptalan híresztelések”. Egner halála után, mivel a lapok kapcsolatba hozták ezt a legutóbbi „balesetet”, a „nácik kincsével”, a tavak környékét lezárták, és az osztrákok hivatalos vizsgálatot indítottak. Néhány heti keresés után a bűvárok megtalálták Egner holttestét, találtak több kazettát teli hamis angol bankjegyekkel, ötfontos bankjegyek hamisítására szolgáló kliséket, és fegyveralkatrészeket.

Egyes szakértők szerint, azoknak a javaknak az értéke, amelyeket a nácik a világ különféle részein elrejtettek, 750 millió és egymillárd dollár között mozog. Azoknak a személyeknek a névjegyzékét, akik fel voltak hatalmazva arra, hogy a fent említett összegekkel rendelkezzenek, nem találták meg. Egyesek szerint ez a Harmadik Birodalom legszámottevőbb titka. A névjegyzék hat példányban készült. Kettőt közülük bankok őriznek. Két másik talán az ODESSA szervezőinek kezében volt 1947-ben.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján Wiesenthal is egyetért az amerikai szakértőkkel, akik a háború után átfogóan tanul-

mányozták a kérdést, sakik meg vannak győződve róla, hogy a névjegyzék hat eredeti példányának egyike még mindig a Topplitzsee fenekén van.

1964 szeptemberében a CTK csehszlovák hírügynökség Prágába hívta Wiesenthalt, hogy tanulmányozza a dél-csehországi Budejovice mellett fekvő Cerne Jezeróból, vagyis Fekete-tóból kiemelt négy vaspántos láda tartalmát. A cseh hatóságok garantálták a ládákra vonatkozó értesülések megbízhatóságát. Az RSHA Berlinben dolgozó foglyai 1945. április 13-án reggel rakták a ládákat teherkocsikra. E volt foglyok egyike, aki most Csehszlovákiában lakik, emlékezett rá, hogy Heinrich Müller, az RSHA főnöke személyesen ellenőrizte a ládák felrakását.

A teherautókaraván Berlinből Drezdán és Prágán keresztül Budejovicébe érkezett. Számos ládát süllyesztettek el a Fekete-tóba. Több más ládát dr. Rudolf Schmidtnek, Rudolf Hess magánorvosának chiemsei birtokán helyeztek el. E ládákat utóbb bizonyára besüllyesztették a Chiemseebe, nem messze attól a helytől, ahol az amerikai hadsereg jelenleg üdülőközpontot tart fenn. A tó még semmit sem tárt fel titkaiból.

A prágai ládák tartalma a következő volt:

- egy részletes, titkos jelentés Dollfuss kancellár meggyilkolásáról;

- a Gestapo több európai országban működő ügynökeinek névjegyzéke;

- Hohenlohe-Langeberg herceg lányának pikáns naplója; a hercegnő 1938-ban vendégül látta lord Runcimant, aki a csehszlovák válságban az angolok közvetítője volt;

- különféle dokumentumok a kommunistaellenes harc módszertanáról;

— egy jelentés az olaszországi német kémtevékenységről;

— dokumentumok Otto Abetz, franciaországi német nagykövet tevékenységéről.

A legfontosabb dokumentum a Gestapo európai ügynökeinek névjegyzéke volt. Egy prágai tisztviselő, aki tudott erről, elmondta, hogy ezek közül az emberek közül jónéhányan még háborítatlanul élnek. A csehek átadtak a jugoszláv kormányak egy lajstromot, 1800 jugoszláv Gestapo-ügynök nevével. Ugyanabból a forrásból tudom, hogy Moszkvával is közölték az eredeti lajstromon szereplő összes neveket.

A prágai látogatáskor fellelt dokumentumok közül a legérdekesebb talán a „Das Reich” SS-hadosztály hivatalos Kriegetagebuchja, azaz háborús naplója, amelyet Prága közelében, a Zasmuky kastélyban találtak meg. Nyíltan tárgyalja a zsidók tömeges kiirtását Ausztriában és más megszállt országokban. Ez a napló szolgáltatta a döntő bizonyítékot Karl Wolff SS-tábornoknak, Himmler helyettesének perében; Wolff fennhangoztatta a törvényszék előtt, hogy soha életében nem hallott kivégzésekről, ha csak nem „jóval utóbb”. Csakhogy a Kriegetagebuch összes részleteinek másolatait 1941 óta beküldték Himmlernek, ezek tehát átmentek Karl Wolff kezén is. Wolffot tizenöt évi börtönre ítélték.

PROFILVÁLTÁS

Nevét nem akarnám pontosan közölni az olvasóval, mert felnőtt gyermekei még ma is Budapesten élnek, mondhatni közmegbecsülésben és egyébként sem tehetnek arról, hogy valóban kitűnő sebészorvos atyjuk a háború utáni időkben egy fővárosi közkórház műtőjében SS-tetoválások eltüntetésével foglalkozott. Hozzátehetjük: jó pénzért. Mint már erről volt szó az előzőekben, főként Mengele ügyében — a hitleri fegyveres elitgárda tagjai számára úgymond a gyors elsősegélynyújtásra hivatkozással rendelték el a vércsoport feltüntetését a bal kar hónalji részébe. De megvolt ennek a „megpecsételésnek” természetesen az „életre-halálra” szóló beavatási szertartásformája is. Az, amelyet összeesküvők szoktak vállalni, következményekkel mit sem számoló vérbő lelkesedésű fiatalemberek, akik el sem tudják képzelni, hogy ez a megkülönböztetés ne jelentsen a jövőben számukra mindig babérkoszorúval felérő megbecsülést.

Mint ismeretes nem így történt, és a felszabadulás utáni időkben a világ legtöbb pontján lett némi szégyenfolt jellege is ennek a nem feltétlen egészségügyi adatnak. Németek és magyarhonos svábok keresték fel nagy számban (nevezzük Farkas doktornak) a sebészt arannyal, dollárral fizetve meg szolgálatait. Az ügyes orvos előbb injekció-túvel fertőzőses, gyulladásai tüneteket állított elő, amely már egymaga is torzította a tetoválási ábrákat, ugyanakkor „indikálta” a hivatalos orvosi beavatkozást, rávezetve azt az álnevek kórlapjaira is. Egy fiatal nővér, aki maga is viselt tetovált számjelzetet bal karján, és csak helyettesíteni került Farkas doktorhoz, (aki úgy tűnik, gondosan megválogatott asszisztenciával dolgozott) egyszóval ő volt, aki gyanút fogott és érintkezésbe lépett a kórház párttitkárával, az pedig a politikai rendőrséggel, rövidre zárva a műtőlámpákban keringő kóboráramkört. Farkas csak 1947-ben bukott le és a vizsgálat során kiderült, több száz „műtéti beavatkozást” végzett, sőt olykor, különösen nagy tiszteletdíj esetén bőrátültetéssel kozmetikázta is a hegeket. A Budapesti Központi Bíróság súlyos börtönbüntetésre ítélte, az egyetem visszavonta diplomáját.

A tárgyaláson derült ki az is, hogy Farkas doktor még attól sem riadt vissza, hogy jó pénzért rituálét utánczó fitymaműtéteket is végezzen, ha egy volt SS netán egykori üldözöttje papírjaival készült illegalitásba. Volt már szó ilyesmiről az eddigiekben is.

Am kitudódik, hogy a hónaljtetoválások eltüntetése hovatovább rutinműtétté lett, amelyet világszerte végeztek akkor már — elsősorban német — szakorvosok, sőt külön-

leges eljárást is kíséreltezzek ki, mely más természetű kórtünetet szimulálva egy hosszabb sebvarrással próbálta megsemmisíteni a hajdani hovatarozás egyértelmű stigmáit. Ma már az is ismeretes, hogy az idő tájt már az arcátalakítás tudományába is belekóstoltak a plasztikai sebészek, s az eddig csak orrméretcsökkentő, csonttöréses operációk helyébe olyanokat találtak ki, amelyek az arcberendezés egész „karakterisztikáját” képesek voltak megváltoztatni.

Mindez egyetlen pillanatba sűrítve tódul emlékezetembe, midőn a brazíliai Santa Catarina külvárosában öreg bérkocsink gumi-defektjét próbáljuk megjavítani, hozzátehettem, sikertelenül. Sőt, el kell viselnünk azt a megszégyenülést is, amit egy hófehér sport-Mercedes okoz, átvágva a mellettünk levő pocsolyán, alaposan besározva bennünket. Sofőrünk öklét rázza és az úrvezető Doktort a pokolba küldi.

— Doktor? Az ember azt hinné, valami ámokfutó!

— Ez? — és csavarkulccsal utána int. — A fél várost megvehetné. Őt ilyen kocsija van.

— Nőgyógyász? — valami hajdani gondoltársítás a 60-as évek angyalcsináló abortőreit juttatja eszembe.

— Fenéket! Lehet, hogy diplomája sincs, vagy épp vette valahol. — Felhagy a defektjavítással, leül a felnire és magyarázni kezd. — Kezdetben csak öregasszonyok ráncainak felvarráásával foglalkozott, aztán megreparált egy szétvert pofacsontot, míg lassan rájött, hogy ha kell, át tud ő varázsolni teljes ábrázatokat is.

Már este van, mire megközelíthetjük Ales-

sandro doktor rezidenciáját. A magas kőkerítés tartóoszlopai éles dárda díszekben végződnek, amelyeket szögesdrót fűz össze. A sofőr híján van ugyan Nilki Lauda képességeinek, de ami fontosabb: sokat tud. Sok olyan eseményt, ami fontosabb pillanatnyilag, mint a helyi KRESZ, amit egyébként senki be nem tart, vagy a katedrális freskóinak története, kiegészítve a boldoggá avatott jezsuita rendfőnök viselt dolgaival, amelyek állítólag már egy evilági boldogságra tartalékolták és pazarolták annak életerejét. A sofőr azt is tudja, hogy Alessandro Itáliából jött, közvetlenül a háború után. Anyanyelvén kívül jól beszél spanyolul, németül, franciául és vállalkozását kozmetikai műhelyként kezdte. Később a riói karneválok idején állszakállak és bajuszok kölcsönzésére terjesztette ki képzeletbeli iparendedélyét, míg egy szép napon állítólag sikerrel ültetett át egy megégett pilóta arcára testének egy egészen más helyéről kivágott bőrfelületet és mivel a műtét kitűnően sikerült, sőt az El Pais is közölte a képeket, nagy hirtelen befutott.

Bár mutogat időnként egy bolognai orvosi diplomát, amit éppen csak érvényesíttetni (nosztrifikálni) kellene, de őt az nem érdekli, ő így is többet tud, mint a helybeli felcserek.

Am egy gonosz legenda máig is él vele kapcsolatban, az, hogy szikét legfeljebb ceruzahegyezésre mer kézbe venni és két, a pályától eltiltott honfitársa végzi a műtéteket, akik bemosakodva várják egy szomszéd szobában a páciens elaltatását, amit viszont egy szakavatott nővér végez. Az olasz exorvosokat nem volt még riporter, aki lencsevégre kaphatta volna. Állítólag ott élnek a pazarul berendezett villában, s ha netán kirándulni

támad kedve egyiküknek, úgy a házban található kellékekkel oly gyorsan átalakul, hogy ember legyen a talpán, aki azt beazonosítja.

Ez lenne hát a kulcsa annak, amire oly sokan célzottak már ezen az utazáson, szabadúszó újságíróktól az Interpol-felügyelőig? Ez lenne a ház, ahová egy szőke, kékszemű fiatalember betér, hogy néhány nap múlva fekete hajjal és szemmel (kontaktlencse!) lépjen ki, ahonnan már csak egy lépés az új archoz illeszkedő útleveél. Mindez csak pénz kérdése, ügyes szervezése és nem kevés merészsége, mert ugye az is megtörténhet, hogy valaki másmilyen arcot kívánt, mint ami sikeredett, és elégedetlenségétől vezetetten megtagadta a számla kifizetését. Úgy hírlik, Alessandro ezekben a ritka esetekben nagyvonalú és nem követeli a tiszteletdíjat, éppen csak azt közli, hogy az arc eredeti vonásai, az átalakulás pillanatai és az új eredmény 48 színes fázisfotó formájában fekszik a trezorjában, és őszintén reméli, nem lesz szükség rá, hogy a rendőrség bármilyen érdeklődésére egyszer át kelljen adnia.

A közeli kávézó teraszáról nézem a második emeleti sarokszobát, annak is kékesen fluoreszkáló fényeit, arról képzelegve gyermekkori fantáziával, hogy most kap Martin Bormann ott új, pisze orrot, Müller Gestapofőnök pedig egy télapóhoz hasonlító kedves pufók fejet. De hát hol vannak már azok az évek! Csaknem 40 pergett el azóta, hogy az első nácik, akik a nürnbergi kívánságlistán szerepeltek, egy új azonosság reményében felvirágoztatták és nagyüzemesítették a plasztikai sebészetet.

De az a fény mégis ott vibrál az ezüstös

krómnikkel párkányon, és aligha hegesztenek abban a szobában, miként az sem elképzelhető, hogy egy tévékészüléket ülnek körül nagy átéléssel. A pincér a beavatottak biztonságával közli: „solárium, uraim, kellemes meztelen társaságban, sok konyakkal és pókerkockákkal”. Édes élet, Brazíliában.

Később egy különleges bűnügyet is megtudunk Alessandro doktorról, mely annak példája, hogy nem kerülhetett ő messze a maffiától, hiszen annak nemcsak honi rafinériájával rendelkezik, de talán még gazdagíthatta is azt. Ez az ügy rendkívüliségével mindenestre egyedi marad a bűnüldözés történetében.

A helyi hatóságok (ők tudják, miért) a személyi igazolványokra az ujjnyomatot is felveszik, ami természetesen a rendőrségi adattárhoz is kapcsolódik. Olykor a bűnügyi nyilvántartóhoz is. De ez már a második lépcső.

Történt egy bankrablás a kisvárosban, amikor is természetesen bőrkesztyűvel dolgozott a bandita, de a legkülönlegesebb helyen, egy mindennap kristálytisztára tisztított cégérüveglapon leltek a daktiloszkópusok néhány jól értékelhető nyomot. Mivel számítógépes nyilvántartás akkor még nem létezett, az ország minden rendőrtisztviselője egyeztetett, kutatott, több száz hasonló ujjnyomú embert vettek őrizetbe, de hát akinek megvolt az alibije, távozhatott. És alibije mindenkinek volt. Figyelmük még arra is kiterjedt, hogy a szomszéd dél-amerikai országoknak is megküldjék a lenyomat képét, ellenőrizendő, hogy a kérdéses időben ki utazott be onnan Brazíliába? Ellenőrizték a konzulátusok a kikötők és repülőterek nyilvántartását. Eredménytelenül.

Évek teltek el és az egész ügy feledésbe merült. S akkor hirtelen történt valami. Az esti lapok két rendkívüli kiadást is megértek aznap. A rendőrtisztai iskola növendékei régi archív anyagok közt kísérletezve, kutatva találtak egy hasonló ujjnyomatot. Amikor sokszorosára nagyították, kiderült, hogy minden hajszálméretű görbületében egyezik. Az ujjhegy, amitől a nyom eredt, épp húsz éve feküdt nyilván szétporladva már, mint Jose Rodriguez polgármester jobbkezének hajdani tartozéka. Újabb rejtély.

Egy spiritiszta társaság rögtön vállalta, hogy szeanszt rendez, kikérdezve a megboldogultat, hogy ő jött-e vissza kísérteni a bankrablás éjszakáján? Ám udvariasan leintették őket, mondván, hogy ha egy médiumnak csakugyan sikerülne kapcsolatba kerülni némi kopogtatással vagy asztaltáncoltatással a túlvilágiakkal, legfeljebb azt tudnák meg, hogy a polgármester a hazajáró lelkek közé tartozik, de arra senki sem tudna magyarázattal szolgálni, hogy mióta van ujjnyoma egy szellemnek?

Ezekben a napokban Alessandro doktor eltűnt a városból és hátrahagyta udvartartásának, hogy Cataniába utazik rokoni látogatásra. Egy nyomozó rávett egy ügyészt, hogy nézzenek körül ez alatt a doktor házában, ahol bizonyára sok érdekességet találnának. Az nem kívánt a kiránduláson résztvenni, de mivel a kíváncsiság őt is hajtotta, azt mondta, ha rajtaveszít a nyomozó, majd egy kicsit ő is tartja a hátát, de igyekezzen nem megbukni. Az csak nyelt egyet, hisz ez egyenes beszéd volt: a szemleutat illegálisan kell elvégeznie.

Két szabadlábbon levő kasszafűró és egy börtönből éjszakára kikért „zárszakértő” kísért el betörőútvárára a nyomozót, aki, meg kell adni, nem üres zsebbel tért vissza. Sok mindent nem értett meg a látványból, azt viszont precízen megállapíthatta, hogy Alessandrónak nemcsak fotónyilvántartása van egykori kezeltjeiről, de még ujjnyomaikat is felvette, nyilván álmukban és elraktározta a leggondosabb szakértelemmel.

Innen kerülhetett akár tréfa, akár bajkeverés céljából a köztisztületben és minden gyanú felett álló közéleti férfiú ujjnyoma a büntett színhelyére, hogy a ragasztós hatású celluloidról rányomódjon arra az üveglapra. Amikor a doktor visszatért, már várta a bírósági idézés. De előbb ő kívánt beszélni a biztonsági rendőrség főnökével. Hogy miről cseverésztek, miről nem, máig sem tudni. Ám némi indiszkréció újra csak kiszivárogtatott az ügyből egy-két apróságot. Azt az értesülést például, hogy egy bulvármagazinnal is fenyegetőzött Alessandro és el lehet képzelni, hogy milyen összefüggésben. Feltehetően kiadta volna féltve őrzött fotóit egy-egy személyiség „átlényegüléséről”, ami nem kis megdöbbenést kelthet a jó erkölcsöiről híres polgárság köreiben, hogy ugyanis ki, mikor és milyen mértékben változtatott külsőt, elhintve a gyanú magvait arra nézve, hogy az átalakulásnak nem éppen egy szépségverseny díj volt a tétje. Valaki azt is tudni vélte, hogy az első megbeszélések során, amikor a mintákat beszélték meg, egy rejtett magnó is pörgött valahol a háttérben. Vagyis hát: minden technika és minden eszköz együtt állt a botránykavaráshoz. Ezt pedig senki sem akarta, hiszen a katonai junta néhány

vezetőjének manipulációi, gyanús exnőmet kapcsolatai, eltűnt és újra előkerült hozzátartozói épp elég szóbeszéd tárgyát képezték.

A rendőrfőnök egyenesen a vizsgálóbíróhoz ment. Fél éjszaka tárgyaltak, és Alessandro doktor kihallgatása elmaradt. Még tanúként sem volt hajlandó megjelenni. Az pedig már csakugyan a rendkívüli történet záróepizódja lehetett, hogy egy ismeretlen külsejű úriember mégiscsak végigülte a pört és nagy figyelemmel hallgatta a kellőképp kioktatott, mégis mellébeszélő tanúk felvonultatását.

A rendőrség mindent megtett azért, hogy a doktortól megszabaduljon. Provokálták, idegesítették, nyomozók mentek hozzá páciensként, éppen csak fennakadtak a várószoba röntgennel kombinált detektoros fémjelző berendezésein. Végül az adóhivatal zárta rövidre a vitát, közölte, hogy jól tudja, Alessandro csak töredékét vallja be valószínű jövedelmének.

A doktor elhatározta, hogy ilyen parlagi, földhözragadt ügyekről nem fog többé tárgyalni néhány tintanyalóval. Egy ruletten mindig nyerő kaszinóvendég fennhéjázó magabiztosságával kérdezte az adóhatóság vezetőjét: — Mit kíván inkább, egy pört, alap nélküli gyanúsítgatásáért vagy havi rendszeres hozzájárulást az elaggott adóhivatalnokok szanatóriumára javára?

Az adóügyi diktátor nem ragaszkodott a pörhöz, már azért sem, mert hallott valamit a főbíró és Alessandro közös titkairól.

* * *

Sokáig nem hagyott nyugodni ez az Alessandro-ügy. Egyfelől a dolgok technikai vonatkozásai, amelyek nem alkotják ugyan feltétlen lényegét a kérdésnek, de attól függetlenül hátborzongatóak. Másfelől annak a lehetőségnek végiggondolása keltette fel egy valós kalandfilm konfliktusát bennem, hogy nemcsak háborús hatások deformálhatnak egy emberi arcot, de megteszi ezt a tudomány is, még szabad választást is kínálva, egyedi profilok között akkor, amikor már rég elhallgattak a fegyverek.

Van az egész dolognak valami abszurd jellege. Valakit elkerülnek a szerteszét repkedő aknaszilánkok, hadiszolgálatát talán egy megfázás nélküli tölti, nyáron hűtött, télen fűtött irodákban gyártva aktákat, emelgetve a telefonokat. Nem, hitvesét nem avatja be semmiféle hivatali ügybe. Mit ért az az ilyesmihez! Bár a Nőszövetségben is hordanak egyfajta csukaszürke egyenruhát és megpróbálják Kristina Söderbaum hajviseletét utánozni, de azért mindez csak a felszín. Még a hivatali telefonszámát se tudhatja. Az pedig csakugyan senki másra nem tartozik, mint SS-feletteseire, hogy milyen aktákat gyárt, kivonatol, bélyegez felül, semmisített me vagy rakat trezorba. A hitves legfeljebb akkor csodálkozik, amikor egyre sűrűbben ölt civil ruhát és esténként ilyeneket mond neki — próbáld megszokni a gondolatot, hogy elköltözünk innen, messzire, és másként fognak hívni, téged is, engem is.

A nő arcán ott ül ilyenkor a kimondatlan kérdés, hogy vajon a Führer kívánsága-e ez, vagy egy közbenső magasparancsnok elhatározása, ami birodalmi ügy, „Reichsache” a javából, tehát apellálni is kár lenne ellene.

és már azt is a maga természetességével fogadja, hogy Hanst hétfőtől Kurt-nak hívja, és „ha vége lesz a dalnak”, átköltöznek Ausztriába, onnan ugrás csak a Brenner-hágó, s a dél-olasz kikötők, amiket mindig is látni szeretett volna, de csak együgyű kalandfilmek vásznán sikerült. Szóval hadifeladat lesz ez is. Küldetés. Átmenteni magukat, és az ügyet. Hivatalosan persze fordítva kellene mondani, de itt nincs protokoll. Magánemberekként viszik magukkal a jelszavakat, amelyre majd megnyílnak az új találkahe-lyek és genfi banksafe-ek. Ámbár idétlen kontraszelekció a legtöbb szervezőktől, hogy nemcsak színe-javát küldik illegalitásba az eszmének, de a középszerű intézkedőket is, azokat, akik sokszor a Schmeisser-géppisztollyal intézkedtek. No meg azokat, akiket valami okból háborús bűnösként vett nyil-vántartásba a szövetségesek katonai nyomozóhatósága. Ez kimondottan luxus.

Ezek ugyanis fellazult, iszákos emberek lettek, még tán árulókká is válhatnak, de ha ezt odafent szóba hozza, keserű választ kap. Ilyesmit: „Azok a fickók sokkal több élő húscafatot, kifordult gyomrot és szétlőtt fejet láttak annál, minthogy ugyanott folytassák életüket, ahol behívóval a zsebükben egykor abbahagyták.”

Annál inkább hátra kellene hagyni őket koncnak. Csak az értékesebb hajdani felső rétegek érdemelnek mentőövet. A győztesek amúgy is mindent összekevernek. Diadalmá-morukban már mindenkire mutogatnak. És nem is mutatóujjal, hanem lefelé fordított hüvelykujjal.

Mit nem mondanak? Hogy a frontapoka-lipsziseket és a háttországi poklokat ők állítot-

ták elő, a Wehrmacht és az SS, az SD és a Gestapo, az Abwehr és a Feldgendarmärie, meg a lágerbeli Sonderkommandók tisztjei? Talán elfelejtik az angolok, hogy az első koncentrációs táborok ötlete tőlük származik, Dél-Afrikából, Indiából, Egyiptomból meg Palesztinából. Mi éppen csak tökéletesítettük.

Feldheim tanácsos az RSHA különleges ügyosztályáról azt üzente, legyünk felkészülve rá, hogy némi orvosi beavatkozáson is át kell esnünk külsőnk elváltoztatása érdekében. Mit lehet tenni? Remélem nem fáj az ilyesmi... — A Birodalom középkáderei féltek. S ha lehet mondani, lelkiileg felkészületlenül indultak emigrációba. Túlon túl beszívták magukba 12 év vélt igazát ahhoz, hogy most mindazt kirekesszék magukból. A vere-ségre, sőt még a vészhelyzetekre utaló érzék-szerveket a háború első perceiben kikapcsolták ideggócaikból. Úgy tűnik, sikerrel. Ha hasonlatot keresek, sem a patkányok szertelen menekülése nem illik távozásukra, sem tisztelgő kapitányok homorítása a süllyedő hajó parancsnoki hídján. Valami a kettő ke-verékéből. Egy bizonyos: régi életük megszűnik. Pontosabban: átalakul, újrakezdődik, mint a Kék Hold Völgyében láthatták még diákkorukban, ha jártak moziba egyáltalán, persze kevesebb szertartásosság övezi majd átalakulásukat, mint a tibeti láma lélekvándorlásos újjászületése, de a titokzatosság öve-zete ezúttal is nélkülözhetetlen kellék. Per-sze nem életre-halálra szóló három testőri vérszövetségről van itt szó, sokkal inkább a maffiózók örök hallgatási parancsáról, amely-nek megszegését — tudják ők valamennyien — golyóval torolhatják meg majd az óceán

túlpartján is. Annyi tömeggyilkos mindig lesz velük még akkor is, ha a hordalékot és a menthetetlen legfőbb vezetőket hátrahagyják.

Az iratokat, a pénzt az ODESSA-akció már rezerválta. Mi marad még? No igen, a külső! Arra most nincs idő. Nem is itt fontos az; Európa elhagyható, egy álszakállal, egy behúzott kalappal is. Hiszen határok sincsenek, mindössze demarkációs vonalak, s azokon működnek már a csempészetek.

Szóval a külső. Majd később? Úgy mondják, ráér a végleges letelepedés helyszínén. Az ODESSA már erre is gondolt.

Doktor Alessandrónak megvolt tehát minden alapja rá, hogy egy sokáig és jól jövedelmező iparágba tanuljon bele. Reményei nem voltak kisebbek, mint a bankjegyhamisításnál. Aki rajtaveszt, ott sem tud már reklamálni. A gyakorlati észjárás mellett megvolt a maga bölcséleti hitvallása is. E szerint „ő csak az adott pillanatnak alkot, de mivel az emberiség csak egy adott történelmi pillanattig hordozza porhüvelyét, semmi jelentősége annak, hogy ki milyen ábrázattal figyeli a múlandóságát az árnyékvilágban. A kutató utókor amúgy is meggleli majd az átlényegítés mesterfogásait, hiszen a csontok némán is beszédes tanúi minden művi beavatkozásnak, de néhány évtized múltán ennek sem lesz már jelentősége”.

A nem éppen magasröptű lamentálásnak volt egy kimondatlan sugallata. Annak felcsillantása, hogy van mód a még említett-nél is mélyebb és alaposabb operációra, amikor a vállalt költséghányadossal egyenes arányban növelhető a torzítások képe. A bőr és izomszövetek alatti organizmusokban ké-

pes eltávolítani a röntgen-azonosítás kimutatható nyomait. Hajdani balesetek, csontforradások, repedések, szögélések kiváltását speciális műanyagokkal. De ezeket platinaárban számolta fel.

Am ezzel az egyedi kezeléssel még a rangos kolléga, Mengele sem kívánt élni. Vagy nem bízott a tökélyben, vagy hidegen hagyta leendő elporladó csontvázának a sorsa. Úgy vélhette, hogy vagy sikerült még életében az a bizonyos második azonosság vagy nem. A sírkövek feliratai már semmit sem igazolnak. A stempli nem tartozik a kőfaragók szerszámai közé.

Meg kell adni, egyszer különösen Alessandro mellé szegődött a szerencse. Tudományos képzettségét, rangját akarván fitogtatni, barátságba keveredett a guatemalai Horacio Figuerola Marroquin doktorral, akiről mindössze annyit tudott, hogy évek óta készül antropológiai tanulmányait megkoronázni. Nem kevesebbre vállalkozott a jeles férfiú, mint annak bizonyítására, hogy Simon Bolivar, a dél-amerikai szabadságharc kontinens szerte elismert vezére 1830-ban nem tüdőembólia, nem is tbc áldozata lett, hanem az amőbáké. Azok támadták meg a máját és lepték el kelésekkel tüdejét, tíz éven át pusztítva, végül teljesen elemésztve azt.

Marroquin már kívülről fújta és cáfolta a kórtörténet közkézen forgó leírásait, s a boncolási jegyzőkönyveket, amelyek a más- és másfajta végkövetkeztetésre is alkalmasak voltak. Éppen csak a professzor nem volt alkalmas rá, hogy valamit kezdjen e korszakos lehetőséggel. És épp akkor ismerkedtek ők meg, a beskatulyázottságából kitörni akaró

tudós és a menedzseri képességekkel megáldott Alessandro.

Az exolasznak rögtön felcsillant a szeme a nagy lehetőség hallatán. Már másnap kibérelte a helyi Hotel Grande konferenciatermét, megvett öt teljes percet az esti tévéhíradóból, hogy útjára indítson egy új legendát és egy új karriert. Ő, szerényen, éppen csak elálldogál majd mellette és rábólint minden megállapítására. A sűrűn adagolt premier planoknál a szerkesztő pedig szépen beúsztatja majd az ő nevét is. Éppen csak címét nem, meg azt, hogy milyen „orvostechnikai” kérdésekben specialistája a földrésznek.

Számítása az volt, hogy a Bolivar-kultusz annál sokkal izgalmasabb és népszerűbb téma az egész térségben, ahol valaha konkvisztádorok jártak, hogy felkeltse az éppen vacsorázók érdeklődését. Hiszen a háttértelevíziózás itt is hódít, de a Simon Bolivar névre úgy felfigyel minden néző, mint amikor nálunk a székesfehérvári királysírok feltárása került a kamerák elé a magyar antropológusok azon fogadkozásával, hogy most nyílik majd alkalom arra is, hogy megvizsgálják Hunyadi Mátyás csontjait, abból akarván kimutatni, nem volt-e tán csakugyan mérgezett az az 500 éve, utolsó étékként felkínált füge, amivel a féltékeny Beatrice kedveskedett király-urának? És akkor még nem esett szó Alessandro azon jogos reményéről, hogy mivel az adás az ő reklámjául is szolgál, egyszerűen lehívja majd adójából. De az adóügy nem sikerült, majdnem az adás sem.

Végül is nem épp úgy zajlott le, ahogy eltervezték. Az érdeklődők ellepték a nagytermet, hiszen a szervezők kiszivárogtatták,

hogy fogadás is lesz, finom süteményekkel és „északi” italkülönlegességekkel, ami alatt itt a whisky értendő. Csak azt a rendezői hibát követték el, hogy már adás előtt megkezdtek a szervírozást, úgyhogy a meghívott, s a meghívatlanul is jelen volt „nagyérdemű” már igen emelkedett hangulatban fogadta a Bolivar májáról szóló fejtegetéseket. Sőt olykor még egy-egy kacaj is behallatszott a gondosan bemikrofonozott terem valamelyik sarkából és a kameramanoknak bizony nagyon kellett igyekezniök, hogy legalább olykor elkaphassanak egy figyelő, érdeklődő tekintetet.

De ahogy ez már lenni szokott, a hírekkel, illetve azok hiányával mindig is küszködő lapok „átemeltek” valamit ebből a konferenciából, mert úgy gondolták, ha a televízió erre időt ad, bizonyára nagyfontosságú az ügy. Végül is Bolivar halálozási körülményei tovább szenderegnek az ismeretlenség évszázados, nagy szürke homályában, és senkit nem érdekel az efféle az AIDS korában.

* * *

Az a ház, ott Santa Caterinában őrzi még a titkát. Az viszont kiszámíthatatlan, hogy a katonai junták helyébe lépő polgári kormányok valamelyikének mikor találtatik kényelmetlennek vagy épp túlságosan közismertnek ez a különös iparág. Merthogy nem közönséges egészségügyi intézményről van szó, nem is egyszerű orvosi rendelőről, azt a parksétányt söprögető toprongyos öregember épp úgy tudja, mint azok a suhancok, akik szögeket szórnak a közeli autógumi-javítóműhely környékén.

Alessandro úgy van ezzel a konjunktúrával, hogy keresi és meg is leli a még benne rejlő tartalékokat. Úgy okoskodik, hogy jó pénzért mindig találhat egy villát valamegyik dél-amerikai metropolis vagy üdülőhely félreeső mellékutcájában, ahová nem láthat be kíváncsi szem. Persze nem jönne rosszul valami újabb világkonfliktus vagy újkori népvándorlás, melynek a hordalékából mindig szeretne néhány nagymenő akár külleme megváltoztatása révén is eltűnni.

Az ODESSA-vállalkozás, amelynek kiterjedt olasz hálózata volt, már nem jelent számára ügyfeleket. Vagy ha igen, akkor már éppen ellenkező előjellel. A csendes visszaszívargáshoz készíti fel a hajdanvolt üldözőkből lett üldözötteket. Nem kell ehhez természetesen a régi arcberendezés visszaállítása, (hogyan is lehetne annyi év távolából) legfeljebb néhány jellegzetesség megerősítése, kihangsúlyozása kellhet a régi iratok és fényképes igazolványokhoz való összehasonlítás megkönnyítésére. Mindez új stílusiránnyal is kecsegtet. Még nevet is talált hozzá, „BD”, azaz Back-Design, vagyis: formatervezés — visszafelé.

Mert ugyan ki hinné el Wolfgang Schröder SS-ezredestől, hogy azzal az Armando Gonzalesszel azonos, aki pulykanagykereskedést és halfeldolgozó vállalatot irányít San Jose kies elővárosában, és most Kielbe is csak hűsvéti látogatásra készül, kitapogató, hogy van-e még esély ennyi idő elteltével is nyugdíjra, repatriálásra, midőn a Grossdeutschland SS-hadosztály vezérkara már csöndben kimúlt. És a megmaradt régi bajtársak emlékezete is kihagy. Az anyanyelv egymaga semmit sem bizonyít. Hogyisne. Épp elég

riadalmat okozott az az NDK-beli Heunowski—Scheumann riporterzettős filmje, ami Kongo-Müllerről készült.

Gehlen tábornok, a BND, az NSZK hírszerző főnöke távoztakor még meghagyta munkatársainak: „Csak azt ne felejtsek el az istenért, hogy létezik egy másik német állam is. A fellépés, a modor lehet teljességgel azonos a miénkkel. A nyelvi akcentusok sem árulkodnak semmiről. Mégsem beszélünk azokkal egy nyelven. A zsebekbe olykor bepillanthatunk, a fejekbe sosem...”

Ezen pedig nem változtathat az Alessandro cég legjobb technikája sem. Akármit is eszelnek ki a profilváltások érdekében.

* * *

A „profilváltás” kettős értelmű fogalom. Mást értünk alatta, midőn köznapi gazdaságpolitikai elképzeléseinket tervezzük, ám e fejezetben a másik, áttételesebb értelmét kívántam felidézni. Vagy lehet, hogy ez az eredeti? A bűnösök ugyanis úgy változtatnak — mondjuk ki magyarul — arcélt, hogy az tevékenységüket, politikai profiljukat ne változtassa, hanem éppenséggel kendőzze.

A terrorizmus közemberei álcát használnak, álarcot, kendőt, burnuszt vagy sötét szemüveget, de vannak kijelölt öngyilkos kommandók is, akik büszkén mutatják arcukat a túszedések helyszínére kivonuló tévé-kameráknak is. Csak a legfőbb vezetők maradnak a háttérben. Mint például Abu Nidal, akinek csoportja nemcsak a 19 halálos áldozattal járt bécsi és római repülőtéri vérengzést vállalta és újból halálra ítélte Margaret Thatchert, de az Al-Wihda című Abu

Dabiban megjelenő napilapnak adott interjában többek között ezeket is kijelentette: „... Olyan plasztikai műtétet hajtott végre rajtam egy szakember Amerikában, hogy amíg meg nem szólaltam, saját feleségem sem ismert rám. Nyolcfajta útlevelem van, így hát senki ne tápláljon hiú reményeket felismerésemre...”

Azért, talán van némi remény.

JELENTÉS A TÁVOLBÓL

Hogy is jut eszembe Alexander Lenard, azaz Lénárd Sándor, a magyar író és orvosdoktor, aki még a 30-as években menekült el oda a messziségbe, talán épp azért, hogy a Mengele-félék elől szabad utat nyerjen. De a Mengele-félék utánamentek, ha nem is azért, hogy leszámoljanak mindazokkal, akikkel a negyvenes években nem állt módjukban, hanem azért, mert a brazil dzsunglek a világ elől való tökéletes eltűnés csáberejével hálózták be Európa fantáziáját.

Mindent elolvastam eddig, amit Lénárd Sándor Dél-Amerikáról írt, sőt történettudományi esettanulmányait is átböngésztem, és csodálkozással hallottam, mi mindenre képes ez a jó hetvenes éveit taposó, de tisztességben megöregedett ember. Még a felnőtteknek is nagy örömet okozó Micimackót is lefordította — latinra.

Hogyne kaptam volna fel a fejem, amikor azt hallottam, hogy Lénárd küldött egy ri-

portot a brazil dzsunglelekből, és épp a Bormann—Mengele-ügy kapcsán:

„Hosszú história: hogyan kerültem abba a helyzetbe, hogy mint »Mengelét« találjanak fel a világsajtónak. Egész könyvet kellene írnom, amelyet azután a jámbor olvasó félretolna: ki hiszi ezt el! Az biztos, hogy a történet nem látszik hihetőnek.

A brazil rendőrség (egyébként egész mulatságos intézmény) ezúttal többé-kevésbé ártatlan a dologban. Egy fiatalember kezdte el, aki különböző neveken mutatkozott be, de valószínűleg Erich Erdsteinnek hívják. Uruguayból jött, és fordításokat készített a politikai rendőrségnek Curitibában, Parana államban.

Ez a fiatalember, (akiről most azt mondják, titkosügynök Izraelből, de én inkább James Bond-olvasónak tartom) vakációját közelemben, a német település területén töltötte. Ott hallott egy dúsgazdag öreg németről, aki pazar villát építtetett magának, és boldogan, elrejtőzve él a Donna-Emma völgyben... (A magyarok is németek — és egy fürdőszobás faház — a luxus teteje!) A fiatalember előtt világossá vált: megtalálta Bormannt! Félmillió márka és a világhír!

Azonnal odautazott — december volt, szép nyári idő —, de csak a takarítónőmet találta, a jámbor Kleinnét. Dr. Meier néven bemutatkozott, mint volt iskolatársam, ami meglepte Kleinnét: ehhez túl fiatalnak találta. De kávé-t kapott, és Kleinné, mivel nagyon magányosnak érezte magát, feltálalta neki az élettörténetét is, nem sejtve, hogy rövidesen világhírűvé lesz vele. A szülei oroszországi németek voltak, az első világháború idején menekültek el, ő maga Német-

országban született. A család azután más Isten gyermekeivel (vallási szekta) Új Jerikóba (település Dél-Brazíliában) költözött, a vadonba. Itt járt három évig a népiskolába. és megtanulta leírni a nevét. 1937-ben hatalmas mozgalom indult meg: »Vissza a birodalomba!« Abban a titkos reményben, hogy világot lát és még tanulhat valamit, Kleinné Hamburgba utazott és cselédlány lett. Megtanult mosogatni és ajtókilincset tisztogatni, teríteni — csupa olyan dolgot, ami nekem később nagyon kapóra jött. Hamburgban hamarosan kibombázták, és a Hermann Göring-művek egyik gyárába került. Dolgozott ott valamit, és a háború után megtudta, hogy ebben a gyárban készítették a csodafegyvert. Időközben apróbb baleset érte. Fiút szült. Azután megismerkedett egy Klein nevű katonával, aki lábsérüléssel hosszabb szabadságra jött haza. Ez azután még egy kislányhoz segítette, és elég tisztességes volt ahhoz, hogy feleségül vegye. Egyszerre csak vége lett a háborúnak, és Klein, a katona, angol fogságba került. Kleinnénak pedig a gyermekekről kellett gondoskodnia. Szerencsére fejni és ásni tudott. Így került el egy paraszthoz Lüneburger Heidere-hez. Dolgozott, mint egy ló, és vasárnapra mosnivalót vitt haza: Belsenben ott éltek még a volt foglyok, és Kleinné talált munkát magának. Azután a szülei lefizették — férjének és a gyermekeinek — a visszautat Brazíliába. Klein úr sok szakmával megpróbálkozott — és végül az én tótumfaktumom lett a patikámban. Amikor azt feladtam, újból munkát keresve és ritkán találva, továbbállt.

Amikor Kleinné ezt az önmagában nem izgalmas történetet elmesélte, a »titkosügynök«

magán kívül volt örömeiben. Most már minden világossá vált: Csodafegyver! Belsen! Már látta az újságcikket, amelyben azután ez állt: »A háborús bűnös szeretője konstruálta a V—1-eseket és V—2-eseket, az atombombán dolgozott a Hermann Göring-intézetben (sic!), majd a belseni koncentrációs tábor vezetője lett és felesége egy magas rangú SS-tisztnek, aki szintén eltűnt.« Ebben a hangnemben írt később a többi újság, a Welt meg a Basler Nachrichten is.

További kutatásaik »eredményeként« rájöttek, hogy orvos vagyok. Ezért gyorsan átkereszteltek Bormannról Mengelére. A gyanú megerősödött, amikor Erdstein, a detektív tovább nyomozott. Kleinné szerint szeptemberben Amerikába utaztam. De egyes telepesek azt állították: néhány napja láttak engem. Sőt szomszédasszonyom, Plinzné (a könyvemben leírtam) hozzátette, hogy előző nap a menyével látott a bozótban!

Most hát megszervezték az expedíciót. Meier-Erdstein erre az alkalomra »Martin rendőr-főkapitánnyá« változott. Meggyőzte az ibiramai és Rio do Sul-i rendőrőrmestereket arról, hogy a házam tele van arannyal, gyémántokkal, hamis bankjegyekkel — és fegyverrel. Komoly részt ígért nekik a zsákmányból, és december 6-án éjszaka 13 ember autókkal és gépfegyverekkel körülfogta a házamat: hajnalban el akartak fogni. Meg is tették volna, ha nem vagyok mégis Charlestonban.

Így hát újból csak a szegény Kleinnét kérdezték ki, hogy hogyan gyártott atombombát (kitűnő zsemlegombócot főz), azután átkutatták a házat, találtak nyolc kötet Goethét

(„tehát mégis német”), egy Bach-portrét (Hitler álruhában) és egy képes levelezőlapot, ezzel a szöveggel: »A virág- és vetyeménymagokról gondoskodom« (sífrírozott titkos üzenet”). Aranyat és gyémántokat hiába kerestek. Még a tyúkól és az eukaliptuszfák árnyékában álló kis ház alatt sem találtak.

A haderő ezért felvonult a Serra felé vezető lépcsőn, egy munkatársam családjához, ahol megint minden fiókban engem kerestek, és megint hiába. Itt sem volt arany. A kis hadsereg és a »rendőrkapitány« nem találtak mást, mint címet, a tervezett cikk számára: »A gonosztevő öt perccel a rendőrség érkezése előtt megszökött egy titkos sziklalépcsőn!« (Arra is akadt ember, aki egy kis fizetség ellenében kész volt megesküdni, hogy egy sárga autón menekültem el.)

A szenzációs történet néhány nappal később megjelent Curitiba vidéki város kis zuglapjában: »Erdstein, a titkosügynök megtalálta dr. Mengele búvóhelyét«; — »A gonosztevő, akit nyilván figyelmeztettek, megszökött« — »Házvezetőnője: a V1 és V2 konstruktőrje« — »A rendőrség egy titkos üzenet megfejtésén dolgozik«.

A cikknek Curitibában csak annyi hatása volt, hogy a kis fordítót azonnali hatállyal kidobták a rendőrségtől. A német konzulnak, aki érdeklődött a rendőrségen, miről van szó, ezt válaszolták: »Kacsa az egész! Már elintéztük!«

Semmit sem intéztek el. A kihajított álrendőr — ismét mint »titkosügynök«, pipával és revolverrel — jelentkezett a cikkel a nagy Sao Paulo-i újságnál, az Estado de Sao

Paolónál, Brazíliában, ha valaki mint a titkosrendőrség tagja mutatkozik be, nemigen érdeklődnek a papírai után. Erdstein szépen kikanyarította a cikket, az újság is belesegített: négy folytatásban jelent meg.

Már éppen elég időre vettem igénybe a türelmüket, és félek, semmit sem hisznek el nekem többé, ha teljes egészében reprodukálnám a hosszú történetet. A cikkben az állt, hogy dr. Mengele 1952 óta Alexander Leonard név alatt él. 1956-ban megnyert egy Bach-versenyt, tízmillió ember látta, köztük a koncentrációs táborok volt lakói, de nem ismerték fel. »A gonosztevő latin gyermekkönyvet írt.« És így tovább...

A Sao Paulo-i magyarok már az első újságcikk után tiltakoztak. Vannak, akik még ismerték a szüleimet, mások, akik olvasták apámnak a buddhizmusról írott könyvét. Egy hölgy, akinek az anyját a Gestapo-időkben (1943) Rómában mi bújtattuk, elment a szerkesztőségbe és botrányt csapott. Kollégák telefonáltak... Nem használt semmi. Az újságnak, amely eddig mindig csak amerikai ügynökségek tudósításait hozta, végre volt saját szenzációja (görögül: Apokalipszis). Tovább közölték, könyörtelenül. A negyedik folytatás leleplezte, hogy a Brazíliában élő valamennyi SS összejön a pincében felállított Hitler-mellszobor előtt. A szomszédaszony a bozótban, Kleinné, az atomfizikus — mindennek benne kellett lennie, hiszen a közlemények a rendőrségtől származtak.

Más országokban pereskedik az ember. Brazíliában legfeljebb lepuffanthatja a szerkesztőt.

Erdstein úr — most Felsenbergnek hívják — már a letartóztatásom meséjét árusít-

ja — majd, amikor visszatérek Brazíliába. Ha lesz, aki megveszi.”

* * *

Lénárd e korábbi tudósítását aktuálissá teszi az a kis hír, hogy a „Rio de Janeiro-i kormányzói hivatal szóvivője teljesen alaptalanak minősítette Erich Erdsteinnek azt az állítását, hogy elfogta és kivégezte Mengele náci háborús bűnöst. A The People című londoni hetilap számolt be Erdsteinnek fent említett kijelentéséről, amely szerint Mengelét Argentína, Paraguay és Brazília közös határán egy hajón lőtte volna le.”

Lénárdnak ehhez is van egy megjegyzése: „Erdstein, miután többszöri csekkhamisítás, csalás miatt a rendőrség körözte, már szeptemberben eltűnt Brazíliából. Uruguayi útlevele volt, ezzel ment Londonba, ahol is eladta a storyt, miszerint ő találta meg és lőtte le Mengelét! A brazil hatóságok... — most — rájöttek, hogy Erdstein csaló, csekkhamisító, álrendőr, zsaroló és szélhámos volt. Vagyis haladunk. De a talentumos Erdstein újra csak eladta a meséjét — s Mengele valószínűleg vigan éli világát, mint Stroessner védettje, paraguay-i állampolgár...”

Mindez különös figyelmet főként abban az összefüggésben érdemel, hogy nem először történik egy holtányilvánítási szertartás kísérleti léggömbjének ezúttal kellőképp színes, kalandos verzióban történő felbocsátása, majd szétpukkanása. Hogy most már mire fogékonyabbak az „információbefogadók”, a bűnügyi tálalásra, avagy a leg- és legújabb tudományos felvezetésre, ezt a szociológusoknak is vizsgálniuk kellene.

Jómagam talán akkor közelítem meg leginkább az igazságot, ha így fogalmazok: mindkét közlés célbatalál, éppen csak más és más közegnél. A bulvársajtó kedvelői beérik az egzotikus helyszínek színes feltalálásával, míg az értelmiségiek inkább kedvelik, ha tudományos nevekkel és tézisekkel van alátámasztva egy-egy sajtóközlés. Megnyugtató és hiszékeny szívükre, kapaszkodó a rászédés vámszedői ellen.

Hónapokkal a lezártnak tekintett vizsgálat után, újra elborítja a világot az agnoszkálási kampány megképesített partitúrája. Most már egyre több a kétely a tudomány jeles képviselői között is. Motiválja ezt az a sértődöttség, hogy véleményt kér tőlük a sajtó, a szakma, ám a vizsgálati részeredményekbe nem tekinthetett bele egyikük se, csak az a néhány kiválasztott. Különben is... milyen tudománytalan kísérlet — mondják egyesek — a koponya és egy eredeti portréfotó egymásravezítése. Ez a legritkább esetben sem jár bizonyító erejű eredménnyel. Nagyon deformált csontozatnak kell lennie annak, ami kiugrik egy ugyancsak nem rendkívüli fejforma keretei közül. Végül is, ez egy látványos bizonyítási eljárás videotechnikával, habár közönséges két diavetítővel ugyanilyen eredményre lehet jutni. Éppen csak azt kell tudni, de hiteltérdemlően, hogy eredeti koponyáról van-e szó, avagy netán egy fényképhez hozzákeresetről?

Amíg a baloldali és a jó szándékú polgári sajtó a maga módján és a maga fenntartásaival, de „feldobta” ezt a Mengele-témát, akadtak szélsőséges hangok is. Ezek főleg magáról a Mengele-jelenségről szóltak, és azal a szinte egyeztetett végkövetkeztetéssel,

hogy az „ügy most már elvégeztetett, hátra ne nézzünk többé, mert nincs kiért, nincs miért! Különben is nem várt veszélyekkel jár.” Euridike modern változatban. Mert itt is akadt, aki hátranézett, és ezért újra pokolra szállt. Nemcsak azért, mert újra hangoztatta a feledést és feledtetést hirdetőknak, hogy a három majom módjára járnak el, szemet, fület, száját becsukva nézik az auschwitzi rampákat, a pokol tornácát, még ma is munkatábornak és fantazmagóriának nevezve minden gázkamrát.

A jobboldali sajtó pokolra kívánta a Mengele-szindróma kapcsán újra nyomdafestéket látott tudósításokat és statisztikai összefoglalókat, amelyek már több mint 40 év távolából, de egyre pontosabban készíthetik el a végelszámolást. E végelszámolására vállalkozott a Kanadai Magyar Munkás is. Bár jó néhány fenyegető telefont kapott, mégis megjelentette az alábbi összefoglaló jelentést:

„Auschwitz—Birkenau Egy náci haláltábor adatai

Négymillió ember vesztette életét Auschwitzban. A tábor felállítására 1940 áprilisában adtak utasítást. Parancsnoka Rudolf Hoess volt. A tábor 40 négyzetkilométernyi területen feküdt. Az első transzport: 728 lengyel fogoly. Összesen 13 775 szovjet hadifogoly került a lágerbe. 1945 januárjában, az utolsó appelen már csak 92 szovjet fogoly élt. Az első, gázzal történő gyilkossági kísérletet szovjet hadifoglyokon hajtották végre, 1941. szeptember 3-án.

A birkenauai cigánytábornak a nyilvántartási könyv szerint 20 846 lakója volt. 1944

augusztusában az utolsó 4000 cigányt hajtották be a gázkamrába.

A birkenauai pályaudvaron végrehajtott szelekcióknál az SS-katonák 2 deci vodkát, 5 cigarettát, 100 gramm kolbászt kaptak. A 11. blokk pincéjében végezték az első gázkísérleteket. Gázzal öltek az auschwitzi I. krematórium hullaházában. Birkenauban négy gázkamrát és egy krematóriumot építettek. A holttesteket a krematóriumokban égették el. Tömegsírokba is temettek, de 1942 végére valamennyi tömegsírt kiürítették, a kiásott áldozatokat olajjal vagy metanollal leöntötték, és elégették.

Egy gázkamrába egyszerre 2000 embert tereltek be. A gáz beeresztése után 15—20 percre nyitották ki az ajtókat. A már felszabadított táborban 7000 kiló emberi hajat találtak. A hajat kilónként 50 pfeningért adták el a bajorországi Alex Zink cégnek. Naponta 20 vagon rablott holmit szállítottak el a táborból. Egy időszakos jelentés szerint az elrabolt tárgyak értéke 178 745 960 márka volt. A félig leégett raktárak tartalma: 348 820 férfiruha; 836 525 női ruha; 5255 pár női cipő; 38 000 pár férficipő; 13 649 szőnyeg, valamint nagy mennyiségű borotvaecset, fogkefe, művégtag, szemüveg, és más használati tárgy.

A táborban uralkodó körülmények következtében 340 000 ember vesztette életét. A foglyokat először karanténban tartották. Később munkacsapatba kerültek. Auschwitzban tetoválták a foglyokat. A munkaidő alatt a kápó felügyelt a foglyokra. Az 1940. július 6-i appel 19 órától másnap 14 óráig tartott.

Auschwitz körül 40 altábor létesült a bányák és gyárak mellett. A rabokat ágyúk,

vegyi anyagok gyártásánál és a szénkitermelésnél dolgoztatták. 1943 januárjában 60 837, novemberben 537 000 munkaórát dolgoztak a fegyvergyártásban. Az IG Farbenindustrie napi 4 márkát fizetett a szakemberekért és 3 márkát a szakképzetlenekért. A Degesch cég 20 000 kilogramm felhasználásra került Zyklon B-t gyártott Auschwitznak. Ezeröttszáz ember likvidálásához 6—7 ezer kilogramm Zyklon B-re volt szükség.

A foglyok napi tápláléka 1300—1600 kalóriát tartalmazott. A felszabadított foglyok testsúlya 30—40 kilogramm. A táborban született csecsemők combjára vagy lábszárára tetováltak. A felszabadulás után 156 gyereket találtak életben.

Egy szalmazsákra 3—4 ember jutott. A háromemeletes ágyakon egyenként 2—2 fogoly aludt. 1943—44 telén már minden ember egyedül aludhatott. Egy blokkban 700—800 fogoly élt. Nagyobb szállítmányok érkezése után egy-egy blokkban 1500 ember aludt.

Birkenauban a barakkokban ezer férfi vagy nő zsúfolódott össze. A legyengült betegeket néha fenolinjekcióval ölték meg. Tífusz és hasmenés ellen faszenet és aszpirint adtak.

A 11. blokk udvarán a „halálfal” előtt 20 000 foglyot végeztek ki. Itt ítélkezett a Gestapo katowicei rögtönítélő bírósága is. Az állócellák négy részre oszlottak, területük 90×90 négyzetcentiméter volt. Tizenkét embert tereltek be egy cellába. A foglyokat speciális bakon ütötték; legalább 25 botütést kaptak. A kikötés: a foglyot hátracsavart kezénél fogva felakasztották, lábujja alig érintette a földet. A szökésen ért rabokat nyilvánosan felakasztották. 1944. december 30-án akasztottak utoljára.

Kiürítéskor az utolsó gyalogos transzportot 1945. január 18-án indították el a táborból az SS-ek.

1945. január 27-én érkeztek Auschwitzba az Ukrán Front katonái. A felszabadulás után még 710 férfit és nőt temettek el egy közös tömegsírba.”

De Dél-Amerika főúri pompájával és kényelmével felszerelt náci településein, ahol a régi és csalfa dicsőség maradványaiban szinte minden héten megmártóznak a paraguayi útlevéllal is hazátlan bűnösök, ezen csak mosolyognak. Legfeljebb azon háborognak, hogy valaki milyen nagy summát vehetett fel ezeknek a „képzeletbeli adatoknak” a publikálásáért.

De csodával határos módon „képződnek” az NSZK-ban kikezdhetetlen dokumentumok az evilági pokol végső stációjáról. Ezek közé tartozik Frau Sauer állólámpája is, amit Waldsee-ben, (ez volt Auschwitz kódneve) szolgált férje küldött haza, 1944 karácsonyára. A tarkónlövés mestere a sonderkommandósoknak adta külön feladatul, hogy csináljanak neki az udvaron lelhető kacatokból valami épkezláb bútordarabot, amit hazaküldhet a feleségének.

— Olvasópolccal egybeépült állólámpa — mondta a francia iparművész és az engedély birtokában el is tűnt, hogy társaival megbeszélje a tervet.

— Üzenetet küldünk a külvilágnak — határozták el. — Lehet, hogy nekünk már csontjaink is elporladnak addig, amíg a lámpa tartótúrdjából egyszer előkerül egy papírtekercs, de ennyivel tartozunk embertársainknak és a jövődőknek is, mely elhozza egyszer a szabadulást, de a gyilkosoknak

nem engedhet se lelki békességet, se nyugalmat.

Három hétig írták kaligrafált apró betűkkel németül és franciál Auschwitz szomorúan igaz és véresen valós történet.

Sauer sürgette a munkát, a foglyok húzták az időt. Tudták, bármilyen sorsot szánt is nekik az SS, amíg az a csodalámpa el nem készül, ők biztonságban vannak. A sonderkommandónak egyébként is csak a krematóriumok kezelésénél volt dolga. Egészen addig, amíg ezt a speciális állományt újabbakkal fel nem töltötték és az utolsó csoportban őket vitték a gázba. De az „Aladdin” akció, ahogy maguk közt ezt a lámpakészítést elnevezték, azért haladt. Főként azokkal a listákkal, amelyeket az auschwitzi süllyesztőben éltűntekről vezetni tudtak. És leírták természetesen a halálgyár mechanizmusát, és örök meméntóként az SS-parancsnokok és orvosok névsorát, listavezetőként Rudolf Hoess táborparancsnokot és Josef Mengelét.

Ez 1944 vége volt, amikor a keleti szél távolról már ágyúdörgést is hozott és kezdett testet ölteni a remény arra nézve, hogy nem pusztul el az egész tábor. De ha mégis így történne, hát maradjon hírmondóként egy levél utánuk. Egy üzenet az utókornak.

Egy Weisz nevű budapesti mérnök is szolgált ebben a speciális kommandóban. A részőbe — miután óvatosan beledugták a hengeralakúra sodort levelet — úgy vezette be a vékony gumikábelt, hogy idővel az feltétlenül érintkezési zavart okozzon és javításához ki kelljen bontani a vezetéket, amely majd magával húzza a halálba indultak utolsó üzenetét is. „Tudja meg a világ” — így kezdődött.

Sauer örült a lámpának, amely a maga nemében csakugyan remekmű volt. Bőrer-nyőjére színes ábrákat festettek az ősgermán mondavilágból. Jutalomként egy-egy doboz cigarettában részesültek. Később ugyanezzel a módszerrel Mussfeld „főlövész” számára egy rekamiét csináltak, amelynek matracába szintén beledolgoztak egy vaskos borítékot. Egyébként lőszőr híján Mussfeld utasítására a lekopasztott deportáltak hajával tömték ki a matracokat és a kerek fejpárnát.

Nyiszli doktor, a nagyváradi boncolóorvos, aki megérte a felszabadulást, sőt saját kérésére ki is hallgatták a nürnbergi pörben is, nemcsak a Mengele környezetében eltöltött időről és véres tapasztalatairól számolhatott be, hanem a szlovákiai foglyok szökéséről is, megerősítve ezeket a külvilágnak szóló üzeneteket is. Amíg a „lakásberendezések” további sorsa ismeretlen, a két szökevény Svájcba kerültéről és beszámolóiról időben értesülhetett a világ, szétoszlatva minden későbbi kódosítást arról, hogy „senki, de senki nem tudta Himmler és az SS-vezérkar kivételével, hogy Auschwitz nem munkatábor”.

Nyiszli doktor már nem él. De mielőtt meghalt volna, egy teljes éven át dolgozott egy könyvön, amely „Mengele boncolóorvosa voltam” címmel egy kis példányszámú hazai kiadást is megért. Ebben adatok, nevek, helyszínek és az elgázosítás teljes mechanizmusának részletezésére is vállalkozott a szerző, de sem ő, sem az olvasók sok eredményét, hasznát, horrortapasztalatait már nem hasznosíthatták, mert a könyvüzletekből szinte napok alatt eltűnt.

Később e kérdést is kutatva, e sorok szerzője megtudta, hogy viszonylag nagy tétel-

ben vásárolták fel és külsejük után nem feltétlenül az egykori üldözöttek, akiknek megvoltak saját tapasztalataik.

Így hát, talán nem érdektelen, a hites szemtanú néhány tapasztalatát egy, a köteles példányból történt átmásolással felidézni. S ha az olvasó úgy gondolná, hogy ilyesmi nem fordulhatott elő a huszadik században, akkor csalódna.

„Hulláik százait nyitottam fel a magát lángésznek vélő, csendesen őrjüngő orvos parancsára; milliós tömegek gáz- és máglyahalálából akart hasznot húzni egy hamis teóriákra épített áltudomány.

Egy napon, kora délelőtt történt. Telefonutasítás érkezett számomra, hogy haladéktalanul menjek ki a máglyához, és az ott felgyülemllett gyógyszereket meg szemüvegeket hozzam a Krema I-be. Ezeket ugyanis itt osztályozzák és innen szállítják el.

A máglya a birkenau-i kis nyírfaerdő mögött fekszik, a Krema IV-től öt—hatszáz méter távolságra, egy fenyőerdővel körülvett tisztáson. Ez a hely kívül esik a KZ drótkerítésein, az első és második őrlánc között terül el. Idáig nem terjed mozgási szabadságom. Írásbeli engedélyt kérek az irodában. Meg is kapom, s három személyre szóló Passierscheint. Két embert viszek ugyanis magammal, hogy segítsenek a csomagok szállításánál. Útnak indulunk a vastagon gomolygó, sűrű, fekete füstoszlop irányába. Mindenki látja a füstoszlopot, akit balsorsa erre a helyre sodort. A KZ-tábor minden részéről szembeötlük. De ideesett ijedt pillantása azoknak is, akik a vagonokból leszállva szelekcióra sorakoztak. Látható volt a nap és az éjszaka minden órájában. Nappal sűrű fel-

hőként takarta a birkenau-i erdő fölött az eget, éjjel mintha a pokol tüze lenne, úgy világította meg a környéket.

Utunkon elhaladunk a krematóriumok mellett. A drótoknál felmutatom igazolványomat a szolgálatot teljesítő SS-őrnek: akadálytalanul átjutunk, majd nyílt útra érünk. Üde, zöld füves tisztás, a táj békésnek tűnik, de vizsgálódó szemem hamarosan felfedezi a tőlünk körülbelül száz méter távolságra húzódó második őrlánc embereit, amint gépfegyvereik mellett állnak vagy ülnek, a magas fűben, óriási vérebeik társaságában.

Áthaladva a tisztáson, a vele határos kis fenyőerdő szélén vagyunk. Ismét drótkerítés és drótos fakapu elé érünk. A kapun nagy figyelmeztető tábla, szövege azonos a krematóriumok kapuján függő táblákéval: »Erre a területre belépni idegennek, sőt idegen SS-személyeknek is szigorúan tilos.« Mi, sonderkommandósok belépünk. Nem is kell igazolványunkat felmutatnunk. A krematórium-beli SS-ek teljesítenek itt szolgálatot, és itt dolgozik a II. krematórium hatvan embere is, a Sonderkommandó ide beosztott emberei. Ez a nappali szolgálati csoport. A kommandó reggel héttől este hétig dolgozik, akkor leváltja az éjjeli csoport hatvan embere; ezeket a IV. krematórium szolgáltatta.

A kapun átlépve, udvarszerű térségre jutunk, amelynek közepén hosszú, kopott vakolatú, szalmatetős ház áll. Apró ablakait fatáblák fődik. Német falusi parasztházak ismerős formájában épült. Az is volt legalább százötven évig. Mutatja a régen megfeketült szalmatető és a falairól lehullott sokrétű vakolat. Birkenau Auschwitz mellett fekszik; a KZ felépítése érdekében a német állam a fa-

lut kisajátította, házait ennek az egynek kivételével leromboltatta, lakosságát áttelepítette.

Mi lehetett ennek a háznak az eredeti rendeltetése? Lakóház? A válaszfalak eltávolításával szobáit új rendeltetésnek megfelelően most egyetlen hosszú helyiséggé alakították át. Vagy talán eredetileg is egyetlen nagy helyiségnek építették, raktárnak vagy más hasonló célra? Nem tudom. Most vetkezőhelyiség: a máglyahalálba indulók vetik itt le ruháikat.

Ide azokat a transzportokat indítják a zsidórampáról, amelyek nem férnek be a négy krematóriumba. Ezeknek a legborzalmasabb a végük. Itt nincsenek vízcsapok, ahol legalább égő szomjukat olthatnák. Nincsenek félrevezető feliratok, amelyek rossz sejtéseiket eloszlatnák. Nincs gázkamra, amit fürdőhelyiségnek vélhetnének. Itt csak egy szalmatetős, hajdan sárgára meszelt parasztház áll, csukott zsalugáterekkel, mögötte pedig óriási füst száll az égig, égő emberhús és pörkölődő haj szagát terjesztve.

Körülbelül ötezer lelket számláló tömeg áll rémült dermedtségben az udvaron. Körülöttük sűrű SS-őrlánc, pórázon tartott óriási vérebekkel. Három—négyszázan kerülnek egyszerre a vetkezőbe. Sűrű botütésektől nógatva ledobálják magukról a ruhát és meztelenül kilépnek a ház utolsó oldalán levő ajtón, hogy helyet adjanak az utánuk következő áldozatoknak.

Amint az ajtón kilépnek, idejük sem jut arra, hogy körülnézzenek, helyzetük borzalmasságát még fel sem foghatják, máris karon ragadja őket egy-egy sonderkommandós és viszi az SS-őrök sorfalai között a fáktól sze-

gélyezett, kanyargós százötven méternyi úton a máglyához, amit csak az útjuk végén pillantanak meg, amint a fasorból kilépnek.

A máglya ötven méter hosszú, hat méter széles és három méter mély árok, telve égő holtestek százaival. A máglya fasor felőli szélén, egymástól öt—hat méter távolságra SS-katonák állanak! Kezükben a tarkólövéshez használatos, 6 milliméteres, kis kaliberű fegyver. Amint a szerencsétlen áldozat kiér a fasorból, a máglya mellől két másik sonderes ragadja karon és tizenöt—húsz méteren át az SS-lövész fegyvere elé vonszolja. Itt, a borzalmas halálordítások közt a lövés csupán egy csattanás. Egy csattanás, és a legtöbbször még élő áldozatot belökik az árok tűztengerébe.

Ettől az ároktól ötven méternyire egy másik, ugyanilyen árok van teljes üzemben.

A máglyáknál Oberschärführer Moll a parancsnok. Mint orvos és mint szemtanú állítom, hogy ő a Harmadik Birodalom legelvetemültebb, leghidegvérűbb, legelszántabb gyilkosa. Oberscharführer Mussfeld, az I. krematórium főlovésze is belőle néha még egyszer áldozatába, ha a tarkólövéstől nem halt meg azonnal, Oberscharführer Moll ilyesmikre nem veszteget időt. Mollnál nagyrészt élve kerülnek az emberek a tűzbe és ezerszer jaj annak a sonderkommandósnak, ha hibájából a vetkőzőtől a máglyáig áradó emberfutószalag valahol elakad és a máglya szélén álló lövészek némelyike néhány percig tétlenül vár az újabb áldozatra.

Moll mindenhol jelen van, fáradthatatlanul járja körbe a máglyákat, az utat a tűztől a vetkőzőig. Az emberek nagy része ellenállás nélkül engedi, hogy a vetkőzőtől a máglyá-

hoz hurcolják. Az áldozatok a félelemtől annyira megbénulnak, úgy megdermednek, hogy talán nem is tudják, mi történik velük. Főleg az öregek és a gyermekek. Vannak azonban fiatalok, akik létfenntartási ösztönük minden kétségbeesett erejével próbálnak ellenállni. Ha egy ilyen jelenetet Moll az emberfutószalag vonalán észrevesz, állandóan nyitott revolvertáskájából előrántja pisztolyát. Egy lövés, sokszor negyven—ötven méter távolságból és az akadémuskodó holtan esik ki a sonderes mellől a sorból. Moll mesterlövőnek számít. Sok sonderkommandós karját lőtte már át, ha elégedetlen volt munkájával, de mindig csak a karját — ordítózás vagy előzetes figyelmeztetés nélkül.

A két máglya napi teljesítménye öt—hatezer halott, valamivel több, mint egy krematóriumé, de százezerszer bozralmasabb a halála azoknak, akik idekerülnek. Kettős halállal, tarkólövessel és tűzhalállal pusztulnak el.

A gázhalál, a kloroform injekció, a tarkólövés után ez a negyedik halálnem, amit megismertem: a kombinált halált.

Északi szél fúj a Beszkidek már hóval borított ormai felől, rázza a KZ drótkerítését, meglobogtatja a krematóriumok kéményének lángját. Itt-ott varjak röpködnek a levegőben, az egyetlen madár, amely ezen a helyen él. A szél füstfoslányokat hoz felém az örökkévalóság igényével épített krematóriumok felől. Halottak égő húsának és pörkölődő hajának már megszokott szagát.

Bénult tétlenségben és nyugtalan virrasztással telnek a nappalok és az éjszakák. Nincs szavam, nincs kívánságom. Amióta kedve-

seim elmentek, érzem, megfojt az egyedül-lét. Kínozt a tehetetlenség.

Csend és mérhetetlen egyhangúság üli meg napok óta az auschwitzzi koncentrációs tábor. Rossz jel! Előérzetem pedig sohasem csal. A nagy csend újabb elkövetkező véres események előjele.

A tizenkettedik Sondenkommandó is lemorzsolta három és fél hónapját négy hónap-ra szabott életének. Gyorsan pereg a homok életünk óráján. Még két hét az idő...

Dr. Mengele végrehajtotta elhatározását. Megkezdődött a C tábor likvidálása. Az áldozatokat ötven teherautó hordta a krematóriumba. Minden este egy négyezres csoportot. Borzalmas látvány volt a kivilágított teherautók hosszú sora, amint őrző, rémülten sikoltozó vagy halálfélelemtől némává dermedt rakományával a krematórium udvarára kanyarodott.

Egymás után rakták le a föld alatti lejárattal a már meztelenül érkező szerencsétleneket, és hajtották be őket a gázterembe. Mindegyikük tudatában volt annak, hogy a gázhalálba megy, de négyhónapos rabságuk szigora, a testet-lelket ölő szenvedés, az idegrendszer lassú összeomlása eltompított minden akaratomegnyilvánulást. Az áldozatok ellenkezés nélkül hagyták magukat a gázkamrába terelni, hogy felcseréljék céltalanná vált, mérhetetlen testi és lelki szenvedéssel teli életüket a halállal.

Mily hosszú volt idáig az út! Mily emberi képzeletet felülmúló szenvedést hozott számukra ennek az útnak minden állomása! Békés, szeretetárasztó, meleg otthonukat fel-dúlták, kirabolták. Férjükkel, gyermekeikkel, öreg szüleikkel gettóba száműzték őket, a

városszéli téglagyárakba, ahol hetekig feküdtek a tavaszi esők pocsolyájában. Innen csoportosan hurcolták naponta az áldozatokat a különlegesen berendezett kínzókamrákba. hogy hüvelykszorítókkal, gumibotokkal addig kínozzák, verjék őket, amíg a fájdalomtól félig aléltan meg nem mondják, hová rejtették, kiknek adták át értéktárgyaikat. A kínzásokba sokan belehaltak. Aztán vagonokba kerültek, nyolcvanan—kilencvenen egy vagonba.

Négy—öt napig utaztak így. Együtt az útközben elhalt társaikkal, amíg az auschwitzi koncentrációs tábor rampájára értek.

Ami itt történt velük, azt már tudjuk. Elválasztották őket szeretteiktől. A gyermeki, hitvestársi, az anyai szív fájdalmától félig örülten érkeztek a C tábor barakjába. Mielőtt beléptek a piszok, a tetvek, a járványos betegségek fészkebe, még át kellett élniük emberi méltóságuk lábbal tiprását: a fürdetés procedúráját.

Durva kezek vágták le hajfürtjeiket és szedték le testükről a ruhát. Fürdés után adtak reájuk mást, olyat, hogy még az útszéli koldus is undorral dobná el. Ezekkel a ruhákkal kapták a Harmadik Birodalom első juttatását: a tetveket.

Igaz, hogy ő, dr. Mengele kivett a halálraítéltek közül, de ismét csak a siralomházba kerültem, újabb négyhónapos terminusra. Arra is megkérem, lássa be a helyzet tarthatatlanságát: tegnap este is két SS-altisztet részesítettem orvosi segélyben, akik előtte még a földre parancsoltak, összerúgtak, puskaggal ütöttek, ahol csak értek. Fegyverüket fejemre irányították, s csak a jelre vártak, hogy gyilkos golyóikat belém küldjék.

Ezek lennének a panaszok, amelyeket főnökömnek elmondani szándékozok. Kívánságom pedig az, hogy helyezzen bennünket, a négy tagból álló bonctermi kommandót a boncteremmel együtt a KZ egy ennél alkalmasabb helyiségébe.

Mire megfogalmaztam mondanivalómat, már nyitja is az ajtót dr. Mengele. Előírás szerint vigyázzba állunk, és mint rangelső jelentem:

— Százados úr! Három orvos és egy laboráns munkájukat végzik!

Pillantása végigsiklik rajtam, és leukoplasttal teleragasztott fejemen állapotodik meg.

— Mi van magával? — kérdezi félig a jóindulat, félig a derű hangján.

Kérdéséből tudomásul kell vennem, hogy nem akar a tegnap délután történtekekre emlékezni. Nem is felelek a kérdésére. Annyit mondok csupán, amennyi hirtelen köddé-foszlott panaszaim halmazából megmaradt:

— Százados úr! Ez a környezet nem alkalmas tudományos kutatómunkára. Nem lenne kivihető a bonctermi áthelyezése?

Reám néz. Arca megmerevedik.

— Talán érzékenységi rohamai vannak? — kérdezi fagyos rövidséggel.

Hogyanis feledkezhettem meg annyira, hogy kifogásoljam azt a környezetet, ahol ez a bomlott agyú, átkos kutatómániától megszállt őrült a legjobban érzi magát?!

Idevilágít a máglyák lobogó tüze. Krematóriumok kéményeinek füstje terjeng itt. A halálba indulók ordítása és a tarkólövések dörrenése remegteti az épület falait. És dr. Mengele ide tér meg minden szelektálás és véres tűzijáték után.

Itt tölti minden szabad idejét, a borzal-

maknak éppen a légkörében és csendes örvongéssel nyitattja fel velem halálba küldött ártatlanok százainak hulláit. Friss emberhúsból készült táptalajon tenyésznek a baktériumok a villamos hűtőszekrényben. Órákig ül a mikroszkóp előtt és olyan jelenségek okát keresi, amiket nem fog megfejtteni soha: az ikerszületés okát.

Betegség emészt. A véres múlt örli beteg szívemet.

Kétmillió ártatlan embert kísért szemem a gázkamrákig, tanúja voltam az embermáglyák borzalmának.

Ennyi talán már sok is a sokkhoz, amit egy filmi változata a halálgyárnak (például a Holocaust) kiválthat nézőiből. S mivel az olvasó gyakran vizuális alkat, a szerzőnek nem marad más hátra, minthogy a Nürnbergi-per amerikai ügyészének, Jacksonnak szavait idézze: „Elnézést kérek mindazoktól, akiknek e részletekkel elraboltam éjszakai nyugalomát.”

* * *

Dr. Josef Goebbels naplójából fennmaradt egy töredék, amelyben a tagadhatatlanul csiszolt elméjű propagandaminiszter mintha tudat alatt már egy leendő számonkérés vádjával próbálna — legalább önmagát — felmenteni. Bár — és erről ugyancsak jegyzetei tanúskodnak — elképzelhetetlennek tartotta a vereséget, de leginkább azt, hogy neki egyszer bármilyen fórumon tetteiről számot kelljen adnia. Így hát ez a meggondolás sokkal inkább önelszámoló jellegű. Mert mit ír dr. Goebbels? Azt, hogy „ha egy vagy két ember halálhírét hallja, akkor megdöbben. A hatás fokozódhat, ha érzelmi közelség állt

fenn közte és az eltávozott között. De ha egy nemzet fennmaradásáért vívott gigászi küzdelemben százezreket kell a lángok közé vetni, akkor ez már nem a kegyelet gondolkörébe tartozik, hanem a statisztikáéba.”

Ez a minden ízében és felhangjában cinikus maganyugtató álláspont még abba sem enged pontos betekintést, hogy a százezres nagyságrendben a „fajtisztítás” miatt gázkamrába küldötteket értek, vagy saját katonáit, akik a túlerőben levő ellenség pergőtüzében pusztultak el. Úgy tűnik, Goebbels úr számára mindkettő csak a veszteség rovatban könyvelendő el. Az egyik ügyében legfeljebb megereszt egy hősi pátosztól vezérelt nekrológot, míg a másik ügyben éppen az elégedettség hullámhosszán nyilatkozhat: „Németország kigyógyul lassan a fajfertőzöttség átkos következményeiből.”

A MAGÁNNYOMOZÓ

Már tudom: minél híresebb errefelé valaki, annál kevesebb írandó névkártyájára postai címként. A híres embereket ismernie kell mindenkinek. Egy tévészemélyiség például mindenütt a világon megkapja azokat a küldeményeket is, amelyek egyedül az országot jelzik.

De megeshet, hogy valaki nem szeret sütkérezni a nagy nyilvánosság fényében, mégis egyszerű címet kíván, már azért is, hogy ne felejtsek ezt el az emberek. A lehetséges jövőbeni ügyfelek. A „posszibilis klientúra”, ahogy senor Szabó mondja.

Dr. Elmer Szabo Caracas leghíresebb magánnyomozója, akinek sikeres akciói és szakkönyvei nagy tekintélyt szereztek egész Dél-Amerikában. (Ezúttal a bevezető fogadkozás ellenére is leírom a Latin-Amerika kifejezést. De éppen azért, mert nemcsak ott, hanem a földrész angol nyelvű államai is többször kiadták kriminológiai szakkönyveit, esettanulmányait.) De térjünk vissza a rek-

lámhoz. Elvégre az üzlet hozza meg Szabó doktor úrnak is azt a megnyugtató háttérrel, amelyből néhány hónapra telik számára írásra is.

Ha netán valaki egy fontos személyiséget kerestetni kíván, forduljon bizalommal az Apartado 3342-ben működő Szabó Irodához. Tehát csak a számot kell megjegyezni. Megfigyel, nyomoz, informál. Könnyen megtalálható, hisz olyan városközponti irodaház ez, akár Washingtonban a Watergate, ha ennél jobb hírű is.

A Szabó szülők még egy Szlovákiához került magyar falucskából vándoroltak ki az első világháború után, de magukkal vitték nevüket és anyanyelvüket is, amelyet átörökölt a már Caracasban született Elemér is, aki a helyi szokáshoz híven némi változtatással tette helyi hangzásnak megfelelővé nevét. Elemérből Elmer lett, a szegény bevándorlók fiából jogász-kriminológus-bölcsész-filológus, a modern venezuelai bűnügyi rendőrség megszervezője, tisztiiskolájának tanára és mindmáig meghívott szakértője.

Mondják, nincs komplikált ügy, amelynek során ne csengene lakásában vagy irodájában a telefon. S ő már tudja, hogy várnak tanácsára a mindenható és „mindentudó” rendőrhatalóságok, akik korántsem oldanak meg oly sikerrel egy-egy nehezebb ügyet, mint arról szóvivőjük naponként nyilatkozik a reggeli „csúcsidőben” sugárzott tévéhíradóban.

— Hány nyelven beszél Szabó doktor?

Röviden számol, aztán bizonytalanul mondja:

— Hat nyelven középszerűen, haton...

már elnézést a kifejezésért, nem tőlem ered: anyanyelvi szinten.

— A magyart melyikbe sorolja?

— Inkább — akcentusom miatt — a közép-szerűbe. Az írott nyelvvel nincs gondom — újságot mutat —, hát nézze meg, magyar közvetítéssel még Majakovszkijt is fordítok spanyolra.

Nézem a La Manana aznapi számát, amelynek szabályos tördeléséből szinte kiugranak a lépcsőzetesen szedett verssorok. Épp az „Önagyonülésezők” című vers. Gondolom, némi célzatossággal állt elő vele Szabó az egy hete ülésező parlament terméketlen vitáira utalva.

— Három könyvem van nyomdában — teszi hozzá — egy saját versgyűjtemény, és mivel sok év munkáját fogja össze, talán az antológia cím nem tűnik majd nagyképűnek. A második fordítások, s a harmadikra pedig azt mondanám... elbeszélések... narrációk.

— Új tervek?

— Ha találnék kiadót, van egy spanyolra átültetett, kötetre való Ady-fordításom, amit magyar pályatársam — óvatosan teszi hozzá —, mármint a iiteratúra világában, Simor András kész spanyolul az olvasók figyelmébe ajánlani. Ez a nagyszerű költő és műfordító néha eljön hozzám Budapestről, de ha kell. segít onnan is.

— Ezt hogyan lehet?

— Lehet. Megtörtént már, hogy felkaptam a telefont egy átbagózott éjszakán. Távtárcsázással egy pillanat alatt bejön Budapest és akár órák hosszat is eldiskurálhatunk. Éppen csak azt a 6 órás időeltolódást kell mindig figyelembe venni.

— Módja van lépést tartani a kortársirodalommal is?

— Hát éppen általa, az ő révén. Meg segít a Kosár is.

— A harmadik kosárra gondol, a helsinki csomagtervből?

— Nem. Pontosabban nem is Kosár, hanem Kosárka. De ez olyan furcsa, becézni egy felnőtt embert. Kosárka Józsi... jó barátom. Ő a helyi magyar nagykövetség kultúrattaséja. Azelőtt Japánban szolgált. Hát most mondja meg, nem érdekes, hogy épp általa tudhattam meg oly sokat a távolkeleti irodalmi irányzatokról? Mert hát engem... akinek már venéz felesége, meg gyerekei vannak, s aki maga is jobban beszél már spanyolul, mint magyarul, még mindig lázba hoz a nyelvi kontradikció.

Csak nagyon ritkán csúszik ki száján idegen szó. Leginkább akkor, amikor nem akarja az időt a legmegfelelőbb kiválasztásával tölteni. Írásban, az más. Akkor töpreng néha órákig is. De élőszóban, a vendég nézze el az ilyesmit.

A vendég elnézi. Elnézi a könyvrengeteget is, ami irodai falát beborítja. Agyonolvasott kézikönyvtár. Szótárai egy mellékfolyosón vesztegelnek. A tárgyalóban és a dolgozószobában a második világháború történelmi, katonai, politikai, és életrajzokban feldolgozott története. Aztán törvénykönyvek, rendeletár, jogtudomány és acéllemezelt fiókokban a dossziék.

— Hány ügy anyaga fekszik el itt?

— Lehet vagy ezer, ezerkétszáz.

— Nem tart tőle, hogy más is kíváncsi rájuk, hogy meg akarja szerezni?

Csöndesen kuncogva mondja: — Az ira-

tokhoz én is kellek. Egyéni rejtjelkulcsom van. Azzal fogalmazok. Mivel a bűnüldözés mindenfajta ügyével volt már érkezésem, (így mondja, ilyen rég elfelejtett szép magyar kifejezéssel), elég ha egy szóval vagy egy jellel emlékeztetem magam a tényállásnál vagy a bonyodalmaknál egy hasonló ügy hasonló konfliktusára vagy épp megoldási lehetőségére. Ha azt írom, hogy „Iréne 55”, ugyan ki tudná, hogy egy hajdan nagy port felvert ügy tizedrangú mellékszereplőjére célzok, és az az 55 sem épp évszámot jelez, hanem egy olyan kulcsszámot, amit számítógépen kódolok vissza. Egyébként a bűnjelek mikroszkopikus keskenyfilmen külön helyre vannak elrakva. Bűnöző vagy rendőr legyen a talpán, aki azt megtalálja. — Gyermekdeden mosolyog a hatalmas mackó — ugye nem haragszik, ha nem mutatom meg?

— Ez csak természetes. De mi van a munkatársaival?

Három nő ül az egyik irodában, a másikban egy Sidney Poatier ifjabb kiadásban. Fekete gazella a lompos, lassú járású főnök előrenyújtott csápja. Nyilván az egyik figyelő.

— Ők is ismerik a kódot?

— A legtöbbet igen. Bennük mind megbízom. Ez egy családi vállalkozás. Ők mind rokonaim.

— Az Orfeo Negro is?

— Ő is. A második feleségem révén. Kiváló képességű ember. Képes kioldozni magát, ha gúzsba kötik, négy nyelven beszél, mesterlövész és feketeöves judóbajnok.

— Szabó úr, szabad még egyszer visszatérni a rendőrségi múltjára?

Kényszeredetten bólint.

— Úgy hallom, ön hagyta ott őket. Így van?

— Így, de érje be ennyivel, erről nem kívánok nyilatkozni.

— Oké. Még csak annyit: politikai indítékból?

— A legteljesebb mértékben. De mondom...

— Legalább hálásak voltak szolgálataiért?

— Igen. Ezt meg kell hagyni. Magas ranggal és végkielégítéssel jöttem el. Pedig én mondtam le — korigálja magát —, illetve fel.

— És mit hagyott maga után?

— Egy jól szervezett bűnügyi osztályt, ezernél több, jól képzett detektívet, egy labort és számtalan máig is élő kapcsolatot.

— Ezeket ma is használja?

— Nincs jogom hozzá. Persze más, ha ők megkeresnek... Nézze kérem, én mindenkinek meghallgatom gondját-baját, s ha tudok, segítek.

— De nem jótékonysági alapon?

— Nem. Ez kérem üzlet. Ebből élünk és nem is rosszul. De ha valaki éppen leégett és úgy csönget baráti tanácsért, hát az más kategória.

Nagy lélegzetet veszek, végül is a bemelegítőn túl vagyunk, lássuk a medvét. Külőleg már láttuk, mert nem is veszi rossz néven, amikor ezt a kedélyes mackósságot említem. Elmondom neki, hogy a magyar tévénél ez egy külön kaszt, és még büszkék is „mackóosságuk” emlegetésénél. Ők azok, akik lassan közelítik meg a témát, pusmogva hallgatják a mellébeszéléseket, s akkor hirtelen ütnek. Lecsapnak, ha nem is kézzel, de egy

olyan kellemetlen kérdéssel, amiben az állítás is benne van. És mindez felvétel közben. Ki az, aki az ilyen precízen felépített kemény riportból ki tudja vágni magát?

— A „kivágás”, az a tévé műfaja egyébként is.

Lám ez már válasz volt. Kivágta magát a maga módján.

— Oké doktor, maga csakugyan kemény ellenfél. És az agya gyorsabban működik mint a keze.

— Ne akarja megtudni, mekkora pofonokat tudok adni. Visszakézből. És meglepetésszerűen. Egyébként, akkor vállalom én is az effajta mackósságot.

Megegyezünk, hogy továbbítom egyetértését Juszt Lászlónak, és nem kívánom megismerni reflexszerű ütéseit. Mackósan közeledek jövetelem céljához.

— Vannak külföldi ügyfelek is?

— Hogyne lennének. Annak már rég elment a híre, hogy ide nem kell tolmács. Mi öten, akik az irodát jegyezzük, 20 nyelvvel birkózunk meg.

— Mi van a némettel?

— Megy nekem is, meg a húgomnak is.

— Volt már szükség rá?

— Akadt. De háborús bűnösök kutatásával nem foglalkozom. Hivatásszerűen. Ha az ember egy ügy kapcsán beléjük botlik, hát megjegyzi... de ilyen ügyben... hogy úgy mondjam, nem fordul hozzám sem az exnémet, sem az üldözője. Én nem foglalkozom senki elrejtésével, de felkutatásával sem. Az a rendőrség dolga — nyögvenyelően teszi hozzá — lenne... nem is tudom.

— Lenne technikája ilyen üggyhöz?

— Nem technikán, elsősorban elhatározá-

son és hivatástudaton múlik. Itt, ha valaki nem született politikus, akkor hátra az agyarakkal... három lépés... aki azzal jegyezte el magát, tegye, csinálja, később is fut a pénze után... hát látom én ezeket a berzenkedő szenátorokat, a platzon maradás örömeivel és gyötrelmeivel megáldott és megátkozott politikusokat... és mondjak valamit önnek? Nem is politikus mind, aki annak tartja magát, amiért eljegyezte magát egy áramlattal! Vagy csak felült egy kedvező hullám hátára. Aki csakugyan irányt tud szabni vagy akár bármilyen kis mértékben befolyásolni képes egy vonulatot... hát valahol ott kezdődik a politikus. De én nem kérek belőle. Szavazok mindannyiszor, de az lelkiismereti ügy. Az ember ebben a térségben inkább azt tudja, hogy mit nem kíván, mint azt hogy mit igen. Mert a pozitív... a haladó eszméket nehéz itt beskatulyázni. Hogy diktatúrát semmiféle formájában nem kívánok, az tiszta előttem. Egy Pinochet ellen a magam eszközeivel még tennék is.

Tudom, hogy az eszköz szót máshogy értelmezte a mondatban, de most rácsapok.

— Szóval, milyen eszközei vannak itt az irodában?

Nem csinál titkot belőlük. Kicsit régiesnek tartom őket. Van mindenféle doboz, készülék, és azt hiszem a működőnél lényegesen több telefon is. De azért szép sorjában mindent végignézek.

— Ez itt egy hagyományos ujjnyom-vizsgáló daktiloszkóp. Van argentumporral működő, és van összehasonlító mikroszkóp is. Ez például. Zeiss. Nem rossz márka.

Felismerek egy telefonlehallgatásokra is alkalmas vákuumtapadós mikrofont, de nem

szólok, inkább egy ismeretlen rendeltetésű készülék után érdeklődöm.

— Ez kérem, olyan mint egy telexgépbe oltott komputer.

Az „oltott” szón egy pillanatra elmélázik, de aztán bólogatni kezd.

— De melyik inkább?

A választ egy kis magyarázat előzi meg.

— Tudja kérem, én már 63-ban elkezdtem Párizsban tanulmányozni a számítógépeket. És ma, mint már mondtam, az egész nyilvántartásom erre épül. Ha egy ügydarab vagy egy személy után kutatok, bekódolom, és megkapom, hogy melyik dosszié, melyik könyv, fotó, vagy diapozitív, magnó vagy képlemez rejt azzal kapcsolatban valami érdekes kiegészítő vagy alapinformációt. Mindenütt, minden ügyben vannak mellékszerplők, epizódisták, statiszták, akik egy másfajta összefüggésben érdekesek lehetnek.

— Megvan ez a rendszer a bűnüldöző szerveknél is?

— Erre talán nem válaszolnék.

— Jó, akkor maradjunk az ön számítógépénél.

— Több rendszer van itt. Egyrészt a személyi nyilvántartás és az, amelyik telefonvonalon más rendszerekhez is kapcsolódik.

— Ez miért kell?

— Leginkább azért, mert az én irodám, és ezt kérem ne vegyék nagyképűségnek, már kinőtt a féltékeny férjek és kicsapongó szeretők figyeléséből. Amire lassan berendezkedünk, azt az elektronikus gengszterizmus elleni harcnak is lehet nevezni. Legyünk szerények: előcsatározásnak. Ez egy új szakágazat az intellektuális bűnözésben.

— Mondhatna erről többet is?

Gondolkodik, majd kiveszi a szemétkosárból a néhány napos New York Times-t.

— No, itt egy konkrét ügy. Egy különleges képességekkel rendelkező matematikus és egy rádiómérnök bűnszövetkezete. Addig-addig vadásztak az éterben — magyarázólag teszi hozzá — mert Északon már rövidhullámon megy ez, míg sikerült ráhangolódniuk egy banktársaság display-rendszerére. Figyelték heteken át a számítógépes betét és kivét kódrendszerét, míg aztán valószínűségszámítással megpróbáltak egy jelképes kis összeget egy fiktív, nem is létező számra utalni. A bank számítóközpontja diszponált. Kezdték 15 dollárral, és egy hónap múlva már saját számlájukra utaltattak át egy nagyvállalat nevében... mennyit is — beleolvas a lapba — csekélység, 15 ezret. Úgy látszik bíztak a 3×5 -ös hányadosban...

— És mit tehet ön ilyen esetben?

— Hogy mit tehetek? — állát simogatja. — Szóval, ez már szakmai titok. Talán beéri annyival, hogy a számítógépes rendszert is lehet ellenőrizni, meg a displayt is.

— És ez nem a bank feladata volna?

— Elsősorban igen. De hát a bank nem képes felszerelkedni az elhárító műveletek egész arzenáljával. Hogy egy képletes példát mondjak, igen, szóval, amit a krimikben is mindig olvasni, meg látni. Ugye jön a srenker, most szándékosan nem a mackóst mondom, mert tudom, hogy maguk azokat is úgy hívják, olvasok én Mág Bertalant is. szóval jön, és orvosi sztetoszkóppal kezdi hallgatni, hogy mikor kattán egy gondolatnyival más-hogy a számszár, miközben forgatja a kombinatort. Végül is ezt teszi a számítógépes be-

törő is, aki rádió- vagy telefonvonalon át figyeli a bankügyletek kódszisztémáját. És hogy e kérdésére válaszoljak . . . bármily furcsa, a bank előbb utalványoz, aztán ellenőriz. Ha a kontrollon fennakad valami, sztórni-rozza az utalványozást. De addig néhány perc eltelik. És ezt a néhány percet használja ki a gengszter. Olyan ez, mint a hitelkártyával.

— Azzal is lehet csalni?

— Nicsak, hogy felfigyelt! Persze hogy lehet. Ha a tolvaj elemel egyet és úgy, ahogy betanulja az aláírást róla, gyorsan elmehet még vásárolni. Nemcsak azért, mert a károsult még aligha vette észre, hanem mert a kereskedőnek is az az érdeke, hogy eladjon. Nem egyszer látja az is, hogy nem a legpontosabb az aláírás, de hát végtére is ő nem nyomozó, ő eladó. A kárát pedig szép csöndben megtéríti majd a hitelbank, mielőtt rendőrségi ügy lenne az egészből.

Lazításként kávét kapunk és kókusztejet. A házigazda összeönti és hátradőlve élvezettel szürcsöli.

— A kávé olcsó itt, a kókusz meg ingyen van. A házam kertjében nő. Múltkor is fejen talált egy. Felhasítom és már iható is. Jó . . .
— keresi a szót, talán most először — jó . . .
— végre rátalál — zamatú. Nem igaz?

— Igen, nagyon kellemes.

— Hát látják kérem, ez a helyzet itt a meleg égövön. Ezért késnek a társadalmi forradalmak, mert itt nem létezik éhség. Itt nem kell koplalni sem. Hideg nincs, fűteni nem kell, egy vászonnadrágban és pár trikóval az ember egy évig is elvan, aki éhes, kiballag a városszélre, ott már vadon nő a kókusz, a narancs, a banán, az ananász. Mind teli kalóriával.

— De hát a munkanélküliség csak demoralizál?!

— Annak, aki megszokta, hogy dolgozzon és elküldik. De van, aki hozzá se szokott. Aki megél abból is, hogy lődörög.

— Út a gengszterizmushoz, a bandába verődéshez, nem úgy tartja?

— Sajnos igen. Ha nem is a komputeres bűnözéshez. Inkább a komputerek ellopásához, a legprimitívebb módon. Kirakatbetöréssel. Téglahajítás, aztán ha nem jön az éjjeliőr, nosza rajta. De fényes nappal is, akad késelés, rablás, táska- és láncletépés, és rengeteg a fegyver. Egyszerűen számontarthatatlan. Múltkor kiraboltak egy katonai raktárt, egy héttel később magát a bűnügyi múzeumot. Az alvilág visszaszerezte ugyanazokat a lefűrészelt csövű puskákat, amikkel már azelőtt dolgozott. De hát a piacon, egyébként is . . . talán látták már, mi minden kapható.

— Mit csinálnak a nehéz katonai fegyverekkel?

— Eladják.

— Kinek kell az? — Hagyja, hogy bekerítsem. Rábólint.

— Mondjuk a náciknak.

— Szabó doktor úr, csak nincsenek nácik Venezuelában is?

— Miért ne lennének?

— És nem tesz ellenük?

— Uraim, a magamfajta csak megbízásra dolgozik.

— És ki üldözi hivatalból a nácikat?

— Természetesen a rendőrség, feltéve, ha kiderül, hogy nekik volt szükségük a katonai raktárakra!

— És ha nem derül ki?

— Ha nem, akkor nem.

— Egyedül a konspiráció nem üldözendő?

— Dehogynem. Éppen csak azt kell tisztán látni, hogy veszélyes a fennálló államrendre... hogy már megüti az összeesküvés méreteit. Persze, ha holmi egyletesdiben csak szónokolnak, az nem érdekes. Az alkotmány itt nagyvonalú. Még akkor is gondolkodnak a belügyben, ha néhány lázító röpcédula kerül az utcára.

— Min gondolkodnak?

— Azon, hogy mi lehet a hatása ennek, hisz ebben az országban uraim, a lakosság 70 százaléka írástudatlan. Még a választásokon is elég, ha rábök a cédulára, hogy a zöldekre, a pirosakra, a kékekre, a sárgákra szavaz-e. Rátesz egy krix-kraxot valamelyik kockára és aláírás helyett az ujjhegyét, bélyegzőpárnába mártva.

— Szomorú, de mit ért azon, hogy nagyvonalúság?

— Nagyvonalúság... remélem jól használok a kifejezést. Szóval, hogy bárki elmehet az állástalanok közül fel a hegyekbe aranyat kutatni. Nem állami monopólium.

— És találhatnak?

— Igen.

→ Le is adózzák, gondolom.

— Nem is kerül rá sor. A hiénák utánuk mennek. Azok a kereskedők, akik szerszámot, csizmát, petróleumot, sőt még fegyvert is visznek a számukra. S a vételárat mindenért aranyban számítják. Odafent nincsenek üzletek. Van hogy valakinek több aranyrög van a táskájában mint kenvér.

Felkapom a végszót.

— Nehéz kenyér.

— Az! Még így elbeszélve hagyján, de a

valóságban ez egy kegyetlen élet. Akivel nem végeznek a farkasok, vagy moszkítók, az számolhat az útonállókkal és végül azzal, hogy az olvasztók a töredékét adják vissza neki.

— Szóval ennyit a nagyvonalúságról?

— Van nagyvonalúság a törvény oldaláról is. Az elfogott bűnöző fölött 24 óra alatt ítélkezik egy rendőrbíró. Úgy osztogatja a 10—20 éves kényszermunkát, mint máshol a pénzbírságot. Halálbüntetés nincs hivatalosan, bár nem hallottam még senkiről, hogy egy tízéves kényszermunkát, amúgy Pillangó módjára, letöltött volna. Ez inkább egy esély arra, hogy megszökjön, gyorsan végezen magával, vagy netán megjavuljon.

— És megjavulnak?

Legyint. Kiissza a maradék kávéját.

— Ha elvágják éjjel egy őr nyakát, akkor is csak rabok maradnak. Ha netán újra elfognák őket. De ha ott a helyszínen... ha nem sikerül a szökés, akkor a többi őr elevenen megnyúzza. Farkastörvény.

— Fogtak el már náciakat?

— Hogyne. Persze nem fent a hegyekben. Azok a városi terepen dolgoznak. Csempészség... heroin... fegyverlobby...

— Fegyverlobby?

— Igen. Benne vannak a legnagyobb üzletekben. Sok közülük kiváló szakértő.

— Gyűjtik a fegyvereket?

— Nem hobbyt mondtam kérem, hanem lobbyt. Iparágszerűen vásárolják és adják tovább. Nagy tételben.

— És ez errefelé nem állami monopólium?

— Venezuelában nincs fegyvergyártás. Minek? Az Államok mindent megad. Meg az OAS.

— OAS?

Elmosolyogja magát. — Igaza van. Pontosítani kell. Nem a francia terrorszervezetre gondoltam. De nálunk ez az Amerikai Államok Szervezetének rövidítése.

— Tehát megveszik, ahonnan tudják?

— Meg. Akár a Fülöp-szigetektől is, Thaiföldről, ahol csak maradványkészletek vannak.

— És kinek adják tovább?

— A fantáziájára bízom. Csapjon fel egy képes magazint, bármelyiket, vagy egy atlaszt. Mindenütt lát helyi háborúkat, terrorizmust, és lát neofasiszta gyűlevészhadakat is. Ezekhez úgy kell a fegyver, mint a kenyérvágáshoz a kés. — Félrehajol, filmes nyelven: kinéz a képből, az asztal mellett szürke pléhdobozában régi mintájú géptávíró kezd kopogni. Egy ideig olvassa, aztán mosolyogva felém fordul.

— Jön a magának való hír. Egy ANI-jelentés, mintha csak így rendezték volna...

— Mi az az ANI?

— Agencia Nacional de Informacion. Az uruguay-i tudósító dallasi jelentése... várjon csak, valami antikomintern paktumféléről... A húgom rögtön lemásolja magának. — Úgy szól bele a mikrofonba, hogy nem is kapcsol előtte semmit —, megcsinálod ugye, köszönöm —, vagyis hát a húgocskája az egész beszélgetést „kagylózta” a túlsó szobából. Hiába, nézze meg az újságíró, kihez megy interjút kérni.

— Szabó úr, mit tart a Mengele-ügyről?

— Válaszolok egy Új Tükörből vett kifejezéssel. Mert egyetérték vele. „Nincs lefutva még.” (Kiderül, hogy járhatja a lapot meg az ÉS-t.)

— Nem hisz a braziliai azonosításban?
— Nem voltam ott.
— Csak annak hisz, amit személyesen megtapasztal?

— Leginkább! Ebben nem!
— De hát szuperfejek voltak ott. Nagymenő agyak, ahogy pestiesen mondanák.

— Akkor azt is megérti, ha pestiesen azt mondom: fusermunkát végeztek. Persze nem a tudományos beazonosításra gondolok, hanem arra, hogy ha már olyan nagy hírességek, hát avassák be titkaikba legalább a szakmai világot, és ne egy pár oldalas jegyzőkönyvvel tudassák a végeredményt. A szakértő az empirikus, a kitapasztalható eredményre kíváncsi. Nem pedig arra, hogy mi módon jöttek rá az eredményre.

— Szóval, aki Mengelére vadászik, ne akassza még szögre fegyverét?

— Ha tanácsolhatom, akkor ne. Már azért se, mert azok előbb lőnek. Voltam én már Asunción környékén — gyorsan hozzáteszi —, persze más ügyben, de a városszéli településeken, ahol páncéltornyok és zöld betonfalak olvadnak a dzsungel szélébe... olyan az kérem, mint egy garnizon. Csak egy „Privát út” volt, táblával megjelölve, igaz, de mivel más nem akadt, felhajtottam rá, hiszen mehetek én hivatalos... mármint az egyik villa tulajdonosához. Mondjuk ebédre... de ezek már aperitifként lőttek. Géppuskával, egy sorozatot, a kocsi elé. Tudtam, ha nem kapcsolok azonnal visszára, a másodikat már én kapom.

— Német kolóniahatár?

— Így talán túlzás. Az idegen településeket néhány helybéli vadász őrzi kutyákkal.

Meg maguk a telepések. Saját rendőrségük is van. Az én esetemben, akikbe én belebotlottam, a kormányzat védelmét élvezték. Talán maga Stroessner rendelte oda azt az őrséget. Beásott harckocsi... mint a háborúban. Akiket így őriznek, különleges emberek lehetnek.

— Megvásárolt védelem?

— Kikötött előjogok. Szolgálatok az elnöknek. Ilyesmi.

— Milyen szolgálatok lehetnek?

— Istenem. Hát lehet az unaloműző is, remélem jól mondtam, vagy társaság vadászatra, kártyára, sétálgatásra...

— Mint egy királyi udvarnál?

— Mivel még nem jártam se királynál, se elnöknél, nincs azonosítási alapom, de azt tudom, hogy pénzcsinálói és politikai bizalmasai ott lapulnak a luxusbungalókban.

— Maga az elnök is ott élne?

— Nem. Legfeljebb odarepül hetente egyszer-kétszer. Láttam helikopter-leszállóhelyet még a palota tetején is. Még légzszak is lobogott a szélén.

— Gondolja, hogy ott tartják a Mengelet is?

Széttárja a karját.

— Ha én most azt mondanám, hogy igen, akkor nem lennék korrekt. De az ellenkezőjét sem állíthatom. Az biztos, hogy megbízik benne, mint orvosban is. És talán épp azért szereti, ha a közelében van. Abban a korban a betegségre hajlamos emberek, szeretik az orvos közelségét. Azt a fajtát, aki minden betegségüket ismeri, aki egy rosszullétnél már tudja, hogy melyik gyógyszert kell elővenni. Mert az a Stroessner is befejezi egy

nap... egy szép nap... szóval, végtére is, ha az ember tudná, merre van pontosan, egy nagyerejű kommandóval be lehetne törni. De senki meg nem mondja, milyen föld alatti folyosórendszerek vannak, és hány ilyen dzsungelgarnizon öleli körül titkon, azt a paraguay-i fővárost? Lehet, hogy az egész csak figyelemelterelés, és ők egészen másutt vannak.

— De azért mindenesetre lőnek.

— Igen, ez elég meggyőző érv arra, hogy vigyáznak valamire, vagy valakire. Lőnek kérem. Sárga nyomjelző gyújtólövedékekkel. SR—2-vel. Ha az eltalálja a benzintartályt, akkor nekem csakugyan lőttek.

— Nem tett jelentést az ügyről?

— Hol. az úristennél?

— Legalább valami újságnak le lehetett volna nyilatkozni.

— Nézze, azt a mackós dolgot akceptálom, de hülye vagy öngyilkosjelölt éppenséggel nem vagyok. Errefelé kérem szépen — úgy tesz, mintha esti mesét mondana a tévében. mackósan — még élnek a bérgyilkos hagyományok. Bizony kérem, és a szerkesztőségek, meg a főszerkesztők tisztos jövedelemről álmodnak, meg nyugodt öregkorról. Senki sem volt még kíváncsi arra, hogyan nézhet ki nyomdája felrobbantva, vagy a dolgozószobája, amikor belőnek az ablakon, és minden papír tüzet fog.

— Vagyis?

— Vagyis, ez a teljes kép. A totálplán, kérem. A magukfajta újságíró persze hogy szeret ebbe-abba beleszagolni, megírni, lefényképezni mindent, másnap pedig felülni egy hajóra vagy repülőre. Csakhogy én itt maradok. És ebből a szempontból teljesen mind-

egy, hogy Paraguay vagy Venezuela, ha vannak multinacionális gengék, mert vannak, mi nekik az a párórás repülőút?

* * *

Végül is jóban váltunk el Elmer Szabótól. Hát még amikor azt a tudósítást is kibogarásztuk. Nem volt egyszerű. Öreg Siemens-géptávírójában kopott volt a szalag, akár otthon az én táskagépemben általában. De azért megmérkőztünk vele. Lefordítottuk. Gracias senior Szabo, Gracias. És különösen azt a kávé. Ezzel a kókusztejjel valóban egészen egyedi.

Íme a telexjelentés:

„A dallasi Registry Szálló kristálytermében ünnepi volt a hangulat, 600 vendég jelent meg jó ruhákban, jóltápláltan. Nagyszerű vacsorájuk közben a szabadság állítólag feltartóztathatatlan előrehaladásának különben véres tetteit ünnepelték: az antikomunista gerillacsapatok által a világ négy sarkán vívott csatákat. Az asztalok mellől a lelkesedés mindegyre fölállította székükről a tapsolókat: mondjuk, amikor Wall Khan lépett föl, egy afganisztáni ellenálló, akit a »szovjetek megszállta« Kabul áramellátása elleni sikeres merényletéért ünnepeltek — viharos örömujjongással és »az év szabadságharcosa« kitüntetéssel.

Később egy bizonyos Hubert Rodriguez állt elő, a maga köreiben »Sierra Tres« néven ismerik, a kontrák egyik vezetője, aki odavetette magát a Nicaraguában uralkodó sandinisták géppuskája elé, hogy megmentse bajtársainak az életét. Aközben egyik lá-

bát elvesztette. Őt is »az év szabadságharcosának« kiáltották ki.

Végül még Ellen Garwood is az lett. A 82 éves, Austin városából való, dúsgazdag texasi nő több mint 100 000 dollárt adományozott, hogy a nicaraguai kontrák hozzájuthassanak egy helikopterhez. »Nem tudtam kívánni, míg magam is megtanulhatnám a helikoptert vezetni« — mondta, de már a szándékát is jutalmazták egy bronzból készült sasfej-jelvénnel. A közönség felé fordulva, amely újra csak felugrálva ünnepelte, kijelentette: Adjatok, amennyit csak tudtok! Jobb most a pénzt adni, mint ha később a gyermekeink életét kell feláldozni!”

A WACL, az antikommunista világliga és a világ szabadságáért küzdő amerikai tanács dallasi ülésének végén megrendezett bankett fénypontja különösen jelképes jelentőségű aktus volt. Ünnepelesen leleplezték Ronald Reagan mellszobrát. Ismeretlen művész alkotta meg a kommunisták kezén levő Kambodzsa földjének anyagából, hogy ezzel tiszteljék meg az elnököt, és hogy ezzel is szólítsák fel Kambodzsa felszabadítására.

Reagan egyébként a gyűlést már táviratilag üdvözölte, s ezzel nagy tetszést aratott: „Üdvözlöm a tiszteletet parancsoló ügyért történt kiállításukat. Közös erőfeszítéseink a történelem menetét a szabadságban élő világ irányában mozdítják elő.” Mást nem vártak tőle.

A „U. S. Council for World Freedom”, és az antikommunista világliga nem valamilyen obskurus egyesület. Mindkettőnek az élén a még Carter elnök által a szolgálatból elbocsátott tábornok, John Singlaub áll. Életcéljának tekinti, hogy a harmadik világban min-

den antikommunista ellenállási csoportot erkölcsileg és pénzügyileg támogasson. De ez közben Reagan-doktrínaként is elismertetett.

A tábornok a két csoportot befolyásos szervezetekké tette, miután kizáratta a túlságosan hangos neonácikat. Amikor az amerikai kongresszus tavaly átmenetileg felfüggesztette a kontráknak adandó hivatalos támogatást, Singlaub a két csoport segítségével magántermészetű pénzügyi támogatást szervezett meg. Azt állítja, hogy a nemzetbiztonsági tanácsbéli elvbarátai ebben őt segítették is.

Az antikommunista világliga amerikai tagjainak a sorából nevezte ki Reagan az USA új nagyköveteit a Bahamákra, Costa Ricába és Guatemalába.

Singlaub, az antikommunista, értésre adta, hogy Dallast nem véletlenül választották az amerikai szabadságharcosok, és a 100 országból érkezett vendégeik ülésezése színhelyéül. A város többször kipróbált konzervatív légköre szavazta a rendezvény biztonságát. Egyébként pedig a fizetőképes helyi mecénásoknak külön hálával tartoztak.

Texasnak van az USA államai közül a leghosszabb közös határa Mexikóval. Singlaubnak nem kellett kimondania, hiszen hallgatóinak az ideológiai hovatatartozásáról meg volt győződve; mind meg vannak győződve arról, hogy Amerikát ezen a határon kell a kommunizmus ellenében megvédeni, ha a vörös expanziót nem tudják Közép-Amerikában megfékezni.

No de erről már gondoskodik a kontrák vezére, Adolfo Calero, Dallasban megjósolta: „Egy éven belül a sandinisták feladják, és akkor minden összeomlik!” Amerikai hall-

gatói, köztük a dallasi milliomosok, Nelson Bunker Hunt és Burt Hurlbut, de a Vietnamból, Angolából, Afganisztánból, Laosból, Etiópiából és Mozambikból érkezett „szabadságharcosok” is nagy tapssal köszöntötték a fantáziadús jóslatot.

A kommunistafalók világtalálkozója világosan kirajzolja annak a politikai spektrumnak a jobb szélét, ahonnan maga az ideológus Reagan is származik, és amelyet elnökként legalábbis retorikailag szalonképossé tett. A dallasi szónokokon még megmutatkoztak azok a sebek, amelyeket éveken át a megvetés okozott, „jobboldali összeesküvőknek” nevezvén őket. Most, hogy képesek lettek többséget alkotni, hogy az elnöki üdvözlét törvényesítette őket, már ők fizetnek vissza ugyanúgy a liberálisoknak. Aki nincs velük egy véleményen, szerintük az vagy „őrült”, vagy kommunista.

A terminológiájukról még annyit, hogy Dallasban a kommunizmus közvetlenül George Shultz külügyminisztertől balra kezdődött. Viszont a bátor antikommunizmus példaképei Singlaub szerint Dél-Amerikában találhatók, így Pinochet, a chilei diktátor személyében, akinek egyébként az ülésről üdvözlő táviratot küldtek. S mert a „szabadságharcosok” tanácskozásukat éppen Salvador Allende meggyilkolásának 12. évfordulóján fejezték be, az Singlaub számára külön örömet jelentett, „Pillanatnyilag legalábbis” — mondta az extábornok, s ebben a véleményében egy a jelenlegi elnökével — „minden a mi irányunkban halad”!

AZ ODESSA-DOSSZIÉ

— Itt ez a Forsyth, ismeri?

— Még nem volt szerencsém, csak a Sagához a tévéből . . .

— Szagos tévéje van?

Nincs kedvem Hacsek—Sajót játszani, ráhagyom. — Mi van a Forsyth-tal?

— Frederick Forsyth a felkapott angol író.

— Tudom. A Sakál napja . . .

— Meg az ODESSA-dosszié.

— Igen, olvastam.

— Holnap itt lesz. A Rio Grandes-ban dedikál és videóról bejátsszák az Odessa-filmjét. Talán összehozhatom vele.

— Hálás lennék.

Blum úr, a Buenos Aires-i magyar könyvkereskedő tenyerét dörzsölte.

— Ha összejönne a riport, talán én is oda-settenkedhetnék a kamera elé, valahova a háttérbe. — Imádta, ha ki tudott mondani egy nehéz magyar szót. — Nem lenne rossz reklám a boltnak. Kitenném néhány könyvét a kirakatba, nagyíttatnék egy szép port-

rét hozzá. A múlt heti STERN-ben van az a kockás sportzakós kép.

— Miért jön ide a Forsyth?

Blum csodálkozva néz fel.

— Miért ne jönne? Az író érdekelt minden új kiadásban. Egy új fordításért csaknem a teljes honor újra üti a markát.

— De hát épp az Odessa-film! Kik értik azt itt meg?

— Hogy-hogy kik? Hát mindazok, akiknek közük volt hozzá.

— Hát éppen ez az. Nem hinném, hogy az idemenekült egykori nácik megtapsolnák Forsyth urat, azokért az összefüggésekért, amelyeket a regényében megteremtett.

— Most kimondta a bűvös szót: regény. Hiszen csupán arról van szó. Fikció. Az író ír, amit akar . . . amit megálmodott . . .

— Csakhogy a forsythi álmok nagyon hasonlítanak ám a valósághoz. John Grierson, a rendező egyszer azt mondta: baj csak akkor van, ha egy szerzőnek lidérces álmai vannak, és azokat kívánja így-úgy közölni az emberiséggel. Nem hiszem, hogy sokan befizetnek itt azokért a lidércálmokért, amelyek az Odessa-akcióból tekeregnek elő.

Blum gúnyosan mosolyog — sőt . . . annak a filmnek van egy bevezető felirata, amely azt közli a nézővel, hogy éppen csak néhány személy neve került megváltoztatásra, de maga a történet valódi.

— Ön botrányra számít! Lehet, hogy lesz is része benne. Hát képzelje csak el, aminő az exnácik felvonulnak, hogy megnézzék, milyennek mutatja őket az utókor. Az, amely már egy Eichmann-pört is megemésztett.

Még elvitatkoztunk egy ideig a langyos, hosszú kávé és áfonyaízű házibor mel-

lett, de ezzel már nem kívánom untatni a kedves olvasót. Ugorjunk néhány napot, mert Forsyth csakugyan megérkezett.

Nem voltak bérelt gorillák a kíséretében, s a Scotland Yardnak is nyilván más gondja volt, minthogy a kalandoskedvű angol biztonságát egy távoli földrészén szavatolja. Maradt — mint bevált ellenrendszabály — a teljes nyugalom szimulálása. De volt még valami. Az a ritkán megismétlődő csoda, ami közép-európai ésszel fel nem fogható. Az a körülmény, hogy a korosodó exnácik, akik közelébe nem mernek utazni se szülőföldjüknek, de ha lehet, még a kontinenst is elkerülik, most ábrándozó, átszellemült angyalarccal nézték végig a filmet önmaguk ifjúságáról. Legalábbis vállalták. Úgy méghozzá, hogy a tarkónlövéseknél sem horkant fel senki. Ők mindent paráncsra tettek. Ők mindent megtettek parancs nélkül is, ha kellett, hogy a hitleri Európa-rend megvalósuljon. Ha visszakapták két órára fiatalságuk illúzióit, vállalták azt mindenestől. És még túlkapásnak, kisiklásnak sem érezték benne a terrort.

Bevezetőjében az író ügyesen hangolódott rá ezekre az érzelmekre, egy dinamikus szellemiséget emlegetve, amelynek, „mint minden eszmeáramlatnak, megvoltak a vadhajtasai, de az Odessa-ügy, mégiscsak egy olyan vállalkozás volt, amire végső ítéletét majd a történelem hozza meg.”

A parádés szereposztás, a békeidőben is katonás, fegyelmezett magatartást tanúsító kamerádok frontélmények szabta összetartó ereje, a jól rendezett epizódok, egyenruhák, és jelszavak örvénylő kalandsorozata, persze, hogy fellelkesítette a Gross-Deutschland, a Wiking és az Adolf Hitler SS-hadosztályok

kiérdemesült veteránjait, akik újraélhették (és élvezhették) a hűvös félhomályból egykori önmaguk tetteit. Még nyomogatták is könyökeikkel a környezetükben ülőket: „Látod Karin, ilyen jóvágású fickó volt a te apád is... ilyen motorral járt, ilyen autó várta reggelente, és ugyanilyen pontosan tudott célba lőni Lugerrel...”

Ezeken nem fog az idő. Ezek mit sem okultak abból, hogy azóta már a világ nagyobbik része is máshogy látja és belátja a Harmadik Birodalom bűneit. Sütkéreznek régi dicsfényük hamis csillogásában és ünneplik önmagukat. Ünneplik a régi csaták évfordulóit, s ha netán egy kérdést a nagy nyilvánosság előtt szegezne nekik egy öngyilkosjelölt, mosolyogva azt válaszolnák: „Csak az ökor ül fel kérem a gázkamrákról szóló meséknek”. De azért életbiztosítást senki a világon nem kötne a furcsa kérdést feltevőkkel. Mert épp úgy, ahogy a filmbeli Peter Millernek, nekik is számolniuk kellene egy sötétben utánuk lopakodó árnyfigurával. Egy olyannal, aki éles fegyverrel és még élesebb pengékkel jár.

Ki ez a Peter Miller?

Alighanem maga a szerző. Jóképű, kisportolt, okos és figyelmes, aki újságíróként szerz egy kéziratot. Egy naplót bizonyos Solomon Tauber tollából, amely folytatódott még a haláltábor magasfeszültségű drótsövénye mögött is. S amikor elfordulva a bűnügyi krónika mindennapos híryanaga kitalpalásától, tanulmányozni kezdi azt a fecnikre írt naplót, meglátja, felismeri abban minden létrehozható, magát kínáló kellékét egy bűnügyi regénynek. A konspirációt, az összeesküvést, a zugnyomdákat, fogolyszöktetése-

ket, verekedést, lövöldözést, autóüldözést, ki-
játszást, rivális bandák harcát, megérinti őt
a horror lehetősége is.

Éppencsak némi személyes indítékot kell
még belecsalni a történetbe, már a főhős élet-
korának elfogadható másodgenerációs meg-
határozása miatt is. Elvégre a korszakot meg-
élt szemtanú, a „hivatásos náci vadász” csak
Simon Wiesenthal lehet, kortárs partneréül
ő nem szegődhet. Van ennek a filmműfaj-
nak egy öntörvénye, amely az életveszélyes
kalandok közül kikerülő győztest fiatalnak és
életerősnek kívánja láttatni. Megtudjuk hát,
hogy a felkutatásra szánt 1. számú főellenség,
Boschmann SS-őrnagy egykor az ő apjával
is leszámolt. Pedig az nem volt üldözött. Sőt,
épp oly szépen dekorált Wehrmacht-tiszt
volt, éppúgy őrnagyi rangban, de embereiért,
főként néhány sebesült biztonságos elszállít-
ásáért mindent el akart követni. Még arra
is vállalkozott buzgalmában, hogy Rosch-
mannt megüsse és rideg, embertelenséggel
vádolja. Erre aztán eldördül az SS-tiszt fegy-
vere, és egész sorozatot enged Miller őrnagy
hátaba. Van hát személyes indíték is, és az
ifjabb Miller, most már ezzel megtetézve
készül a nemzedéki önbecsüléstől vezetett
leszámolásra.

A filmben csakugyan nehéz napokat él át
Véresre verik, holott „csak” fényképezni me-
részelt egy SS bajtársi találkozón, ahol
Hamburg rendőrfőnökét is felfedezi. Így az-
tán különféle csapdákat állítanak neki, a
Metro alá lökik, ahonnan csak a véletlen
szabadítja ki, kocsiját leszorítják az útról,
élettársát elrabolják. Egyszóval nincs hiány
izgalmakban. Még azt is vállalja a történelmi
igazságtevésre készülő újságíró, hogy izzó

vassal égessenek a hóna alá hegeket egy sosem volt SS-vércsoportjelzés elpalástolására, mintegy végső bizonyítékként arra, hogy a szervezet tagja volt.

Van itt pályaudvari csomagmegőrző, kombinációs zár, páncélszekrényből kilopott fényképgyűjtemény. Nem is nehéz felismerni az arcképcsarnokban a bonni kormányhivatalokban pöffeszkedő exnácikat, akiknek keze ma is messzire ér, és mindezzel egyidőben színre lép egy izraeli kommandó is, amelyet nem annyira az Eichmann-effektus, vagyis a volt gyilkosok felkutatása tüzel, legfeljebb annyiban, hogy személyük lehet a nyomravezető egy, az NSZK-ban rejtőző gyárkomplexus felkutatására, amely rakétákat kíván Nasser kezébe adni, a közel-keleti visszavágást megkönnyítendő. Jelen van hát a világpolitika is.

Egyszóval egy fizikából vett hasonlattal élve, vektorok, különféle irányerők mérkőznek a pazar neonragyogású felszín alatt, és senkit nem ráz meg, hogy John Kennedy lelövését közlik a rádiók.

A végkifejlet kiszámítható. Az ügyes és bátor újságíró, akit Wiesenthal és az izraeliek felkészítenek rá, hogy miként tudna beépülni az Odessa-akció tagjai közé, végül is visszaél ezekkel a lehetőségekkel, s egy parádés kastély toronyszobájának magányában pisztolypárbajt vív a felkutatott Roschmann őrnaggyal. Miközben leteríti, olyan adalékok nyomára bukkan, hogy azok a bizonyos rakétagyárak egymás után válhatnak szabotázs-tüzek áldozataivá.

A hatások pontosan kiszámítottak. Ha a volt nácik ma jól érzik magukat egy más indíttatású, de biztonságukra felügyelő dél-

amerikai országban, annak állampolgárai lettek, mégis felháborítónak tartják Izrael állam létét, s ha valamiért, hát ezért — ennek támogatásáért — gyűlölik Amerikát, és táplálják magukban a reményeket arra vonatkozóan, hogy mindig egy keményebb férfi ül be a Fehér Házba. Hiszen — okoskodásuk szerint — a „legkeményebb” majd igazolni látja az ő fajelméletüket is, és megvonja bizalmát Tel Avivtól. Addig meg csak pusztítások egymást az arabokkal, akiket szintén gyűlölnék. Olyanok ők, mint Harry Truman, aki még 1941-ben is úgy vélte: „várjuk meg, mi lesz a nagy mérkőzés vége. Ha a németek állnak jobban, őket segítjük majd, ha a Szovjet, talán majd őket. A legfontosabb, hogy fő ellenségeink egyike fektesse kétvállra addig a másikukat. A kiszámolásnál már Amerika is jelen lesz . . .”

A videofilm lepergett. A Rio Grandes kongresszusi termében vagy két tucat monitoron izzott fel képsora annak a hajdani háborúnak, s a süppedő perzsaszőnyegek sem tudták feledtetni a hangulatteremtő zenei aláfestőzenét, a korabeli indulókat kísérő ütemes lábdobogásokat.

Túloznék, ha botrányról számolnék be. Egyetlen epizód akadt, ami a szenvedélyek elvadulását megkísértette. Egy hófehér hajú, idős férfi és asszony ment fel a színpadra, amelyen néhány szék és egy előadói asztal árulkodott csak az azt megelőző rendezvényről és felgyűrve ingük ujját, egy-egy tetoválást mutattak a magasba emelt karjukon. Nem olyat, amit maguknak, hanem amit az üldözötteik karjába róttak a hajdani SS-ek.

A néma hozzászólás csak a jelenlétre utalt. A holtak jelképes híradása volt, a pokol tor-

nácáról visszakerülteké. A megdöbbenés csöndjébe belevillant néhány vaku, s aztán, a vadnyugati ivók példájára, ahol a nem kívánatos jelenetek feledtetésére mindig bekapcsolnak egy villanyzongorát, valaki itt is rákezdett a Deutschland, Deutschland über alles kezdetű dalra, a hajdani himnuszra...

Hogy múlik az idő! Azt a dallamot a fiatalság, főként a helybéli nem is ismeri. Pedig hajdan ettől rettegett a világ. Ha a Rádió Berlin megszakította műsorát és bejátszotta néhány taktusát, tudni lehetett: a villámháború páncélvonata új állomásához érkezett. De ma? Csak fülelt ez az utódnemzedék, majd nem tudván rendeltetését sem annak a zenének, lassan táncra perdült rá. Nem volt éppenséggel valami vérpezsdítő iramú, így hát olyan lett az a szamba, mint egy lassított filmfelvétel.

Támadt még valami felfordulás, tudni akarták a „bajtársak”, ki szentségtelenítette meg a rendezvényt, de mivel a polgármester is jelen volt és a kavarodásban összerugdosták vadonatúj olasz cipőjét, a rendőrség kiűritette a termet.

Forsyth nem várta meg a vetítést. Láttá ő azt a filmet már éppen elégszer. Most viszont minden igyekezete arra összpontosult, hogy úgy szóljon a jelenlevőkhöz, hogy tudja: emlékeik érzékeny pontjára tapint, mégse lássák azok felrovóját benne. Inkább a história idézőjét, annak minden szívmengető vagy épp lélekörlő vonatkozásával egyetemben. Mert mást jelentett nyilván a karjait égnek emelő agg házaspárnak az a korszak, mint az egészen másfajta tetoválás nyomait rejtő SS-eknek. Mást jelentett az akkor gyerekkember Frederick Forsyth-nak, ki legfel-

jebb az égő Coventry templomát őrizi emlékezetében, de nem az emberhúsét, és eleven német katonát tán csak akkor látott, amikor a Jersey szigeti garnizont, útban Normandia felé, az inváziós erők felszámolták és Londonon végigmasírozatták felemelt kezekkel a „Wiking előőrsöket”, ahogy ezeket a németeket a goebbelsi propagandaapparátus elnevezte.

A neves bestsellerírónak még ahhoz is meg volt a kifinomult érzéke, hogy önmagát a mindenkori viszályok útkereső felmutatójának állítsa be, „korunkban a gordiuszi csomókat nem átvágni, hanem aprólékosan bontogatni kell”, mondotta, és látszólag elhatárolta magát a nagy indulatokat és szenvedélyeket felkorbácsoló művek szerzőitől. A történész nagyítóját emlegette, a látleletek viszonylagos csalárdságát, a bizonyítékok múlandóságát, még a kórboncnok türelmetlenségét is, amellyel átadja a tetemmaradványokat a holnaputánok antropológusainak. „Olyan ez — mondta —, mintha a letisztult történelemből próbálnánk azok cselekményfázisait, a cseppfolyós politikát visszakövetkeztetni...”

Úgy véltem, finom fogalmazású, nem kevés műgonddal előkészített panelmondatokban van részem, mint hallgatónak, s az előadó pedig csak kikacsintgat a tényirodalom megalapozott bástyái mögül, hogy új híveket, olvasókat, leendő rajongókat szerezzen magának. Nem rejtette véka alá, hogy „kemény tényeit” olykor fiktív fonallal kötötte egymáshoz, hiszen — s ebben csakugyan igaza volt — „nem lehet pontosan visszakövetkeztetni egy zártkörű, bizalmas megbeszélés mondatait. A tárgykört még

igen, de a vita során kiérlelt álláspontokat már nem. Legfeljebb az utóhatásból.”

A becsülendő vallomás mögül azonban kitetszik a szándék. Az ugyanis, hogy akadnak szerzők, akik „beleköltének” a valóság adott elemei közé egy-egy sosemvolt legendát. Mindez pedig egy, azonos és közös címmel kerül az olvasó elé, aki elhiszi, hogy mindvégig a rideg tények diktálta cselekmény részévé lesz. S miközben becsülni kezdi a szerzőt, hogy rangos nevét ez esetben mindössze egy szerteágazó bűnügy adathalmazának összeszerkesztéséhez adta, nem is gondol az-
zal, hogy éppen fordítva... van a dolog, most lett rászédve, hiszen azok a valóságos epizódok szolgáltak gombként a köré varrt kabáthoz.

Am az emberek legtöbbszörét hidegen hagyja számító mérlegelése annak, hol ér véget a dokumentum, hol kezdődik a mese? Az olvasó szórakozni akar, s ha a történet izgalmas és követhető, azonosul vele. De hiszékeny is az olvasó, mert a felsorolt tények töredéke, ha egyszer már megérintette idegőseit, hisz a többinek is! Azoknak, amelyekről még sosem hallott. Talán még elismeréssel is adózik a szerzőnek, hogy az antifasizmus témájához nyúlt. De a szerző is ismeri ezt a hatást, és beleszővi mondókájába legújabb politikai platformját. Beszél Kambodzsáról és Afganisztánról, megjósolva, hogy ezek a válságövezetek még sok munkát fognak adni a jövő évezred valóságkihámozására vállalkozó íróinak.

Jövő évezred. Az író negédes bájjal ejti ki a szavakat. Ötvenéves lehet. Számára az még csakugyan termőtalaj, adaptálásra, feldolgozásra és átértelmezésre is. Csak a helyi

törzsközönség nem örvendezik. A 70 évet is meghaladja az öreg nácik átlagéletkora. Megérni az ezredfordulót? Bizony szép lenne, de megadatik-e nekik? Hajdanán, a tábori zöld és fekete uniformisban, hogyan fogadkoztak! Csak nem megöregedni. Fiatál Európa, Germánia és generáció! „Az utolsó golyó miénk a tárban... vesztesnek lenni végképp nem akarunk!” Most hát elhítetik magukkal, hogy voltaképpen nem is vesztesek, hiszen élnek, anyagi gondjaik sincsenek, aztán a filmbeli és valóságos ODESSA-művelet bőven ontotta számukra az új egzisztenciateremtés, s a végső győzelmi parádék elmaradtáért járó kárpótlást. Mi marad hát? Élni öregén, rokkantan is és kikövetelni a fiataloktól a nyomdokaikba való felsorakozást. Szerencsére ez nem mindig megy könnyen.

* * *

Este Blum úr megvár az üzlete előtt. Tizenkettőig nyitva tart.

— Látja ezt, nem tört be a kirakatom. Sikerélmény.

— Látom. És ha már Önt is látom, hadd kérdezzem meg: ilyennek hitte a Sakál szerzőjét?

— Érdekel is engem! Egyfajta értelemben sakálok vagyunk mindannyian.

— ?

— A legpocsékabb könyvet is kézbe kell adni. Rá kell beszélni a betántorgó nézelődőt egy-egy olcsó kalandregény megvételére. Ha szép tarka a címloldal, könnyebb a dolog. Ha szexet, krimi sejtet, bármilyen fantasztikumot ígér, az is könnyít a helyzeten. Elvégre nem a könyvárus vezeti az író kezét. Ez két

különböző biznissz, tisztelt uram. Ez itt Amerika, ha Dél, akkor is.

— Az Odessa-könyvet hová sorolja?

Kezébe vesz egy puhakötésű példányt, csöndben berregteti lapjait, akár egy menetrendét.

— A fedőlap éri a legtöbbet. Űgyes a grafikus. Mint a filmcímben. Megfigyelte talán? Az Odessa két S betűje az SS gót-villám vonalvezetését követi. Ez meg jeladás. Meghatározó elkülönődés. Erre felfigyel, akit örvendeztet vagy épp kárhoztat a tény, hogy az a szervezet egyáltalán a világra jött. Olyan ez jó uram, mint a mennyországba készülõ hívõ lélek kíváncsisága a pokolra. A sejtelem és félelem, hogy hátha mégis odakerül. Ha béke van, az emberek szeretik a háborús könyveket. Ha háború van, lebegni, álmodozni akarnak.

— És Forsyth?

— Ő a köztes utat választja. Regényei meglelik a békekurzusok feszültségeit. A csöndes tengeri luxushajót is, amelyet hirtelen terroristák kaparintanak kézbe.

— Ezt hallottam. Lehet, hogy Forsyth még megírja. A részletekért majd Rómába kell utaznia. Lehet, hogy az 1985 októberi világlapok cikkeit máris vagdossa, hogy máris készül egy újabb dosszié.

ZÜG A PARANA

Úgy is mondhatnám, hogy egy madridi közjátékot illeszttek dél-amerikai kalandozásaim közé. De hát ilyen a dolgok rendje. Az előző fejezetek is messze röpítették gondolataimat abból a lepusztult hotelszobából és mindössze azzal az előnnyel jártak, hogy a portástól megtudhattam, hogy mi volt az én ezredesi vendéglátóm valódi neve. Azé, akinél délután jártam, s ahol végül is sikeredett magnóra vennem a nem valami épületes, sőt olykor kaszárnýaszagú beszélgetést.

Elképzelni sem tudom, miért épp az Augusto név mögé rejtezett Reinhardt von Vogelstein, aki egyszemélyben volt báró és ezredes, földesúr és még valami egyházi méltóság is, elnöke több hajdani és több ez idő szerinti vadásztársaságnak, miközben ama varsói ember vadászatról is megrázkódtatások nélkül beszélt. Azt viszont el tudtam képzelni, hogy a szalagra nyilván egész éjjel vadásztak a „sheriff” emberei, de a La Palomához hasonló garniszálló félezer is volt a kisvárosban és a

portások diszkrétek errefelé. Ezért is megy az üzletük. Érdemes hallgatniok. Pedig, ha ők egyszer kinyitnák a szájukat . . . Nos, nem épp kabarétréfák kerekednének az elbeszélésekből, pontosabban: a kibeszélésekből.

Ez a La Paloma afféle családi szálloda. Szállodácska. Hat szobával és a minipresszópulton árválkodó kisképernyős tévékészülékkel. Bámultam a híradót és gondolataimat messze röpítették a képek. Madridba is. A spanyolországiba, mert Hispánia büszke fővárosa épp úgy, mint annak világhíres galériája, a Prado, itt Dél-Amerikában is igényt tarthat minden országban egy-egy város, falu vagy múzeum elnevezésére. Így jutott eszembe nekem is a madridi intermezzo. Másnap reggel minden baj nélkül továbbutaztam. De most néhány percre még Spanyolország. Hogy is történt?

Senor Alvarez, Paraguay madridi főkonzulja tágrameresztette szemeit:

— Ha netán gutaütést kapnék ettől a rendkívüli időjárástól, vagy meghibbannék annyi időre, ameddig egy vízum beütése tart, akkor sem jósolnék Önnek vidám napokat Asunciónban. Mi kérem, nem kedveljük a vörös útlevéllal utazókat, hát még az újságírókat. De hogy mégse menjen el üres kézzel, adok Önnek néhány képeslapot és egy fotót Stroessner elnök úrról. Ez minden, amit tehetek Önért, ezért nem is tartóztatom.

Magyarán: ki voltam rúgva. Ám a tudósítás mégis elkészült. És most közreadom.

* * *

„Paraguay, 1984. év utóján. Egy ember áll a parkolóban, de fél, hogy ellopják a kocsit.

ját, ezért ráköt egy műanyag kötelet, aminek másik végét pórázként szorongatja még a cukrászda teraszán is. De nem tolvaj jön, hanem rendőr, aki azonnal őrizetbe is veszi annak jogcímén, hogy megsértette a nemzet méltóságát a nyilvánosság előtt. Holott mindenki tudja, hogy Paraguay nemzeti méltóságát egy bizonyos Don Alfredo Stroessner tábornok — az El-Excellentissimo — sértette meg, mindenkinél jobban, több mint 30 évvel ezelőtti puccsával.

A letartóztatott autótulajdonost a rendőrség megveri, kizsebeli és meghatározatlan időre vizsgálati fogságba veti. Néhány hét múlva sikerül neki tisztos óvadék ellenében szabadlábra kerülnie. De a kocsiját már csak az autóbontóban találja meg pontosan 87 darabban.”

Paraguay-ban ilyen igaz legendák keringenek a rezignált emberek között, akiknek egyetlen vágyálmuk, hogy a tábornok-elnök egyszer leköszön és visszavonul Itaipu-tó melletti birtokára, ahol csendben elüldögél majd Mengele doktor hintaszéke mellett és kedélyesen eteti a madarakat. De mindez egyelőre csak álom, amiből a gyakori rendőrszirána hozza vissza az ábrándozókat a kijózanító hétköznapiakba. A rendőrség különleges ügyosztályán dolgozók s ott is a főnökök között gyanúsan sok a német hangzású név. Nem véletlenül. Ha valaki szóvá teszi, a válasz is hangzik: „nézz körül a vezérkarnál, azoknak olyan a névsoruk, akár egy müncheni telefonkönyv”. Ezek a fickók értik a dolgukat. Mondják, hogy egy kommunistagyanús nőnek az őrszobán precíz csípőfogóval kitepték négy körmét. Panaszra, jogorvoslásra nincs se lehetőség, se forma.

Az elnök a szó szoros értelmében a törvények fölött áll, miközben minden nemzeti ünnepen hangoztatja, hogy ő a törvények legfőbb őre. Az emberek meghallgatják, jelentőségteljesen összenéznek, de mit sem tehetnek sorsuk ellen, mely igen sűrűn azzal jár, hogy összebilincselte kézzel a folyóba esnek. Az országos rettegésre és terrorra nem tud felmentést adni az újságíró, már az észak-amerikai lapok is kénytelenek megírni, hogy „egy velejéig rothadt, korrupt rendszer ez”. És tegyük hozzá, hogy még az USA-val rokonszenvezik leginkább a kormányzat. Így hát érthető lesz Alvarez konzul megfontolása is.

A 70-es évek idején a Wall Street szakemberei valami ritka nagy üzletet szimatoltak ezen a vidéken. Úgy vélték, hogy a helyi vízierőmű egy roppant gazdasági fellendülés forrása lesz, így hát a New York-i bankok egymást túllicitálva igyekeztek beszállni a paraguayi üzletbe. Aztán kiderült, hogy a vízierőműveknél csak az első kapavágásra került sor.

Igazságszolgáltatás? Nos az is akad itt, de leginkább jelképekben. Minden bazárban kapható egy parányi meztelen nőalak szobor, a kezében mérleggel. Aztán a turista felismeri, hogy ugyanez áll nagyban a bírósági épület árnyékában és a főtér perzselő napfényében is, úgy, ahogy Mussolini háziszobrásza egykor megalkotta Dél-Afrika pénzén. De Justitia, ha új életre támadna a mítoszok világából, akkor is szégyenlősen nézne félre. „Micsoda világ!” Őles plakátok jelentenek be egy színházi premiért, közli a rádió, a televízió is. De másnap ugyanők le is mondják, mert valaki meglépett a jelmezekkel és a

díszletekkel. Hová lett? Senki sem tudja. A tudatlanok jószerivel azt sem tudják, hogy melyik vámőrt kell lefizetni ahhoz, hogy egy közönséges segélyküldemény bejuthasson az országba.

Paraguay nem operettállam és Stroessner nem Papa-Doc, nem is Idi Amin; hatalma nem az irracionális muson alapul. Az a néhány paraguayi (öngyilkosjelölt), aki szembe mer szállni vele, úgy jellemzi, mint a nehéz játék mesterét, aki egy gáztűzhelyhez hasonlóan, képes az erőszak és a korrupció méreteit nagy lángra vagy takarékra állítani. Paraguay folyóiról, köztük is leginkább a Paranáról egész sor balladát szült már a népköltészet, az örvényes, hínáros, sötétszürkén messze iramló habokról, amelyek örökre eltüntetik a fölöslegessé vált embereket.

Nemrégiben egy amerikai újságíró megkérdezte Stroessnert, hogy mit tud hajdani barátjáról, az auschwitz halálangyalról? Az elnök rögtön tudta, kiről van szó, de felvonta a vállát. Azt mondta: „vagy eltűnt, vagy olyan plasztikai műtétet hajtottak végre rajta, amely teljesen megváltoztatta a küllemét”. Az újságíró kíséretében ott volt az USA nagykövete, Robert R. White, aki szkeptikusan tette hozzá: „alighanem valaki megfizetett neki”. Hogy ebben mennyi az igazság, ma még nem tudni, de igaza lehet Aldo Zuccolillónak, a betiltott ABC-Color magazin főszerkesztőjének: „Stroessner mindig is falazott a fasisztáknak, hozzá képest még Somoza is gyenge kezdőnek számított”.

Paraguayban az élet legfőbb szabálya az óvatosság. Amikor 1984. augusztus 15-én Stroessner hatalomrajutásának 30. évfordulóján a hadsereg keresztülmasírozott Asuncion

főútján, egy öregember fordult oda társához: „még meddig”? Az öregembert többé nem látták. A Trujillo-k és Somoza-k után Stroessner olyan, mint egy kihalóban levő rend — a dél-amerikai diktátorok — utolsó képviselője. Nincs benne semmi Pinochet képmutatásából sem, nyíltan bevallja, hogy az országot privát tulajdonának tekinti. Az ország: az abszurditás birodalma. Az elnök nevében bárkit bármikor letartóztathatnak és meghatározatlan ideig börtönben tarthatnak bírósági ítélet vagy akár tárgyalások nélkül is.

Egy idegorvos meséli: az emberek, akik szabadon is börtönlakónak érzik magukat, esténként szinte rátapadva a tévékészülékekre, a képernyőkről próbálják lemérni, hogy a merev mozdulatok és olykor megremegő ajkak vajon a tábornok közeli végét jelentik-e?

Amióta Somozát 1980-ban megölték, paraguayi menedékében, senki nem tudhatja, melyik rezidenciájában tölti Stroessner az éjszakát. Mindegyik erődszerű kiképzésű, zászlóaljnyi őrséggel, rádióállomással, sebészeti műtővel, újraélesztő-állomással, különleges rendeltetésű szalonokkal és pánccélmekkel. Ám van egy különös sajátossága mindegyiknek: légvonalban egyik sincs fél kilométernél távolabb az USA-nagykövetségtől.

A tábornok munkanapja — akár egy tragikomédia első felvonása — telefonálásokkal kezdődik. Hajnalonta, amikor felkászálódik, találomra felhív néhány számot, s ha a hárommillió ország 82 ezer készüléke közül reggel 5 óra tájban az egyik felcsörög, a tulajdonos automatikusan „Si Señor Presidente”-vel jelentkezik. Aztán elszenderedik még

néhány órácskára, majd a délelőtti programhoz alkalmazkodva adjutánsai felöltöztetik, narancslébe töltik regeneráló gyógyszereit, bekísérik a szalonba és megindulhat a látogatók özöne. A chilei nagykövettől a dél-afrikai katonai attaséig mindenki meg van híva az elnökhöz. Mindenkit szívesen lát, legalábbis úgy tesz, az esti TV-híradó pedig kötelességszerűen mutatja, hogy megint milyen zsúfolt napja volt a tábornoknak. Ezeknek a látogatásoknak már alibiértékük is alaposan lecsökkent. Augusztusban az a hír járta, (mivel üres volt a város), hogy egy híres német állatorvos vendégeskedik nála. A végén kiderült, hogy csak egy átutazó marhakereskedő volt, aki önmagát felértékelendő használta névjegyén a doktori címet és alaposan elcsodálkozott, amikor a díszes meghívást a motoros küldönctől kézhez vette.

Közben a tábornok maga is végez különféle látogatásokat. Bankokat nyit meg, diplomákat oszt, telefonfülkéket avat fel. Meg kell adni, érti a dolgát, jól készült protokollismeretekből. Például sohasem történt még meg, hogy egy piros-fehér-kék nemzeti szalagot átvágott volna. Ehelyett kicsomózza. Ügyel a részletekre. Délutánjaira már a teljes titokzatosság bocsátja rá fátylát. Állítólag nagy kártyacsatákat vív, számártejben fürdik, pornográf videoműsorokban gyönyörködik, majd a látottakról hosszan beszélget vadászkutyájával. Egyik szárnysegédje szerint Stroessner már erősen leépülőfélben van és az ország automatikus irányítással — a mindenfajta értelemben vett tehetetlenségi nyomatékka — úgymond: vakrepüléssel szaguld tovább az ismeretlenbe. Egy külföldi diplomata a személyzet egy beszédes tagjá-

tól megtudta, hogy délutánonként jön a német orvos, hogy friss vért fecskendezzen a tábornok ereibe.

Ennek a jobb sorsra érdemes országnak a történelem sosem juttatott Simon Bolivarokat. Már első uralkodója — a Függetlenségi Nyilatkozat után, 1811-ben — egy José Gaspar Rodriguez nevű diktátor volt, aki megtiltotta a kereskedelmet, de még a külföldi utazásokat is. Tabu volt minden gyűlés, levelezés, így hát a postát is bezáratta. Utódai hadat üzentek Brazíliának, Argentínának (hatalmasabb országokat a térképen épp nem találtak), s a kalandokba a lakosság 60 százaléka odaveszett. A 30-as években éppen Bolívia ellen viseltek háborút a Gran-Chaco birtokáért. Valaki tudni vélte, hogy kőolaj leledzik ott a föld mélyén. Mire kiderült, hogy egy csepp sincs, már éppen százezren véreztek el.

1904 és 1936 között megannyi pártütéssel 22 elnök váltotta egymást, a 40-es évek végén további hat, majd 1954-ben jött Stroessner, aki egy bevándorló bajor huszártiszt és egy ledérségéről hírhedt paraguayi nő unokája. Ő aztán értette a módját a hosszú időre való berendezkedésnek. A Colorado nevű intézmény tartományi és városi irodái sokkal inkább tűnnek a titkosszolgálat fiókintézményeinek, amelyek egy maffiát megszégyenítő módon értik minden ellenzéki vagy felvilágosult ember megleckéztetését. Pedig voltaképp egy kormánypártról van szó. A „féken tartás gépezetének főmérnöke”, s az elnök főbizalmasa Sabino Montanaro belügyminiszter, akit túlkapásai miatt még az egyház is kiközösített. Azeste, hogy ezt megtudta, Montanaro felöltötte legdíszesebb tábornoki

ruháját, (amely ugyancsak nem volt mentes a színadiasságtól, ha elképzeljük, hogy az ékkövekkel kirakott ezüst kard mellett egy hatalmas Parabellum pisztoly fityegett) és becsengetett az érsekhez. Ők ketten aztán eldiskuráltak szép magányosan egy félórácskát és másnap a lapok címlapján hozták: Montanarót az anyaszentegyház visszafogadta kebelébe.

A Paraguayban járt újságírónak módja volt az elnökhöz közelálló személyiségeket megkérdezni Stroessner tábornok szellemi képességeiről. A megkérdezettek egy része körülnézett, aztán jelentősegteljesen legyintett. Azok, akik szellemi frissességét vélelmezték, néhány híres mondását idézték. Íme néhány ezek közül: „Én egyike vagyok Amerika leghűbb barátainak, de sajnos az USA jobban bánik ellenségeivel, mint barátaival...” „Még Carter is elismerte, hogy én kiváló munkát végeztem...” „Paraguay népe még nem érett meg a demokráciára... én kivárom!”

Valaki még többet mondott: „Ez az Asuncion furcsa város. Szombat esténként a középosztály vidáman flangál Miami-ban vett ruhakölteményeiben, s közben a katonák célba lönek azokra a gyerekekre, akik megközelítik a tábornokok házait.” Kor- és kórtünet Paraguay-ban karnyújtásnyira az ezredfordulótól.

Egy NSZK-diplomata arról panaszkodott, hogy ingajáratban van követsége és a helyi belügy között, tucatszám viszi naponta a körözőleveleket és a kiadatási kérelmeket. Csak azt ne higgyük, hogy bujkáló faisztákról van szó. Ugyan már! Azokról a gyémántcsempészekről, valutázókról és adócsalókról, akik

megkárosították Bönnt, de jó pénzért, letelepedési engedélyt vagy épp állampolgárságot vásároltak Asuncióban. A követség egyébként levélben értesíti az országba érkező turistákat: „Az éttermek éjjel 1-kor zárnak. A rendőrségnek széles jogköre van, és ezt ki is használja. Ujjat húzni velük nem tanácsos. A külföldi ne nyilvánítsa véleményét a helyi politikával kapcsolatban. Akit letartóztatnak, próbálja meg, akár anyagi áldozatok árán is, a külképviselet értesítését.”

A hatalom magas képviselői persze kellemesen élnek, s ha kell elbánnak a hatalom alacsonyabb szintű képviselőivel is. Egy nap például szerencsétlenségére, épp annak az Andres Rodrigueznek az üzletházába tévedt be két adóellenőr, aki szegről-végről még a teljhatalmú diktátornak is rokona. A tulajdonos extábornok előbb megverette segédeivel a váratlan jövevényeket, majd kopaszra nyírva, ruháikat leszaggatva kilökte őket az utcára. Még utánuk is kiáltotta, hogy így jár minden éhenkórász kollégájuk, akit rossz sorsa arra hoz.

Szó, ami szó, Paraguay-ban a csekk-könyv jelenti a rangot. Graham Greene is megírja „Utazások nagynénémmel” című regényében azt a bizonyos Augusta nénit, aki találkozik Paraguay-ban egy Visconti nevű szerencsétlen flótással. A fickó azzal kísérletezik, hogy útlevelet vásároljon, de miután a rendőrség megvesztegetése során már egész pénzét elvesztette, a derék Augusta néni is csak ennyit tud mondani, széttárva karjait: „Isten tudja, hogy a Mengele ezt hogyan csinálta, biztos jókora bankszámlája van Svájcban...”

Az auschwitzi főorvos lelkiismeretét 400 ezer üldözött elgázosítása terheli, nem is szól-

va azokról, akiket személyesen segített át a túlvilágra, hol injekciós tűvel, hol egy bajonettel, élesre fent kapával, fejszével, puskatussal, vagy a pisztolyával. Amikor pedig a szövetséges nyomozó hatóságok elkezdtek érdeklődni iránta, beállított Stroessnerhez és menlevelet kért tőle. Akadt rögtön egy Alejandro von Eckstein nevű, nem éppen őshonos, aki kész volt esküvel bizonyítani, hogy Senor Gregor Gregory, (akkor ilyen álnéven élt Mengele) már 20 éve ajtószomszédja, tehát jár neki az állampolgárság is. Stroessner legyintett és eredeti névre állíttatta ki az útlevelet. „Itt egy hadsereg fogja Önt mindenkitől megvédeni”, mondta és megnyugtatta, hogy dolgozzon csak nyugodtan. Igaz, az elnök titkára másnap azt is közölte, hogy milyen összeget kell úgymond jótékony célra azonnal befizetnie, és mennyit kell majd törleszteni az elkövetkező években azért, hogy a kiadatási kérelmeket újra meg újra elutasítsák. Beavatottak úgy tudták, hogy az a számlaszám azonos a Stroessner család egyik vállalatának bankkontójával.

Igy hát a mangrove-dzsungelek rothadó szaga mellett valami más is bűzlött ezen a tájon, az őszi áradások idején különösen zúgó Parana felsőfolyásánál, ahol a pálmaerdőkbe vájt exnáci luxustelepek őrzik titkuakat és egymást. És mindenekelőtt a szökevényeket. Joggal szaglászta erre a különféle titkosszolgálatok, egyfelől, hogy az elnök utasításaként megbizonyosodjanak a rendszabályokról, elrejtsek a gonosztevőket. Az ellenszervezetek pedig azért, hogy kiszimatolják, hol támad rés e dollármilliókból font rejtőhálók közt. Izrael egykori Eichmann-vadászai most fejüket csóválják, és azt mond-

ják: „Mengele már nem él”. Van ugyan a fővárosban nem is jelentéktelen létszámú diplomáciai képviselőjük, de úgy tudni, hogy a térség fegyver-bizniszeiben rejlő mindennél magasabb lehetőségek csillapítólag hatnak Mengele iránti érdeklődésükre. De az 1983-as év mégiscsak felkavarta a kedélyeket. Akkor történt, hogy Bolívia kiszolgáltatta Franciaországnak Barbiet, egy nem éppen csekély fegyverszállítmány ellenében, és a korszerűsödő arzenál Stroessnernek sem jönne rossz. A szóbeszéd mindenesetre szárnyára kapott egy legendát, amely szerint két magas rangú paraguay-i tiszt így elmélkedett a grog mellett: „Mi lenne, ha Ecksteint lefűlelnénk, és eladnánk a zsidóknak Mengeleként? Vajon rájönnének, vagy lefizetnék érte a 200 ezer dollárt?” Mire a másik visszakérdezett: „No és mi lenne, ha a valódit adnánk el?”

Akadna ebben az országban kutatnivaló, főként, ha még az Interpolt is beengednék. Csakhogy Paraguay nem lépett be a nemzetközi rendőrség szervezetébe. Megtalálnák ott talán De Gaulle egykori merénylőjét, Georges Matint is, meg Gaetano Orlandot, az olasz fasiszta alvezért, mi több még tán azt a Joseph Ricordot is, aki a kábítószercsempészet koronázatlan királya, és a Sing Sing-fegyházból szökött ide.

De a kormányzat óvatos. Nem mindenkit fogad be. Félnék a provokátoroktól. Egy német „fogtechnikus” 110 kiló arannyal érkezett. Előbb a bőrönd tűnt el, aztán maga a tulajdonosa is. A szálak a „konzul”-hoz vezettek, azaz Hans Hermann Weyerhez, aki arra specializálta magát, hogy hamis márkáért régi kocsikat, és új aranytömböket vegyen.

Benne van az emberkereskedő klánban a sajtó is. Akár a moziműsorokat, úgy közlik naponta az elfogásokat, és kiadatási kérelmeket. Legtöbbször persze különösebb alap nélkül, csupán a megcélzott delikvenssek beijesztésére. A játékszabály egyszerű: ha maradni akarsz, fizetni kell.

Olykor, minden terror ellenére felsejlik valami halk morajlás, vagy suttogás a mozik sötét nézőterén, vagy a színházban, amikor a darab valami azonosságot jelez gondjaikkal. Jól jellemzi a lakosság közérzetét, és kimerültségét Carmen Lara Castro író, akinek csaknem mindenkijét megölték, vagy száműzték. „Közöny és félelem”, ezt mondja még akkor is, ha ő semmi iránt nem közönyös, és félsze sincs, amikor tehet valami értelmet polgártársaiért.

A kommunista párt már évtizedek óta dolgozik a legmélyebb illegalitásban, de oda-kényszerítették már a kereszténydemokratákat is, a Colorado párt disszidens csoportját pedig csak azért csalták haza külföldről egy meghirdetett amnesztiával, hogy egyenként számoljanak le tagjaival.

A kormányzat szerint „mindenkinek joga van egy új politikai szervezet létrehozására, ha az alapításhoz szükséges 10 ezer aláírást bemutatja”. Ha netán 8 ezer már összejönne, a 8001-ik aláíróra már lőnének, vagy elgázolná egy ámokfűtő sofőr. Beleesne a krokodilusok állatkerti medencéjébe, netán egy liftaknába. Azt az aláírásgyűjteményt megkíncként ragadná magához a biztonsági rendőrség.

Ennyit a törvényességről. Még szerencse, hogy Stroessner úgy véli — még nem jött el a demokrácia ideje. Azt még tanulni kell.

A tankönyveket minden bizonnyal Montana-ro belügyminiszter írja.

„Paraguayban még sosem volt példa békés hatalomátvételre” — az éjszaka csendjében egyszercsak megszólal egy rádióállomás, Humberto Rubin magánadója. Mivel azonban annak idején elfelejtettek törvényt alkotni az állami rádiózás monopóliumára, csak nagy ügyel-bajjal tudják elhallgattatni. A hadsereg azonban segít.

A Capitan Bado nevű faluban az elnök felavatott egy postahivatalt, és egy mentőállomást. Úgy tűnt, ez minden, amit az elmúlt 10 évben építettek. A helység főútja kiszáradt folyómederhez hasonlított. A tudósító az ünnepség tribünjén három sorral Stroessner mögött kapott helyet. De amikor a katonák díszmenete elkezdődött, hirtelen nyugtalankodni kezdett, és Anvar Szadat utolsó kairói parádéja jutott eszébe. Így hát óvatosan lekászálódott a nagyon megtisztelő emelvényről, és a hallgatag sombre-rós férfiak karéjából várta meg az ünnepség végét. „Az elnök a hallgatás 30 éves fala előtt vonult el, míg nagysokára egy bágyadt hang elkiáltotta magát: Viva Stroessner. A tábornok kiszállt bombabiztos Cadillac-jéből, átment az úttesten, és megszorította a kiáltó ember kezét . . .”

* * *

Álmodta-e mindezt e sorok közlője vagy talán összeollózta néhány emigráns újságból? Ha így történt volna, abban sem lenne kivetnivaló, de ezúttal mégis a közvetlen szemtanú szólt az olvasóhoz. Jómagam pedig csak arra szorítkozhatom, hogy szavait je-

gyezzem a Szajna-parti Trocaderóhoz címzett bizstróban. De közlés előtt még ellenőriztem az állításokat, és adatokat a hamburgi Der Spiegel hírmagazin 1985/2. számának 101—107. oldaláról.

John Vinócurral, a New York Times állandó párizsi tudósítójával ugyanis nem voltak fenntartásai senor Alvarez Franciaországból szolgáló konzultánsának.

HOTEL WINTER PALACE

Amikor az ötvenes és hatvanas évek pezsgődurrogással adtak találkát egymásnak egy túlfűtött levegőjű kairói éjszakán, Egyiptom-szerte már nyugalmasabb idők jártak. Az 56-os agressziót, úgy tűnt, kiheverte az ország (a visszavágás nagy titokban készült). Port Saidban, de még inkább Izmailiában, félúton a Szuezi-csatornán, már csak mutatóban tárulkozott néhány romház a háborút sosem látott, messzi földről jött turisták fotógépei számára. A svéd ENSZ-katonák vagy visszavonultak minden karácsonyi vendégük, Dag Hanemarskjöld főtitkár ünneplésére, vagy szívesen vállalták az alkalmi kalauzoslást, mutogatva a csodát is a külföldieknek: a bombazáporban kettétört pálmafák újra kihajtottak.

A Semiramis szálló pazar éttermének forgószínpadán száztagú vonós tánczenekar húzta gyertyafény mellett az évad nagy slágerét, a „La Mer”-t, és valahányszor a csillárok jótékonyan kihunytak néhány percre,

(hadd bujjanak össze a tisztelt vendégek!), csak a zenészek fehér szmokingja fluoreszkált sejtelmes ragyogással a teremben. Akár a csillagok, nem messze onnan a gizehi piramisok fölött.

Szilveszter volt, ha nem is a helyi, de a világkalendárium szerint. Az ötvenes évek végleg lesodródtak arról a forgószínpadról is, amely nem volt éppen történelmi, de abban az értelemben feltétlenül, hogy a rajta muzsikálókat is el-elfoghatta a balsejtelem: mit hozhatnak azok a hatvanas évek. enyhülést vagy még egy közel-keleti háborút? Mert adatott aztán csakugyan mindketőből. Sőt világkrízisből is, melyet azóta Disznó-öböl, Berlini fal, Dallasi merénylet, Hatnapos háború, és még jó néhány címszó alatt lehet fellelni a korszak krónikáskönyveiben.

A Semiramis különtermében egyiptomi tiszték koccintottak. Ha beszédüket, vagy a szokottnál sötétebb arcbőrüket nem figyelte volna a felületes szemlélődő, angoloknak is nézhette volna őket, olyan precizitással éltette még külső formáiban, s így az uniformisokban is a független utókor a hajdani gyarmattartók szokásait, viseleteit. Bár egymásközt az a kizárólagos férfitársaság csak arabul diskurált, de néhány alkalmi koccintó vendég jövetelére hirtelen váltottak át angolra, franciára, még németre is.

Németre, arab tiszték.

Tán csak nincs valami szikrányi igazság abban, hogy Nasser ezredes forradalmába hajdan volt és Észak-Afrikában őrzött Rommel-tiszték is besegítettek, elszegődve hozzá tanácsadónak, így akarván törleszteni egy 1943 óta meg nem emésztett angol győzelmet.

Később még a Csatorna elaknásításában is segítettek, hisz ez által El Alamain dicsfénye is csökkent, épp úgy mint 75 éves lobo-gás után bevont brit hadilobogóé a világ egyik legfontosabb víziútvonalának parti ár-bocáról. Talán csak nem trafált bele Forsyth tényregénye valamibe, (amiről az előzőek-ben már volt szó) azt valószínűsítette, hogy közel-keleti háborúi során német rakéták be-vetésére is készült Egyiptom Izraellel szem-ben?

Mint tények, ezek mindmáig nem kerültek nyilvánosságra, de a tisztek itt a Semiramis-ban nyilván nem a helyi Goethe Intézet nyelvkurzusain tanulták a der-die-das-t, ha-nem talán Szadat körében még, akiről a ké-sőbbi merénylet nyomán megtudhatta a vi-lág, hogy rajongója volt a Harmadik Biro-dalomnak, és önmagát is áltatva hirdette, hogy arra a földre a Rommel-hadtest hozza a szabadságot, hiszen az ellenség ellensége csak jóbarát lehet. De hol volt akkor még az el-nöki dolgozószo-ba a szadati életút kanyargós útjától! Bár diplomáciai és sajtókörökben sutto-gtak már egyet-mást a „német kapcso-latról”, de a külvilág még beérte azokkal a megnyugtató-sokkal, hogy mindez már azért sem valószínű, mert az El Tahrir textilkom-binát létrehozásán együtt bábáskodtak a két Németország mérnökei.

Porhintés a világ szemébe? Jóakarató jel-zés a Hallstein doktrína kikezdésre? Vagyis arra, hogy senki sem ismerheti el egyszerre az NDK-t, és az NSZK-t! Hogy választani kell?! Csakhogy az aswani nagy-gát felépíté-séhez a Világbank az idő szerint épp meg-tagadta a hiteleket, amelyeket végül is Moszkva folyósított, sőt adott fegyvereket

meg szakértőket is a hadsereg újjászervezéséhez. Tehette, hisz itt már rég nem egyiptomi belügről volt szó, hanem az akkor még létezett Egyesült Arab Köztársaság fennmaradásáról a nemzetközi erők küzdőterén. Azokat a szakértőket később Szadat küldte haza, miközben néhány titokzatos német még visszamaradt.

De ne szaladjunk előre, egyelőre még az évtizedfordulónál vagyunk, amelyen csak azért lehetek jelen, mert a szír—egyiptomi államszövetség nagyon is igényelte akkor még a szocialista országok segítségét. A Csatornán lengyel, szovjet és román révkalauzok álltak a hazatért francia és angol „pilot”-ok helyére, sivatagszerte duruzsoltak a Skoda vízszivattyúk a homokos bolgárkertek kisarjadó zöldnövényei között, a magyar mérnökök, és munkások pedig felépítették az El Tabin hőerőművet, és szomszédságában a Hellwani-i hidat, mely 990 méteres fesztávolságával Afrika leghosszabb Nílus-hídja lett.

A békés életre való berendezkedés e támaszpontjait a filmszalagnak is meg kellett örökítenie, és ha már körülnézhet a kamera az új ország pulzusát tapogatva, már hogyan keresné fel a történelmi helyszíneket is. Északon Alexandriát, a Nyugati Sivatagban a katonai temetővárost, Délen a Királyok Völgyét és Aswant.

Ám kiderül, hogy mindez, amiről e fejezetben eddig szót ejtettem, előjátéka csak annak a döbbenetes felismerésnek, ami évtizedeken át összefüggések híján pihent valahol, emlékező idegpályáim egyik mellékvágányán. S hogy újra felindulhat, hogy kimozdulhat holtpontjáról, annak is köszönhető, hogy a Wiesenthal-interjúban elhangzott egy

félmondat. Arra a felsorolásra gondolok, amelyben dr. Mengele menekülési útvonalát sorolta fel évszázadunk legtekintélyesebb magánnyomozója. A megdöbbenés akkor egy teljes éjszakára kiölte az álmat a szememből.

Megpróbálok pontosan visszaemlékezni.

* * *

A regények jól ismert Fehér-Nílus expressze öt óra alatt tette meg az utat Kairótól Luxorig. A kényelmes Pullmann-kocsikat valamikor jól működő klímaberendezés hűtötte. Most néhány rozzant légcsavar kavarja csupán a záptojásszagú levegőt, de olyan lassan, hogy a darázsméretű legyek vidáman körhintázhatnak rajta. Erre az utazásra hajdan, minden tehetős brit alattvaló befizetett, a tüdőbetegek átkeltek érte az óceánon is.

Amikor Albion nyirkos téli álmában szendergett, Egyiptom meleg, száraz klímájával valóságos Mekka volt. Bár a meleget sem bírta egyaránt mindenki, de a regények balsejtelmű végkifejletei előtt még mindenki tűr, legfeljebb mélyebben húzza szemébe parafasisakját, és megduplázza napi „szőke-whisky” fejadagját.

A Királyok Völgye előtt szétoszlott az utasmezőny. Voltak, akik rögvest továbbhajtattak az előkelő szállók irányába, bőröndjeiket felkötöttve a túrataxik tetejére, mások a vászontetős autóbuszokkal egy kirándulás izgalmaiban akartak mielőbb részesülni Karnak és Théba romjai közt, de olyan is akadt, aki beérte egy szolid, de jól idomított teve nyergével. Legalább annyi időre, hogy az obligát fénykép elkészülhessen, háttérben a

száz éve tartó ásatások kőoszlopos díszletével.

A Hotel Winter Palace a maga ötcsillagával, mint egy rangidős tábornok, durcásan hordozta körül lefüggönyözött ablakszemeit a tájon és beásta magát a modernizáció támadásai ellen. Dacosan vesztegel mór-klasszicista stílusával az álló időben, hogy éppen-séggel azon se csodálkozzon bárki, ha a lunchre szólító gong a viktoriánus kor díszruhás gyarmati ezeredeseit csalogatná elő a szalonokból.

A Winter Palace Hotel egy darab ódon európai mozdulatlanságot jelentett ebben a sok tekintetben heves vérmérsékletű országban, ahol Ázsia találkozott Afrikával, s ahol a mediterránium gyenge szellőit is felforrósította a homoktenger közelsége. A szálloda halljában ott volt a hamburgi Der Spiegel és Zürcher Zeitung is, a szalon pálmásora közt pedig olyan zenészek vonói alól kelt szárnyra Schönberg és Stravinski melódiája, akik azelőtt London vagy Bécs koncerttermeiben ültek. Hajdani nagy napjaikra csak fényesre kopott zsakettjeik emlékeztettek.

Hirtelen olvasmi történt, ami csak matematikai pontosságra törekvő szerzők forgatókönyveiben szokott előfordulni, mint a feszültségfokozó betét. A különteremből eddig is kihallatszott a nagy zsivaj, a csellós pedig felállt, de nem azért, hogy az urakat csendre intse, ilyet meg se tehetett volna, hanem, hogy összébb húzza a karmín színű bársonyfüggönyt, amely ajtó helyett lengedezett a nyílásban. S akkor karja megállt a levegőben, mert odabentről olyan dialektus ütötte meg a fülét, amit azóta sem hallott, hogy Dél-Bajorországból hajdan elszármazott.

Megpróbálta szemrevételezni földijét, hogy később, ha netán magányában leli, hát szót váltson vele az első szótagot hosszúra nyújtott nyelvjárásában. Később arra lejtett a szobafőnök egy díszes borítékkal, amely valamilyen kormányhivataltól érkezhetett, ezért mégsem bízhatta egy boyra, hajlandónak mutatkozott, hogy megnevezze a félsötét szalonban is sötét szemüveget viselő úriembert.

— Mandel doktor — súgta szájához emelt kézzel, mintha köhécselne —, dél-amerikai német... átutazóban, that all, vagyis hogy ez minden, mást az ő orrára se kötöttek. Holott nagyon is jól tudta, hogy a legdrágább lakosztályokat időről időre inkognitós vendégek veszik igénybe egy Wiesner nevű kairói kereskedelmi képviselő távirati megrendelésére bankkontóval.

És most belép történetünkbe egy fényképészmeister is, hogy az epizódra évtizedek után visszaemlékezésében felidézzen egy portrét valakiről, aki egész életében kerülte a fotólencsét.

Mi is történt?

Ezen a napon épp úgy, mint máskor — leszámítva az idegenforgalmi csúcsidényt — a Királyok Völgyében csönd honolt. Ilyen „tikasztó télben” a superkorszak kincskeresői is szállásaik hűvösén várták az alkonyt, amikor újra nekivághatnak, hogy jó pénzért bérelt útikalauzaik révén eljussanak egy beomlott sírkamrához, és ásva-kaparva minden vödör homokot, úgy érezzék, hogy titkok, netán ezredévek óta ott szunnyadó aranytárgyak birtokosai lesznek. Miközben magukat az egyetemes kultúra felkent vitézeinek tartják, holott csak az aranyásók vagyonszerző

vágya fűtötte őket, legfeljebb a hírnévé. Nem mondhatni, hogy bárhol is jegyzett archeológusok lettek volna, hisz azok jól tudták, hol lehet, hol érdemes bármit is kutatni, hol ad engedélyt erre a sok kérdésben felületes, de erre nagyon is odafigyelő kairói minisztérium. A csillaggal sem jelzett fogadósok viszont kellőképp ráhangolódtak erre a hivalkodásból és gyors meggazdagodási reménységből szőtt karrierlázra, és jó pénzért szerzőségeket, fegyvert, ösvényt és kísért is bocsátottak az érdeklődők rendelkezésére. Voltak, akik beérték egy „nemrég” szerzett lelettel, amelyhez úgymond beszolgáltatási kötelezettség párosulna, de a kedves vendég száz dollárért már kaphatott egy régiesített okiratot a Turisztikai Hivataltól, amely őt önkéntes régésznek nevezte, vagy további százért egy kellőképp megsárgult koponyát, mely úgy volt egy fáraóé, mint a már említett bécsi bolhapiacokon százszor is eladott HG monogramú bőrsapka Herman Göringé.

Voltak persze, akik csak házi dolgozószobájuk falára akartak egy hiteles fotót akasztani egyiptológus mivoltuk bizonyosságaként, nos azoknak Abdullah mester luxori műterme állt rendelkezésre, aki csekély 25 dollárért megcsinálta a kért felvételt műterme állandó kellékeivel, amelyek közé a nagyító, az ecset, és a szakadt szafari ing épp úgy beletartozott mint a parafasisak. A háttérben mindig akadt pár kósa teve, galabeás (hálóingszerű népszerű öltözék — a szerk.) bennszülött vagy kókadozó pálmafa. És meg kell mondani, az üzlet nem ment rosszul.

Abdullah mestert jómagam is felkerestem, már első percben csalódást okozva adván tudtára, hogy csupán kollegiális látogatásról

van szó. Ezt felszerelésünket látva kénytelen volt el is hinni, sőt másnap már néhány műhelytitkába is beavatott. Nemcsak olyanba, hogy alkonyati fényekben drágább a felvétel, mert romantikusabb, és némi élfénynek az arcokon való művi előállításához vakut is kell használnia, de azt is elmondta, hogy a vasútállomáson és a parkolóokban lebzselő fotográfusok korántsem lézengő amatőrök, hanem egytől egyig az ő emberei, akik összevadásszák a tehetősebb külsejű érkezőket, és már a vonatból való kikaszálódáskor azt méricskélük, kire lehet rászállni?

Rögtön rá is fogják lencséjüket az érkezőkre, akik nem is tiltakoznak (talán sajtóembereknek vélik a fényképészt), arcuk legfeljebb csak akkor nyúlik meg, amikor egy névjegyet csúsztatnak a kezükbe. Másnap ugyanis Abdullah mester kirakatában ott parádéznak már az elkészült nagyítások, és ha csak minden tizedik képet adják el, már pénzüknél vannak, ha ennél többet, tiszta nyereség.

Elnézve a mester Chevroletjét és Toyota dzsipjét, az lett a meggyőződése: megy az az üzlet. Abdullah harmadnapra, mikor tőlünk kapott lapos üvegű barackkal is ismeretséget kötött, bizalmasan azt is elmondta, bizony nem fizetett rá az üzlettűzre sem. Úgy tettem, mint aki jól ismeri annak minden részletét, sőt mintha egyenesen az Egyptian Insurance biztosító emberei mesélték volna már el nekem, hogy miként támadtak rá egy éjszaka és gyújtották fel műhelyét.

Ezt az éjszakát egy esti látogatás előzte meg, amely során egy jól öltözött úr az aznap készült egész negatív készletet át akarta

vizsgálni. Még megvételére is tett javaslatot. De hát ahogy a könyvkiadó nem önti be az aznapi szedést — magyarázta Abdullah — ki olyan ostoba, hogy további rendelésektől fossza meg magát? A rafinált öreg róka még arra is emlékezett, hogy a fehér ruhás gentleman, aki széles karimájú panamakalapot hordott, raccsolta az angolt. Ebből arra következtetett, hogy vagy francia vagy német. De a franciák még otthon sem hordanak nyakkendőt és kalapot, nemhogy ilyen tikasztó melegben. Okoskodásának volt némi alapja, főleg azért, mert ez volt az a hétfő, amikor tisztes számú német vendég érkezett a nagyhírű Winter Palace Hotelbe, s a csellósna**k** bajor akcentus ütötte meg a fülét. Azon az éjszakán tehát lángok martaléka lett a bolt.

A képek, filmek is mind odavesztek, kivéve egyetlen tekercset, amely a sors kifürkészhetetlen szeszélye folytán azért maradt meg, mert az egyik üzletszerző fotográfust az este elütötte egy autó, holmiját pedig vele együtt bevitték a kórházba.

Bár Abdullah mindig is gyanakvással figyelte ezt a fickót, nem azért, mert néha saját zsebre is dolgozott, hanem mert narkósna**k** vélte, és bár tetten sosem érte, kész volt rá, hogy azonnal kirúgja. Most hirtelen jutott eszébe, hogy az előhívatlan filmtekercs, illetve az azon rejtőzködő képsorozat talán segíthet az üzleten meg a rendőrségen is.

A fiú tehát maradt az üzletben. A szó legszorosabb értelmében is, mert rosszul összeforrt csontjai egy kissé bicegőssé tették. Úgy pedig mégsem lehetett a cég reklámja. A sötétkamrában viszont elvegetálhatott.

Még a kórházi röntgenlaborban sem vártak

eddig oly izgalommal előhívásra, ahogy Abdullah próbálta síttetni a vegyszereket. Szép ovális szélű, 18×24 centiméteres nagyítások kerekedtek belőlük, amelyeket egy rendőrségi főember átvett, és kilátásba helyezte, hogy a vizsgálati eredményektől függően fog a biztosító fizetni, de az is megtörténhet, hogy megerősödik a gyanújuk az öngyújtogatásra, akkor pedig fuccs az egésznek. Abdullah sittre megy, a boltot bezárják. Végül is minden a képeken múlik.

Ez az öreg fényképészmester semmivel sem volt kevésbé rafinált, mint bármelyik kollegája Sanghajtól Gibraltárig. Mielőtt átadta volna a negatívot, csinált róla magának egy diapozitívet, hiszen megérezte, hogy kincs került a kezébe. Igaz a rendőrség nem sokat buzgólkodott a képekkel. Egy felügyelő meg egy őrmester ráérősen végignézte, aztán beragasztották egy borítékba. Még a nagyítót se nágyon vették igénybe, pedig az túlélte a tüzet. Semmit nem mondtak azok a képek számukra, ismerőst, besurranó tolvajt, fezőrt, hamiskártyást fel nem ismerek rajta, pedig azok sűrűn előfordultak azon a tájon. A Winter Palace Hotel szinte hívogató, megkapó terepnek bizonyult a veszélyek és Fortuna szerencselovagjai számára.

Amikor egy ismeretlen, de elegánsan fizető biztosítótársaság maga jelentkezett a kár megtérítésére, a rendőrfőnök lezárta az egész ügyet. Hiszen ilyesmi elég sűrűn előfordul errefelé, épp úgy, mint az ékszerlopás, a hamis és a fedezetlen csekkek. De volt mégis valami, ami kiemelte ezt az egész históriát a rendőrségi rutin eljárások közül. Az ugyanis, hogy a bűnjelként lefoglalt képek, és a negatív szőren-szálán eltűnt.

Abdullah csak műfelháborodásában követelt új vizsgálatot, további kártérítést, és fenyegette meg a kapitányt is, hogy a luxori, tartományi bírósághoz fordul jogorvoslásért, de az csak legyintett, mint aki azt mondja: „mehetsz, ahová akarsz, itt igazunk csak nekünk lehet”. De azért megtoldotta a vizsgálatlezáró döntését néhány nemesveretű mondattal: „Ha a pénzedet megkaptad, légy hálás és elégedett, gondolj sorsüldözött társaidra, akiknek házáat pusztította el a háború és sose lesz, aki kártérítést fizessen érte. Ha azok a rohadt képek eltűntek, tekintsd ezt Allah megváltoztathatatlan döntésének. Különben is elég soká feltartottál; eredj a fenébe”. És fakalapács híján pisztolya agyával kettőt még vert is az asztalra.

Eppen egy hétbe telt, amíg Abdullah beavatott a nagy titokba, és mivel azt ígértem, talán meg tudom állapítani, kit vagy kiket ábrázol az a képsor, levetítette nekem azt a filmszalagot. Pontosabban csak nagyítógépébe fűzte be, hiszen diavetítője miért is lett volna? Míg kockáról kockára ugrált, a visszfényben arcomat figyelte. A takarékos fényképész 40 felvételre való filmet gyömöszölt bakelitkazettájába és abból legfeljebb négyet pazarolt egy családra, vagy csoportra.

Épp a 28. felvételnél tartottunk, amikor elöntött a forróság. Egy leengedett ablakú Mercedes taxiból kreol bőrű férfi mustrál-gatta a tájat. A fény a szemébe vakított, így hát nem láthatta a fényképészt, és talán az erős fény miatt hunyorgott. Enyhén szét-húzódó, duzzadt ajkai közül kivillant egy jellegzetes, parányi hézag középső két foga között. Épp úgy, akár a híres angol színésznek, David Nivennek. Ez az a „műhiba”, amivel

egyetlen fogorvos vagy technikus sem tud mit kezdeni, ha csak nem húzza ki mindkettőt. De ki az, aki egy ilyen, csakugyan apró hiányosságért hajlandó lenne megválni két egészséges fogtól?

Ezt az arcot én már láttam valahol. Akkor csak ezt tudtam megállapítani. De vilamosáramként vibrált bennem, hogy nem közönséges titkok lapulnak e fürkésző tekintet mögött. Hogy hajdan, az egyetlen auschwitzi fotón mosolyog ugyanígy az SS-főorvos, akkor még nem „kattant be” azonosítási képességem bioáram gépezetébe, sőt — minő rövidzárlat (vagy a lehetetlenség megkísértése!) — még a Mandel név sem segített, amivel a szobafőnök kicsit kéretve magát, de kielégítette a zenész érdeklődését. Az meg az enyémet. Aztán épp 25 évnek kellett eltelnie, míg a bizonyosság fénye kigyúlt bennem a gyanúnak is alig nevezhető árnyékok fölött.

Azóta már többet tudok. Tudom, hogy bár Luxorból gyorsan tűnt el egy éjszaka, de az alexandriai náci kolóniák még befogadták egy időre. Az akkor izraeli visszacsapást tervező Egyiptom még Dél-Amerikánál is biztonságosabb tranzitállomást jelentett. Hiszen itt egy egész hadsereg kereste-kutatta az izraeli hírszerzőket, kommandókat, 1944 óta nem lehetett ilyen biztonságban Mengele doktor. Doktor? Ugyanis egykori nagyhírű egyetemei, ahol a bölcsészeti és orvostudományi címeket szerezte, közölték a világsajtóval, hogy mindkét diplomáját visszavonták. Ő azért tovább használta ezt a címet, még álneveit is rangosította vele.

A Wiesenthal-interjú után levelet írtam a Winter Palace Hotel igazgatóságának, azt

kérve, hogy mint a szálló hajdani lakója, szeretnék némi utánrendelést kérni Abdullah mestertől, közölnék-e velem az új fotószalon címét. Még elő is léptettem szalonná azt az ócska kis bodegát.

A szálló igazgatósága egy hónap múlva válaszolt, és sajnálattal közölte, hogy egy tereprendezés során átalakult az egész szálló körüli üzleti negyed és a hajdani fényképészről már azért sem tudnak semmit, mert a jelzett „Abdullah” utónév mindössze, az az üzletsor épp úgy semmivé lett egyébként, mint az Aidát elsőként bemutató kairói operaház. „Sajnos uram — zárta sorait az üzletigazgató — olyan időket élünk, amikor emberek és házak tűnnek el környezetünk-ből. A Winter Palace Hotel viszont változatlan eleganciával, komforttal és kiszolgálással áll rendelkezésére.”

Ennyi. A kör bezárult. Az emberöltőnyivé duzzadt idő, ama negyedszázad mérhetetlen távolsága csakugyan lehetetlenné tenne minden kutatást? Vagy lehet, hogy mégsem cserélődött ki minden szállóalkalmazott, és ha valaki nagyon megerőltetné memóriakészségét, tán még fellelné benne Abdullahot, még tán a hirtelen távozott doktort is, a német kompánia rendezvénysorozata közben. Ahogy én egyre bizonyosabb vagyok abban, hogy azon a képen Mengelét láttam, annyira bizonytalan a szálló vezetése abban, hogy feltétlenül növelné-e ázsiójukat egy ilyen régi, bizonytalan kimenetelű dolgokra való emlékezés. A német társaság alighanem megragadna rájuk, és annyi év után átpártolna egy másik szállóhoz. Már eddig is többen szóvátették közölük, hogy nem lehetne-e Hotel Germaniára változtatni a patinás öreg

szállót, mert ez a Winter Palace, akárhogy is nézzük, mégiscsak a Téli Palotát jelenti, ami nem tartozik a tiszteletre méltó német társaság első számú politikai jelképei közé.

De a szálló maradt a régi cégér alatt, hiszen lehetett arra hivatkozni, hogy ez a névadás 1917-et 20 évvel is megelőzte, viszont a Germania nem biztos, hogy további vonzást biztosítana a legnagyobb számban Angliából érkezőknek. És minden maradt a régiben. Az exkluzivitás és a csönd, a századfordulóra emlékeztető meghitt hangulat. Továbbra sem keltett feltűnést, ha egy külföldi asztaltársaság a különtermet, és vele együtt tíz-tizenöt apartmant kibérelt. A németek minden évben többször is eljöttek.

Barátom, Szaud, aki csak névrokona a királynak, maga is a szálló alkalmazottja volt. Szobapincérként kezdte, de később szorgalma révén szerzett különféle nyelvtudása afféle titkárrá, vagy ahogy ő mondta „public relation” referenssé léptette elő. Talán ott a Királyok Völgyében ismerkedett meg egyszer valami nemzetközi rendezvény kapcsán Germanusz Gyulával, akivel névjegyet is cserélt. Amikor kiderült, hogy magam is voltam tanítványa a világhírű professzornak, sőt erre az útra még külön tanácsaival is ellátott, csaknem ellágyult és megtanított a legfontosabb két arab szóra. Az egyik — mondta — a „máles”, azt jelenti „nem tesz semmit”, de a másik még ennél is fontosabb, a „bukra” vagyis tömören: „majd holnap!” Mindez elég volt ahhoz, hogy Szauddal sokat diskuráljak, és úgy emlékezhessenek rá, mint barátomra.

Csak később tudtam meg, hogy amikor Nasser elnök az egyiptomi kommunista pártot szétzilálta, vezetőit őrizetbe vetette, ő is

menekülésre kényszerült. Néhány évvel később találkoztam vele a lipcsei filmfesztiválon. Kicsit lefogyott, de szemei most is fűgén ugráltak, és vidámak voltak. Épp a fogadóbizottság titkárságán történt találkozásunk, és ő rögtön kiállt a sorból, amiben szobájára várt, és mielőtt kezét nyújtotta volna, útlevelét gondosan zsebébe csúsztatta. Rögtön megértettem, miről van szó, nem is kérdeztem tőle semmit, nevén se szólítottam. De később ő keresett meg, és egy fél éjszakát átbeszélgettünk

Nem akarom én most azt leírni, habár izgalmas volt, csak azt idézem, ami érdeklődési területemhez kapcsolódott, a volt háborús bűnösök kutatásához. Amit megtudtam, nem volt épp érdektelen. Egy alkalommal véletlenül bekapcsolva maradt egy mikrofon, ott a német bajtársi rendezvényen, ahol a díszvendég tábornok már elmondta ünnepi beszédét, és a bajtársak amolyan félhangosan még elénekelték a *Rollen die Panzer der Afrika Korps* refrénű dalt, visszaálmodva a minden tekintetben forró Rommel-hadtest számukra emlékezetes nagy korszakát.

Nos, amíg lehetett, ő figyelte egy harmadik teremből, mindössze technikai szempontból közbeiktatott ellenőrző hangszóróján az elhangzó neveket. Fel is jegyezte őket. A listát azóta átadta valakinek. Meggyőződésem, hogy jó helyre. Ami engem érdekelt, az ügynben, s amire most ő is felkapná a fejét, ha egy magnótekercsen visszahallgathatná azokat a neveket, hogy akadt valaki, akit csak Josefnek, máskor meg Doktornak hívtak? — igen — emlékezett — volt ilyen, akárhogy szólították, válaszolt, de szófukar volt. Aztán

elsietett. A parti nélküle folytatódott. Úgy írtam fel a listára; Doktor X Josef.

Am mindennek akkor még nem volt jelentősége. Sem Szaud, sem jómagam nem gondolhattam, hogy Mengeléről van szó, akit ha valahol, hát dél-amerikai magányában tudott akkor az utókor.

És, hogy ma, van-e mindennek jelentősége? Már azt sem hiszem. Legfeljebb meg erősítené Wiesenthal kutatási eredményeit, pontosítaná a menekülési útvonalat. De a halál orvosának eltüntetőit, és őrzőit ma már egyedül az foglalkoztatja, hogy az azonosítás tényét tegyék elfogadhatóvá, hogy lezáruljon az üldöztetés négy évtizede.

Mégis csak megnyugtatóbb az élet — gondolják —, ha az embert holtnak hiszik.

ELREPÜLT A HALÁLANGYAL?

A légikísérő végiglejtett az utastéren és megejtő bájjal nyújtott át mindenkinek egy oklevelet arról, hogy átrepülte az Egyenlítőt. Ez már a visszaúton volt, valahol a Putumayo felső folyása fölött. Innen már csak két óra Bogota és további kettő Caracas, ahonnan leszállás nélkül elérhető Európa.

Amíg Délen jártunk, épp csak hírtöredékeket szedhattunk össze a világpolitikából, újra tapasztalva, hogy egy helyi földrengés — mert ilyen is akadt — megrázza még a sajtot, de a messzi Európa híreit, különös vetületekben, olykor torzítótükrökben láttatja az amerikai hírközlés. Bár az uruguayi (!) Buenos Airesben egyszer csak megszólalt táskarádiókon a Szülőföldünk adás és részleteket közölt a Csárdáskirálynőből. Más kapcsolat nem adódott a szülőfölddel.

Egy-egy átszállásnál a tranzitvárók könyvkioszkjaiban nagy figyelemmel böngésztem 1985 rögtön több nyelven is kiadott memoárdömpingjét, eltöprengve afelett, hogy mikor

jött egyszer valami nagytudós, akinek láb-jegyzetelni engedik ezeket a visszaemlékezéseket. Mondjuk ilyenformán: „Téves információ” vagy „nem lehet igaz, a szerző ebben az időben másutt tartózkodott . . . stb.”, mert így, a szegény olvasónak nem annyira jó emlékezetére, mint inkább jóindulatára lehet csak hagyatkozni. Igaz, a „messziről jött ember azt mond, amit akar” filozófia már rég elavult, sokkal több információ érkezik hozzánk a nagyvilágból, minthogy arról bármit ellenőrzés nélkül közölni lehessen. Bárcsak a negyedét venné át tőlünk, rólunk a Nyugat, mint amennyit mi közlünk az „odaát” történeteiről. Hisz ez a nagy garral és reklámmal a „szabad és totális információra épített” nyugati sajtó, jószerivel a Budapesti Kulturális Fórum eseményeit is lenyelte. De térjünk vissza a memoárokhoz.

Mi az, amire a szerző feltétlenül építhet? A hiszékenység és a szenzáció. Nagy ritkán követi mindezt a kiábrándulás és a csalódás is. Mert akad ilyen is jócskán. Ezek közt volt a „Hitler naplója” is, amelynek nyilvánosságra hozatala bepillantást engedett (volna) a rég lappangó titkokba, amely a személyiségre vonatkozott. Arra például, hogy mennyiben volt terhelt, őrült, mániákus, félszeg és paranoiás tudatzavarban szenvedő Hitler alias Schickelgruber Adolf? Vagy tán megfért „puritán külleme mögött” a betegségek és torzulások egész tünetcsoportja?

De a titok titok maradt még vélt, sokat sejtető formájában is, mert idejekorán (vagy épp idejében) kiderült, hogy csalás az egész. Pedig a szerződés már megkötöttet egy valószínűságon. Azóta a kutatóorvosok egy

szűk csoportja ismét csak a hajdani vérképek, izomsorvadási és más egyéb látteletek. vizeletvizsgálati eredményekből próbál új következtetéseket levonni. Nem épp reményt keltő esélyekkel.

A Hitler-életrajz után egy másik kézirat is nyomdába került. Szerzője mindenesetre megbízhatóbb személyiség és beavatottsága is valószínűbb, mert a földrajzi távolságok ellenére is közel állt a címszereplőhöz. Rolf Mengele, apjáról írt könyvéről van szó, amelyet e sorok szerzőjének még kéziratmásolat formájában módjában volt elolvasni.

A Freiburgban élő 43 éves ügyvéd — mint hírlík — telve van részvétellel az auschwitz-i áldozatok iránt, de a sorokból nem ez derül ki. Nagy magyarázkodások kerülnek ki tőle alól, de közben napvilágot lát az a pár hiányzó láncszem is, amely eddig érdeklődésben és bizonytalanságban tartotta a világot. Arról van szó, hogy miként sikerült végül is Mengele doktornak kerekre oldania? Kik segítették és hol? Milyen iratok, pénz, kapcsolatok álltak rendelkezésére. vagyis: igaz-e az ODESSA-akció léte? Mert Wiesenthal nyomozati eredményeit nem fogadja el mindenki, ám egy Mengele-ivadéknak már jobban hisznek, legalábbis a volt bajtársak. Az indíték is érthető: leírni mindent, ami nem út vissza, nem állítja be a szerzőt bűntársnak, (habár alig van büntetőtörvénykönyv a világon, amely a közvetlen rokon terhelő vallomását megkövetelné), de ezzel egyidőben legyen elég végre, apadjon el minden vadászszenvedély és zárasson le végre minden kutatási dosszié, kerüljön „ad acta” irattárba.

Megtehetette volna előbb is? Alighanem

igen. Hiszen nála voltak az álnéven küldött levelek, amelyekben a halál orvosa egyes szám harmadik személyben tudósít önmagáról egy nemlétező Andreasra utalva. Rolf azt is tudta, hogy apja 1979 óta halott, de félt attól, ami a nyilvánosságra hozatal után családját fenyegette volna, és „nem akartam meghurcoltatni azokat sem, akik végül is apám segítségére voltak” — írja a jogi ismeretekben jeleskedő fiú.

Hát nem megható?

„Én nem támogattam őt, de elárulására sem szövetkezhettem!”

Precíz, perrendtartáshoz idomított, kikezdetetlen szavak. Lojalitását még azzal is bizonyítja, (no meg az írást is), hogy közread fotókat is. Vannak fényképei arról, ahogy ez az apa gyerekekkel csónakázik egy tavon, ahogy a kicsinyek haját simogatja és a fiára is rámosolyog.

Vannak más képek is. Ezeket nem kívánja Rolf közreadni. Fényképek, melyeken áramütött foglyok hullái lógnak Auschwitz elektromos drótjain, holttesthalmok, cipőhegyek. A cipők között vannak kicsik, nagyon kicsik is. Sokat közülük Josef Mengele áldozatai viseltek.

A fiú azt mondja, 1956-ban először, 1977-ben pedig másodszor és utoljára találkozott és beszélt az apjával. Azt állítja, hogy az apja nyugodt, barátságos ember volt.

Abban az időben több ezren voltak az effajta nyugodt, barátságos emberek, akik egy emlékirat vagy hivatalos megkeresés révén egyszercsak gyilkossá váltak. De mégsem iszonyatot és büntetést, hanem dicsőséget és kitüntetést vártak tetteikért. A pszichológusok szerint ez a mélységes mámor megma-

gyarázható. De megmagyarázatlan marad. Ezúttal Rolf Mengele írásaiban is.

Az asztalon Josef Mengele könyvei, fényképei. Kisgyerekekről ír és kis pudlikutyákról. Építi a házat, átöleli a fiát. Ez ugyanaz a Josef Mengele, aki, mint vádlói állítják, kisgyerekek szemébe injekcióstűt szúrt, sőt saját kezével le is lőtte őket, hogy holttestükön kísérleteinek hatását vizsgálja. De Rolf Mengele megható meséket mond, legfeljebb azt állítja — s ez csakugyan hihető, hogy — nem örökölt mást az apjától, mint szegyeteljes nevét. Azt mondja meghalt, megfulladt fürdőzés közben, tehát nem állítható már bíróság elé. Az utókor pedig megpróbálhatja összerakni az epizódokat és kideríteni, hogyan sikerült ennek az embernek 40 éven át elkerülnie bírót? Josef Mengele levelezett a fiával. Találkozott vele. Megszámlálhatatlan levele és ugyanennyi fényképe van. Hogy történhetett ez? Elmeséli, hogyan szökött meg az apja, hol bujkált és ki segített neki ebben. Azt állítja, az igazat fogja elmondani.

Ha így van, az Odessa Szervezet, amely a magas rangú náciknak segítséget nyújt a túléléshez, a kisujját sem mozdította Josef Mengeléért. Ám az ügyvédi vallomásból is kitetszik némi ellentmondás, és segítők egész csapatával ismerkedhetünk meg.

Ha úgy van, ahogy ő állítja, nem volt amerikai titkosszolgálat, amely ennek a Josef Mengelének a kengyelt tartotta, hogy újból valamiféle nyeregbe kerüljön.

Volt viszont egy paraszt Rosenheimben, aki öt évig foglalkoztatta Josef Mengelét istállószolgaként és csak csodálkozott, milyen sűrűn mos kezet hallgatag alkalmazottja. És volt egy különlegesen „ostoba” olasz rendőr-

tiszt Genovában, aki még elnézést is kért, amikor 1949-ben „tévedésből” letartóztatták Mengelét.

És volt egy minden dél-amerikai diktátor által csodált háborús hős, állítja a fiú, aki-nek Stroessner államfő semmilyen kérését sem tudta megtagadni. S ezek közt nyilván a legelső Josef Mengele paraguayi állampolgársága volt.

Ilyen egyszerű volt az egész?

A fiú azt mondja az újságíróknak, hogy azért sikerült a csaknem 40 évig tartó bujóska, mert minden egyszerű, mondhatni: primitív volt. „Mert a körülmények olyan siralmasak voltak, a szállások olyan nyomorúságosak, az autók olyan ócskák, a ruhák olyan elnyűttek, hogy senki sem fogott gyanút. Apját szép tengeri villákban, drága Mercedesben, németjuhász kutyaikkal őrzött betonfalak mögött keresték.”

A család mindvégig tudta, hol tartózkodott Josef Mengele. Az azóta elhunyt apa, Karl Mengele meg is látogatta fiát Argentínában...

Mondom, alkalmam volt beleolvasni ebbe a kéziratba, innen idézek a következőkben, csak némi összekötőszöveggel értelmezve a nem is feltétlenül feledékenységből kihagyott részleteket. Tehát:

„Én soha nem küldtem neki pénzt, legfeljebb a család.”

Hogy mennyit küldött a család Josef Mengelének? Rolf Mengele:

„Nem tudom pontosan. Körülbelül úgy lehetett, hogy havi 300 és 500 марка közötti összegből kellett élnie. Biztosan nem kevesebből, de nem is többől.”

Idézet az egyik levélből, melynek végén

Mengele „kellemes karácsonyi ünnepeket” kíván a családnak:

„Egyrészt nem remélhetem Tőled, hogy megértéssel és átérzéssel fogadod életem történetét, másrészt viszont a legkisebb belső készletet sem érzem ahhoz, hogy életem bármelyik döntését, cselekedetét vagy viselkedési módját és tárgyilagos magyarázaton túl valamilyen formában indokoljam vagy még inkább mentegessem... Toleranciámnak valóban határa van, mégpedig ott, ahol kétségbevonhatatlan tradicionális értékekről van szó és ahol attól kell félnem, hogy veszély fenyegeti a hozzám közel állókat vagy népi közösségemet.”

Vannak levelek MUS, Stas, KH és Der Lange („A Magas”) rövidítésekkel. Rolf Mengele tudja, kik rejtőznek e rövidítések mögött, de ezek elmondásában már szűkszavú.

Amikor a fiú joghallgató volt és az apa egyre szigorúbb és követelőzőbb lett, a fiú is tett fel kérdéseket. Kérdéseket az apja múltjáról, ennek motívumairól, hogy hogyan tudta megtenni, amit tett. A levelezésből vitairat lett. A leveleket Josef Mengele barátjának, Wolfram Bossertnek adta, aki akkoriban technikusként dolgozott egy autógyárban Sao Paolóban. „Feltételezem, hogy Bossert küldte őket tovább Günzburgba Sedlmeiernek”, állítja Rolf Mengele. Mindenesetre a levelek Sedlmeiertől érkeztek.

Rolf Mengele: „1977-ben elegendő lett ebből a levélbeni vitatkozásból. Beszélni akartam az apámmal, és személyesen vonni kérdőre őt.”

Májusban Rolf Mengele névre kiállított útlevéllal a VARIG menetrendszerinti járatán Rio de Janeiróba repül. Rióból tovább

Sao Paolóba, fejében egyetlen címmel: Rua Missouri 7. Ott laktak Bosserték. Wolfram Bossert egy öreg VW-n Cairasba, egy Riótól északra fekvő szegénynegyedbe vitte barátja fiát.

Rolf Mengele meséli: „Az utca, ahol apám lakott, ijesztően szörnyű állapotban volt. Tulajdonképpen nem is volt az utca. Nem volt útburkolat, csak keményre taposott por, mely felferődött, gödrök és kosz. Az utcán jobbra és balra szükséglakások voltak, kilométer-hosszan, a hírhedt favellák. Wolfram Bossert VW-ja megállt apám háza előtt. Ott valamivel jobb volt az utca. A ház tulajdonképpen inkább egy fakunyhó volt. Fáradt voltam és kimerült.”

Rolf Mengele látott már képeket az apjáról. Ezeken a képeken az apa fiatalnak, büszkének és nagyon magabiztosnak hatott. „A férfi, aki 1977-ben előttem állt” — mondja Rolf Mengele — „egy riadt teremtmény volt.”

A 14 nap alatt, amíg a fiú az apjánál időzött, megtudta, hogy ez az apa tele van félelemmel, hogy depresszióban szenved, hogy az öngyilkosság gondolatával foglalkozik.

A fiú megkérdezte tőle, miért nem áll bírái elé? Az apa azt felelte, hogy az ő számára nem léteznek bírák, csak bosszúállók.

— Az apa — így mondja a fiú — egyáltalán nem mutatkozott töredelmesnek. Semmilyen bírát nem ismert el, mivel nem érzett semmilyen bűntudatot. Még mindig az értéktelen életeket emlegette. Állítólag soha nem tudta felfogni, hogy senkinek sincs joga egy élet értékéről vagy értéktelenségéről ítélni, főként nem megsemmisíteni egyet.

De a fiú szerint, apja még szellemi képes-

ségeinek teljében volt. Ezért hát érdemes volt elbeszéléseit jegyezgetni is. És Rolf bőségesen jegyzett. Mintha az atyai megbékítés fiúi buzgalma nagyhirtelen elapadt volna, hogy utat adjon a hirtelen felsejlő reménységnek, a mindennél nagyobb sikerű bestseller lehetőségének. Éppencsak el kell mondan néhány ismeretlen epizódot, hogy a szerző nagyobb hitelességi hányadossal szólhasson a „kulcssztoriról”, a vízbefúlás történetéről.

Rolf felírta, később meg is lelte Rosenheim közelében azt a Lechnerhofot, amelyben 1945 és 48 között Mengele, Fritz Hollmann néven élt. Rábukkant később egy paraszt-asszonyra is, aki 76 éves, Maria Fischerre, aki nem kis megrökönyödéssel hallgatta akkor, hogy miként ecsetelte előtte a bujkáló SS-orvos a környék földrajzi és katonapolitikai lehetőségeit. Mert a vidék háromszög alakú beékelődése már rég túlesett az „alpesi erőd” és környékének ellenőrzésén, a hajdani Hitler-házat már fel is robbantották az amerikaiak, a környék tópartjai mellett pedig egyfajta pihenő, szórakozó központot létesítettek, amelynél az átlagosnál lazább az ellenőrzés. Akinek egyszer már rányomták személyi igazolványára bélyegzőjüket, azt már békén hagyják. Az a Fritz Hollman pedig nem szerepelt semmiféle körözőjegyzéken. Lehet, hogy már halott volt, lehet, hogy sosem élt.

Így számol be dr. Rolf Mengele apja haláláról:

„... Miközben a hírt olvastam, azon gondolkodtam, lám, már 4 hete halott. Az a levél 14 sor volt, géppel írták, és hozzám 1979 március 7-én került. Liselotte és Wolfram Bossert fotókópiát készített és egész csalá-

dunknak szétküldte. A levelet az a Hans Sedlmeier kézbesítette, aki 1945 óta is leg-
többet tette a kapcsolat fenntartásáért. Apám
iskolatársa volt és a cég gүнzburgi vezetője.
Így kezdődött a levél: Nagy gyásszal és meg-
rendüléssel teszek eleget fájdalmas köteles-
ségemnek, hogy tudassam önnel közös nagy
barátunk halálhírét... Egy esti tengeri für-
dőzésnél agyvérzést kapott, fél oldala lebé-
nult és csak egyik karjával volt képes tem-
pózni. Egy kisfiú még rá is kiáltott, hogy jöj-
jön ki, mert a hullámok befelé sodorják, de
már nem tudott, bár utolsó leheletéig hősie-
sen küzdött, ahogy egész életében. Így vé-
gezte hát be egy szubtrópusi tengerparti es-
tén...”

Rolf Mengele később egy újságíró kérdé-
sére azt mondta, hogy nem érzett mást a
halálhírrre, mint megkönnyebbülést, habár el-
hitte apjának a személyes beszélgetésekkor
mondottakat, hogy személyesen, soha senkit
nem ölt meg, sőt nem is bántalmazott. A csa-
ládi névre, ha nem is büszke, de hiú ügyvéd
nagyon is jól tudta, hogy ha netán apját bár-
mikor elfogta volna valaki és bíróság elé ál-
lítja, a joghatóság aligha érte volna be ezzel
a kijelentéssel még akkor sem, ha jól tudja,
egyetlen kézmozdulattal halálba küldeni va-
lakit, ezreket, tízezreket, mitsem könnyít,
enyhít a védekezésen. De Rolf Mengele min-
dent megtett azért, hogy erre az elfogásra
ne kerülhessen sor.

Nagy buzgalommal tárja a nemzetközi
szakértő bizottság elé az apjától megőrzött fű-
zeteket, naplókat, amelyek előbb 1945—49,
majd 1960—77 közti időszakot ölelik fel. Az
amerikai—izraeli—brazil és nyugatnémet ve-
gyesbizottság ezekből állapította meg: „A

szerző minden kétséget kizáróan született német, ezt bizonyítja szókincse, mondat szerkesztései, és sváb dialektusban íródott vers-idézetei. Beható ismeretei vannak a klaszszikus görög történelemről, a biológiai és humángenetika elméleteiről... a nemzeti szocializmus és a szociáldarwinizmus elveit vallja és különös érdeklődést mutat a külvilág változásai követelte alkalmazkodási lehetőségek iránt...”

A BUNTE magazin szerkesztője sokat töprengett, hogy laptársait megelőzve ő szellőtessen meg valamit ebből a naplóból. Ám minduntalan eszébe jutott — ez volt töprengése lényege —, hogy vagy százszorosára felkurblizza is a példányszámot egy ügyes reklámmal, még mindig járhat úgy, mint laptársa, a STERN a Hitler-kéziratokkal. Bírósági per, meghurcoltatások, ráfizetés, anyagi csőd. A BUNTE-szerkesztő okosabb volt és körültekintőbb. Egy kérdésként megfogalmazott bevezetővel kifogja a szelet mindazok vitorláiból, akik lecsaphatnának rá. Igaz, ez a mondat a kívátnál egyértelműbbre sikeredett. Benne volt bizalmatlansága a bizonyítási eljárás iránt, de belefogalmazta a túlélők minden — jogos — gyanúját is:

„Ha feltesszük a kérdést, hogy érdekében áll-e valakinek, s ha igen, hát kinek ilyen iratokat hamisítani, válasz csak egy lehet — annak, aki valakinek a halálát ezzel is bizonyítani kívánja azért, hogy az az ember teljesen elfelejtődjék és titokban élhessen tovább!”

* * *

Rolf Mengele épp 9 hónapos volt, amikor apja 1945 januárjában elhagyta Auschwitzot. Részlet a naplóból:

„Andreas egysége a háború végén Csehországban állomásozott. A fegyverszünet éjszakáján Nyugat felé húzódott, míg az első nagyváros, Nürnberg határában átesett az amerikai kontrollon...”

Ha ezen a villámellenőrzésen Mengele nettán a Fritz Hollmann féle zsoldkönyv helyett a saját nevére kiállított katonaeorvosi igazolványt mutatta volna fel, akkor is elengedett volna. Neve ugyanis nem szerepelt az amerikaiak listáján. És volt még egy nagy szerencséje. Az, hogy 1940-ben, amikor a Wiking SS-hadosztály kötelékébe belépett, nem engedte hónaljába tetováltatni a vércsoportjelzést. Félt az ezzel járó fájdalomtól.

Megtudjuk, hogy ezek után sem kívánt a Mengele nevet viselő családi gyárkombinátba bemenni, hanem egy erdei házba vonult vissza. Onnan üzent és oda hordta ki családja az élelmiszert, tiszta fehérneműt, még egy telepes rádiót is.

Ez a cég — a Karl Mengele és fiai Gépgyár és Vasöntőde Részvénytársaság — 110 éves múltat tekint vissza. Egy időben mezőgépekre specializálta magát, ma pedig olyan billenő járműveket gyárt, ami Európa élvonalában jegyzi a céget. Közel kétezer embert foglalkoztat ma is, a mindössze 14 ezer lakosú bajorországi Günzburgban. Ezek az emberek jól tudták, hogy a gyárban maradásuk attól is függ, mennyire osztoznak a család titkában, hiszen a háború utáni években messzi volt még a „német csoda”, az NSZK minden városában nemcsak nélkülözések szedték áldozataikat, de nagy kincset jelentett egy biztos állás. A gyárnak pedig a meg szállók részére is nagy feladatai voltak, leépítésre nem került sor, sőt még fejlesztésre

inkább. Így aztán érthető, hogy ha nem is falaztak neki, de senki se érdeklődött iránta. Habár többen is látták, amint egy ízben kérekpárra ült és felkereste a günzburgi közjegyzőt, hogy lemondjon örökségéről. Az akkor — már és még — háborítatlanul Günzburg környékén is sűrűn előforduló Josef Mengele észjárása a következő volt.

Ha netán elfognák és bűnösnek nyilvánítanák, a haláltábort túlélő áldozatok talán a család tulajdonát képező üzemtől követelnének kártérítést. (A szerk. megjegyzése: a Mengele-cég az 1984-es évet 245 millió márka tiszta haszonnal zárta!)

Am ebben az ügyben is kiderül később a csalárdság. Még a családhoz közel állt szimpatizánsokat is megtévesztette ez a látszólag nagyúri gesztus. Húsz évvel később azonban előkerül egy titkos záradék, ami nem lett ugyan hitelesítve, de Rolfot apai jogon mégis felhatalmazza, hogy amikor érkezettnek látja az időt, belépjen a családi vállalkozásba. Rolf Mengele meg is kísérelte, hogy érvényt szerezzen ennek az iratnak, de akkor meglobogtatták előtte apja kezeírását azzal a bizonyos lemondási szándékkal. Ez pedig őrá is vonatkozott. Aki nem örökös, aki kiszáll egy üzletből, nem rendelkezhet annak ügyei felől családjogi alapon sem. Ami rendelkezésére állt az adott pillanatban, egy közönséges munkás státusz a Mengele műveknél. De semmivel se több. Az ígélet tehát porhintés volt a szemébe, hiába viselte a „titkos záradék” címet. Munkás pedig nem akart lenni.

1945 őszén még egy rövid közjáték zavarja meg a családi idillt. A Military Police (USA katonai rendőrség, a szerk.) érdeklődik

Iréne asszonynál férje felől. De beérik azzal, hogy az orvosnak nyoma veszett. A katonák egy kérdőjelet rajzoltak a jegyzék megfelelő kockájába és meghagyták az asszonynak, ha valamit megtud a férjéről, szóljon be az amerikai parancsnokságra.

De hát Josef Mengele akkor már abban a bizonyos majorságban dolgozott és mindössze a gazda öccsének tűnt fel, hogy ez az ember parasztszerszámot még aligha fogott finom, szépen manikűrözött kezeiben. A kis Rolfot is mindössze az izgatta később, valahányszor a „bácsit” anyjával felkeresték (s ez így volt négy éven át), hogy az dühösen kifakad és arra kárhoztatná az asszonyt, hogy a hét többi napján ki se lépjen a házból.

A feleség sóhajtozott csak és nehezen tűrte a rabiátus ember kitöréseit. Élni szeretett volna, szépen öltözködni, társaságba járni, de hogy végül teljes elhidegüléssel fordult el Josef Mengelétől, abban annak is része volt, hogy félt. Nem annyira attól, hogy követik egyszer és együtt tartóztatják le férjével, inkább attól, hogy az a tífuszos betegek gyógyítása közben maga is megfertőződött. Hivatalos válásra csak 1954-ben került sor.

1949-ben Mengelének titkos utakon hírül adták a volt bajtársak, hogy jó lenne felszívódni, mert küszöbön áll egy Auschwitz-per, már keresik a tanúkat, a vallomásokat hozzá, s egyre többen emlegetik az ő nevét is. Ez idő tájt már német bíróságok is ítéleztek, és 1523 személyt ítélték el náci büntetékért. Az amerikai katonai hatóságok előtt 1949 közepéig 12 per folyt le, köztük a híres orvosper is. Ezekben 24 halálos ítélet is született, aminek a felét végre is hajtották. Mengelének nem lehettek kétségei afelől,

hogy ha elfogják, ő is a kivégzendők közé kerül.

Aztán hirtelen Argentínából érkeznek már a „bácsi” képeslapjai. Behízeltgően mosolyog Borgward-Isabella kocsija előtt s a fiatal Rolfnak ez épp oly izgalmas látvány, mint a szép szőke nő, bizonyos Eva Peron képe a bélyegeken. A levelektől mindenkinek egy-csapásra jó kedve támad, hisz nincs már közelükben a bármikor robbanható bomba. Telepített Dél-Amerikába épp elég pénzt a gүнzburgi cég ahhoz, hogy ne legyenek anyagi gondjai, ha netán nem működne jól a volt SS-ek mentőgépezete. Ennyi a Rolf Mengele által siralmasnak nevezett körülményekről!

Jönnek tehát a levelek, és nem is mindig zárt borítékban, hanem anzixkártyaként is. És a tűzpiros sportkocsinak nekitámaszkodva ott mosolyog, kacag a világra, a csúffá tett Európára az auschwitz halálangyal, akinek nem változhatott annyit az arca az elmúlt 5 év alatt, hogy ne ismernék fel se hivatalos üldözői, sem egykori üldözöttei, akik százezerszám élnek még világszerte. Talán még álmatlan éjszakáikon is az ő arca miatt hánykolódnak verejtékezve, ideglázasan ágyaikon, vagy őt látják lidércálmaikban is. De a doktor úgy gondolja, hogy az óceán lehűti majd a nyomozók szenvedélyeit és biztonságot ad végre egy ilyen pihenésre is kiérdemesült harcosnak. Úgy gondolja, hogy Dél-Amerikában oly sokan gyűltek már össze a régi bajtársak, hogy joguk, erejük és tekintélyük is van hozzá, hogy fityiszt mutassanak az óhazának. S ha így gondolják — jól gondolják, mert az Eichmann-ügynek se volt előzménye, se folytatása. A postahivatalok meg stemplizgettek tovább és nem

akadt nyomozóhatóság Dél-Amerika és Nyugat-Németország közt, amely felfigyelt volna egy üldözött bűnös és ama fényképek közti hasonlóságra.

1956-ban, az akkor 12 éves Rolfot a család régi barátja Hans Sedlmeier svájci sítúrára viszi, ahol nem más mint „Fritz bácsi” várja őket. „Soha ilyen vakáció” — áradozott később a fiú, aki életében először kapott zsebpénzt, rendelhetett önállóan a pincérnél és a bácsi ágya mellé kuporogva izgalmas történeteket hallhatott orosz partizánok elleni harcról, tengeralttjáró-űtközetekről, de a másokkal való trécselés közben elleshetett olyan mondatfoszlányokat is, amikor a jóságos „Fritz bácsi” az alacsonyabbrendű fajoktól való megszabadulás változatlan kötelességeiről beszélt.

Ezt a svájci sítúrát 6 hónappal előzte meg Adenauer kancellár moszkvai utazása. Ennek volt eredménye, hogy a szovjet fél büntetése letöltése előtt több ezer olyan németet engedett haza fogságából, akiket nem utolsósorban a koncentrációs táborokban elkövetett bűnökért ítélték el. Mengele jól tudta, hogy őt hiába keresik azokon a listákon, de azért a dr. Helmut Gregor féle útlevelet használta a svájci engelbergi Hotel Engelben. Vagyis a Halál Angyala az Angyalhegy Angyal-szállójában lakott. És mindehhez volt még egy angyali ötlete. Odakérette időközben elhalt bátyja özvegyét, hogy legyen kivel flörtölnie éjszakánként. Az alkalmi kaland, bár kitervelt volt, de olyan jól sikerült, hogy meg is állapodtak az aszszony Dél-Amerikába való kiutazásában.

Négy év múlva a montevideoi anyakönyvvezető előtt törvényesen össze is házasodtak.

A frigyét megelőzte a bontóperi anyagok bemutatása, tehát bármilyen néven is vette el Mengele volt sógornőjét, a hatóságoknak tudtára kellett adnia, hogy ki ő valójában, hogy Mengele néven vált el, nehogy a többnejűség vádja illesse. Amikor a montevideói Interpol kirendeltség akkori vezetője, a jóakarató Raymond felügyelő a régi gyanús aktákat végignyálazta, ez elkerülte a figyelmét. Lehet, hogy azok az iratok akkor már nem voltak ott, az anyakönyvi bejegyzésre pedig tinta ömlött? Egy burleszkben lehet ilyen fordulat. Vagy lehet a valóságban is?

És most pergezzük még egyszer vissza az időgépet 1949-ig. Kísérjük figyelemmel Josef Mengele Odisszeáját, bár stílszerűen Odessáját kellene írnom, hisz erről volt szó. Térjünk be újra lechnerhofi magányába, ahol kevés holmija közt ott lapulnak kísérleti eszközök, az apró üvegcsékbe csomagolt vér- és szövétminták, amelyek képzelete szülte új laboratóriumában hoznak majd új eredményeket. Az új kísérleti helyszínek álmaiban dél-amerikai tájakkal olvadnak össze.

Kiterítem magam elé Közép- és Dél-Amerika részletes térképét. Aztán egy ugyanolyan léptékűt Közép-Európáról. Megpróbálom a legújabb adatokból a menekülési útvonalat reprodukálni. Tétova ceruzám egyelőre csak köröz Auschwitz fölött, majd ezt is bekeretezi. Hatmillió halott adja az indítónyomatékot, ott kell hát legyen a kiindulási pont is. Egysége nyugatra vonul... „Szudéta-föld”, majd Szászország... Oberfalz... Nürnberg... amerikai fogságban. Közben kiderül, hogy kétszer is. Ugyanolyan sikerrel. Günzburg... München... Rosenheim. Jön

1949... a nagy elrugaszkodás. Ismét München... Steinach... egy Gries nevű kis falu valahol a Brenner-hágónál. A család megtalálja a kontaktembert, azt az útlevélkészítőt, de az okmány nem sikerül valami tökéletesre. A Brenneren ekkor már menetrendszerű a határforgalom. Az illegális átkeelés már csökken. A nagy hullámok levonultak, ki az, aki 1949-ben vág neki, amikor az új államalapítás is kész tény. Lassan már előmerészkednek egyesek a bujkálásból, ez az ember meg csak most startol? Lehet, hogy most tudott megszökni valamelyik börtönből vagy táborból?

De az embercsempészek nem kérdezősködnék, noha ők is látják, hogy azzal az útlevéllal istenkísértés lenne nekivágni. Marad a „patkányútvonal”. Lefizeti a 3000 schillinget. Ez a normál tarifa. Egy Jakob Strickner nevű hajdani SS-altiszt kíséri át a határon. Az SS-maffia előzékenysége, hogy egyes német személyiségekhez németajkú kísért ad. Vinaders nyugalmazott polgármestere később egy kérdésre csak rejtélyesen mosolygott. „Én tudom ki vitte át és kik biztosították az akciót... a többiek már nem élnek, már csak én vagyok a tanú. De én is hallgatok!” És csakugyan hallgat.

Sterningben a Goldenes Kreutz fogadóban találkozik Ninoval, olasz segítőjével, aki a Rosemarie jelszó bemondására átvesz tőle egy igazolványképet, amelyet másnap egy Brixenben kiállított német személyi igazolványba operálva kap vissza. De az igazolvány csak 1945-ig van érvényesítve a déltiroli hatóságok által. Már épp méltatlankodna, amikor feltűnik Sedlmeier, aki egy könyvborítójába kötve tízezer dollárt ad át neki,

valamint a hátrahagyott tudományos preparátumokat egy egészségügyi segélycsomagba rejtve.

Most álnéven különféle volt nácik jelentkeznek nála, hiszen ez a kisváros az ODESSA egyik fő tranzitállomása. A mentőakció voltaképp másodvirágzását éli. Mert kiderül, hogy 1949 nem épp az elkésettek vonata, hanem egy új hullámmal kecsegtet a menekülőket istápolók számára, s a felső vezetés aggodí, hogy ha eddig nem történt különösebb melléfogás, most is rendben menjen minden. Ezért hát — provokátort sejtve — mindenkinek különféle keresztkérdéseket tesznek fel. De Mengele nem hagy kétséget személyisége iránt. Amikor kiállja a próbát, jön egy Franz nevű tagbaszakadt férfiú, az veszi pártfogásába, majd a sápadt, szemüveges, tisztviselőkülsejű Johann. De tőlük függetlenül is úgy érzi, hogy segítik, védik, figyelik minden léptét a régi jó bajtársak.

Egy Kurt nevű kövérkés kisember közli vele, hogy a North Queen hajó öt nap múlva veszi őt fedélzetére. A turistaosztályra szóló kabinja 120 ezer lírába kerül, de már intézkedés történt ennek a „közkasszából” való kifizetésére. Megállapodnak, hogy másnap elmennek a svájci konzulátusra, ahol a német személyi igazolvány alapján kiállítanak neki egy úgynevezett Nemzetközi Vöröskereszt útlevelet. Ennek birtokában az argentin követség már csak formaság.

A svájci képviselőten, mely egyben a genfi vöröskeresztes központ missziója, egy irodalmi németiséggel beszélő nő fogadja őket, ami nem éppen gyakori dolog a svájci hivatalokban, és még rá is mosolyog Mengelére, közölve, hogy szerezzen be egy 14 napnál nem

régebbi himlőoltási bizonyítványt. „Gondolom, Önnek ez nem esik nehezére” — mondja a tisztviselőnő és Mengele cinkos mosolyt vél szemeiben felfedezni.

De most a drámai gyorsasággal pergő eseménysorozatot egy tragikomikus betét állítja meg. A százezreket mosolyogva gázkamrába küldő főorvos csaknem pityeregni kezd és megvallja testőrének, hogy fél a tütől. Őt egyébként se szurkálják, a végén még kap valami fertőzést, vegyenek inkább neki egy igazolást, szívesen áldoz rá. Kurt megörökönyödve hallgatja az árulkodó önkítárulkozást és már gyanúja támad, hogy valóban Mengelével van-e dolga, hisz látta a fürdőben, hogy nyoma sincs hónaljában forradásnak... gyanús... jelenti majd a főnökségnek. Elmegy, telefonál, de leintik. Azok tudják, hogy valóban Josef Mengeléről van szó.

Egy horvát származású külvárosi zugorvos megadja az orvosi igazolást némi tiszteletdíjért, átesik egy barakkrendelő orvosi vizsgálatán, majd elvonul a kikötőprefektúrára az olasz vízumért. De a beépített ember helyett más ül a pultnál, aki visszaadja az iratokat az azokkal együtt kézbeacsúztatott 20 ezer lírával együtt. Alighanem keveselte. De lehet, hogy valóban kezdett aggályoskodni, mert pergőtűszerű kérdésekkel árasztotta el Mengelét, akinek nem volt tartózkodási engedélye. Az ügy kivizsgálásáig mindenesetre le tartóztatják.

Vizsgálati fogságának napjairól, a koszról és a parancsolgatásokról később olyan felháborodással ír naplójában, mintha Auschwitzot hírből se ismerte volna. Eszelős dühvel szemlélte morfinista rabtársát, takarót követelt az őrtől, meg fürdőt. Csak derültek

rajta és rendszeres időközönként vitték kihallgatásra. De legnagyobb csodálkozására nem előéletéről faggatták, hanem Kurtról és őszintén válaszolhatta, hogy alig pár napja ismeri, egy vendéglőben csapódott mellé.

Éjszaka még egy ijesztő epizód történik. A horvát zugorvost lökik be a cellába. De nem kerül sor szembesítésre, mert hajnalra Kurt megtalálja a prefektúrára beépített ODESSA-embert, aki hívátja, ünnepélyesen bocsánatot kér tőle és nyílik a zárkaajtó. Távozhat végleg. S eközben még egy megmagyarázhatatlan dolog történik. A North Queen, aminek már négy napja ki kellett volna futnia a nyílt tengerre, még ott vesztegel a kikötőben, sőt egy szívélyes tisztviselő azt is közli, hogy a késés miatt a „német úr” II. osztályon utazhat ráfizetés nélkül.

Különös események egybeesése. Mögöttes indítékaikról nem szólnak a krónikák. Ami tény: a North Queen felvonta horgonyát, átszelte az óceánt, és a hajó naplóját egyaránt rendben találták a révkalauzok és az argentin kikötői hatóságok is. A parti őrséget és a bevándorlási hivatal embereit látszólag nem érdekelték sem a hajórakományok, sem az utasok adatai. Nem tudjuk, kit rejtettek még a kabinajtók és az útlevelek álnevei, de ha netán a többi utas mind makulátlan lett volna, akkor is elmondható, hogy hajó nem vett még soha ennyi bűnt fedélzetére, mint ezúttal.

* * *

Állomásait e világot keresztülszelő menekülésnek a maga teljességében még mindig nem ismeri (nem is ismerheti) az emberiség.

Senkihez nem volt őszinte, senkiben meg nem bízott, így hát magamagára maradt öregségére, és talán naplójára... Andreas kalandos életútjának és csalódásainak leírására.

Egy fénykép járja be a világlapokat. A Calle Sarmiento-i ház és előtte lakója, aki 1954 júliusától kezdve dr. Jose Mengele néven bérli azt. Buenos Airesben. Egy metropolisban. A jelentéktelen „f” betűt hagyván csak el abból az eredeti névből, amely ekkor már 240-es sorszámmal szerepel az UNITED NATIONS WAR CRIMES COMMISSION listáján „tömeggyilkosságok és egyéb bűntettek miatt”. Egy nyilvántartóban már ott volt, mégse keresték. Talán elhitték, hogy 1943-ban elesett a keleti fronton. Furcsa. Dr. Josef Mengele eltűnik, és megjelenik helyette minden előzmény nélkül egy úr Buenos Airesben, akit dr. Jose Mengelének hívnak. És német származású. Igaz, kijelenti, hogy nem fűződnek személyéhez háborús bűntettek. Már hogyan jelentené ki, amikor még ezekben az években is rendkívüli képességű tudósnek tekinti magát, akinek eredményeit nem respektálja kellőképp a világ. Ez a szomorú és valójában elkedvetlenítő az egészben...

Hogy mi történt és nem történt meg ebben az ügyben, arról bővebben volt már szó a megfelelő fejezetekben. Az utolsó felvonás nagyjelenetét leíró szöveggel ide iktatom a maga teljes és nyersfordítású szövegével. Megjelent a nemzetközi törvényszéki orvosi közlöny, az „INFORM” 1985. októberi számában. Nem másról van szó, mint tudományágak tiszteletreméltó képviselőinek vitázó megállapításairól. Azokról, akik

nem is túrnék a BUNTE szerkesztőjének önigazoló megjegyzését vizsgálati eredményeik értelme, hitele és korrektsége tekintetében.

Elrepült volna végleg a halálangyal?

A kétkedésnek reális alapjai vannak.

Az INFORM c. tudományos közlöny, a bizottság tagjainak alábbi előzmény-magyarázatával kezdődött, majd tételesen került sor a bizonyítás egy-egy fejezetére.

„Évekig tartó spekulációk, zsákutcába vezető nyomok és hiú remények után a világ figyelme egy Embu nevű vidéki kisváros temetőjére terelődött, a braziliai Sao Paulo közelében. A második világháború után megindult embervadászat célpontja Josef Mengele, a hírhedt háborús bűnös volt. Embertelensége közismert, és orvosi magatartása, emberi lényekkel szembeni kegyetlensége minden idők egyik legalávalóbb, legtérbolyultabb alakjává teszi őt.

Ez alkalommal, eltérően a valamely csontváz személyazonossága meghatározásának mindannyiunk által ismert, szokásos esetétől, óriási mennyiségű bizonyítékanyag áll rendelkezésünkre, amelyek — amint kellően bebizonyosodott hitelességük — rendkívül egyszerűvé tették ezt az azonosítást. Az ügyvel kapcsolatban az jelentette a legsúlyosabb tehertételt, hogy ennek a személyazonosságnak a jelentősége történelmi jellegű, s az egész világ erre a vizsgálatra függesztette a szemét, amelyet brazil, nyugatnémet, izraeli és észak-amerikai igazságügyi hatóságok végeztek, nyugatnémet, brazil és észak-amerikai írásszakértő, kriminalista és törvényszéki patológus szakemberek törvényszéki tudományos vizsgálatainak támogatá-

sával. A Milton Helpern Nemzetközi Törvényszéki Tudományi Központ (Wichita Állami Egyetem) és a Mogi das Cruzes Törvényszéki Orvostudományi Intézet William G. Eckert Információs Központja (Sao Paulo Állam) lehetőségeinek felhasználása, valamint az INFORM brazíliai nemzeti levelező tagjának, Prof. dr. Wilmes Alberto Teixeirának szakértelme nagy mértékben elősegítette a vizsgálat egyes részleteit. A brazíliai vizsgálatok elősegítésére, illetve kiküldőik érdekeinek képviselésére igazságügyi és tudományos szakemberek érkeztek a nyugatnémet, valamint az észak-amerikai kormánytól, továbbá a Los Angeles-i Simon Wiesenthal Dokumentációs Központból.

A csontvázmaradványok bármi nemű vizsgálata egy jól felépített terv szerint kell, hogy történjék. Egyébként a koordináció hiánya súlyos nehézségeket, idővesztést, és sikertelenséget okoz. Az 5. oldalon felvázolt vizsgálatlefolytatási terv mutatja a megoldáshoz vezető utat.

Az áldozatra vonatkozó információk:

Az olyan hagyományos adatok, mint a Mengelével kapcsolatos fényképek, fogorvosi feljegyzések (jóllehet, ezek 1938-ból származnak), kézírásminták, sőt ujjlenyomatok, és hangfelvételek már rendelkezésünkre álltak. A jobb-, illetve balkezességre vonatkozó adatok, az ízületi vápáját és a jobb combcsontját ért sérülések kórtörténete, a metszőfogak közötti hézagok növekedése, hajszíne, 174 cm-es testmagassága és életkora — katonai feljegyzésekből — a vizsgálatot folytatók rendelkezésére állt.

A halál bekövetkezésével kapcsolatos információk:

Mengele halálát vízbefulladásnak tulajdonították. Ezt valószínűleg balesetnek kellett tekinteni, vagy pedig — mint azt a vele tartózkodó személy sugallta — esetleg szívroham végezhetett vele a vízben. Figyelmet érdemlő az a tény, hogy az egyik szolgáló-ásszony szerint Mengele a következőket mondta neki, mielőtt a tengerpartra indult volna: „Lemegyek a partra, mert az életem a végéhez közeledik.” Ugyancsak feltételezhető, hogy halála előtt nem sokkal már volt egy szívrohama.

A sírgödör:

Úgy tűnik, a sír kihangelését nem megfelelő körültekintéssel végezték, amit megerősít az a tény, hogy a csontokat egy sírásó emelte ki, továbbá, hogy a sírban fellelhető esetleges további tárgyi leletek felkutatásának lehetőségével kapcsolatos kezdeti körültekintés nem látszik nyilvánvalónak.

Az oszlás:

A csontváz letisztultságának foka megfelelt annak az időtartamnak, amely az elhantolás óta eltelt, és a ruhadarab-maradványok, beleértve az alsónadrágot, jelenléte is egybevág ezzel.

A vizsgálat:

A kriminalisztikai laboratóriumi vizsgálatokat Sao Paulóban, a Sao Paulo Állami Törvényszéki Orvostani Intézetben végezték el. Ezek elősegítették az igazságügyi szakértők nyomozását, amelynek során beszerezték, összegyűjtötték és feldolgozták az összes Mengelével kapcsolatos adatot, ami csak a hivatalos nyugatnémet, izraeli és amerikai feljegyzésekben megtalálható volt, ill. amiket magánúton szereztek be különböző forrásokból, valamint olyan személyektől, akik

éveket szenteltek annak, hogy a Mengeléhez hasonló háborús bűnösöket felkutassák. A bécsi központjában dolgozó Simon Wiesenthal, a háborús bűnösök első számú vadásza, hatalmas támogatást biztosított, részben közvetlenül, részben pedig közvetett módon, a róla elnevezett Los Angeles-i Holocaust Dokumentációs Központ révén, ahonnet számos tudóst küldtek el Sao Paulóba. A bizonyítékok összességének feldolgozása is ebben az intézetben történt. A nyomozás egészét Romeu Tuma, a Sao Paulo-i szövetségi rendőrség főintendánsa, egyben az ország leghíresebb nyomozója vezette, nagy szakértelemmel.

A törvényszéki szakértői vizsgálat magában foglalta a már említett kriminalisztikai vizsgálatokat, akárcsak írásszakértők, törvényszéki patológusok munkáját (ez utóbbiak koordinálták a halál bekövetkeztével kapcsolatos vizsgálódásokat), továbbá konzultánsok, egyebek között egy antropológus, egy röntgenorvos és egy fogász hozzájárulását. Az írásösszehasonlításokat és Mengele kézírásának azonosítását David A. Crown konzultáns írásszakértő és Gideon Epstein, a Washingtoni Bevándorlási és Honosítási Szolgálat munkatársa végezte el. Ez kulcsfontosságú megállapításokkal szolgált, amelyek révén Mengele tartózkodási helye bizonyosan Sao Paulo környékére volt tehető. A dokumentumokat abban a házban találták, ahol Mengele halála előtt rejtőzködött. A két szakértő külön-külön vizsgálta meg az anyagokat, majd összevetette az eredményeket. Az iratokon található tintát Antonio A. Cantu elemezte az FBI laboratóriumában. A zárójelentést Valmir Joaquim da Silva, a Sao Paulo-i szö-

vetségi rendőrségi laboratórium vezetője fogja közreadni. A nevezett laboratóriumban ujjlenyomat-összehasonlító vizsgálatot is végeztek.

Bármely haláleset kivizsgálása a törvényszéki orvostani nyomozó hatáskörébe tartozik, aki gyakran egy személyben törvényszéki patológus is. Nagy körültekintésről tanúskodik az, hogy két gyakorlott törvényszéki patológus véleményét is kikérték a nyomozás során: dr. Ali Hameli-ét, a Delaware-i rendőrségi főorvosét, és dr. Leslie Lukash-ét, a Nassau Country (Long Island, N. Y.) rendőrségi főorvosáét. Az ő működésük szolgáltatta az esettel kapcsolatos eredményeket, ill. ezek végső összefoglalását.

A csontmaradványok vizsgálatát dr. Clyde C. Snow munkacsoportja végezte, aki több ezer ismeretlen csontvázmaradvány azonosításán dolgozik Argentínában, s akit ennek következtében talán a világ legtapasztaltabb és legaktívabb törvényszéki antropológusaként tartanak számon. Hathatósan segítette őt munkájában dr. Ellis Kerley, a Marylandi Egyetem antropológia tanszékéről, aki a csontok mikroszkopikus vizsgálatának módszerét alkalmazta a csontváz becsült életkorának meghatározására. Elemzése alapján 69 ± 5 évesre becsülte a csontváz életkorát. Ami a nemet és a fajtát illeti, az összes többi antropológus, beleértve a brazil Prof. Dan Munozt és Prof. Wilmes Teixeira-t, valamint a kielit Prof. Richard Helmert, arra a következtetésre jutott, hogy az áldozat férfi volt, és kaukázusi típusú. A testmagasságot 1,73—1,75 méterben állapították meg, Mengele pedig 1,74 méter magas volt. A régi sérülés, amelyre a jobb csípővápában mutat-

közö csontkinövés utalt, egybevágott Mengele egy háborús balesetének következményével.

A fogorvosi vizsgálatokat dr. Rolf Endris Niederhausen, (Nyugat-Németország) és dr. Lowell Levine (Long Island, N. Y.) végezte el, dr. John Fitzpatrick (Chicago, Ill.) röntgenorvos segítségével. Hat fog maradt meg a koponyában, s bár a fogorvosi feljegyzések 33 évesek voltak, egybeeséseket lehetett kimutatni a koponyában található fogak és a régi feljegyzések adatai között. Az egyik fontos felfedezést annak a diasteminának (eltávolodás) a kimutatása jelentette, ami a régi fényképeken látható volt. A röntgenfelvételek kiszélesedő területet mutattak ki két foggyökérüreg között, ami a fogak arányosan bekövetkező eltávolodására (diastema) utal.

A fotótechnika és a koponyarávetítés módszerének kombinációját alkalmazva rávetítettek egy fényképet a koponyára. Televíziós technikát is alkalmaztak. A fenti módszert Koelmeyer hozta nyilvánosságra (American Journal for Medicine and Pathology, 3:1 45 1982). Ezt az eljárást dr. Teixeira, a nemzetközi törvényszéki tudóscsoport koordinátora alkalmazta.

Végző összegzés:

A követendő eljárás valamely vizsgálat lezárását megelőzően az, hogy értekezletet tartanak az összes érdekelt munkatárs részvételével, ahol minden egyes tudományág jelentését megvizsgálják, hogy ilyen módon egyetértésre jussanak a vizsgálat végző eredményeit illetően. Jelen esetben, a törvényszéki tudósok, döntő többsége egyetértésre jutott a problémát illetően, amelynek ered-

ményeképpen bejelentették, hogy a csontvázmaradványok, elfogadható törvényszéki tudományos bizonyossággal Josef Mengelének tekintendők. Hála dr. Ali Hameli közreműködésének, a vizsgálat befejező szakaszának túlnyomó része azzal az — aláírásokkal tanúsított nyilatkozattal, mint konklúzióval — zárult, hogy a maradványok az elhunyt Josef Mengelée voltak.

Epilógus:

A jelentősebb esetek kapcsán gyakran felmerülő egyik fő probléma az, hogy egyes személyek, akiket a tömegtájékoztatási eszközök megkeresnek, nyilatkozatot adnak, még miközben folynak a vizsgálataik, s így előzetes és hiányos értesülések szivárognak ki a világba. Ennek megfelelően, világosan tisztázni kell, hogy ki a kijelölt szóvivő, és hogy mely információk tehetők közzé. Szerencsére a tömegtájékoztatás képviselőit alapvetően a sztori érdekli, s csak hiteles értesüléseket szabad számukra szolgáltatni, nem pedig csemegeket, vagy szaftos morzsákat, amelyek pusztán előzetes és meg nem erősített alapul szolgálhatnak bármilyen kijelentéshez.

Köszönetnyilvánítás:

A szakértők jelentésének a szövege:

Sao Paulo, Brazília, Június 21. — A következő szöveg azon amerikai szakértők előzetes jelentése, akik részt vettek abban a vizsgálatban, amely azt igyekezett kideríteni, hogy a Brazíliában exhumált maradványok Josef Mengelée, az auschwitz haláltábor orvosáé voltak-e?

Bevezetés:

A brazíliai Embu Nossa Senhora do Rosario temetőjében 1985. június 6-án exhumált csontvázmaradványok vizsgálata alapján ar-

ra a következtetésre jutottunk, hogy ezek a maradványok egy közepes testfelépítésű, elhalálózása időpontjában 64—74 éves korú, fehér férfié voltak. A lábszárcsontok hosszúságából úgy számítjuk, hogy halála előtti testmagassága megközelítően 174 cm volt. A felső végtagcsontok vizsgálatai arra mutatnak, hogy az illető jobbkezes volt.

A patológiai és röntgenes vizsgálatok kimutattak egy régi, gyógyult törést a jobb csípőn, egy gyógyult törést a jobb hüvelykujj tövében, egy gyógyult törést a jobb lapockacsonton (scapulán) és egy régi, gyógyult sérülést a jobb kulcscsonton. Ízületi elváltozások figyelhetők meg a csontváz minden pontján. Továbbá, csontelváltozás figyelhető meg a jobb oldali arccsonton.

A felső állkapocs vizsgálata három zápfogat mutatott ki, amelyekben ezüst-amalgán tömés található. Az alsó állkapocs hét fogat tartalmaz, amelyek közül kettőn arany fogkorona található. Az összes hiányzó fogat, kivéve, a harmadik számú zápfogakat, kivehető műfogakkal pótolták, amelyek úgy tűnik, krómötvözetből, és akrilikból készültek. Továbbá, a koponyán található tények tanúsága szerint a felső középső metszőfogak, eltávolításukat megelőzően, jelentősen eltávolodtak egymástól.

A számos kormány szerv és magánintézmény által rendelkezésünkre bocsátott, Josef Mengelére vonatkozó orvosi, fogorvosi, nyomozati és egyéb életrajzi adatokat áttanulmányoztuk és összevetettük a saját megállapításainkkal. Ugyancsak áttanulmányoztuk a nyugatnémet törvényszéki tudósok által elvégzett koponya arckép fényképes rávetítési elemzést, és fényképes összehasonlító tanul-

mányokat. Továbbá, megkaptuk az írásszakértők kézírásелеmzési jelentését is.

A fentiek alapján, alulírottak véleménye az, hogy az exhumált földi maradványok bizonyosan nem Wolfgang Gerhardéi. Ezen túlmenően az a véleményünk, hogy ez a csontváz, elfogadható tudományos bizonyossággal Josef Mengeléének tekintendő.

A későbbiekben egy részletesebb jelentés lát majd napvilágot.

ALI Z. HAMELI, M. D.

Rendőrfőorvos és a Delawarei Törvényszéki Tudományos Laboratórium igazgatója

ELLIS R. KERLEY, Ph. D.

University of Maryland, Antropológiai Tanszék

LOWELL J. LEVINE, D. D. S.

Törvényszéki fogorvostani konzultáns, Huntington Station, N. Y.

CYDE COLLINS SNOW

Törvényszéki antropológus, University of Oklahoma

LESLIE LUKASH

Rendőrfőorvos, Nassau County, N. Y

JOHN J. FITZPATRICK

Ügyvezető elnök, Cook County Hospital, Chicago, Pathológiai osztály.”

* * *

Ugye milyen precíz, milyen disztिंगáltan, és aprólékosan körülményes egy ilyen nemzetközi dokumentum? Van atmoszférát teremtő történelmi bevezetője, kitér a társadalmi felelősségre, a precíz műszerekre, az összehasonlítás valóban könnyű műveletére, vagyis hát: tessenek most már nyugton maradni, nem azért adtuk nevünket ehhez a

cécóhoz, hogy most további spekulációk lánssanak napvilágot.

Mert csakugyan él a kétkedés, és nem is „alapfokon”. Halljuk mit mond Jack Anderson, az USA sztárriportere: „A KZ-orvos halálhíre nem más, mint csalétek, hogy az üldözőket rossz útra terelje.”

A hivatalos verzió szerint az a bizonyos vízbefulladás 1979. február 7-én történt Sao Paolóban. A neves holland fotográfus, Tony van Renterghem és felesége, Susanne Severeid azonban november közepén az USA-beli Indiana Terre Haute-i Mengele-szimpozion előtt kijelentették, hogy az állítólagos halottat még áprilisban látták a Madeira melletti Porto Santo szigeten.

Maga az izraeli kormány sem hisz ebben a halálban. Tel Aviv még tavaly utasította diplomáciai képviselőjét, hogy figyeljenek minden Mengelére utaló új nyomot, közben az ország lapjai egymást túllicitálva cikkeznek arról, hogy kinek milyen érdeke fűződött ahhoz, hogy a fejpénz ne vonzza a kétes elemeket, és privát nyomozókat Dél-Amerika széles térségeibe, talán megérte, hogy egy pár hangoskodót lecsendesítsenek egy töredékével.

„Vadászat egy fantom után?” — kérdi az amerikai újságíró Anderson és felsorolja, hol, mit vétett ez a világhírű bizottság kikezdhetetlen dokumentuma megszövegezésénél.

„A kutatások legnagyobb részét nem profi módra végezték. Azt a bizonyos csontvázat a Sao Paulo melletti Embu temetőjében a Nossa Senhora do Rosarióban, úgy kapálgatták, tépdesték, mintha répa földön lennének. Az elporladt hulla koponyájába lyukakat ütöttek, a kiásott csontokat pedig olyan ösz-

szevisszaságba dobálták össze, hogy a hiányosságok már az első próbavizsgálatoknál kiütköztek. A német orvostanár, a kiel-i Richard Hellmer egyéni módszerrel próbálta a testmagasságot ellenőrizni, de nem jutott szóhoz, a brazilok keményen átvették a dolgok irányítását... Voltak más zavarok — idézi Anderson a német professzort. — Nem bizonyosodott be, hogy a jobb csípőn, és a jobb hüvelykujjon talált begyógyult törésnyomok az 1943-ban Auschwitzban elszenvedett baleset nyomai. De a fogvizsgálat sem volt meggyőzőbb. Az eredeti 32-ből csak 10 fog maradt meg, s ebből mindössze 5 volt olyan állapotban, ahogy azt egy 1938-as felvétel után mint sajátot feltételezni lehetett. A műfogak, a korona a bal alsó állkapocsban. s a sírban lelt ruhamaradványok beleillettek a Bossert-házaspár vallomásaiba. Náluk töltötte Mengele utolsó éveit. A házaspár vallomása tehát perdöntő lehetett. A dokumentum annak is tekinti. Csakhogy, ha arra gondolunk, hogy előre megszervezett, jól kitervelt akcióról van szó, amely egy körülbelül hasonló korú férfi jobbkezes maradványát kívánja azonosítani egy eltűnt személyével. akkor nem hagyható ki a számításból, hogy a koronatanú manipulált vallomást fog tenni.”

Alighanem gondolt erre az izraeli titkosszolgálat is, mert elküldte Sao Paolóba egy vizsgálóbizottságát, hogy hazugságvizsgáló készülék előtt mégegyszer kihallgassa Bossertéket. De a házaspár, brazil ügyvédje tanácsára visszautasította a detektoros kihallgatást.

A bírósági orvoscsoporthoz már tavasszal meggyőződhetett volna a csontok azonosságáról,

ha megkeresték volna a Bad Münstereifel-i Kurt Lambertz-et, Mengele egyetemi társát, aki megírta, hogy emlékezete szerint Josef a 30-as évek elején „Osteomyelitis”-ben szenvedett, s ennek az alattomos csontbetegségnek a nyomai eltüntethetetlenek.

A további gyanút keltő, nyitott kérdések közé sorolandó, hogy miért tagadta meg az engedélyt Gino Carita temetőigazgatótól Lieselotte Bossert, hogy a koporsót felnyissa temetés előtt. Ez a Carita ismerte Mengelét, talán bíz rájött volna, hogy nem ő nyugszik abban a koporsóban?

Márciusban — ez is felemlítendő a kételemek listáján — három hónappal a csontok exhumálása előtt, Hans Eberhard Klein, frankfurti főállamügyész így nyilatkozott: „fizikai bizonyítékaim vannak arra nézve hogy Josef Mengele még él”. Igaz, semmit sem részletez atekintetben, hogy mit ért ez alatt? Alighanem ugyanazt, amit Wiesenthal, vagyis egy tényt arra nézve, hogy az év elején Mengele még Paraguay-ban tartózkodott. Tehát, vagy nem ő fulladt a vízbe, vagy nem volt pontos a paraguay-i információ.

Ennek a kétkedésének az előbb említett Terra Haute-i konferencián Asuncion volt izraeli nagykövete, Benjamin Weiser Varon hangot is adott, színpadias mozdulattal mutatva rá Wiesenthalra: „Ő a főbűnös, az ő fantomképei vezették tévútra a nyomozást”. Az agg nyomozó viszont így válaszolt: „Egy dezinformáló kampány áldozata vagyok, ami szándékosan akarja elterelni a való nyomról a kutatást...”

Mindez a frankfurti államügyészségre utalt, ami azonban csak Wiesenthallal egyeztetve lépett az ügyben mindannyiszor. Csak

májusban határozta el magát arra is, és épp a jeruzsálemi Mengele bírósági eljárás híre hallatán, (ahol távollétében ítékeztek a náci főbűnös felett), végre elrendelje a házkutatást Sedlmeiernél. Itt aztán előkerültek a gyászjelentések, amelyek eredetiségét nem volt képes Klein főállamügyész megállapítani.

„De ezeknél is különösebb — mondja Beate Klarsfeld, az amatőr nácivadász —, hogy Klein úrban nem keltette fel a gyanút a Mengele-fiúk kapcsolattartása apjukkal, sőt kihallgatásukat elrendelni sem kívánta. Pedig hol voltak már azok a régi idők, amikor Rolf csak a kedélyes Fritz bácsinak vélte apját. S vajon azt ki érti meg — kérdi tovább Klarsfeld asszony —, hogy Weiser Varon követi jelentéseit nyomtalanul tüntette el az izraeli külügyminisztérium irattára, soha senki azokra vissza nem tért, mint ha csak nem akarnák veszélyeztetni a dél-amerikai országokkal kialakult derűs jó viszonyt. Ezért is tartottak vissza 23 éven keresztül Mengele-i ujjnyomatokat, holott tudták, milyen jelentősége lett volna az egyeztetésben ”

Talán nem jár messze a valóságtól, aki úgy véli: még 1986-ban sem lehet a Mengele-dossziét lezárni, és elképzelhető, hogy lesz még néhány meglepetésben része ezzel kapcsolatban a világnak.

EMBEREK ÉS TANULSÁGOK

Délután 4 óra. A recepció felől csak a soknyelvű beszédfoszlány hallatszik, a sarokban színes szökőkút. A meg-megpördülő forgóajtó légáramára gyenge vízpára lengedez, beszórja permetével a piros kókuszszőnyeget is. Bár az imént is végigberregett rajta a por szívó, mégis megmaradt egy sötét-nedvesen árulkodó félkörív. Látja ezt Hanna Weber is, aki hosszú, vörös haját hófehér stólájába rejtve jön lefelé a lépcsőn. Szemeivel lassan pásztázza a pálmákkal diszkréten elválasztott boxokat. Engem keres.

Megfigyelem, hogy bal karját az indokolt-nál jobban szorítja testéhez, csak amikor cigarettáját elnyomja egy réztálban, akkor lesz látható a fakó tetoválás. A rövid megismerkedés utáni fotelba ereszkedéskor is rákulcsolja jobb karját a balra. Negyven év rutinmozdulata leplezi a történelmi messzeségből ittmaradt stigmát. Nehezen indul a diskurzus.

— Ön híres zeneművész, akkor is tudott már zongorázni?

— Igen. Akkor — megnyomja a szót — már negyedik éve tanultam.

Szemeivel elkíséri az ötórai teára érkező zenészeket, akik csak kisméretű hangszertokokat szorongatnak. A zongorát már odabent próbálgatja valaki lassú, majd mind gyorsabb futamokkal.

— A kezei nem sínylették meg?

— Tessék? — hirtelen rebben vissza a mába —, hogy a kezeim — megropogtatja az ujjait —, mindent újra kellett kezdeni. A járást, a beszédet, az egész életet. A suttogva és meghúzódva telt évek után, azt hiszem ez természetes.

— Ön milyen állampolgár?

— Akkor magyar voltam, erdélyi a család. De miután már romokban hevert Auschwitz, meg az én testem-lelkem is, és sikerült anyámmal egy hét alatt hazazötykölődnöm, akkor éreztem, hogy semmi de semmi nem köt engem már oda, de még a kontinenshez sem, ahol ilyen középkori dolgok megtörténhettek. Igen, vessen meg érte, német nyelvtudásomat is szerettem volna elfeledni, hisz azon hallottam egy éven át a halálmarsok parancsait... még Goethét, Schillert és Wagner is meggyűlöltem, a pokol-Germánia inspirátorainak véltem őket balgamód... és végül is egyetértettem anyámmal, aki azt mondta: „bizony el kell menni innen jó messzire, hiszen Európát újra elrabolták, és ezúttal nem a mitológiában...” Anyám művelt asszony volt, pedagógus. Ha vittem valamire az életben — neki köszönhetem.

— És hová mentek?

— Nevessen ki, Chilébe. Persze az akkori

Chile más volt. De egyébként sem válogathattunk. Kvóták voltak. Az amerikai már betelt, nekünk meg élt Santiagóban egy távoli rokonunk. Írtunk neki, ő meg kivetetett. Egy hónap alatt itt volt a hajójegy.

— Hogyan gondol annyi év után Auschwitzra?

Amíg rágyújt és mély sóhajtását a füst kiengedésébe rejti, elrévedezik.

— Én a testvéremet vesztettem ott el. Mondhatnám még, hogy apámat, nagyszüleimet, összesen 27 rokonomat, de legközelebb hozzám Veruska állt. Ikrek voltunk, egypetéjűek. Nem csak arcvonásaink voltak egyformák, de gondolataink is. A karjaimba halt meg.

— Kísérletezték magukon?

— Igen, és csodával határos, hogy én még élek. Szülni persze sosem voltam képes, hogy erről örökre le kell mondanom, már az első műtétnél megmondták.

— Hol?

— Ez még Cipruson történt. Ott vártuk a hajót... ott lettem először rosszul. Ez még 45-ben történt. Az angol kórházba vittek be, s amikor a műtőköpenyes orvos közeledett felém, én ordítani kezdtem, hogy „Mengele doktor ne bántson... anyu, ne engedd hozzám”.

— Ez valami kényszerképzet volt, vagy csakugyan találkoztak?

Lerázza a hamut és lehúzza a hajára tolt füstszínű szemüveget. A stólat komótosan igazgatja, táskájában matat, időt akar nyerni.

— Hát persze. Csaknem egy fél éven át. Személyesen irányította a kísérleteket.

— Hogyan emlékszik rá?

— Hogyan? Istenem, mintha itt állna. Ne-

vessen ki, jöképű, snájdig fiatalember volt, mindig makulátlan eleganciával... enyhén kreolos bőr és világító égszínkék szemek. Ha nem tudom, hogy gyilkos, még bele is szeretek. Úgy tizenévesen.

— Tudom, hogy nehezebbre esik, mégis azt kérem, beszéljen róla.

Lebiggyeszti ajkát, aztán félrefordul, mint aki emlékei közt kutat.

— A táborban ő mindig motorral járt, hatalmas autószemüveg volt a sapkájára tolva. Épp csak a halálfejes jelvény látszott ki alóla. Pontosan érkezett mindennap a laborépület elé. Ott szertartásosan leszállt, és átadta a motort egy SS-altisztnek. Egy másik a köpenyét vette le, és helyébe egy mindig patolyatfehéret segített fel rá, letörölte lakkcsizmáját, és kitárta az ajtót. Akkor ő végigjött egy folyosón, ahol már emberei vártak rá feszes vigyázzállásban. Ezután következett a kórtermek végiglátogatása, ami közben még mosolygott is. Modorossága átsugárzott nagyszámú kíséretére is. Úgy mentek ágytól ágyig, mintha egy előkelő svájci szanatórium tartaná reggeli nagyvizitjét. Akár a Varázshegyben. Az utasításokat egy általuk kitalált kódnyelven adták tovább, így aztán csak a „kezelésből” tudtuk meg, hogy ki néz rövidebb vagy hosszabb vergődés elé.

— Érezték, hogy szavaik mögött már a halál lopakodik?

— Inkább csak sejtettük.

— Szóval a mindennapos koreográfia.

— Csak vasárnap maradt el. Azt mondták, olyankor meditál a doktor. Olvas és zenét hallgat. Bár volt olyan vélemény is, hogy ilyenkor látogat be a tábori bordélyba, kiválasztva magának egy „fajtiszta” zsi-

dólányt... nem tudom... én hallottam néha a falakon átszűrődve Bachot és Wagnert, egy gramafont, bár lehet, hogy fantáziálok. Igaz, azt sem tudtam sokáig elképzelni, hogy igaz lehet az a pokolbeli ötlet, hogy tábori zenekar kísérje el kötelességszerűen napról napra a gázhalálba masírozókat...

— Úgy tűnik, most egy időre felhagy a világ a Mengele utáni kutatómunkával, mióta azt a csontvázat azonosították vele. Mit szól ehhez?

— Szkeptikus vagyok.

Előbb maga elé mered, aztán megrázza a fejét.

— Miért?

— Mi zenészek megszoktuk, hogy kottából játszunk. A hangjegyek pontos követése alapkövetelmény egy zongoristától. Más dolog, ha valaki improvizál. De ebből a szempontból tudomány és művészet hasonló egymáshoz. Itt nincs helye ilyesminek. Itt pontosan követni kell az előírásokat. A művész beleálmodja magát abba a korba, amiben a zenemű született, talán némi andalító, vagy épp élénkítő elemet beleérezhet meggyőződése hullámhosszán. Bár lehet, hogy egy nemzetközi zsűri, amely ugyanazt a korszakot máshogy értelmezi, megharagszik rá, és lepontozza...

— A nemzetközi zsűri...

— Igen, hát valójában itt is ilyesmiről van szó, csak hogy a tudomány nemzetközi zsűrijétől a laikus kortárs-társadalom empirikus eredményeket kíván, nem pedig példabeszédeket arról, hogy az adott esetben, hogyan érhetők el a pontos eredmények. Részlet pedig alig-alig.

— Pedig a számítógépek egész rendszere felvonult.

— Én a modern zenéből elég jól ismerem a számítógépek teljesítőképességét, programozhatóságát, ideértve azt is, hogy a komponensek betáplálásával, szóval némi emberi tényező hozzáadásával várható csak kielégítő eredmény. Elvégre nem robotokról van szó, nem a vernei álmok olyan megvalósítójáról, aki megfejti az élet és halál titkait. — Most gúnyosan mosolyog. — Tudja kérem, mióta az elektronikus zene betört a hagyományos muzsikába, és mióta rá lehet venni egy valamirevaló komputert, hogy komponáljon valami melódiát... azóta én nem hajtok főt a tudomány előtt, hanem szégyenkezem a magukat művésznek nevezők nevében. Hová vezet ez? Maholnap már Picassót fognak másolni, vagy tán helyettesíteni a kellőképp beprogramozott negyedik generációs gépcsodák?

— De hát ezúttal tudományos feladatra fogták a gépeket, hiszen az azonosítás fizikális, kitapintható és matematikai fogalom. Szkepszise erre is kiterjed?

— Azt hiszem, nem értjük egymást. Én nem általában vagyok szkeptikus a számítógépek használatával és működésével kapcsolatban. Hogy is lennék, amikor maholnap egy repülőjegy foglalásához épp úgy hozzátartozik, mint a kottatárak nyilvántartásához. Én kérem azt érzékelem csak, persze nagyon halkan, hisz mit ért ehhez egy muzsikus..., hogy ahol nagyon-nagyon hangsúlyozásra kerül a tudomány, biztos és kimutatható eredményre, ahol a politika is megmutatja magát a szándékok és indítékok közt, ott a nagysietve nyilvánosságra hozott eredmények és

döntések mögül mindig kilátszik, felsejlik valami idegen inspiráció.

Megdöbbenek. Nemcsak azon, hogy Hanna Weber milyen választékosan beszél magyarul, de még inkább azon, hogy értesülései, és szóhasználatai mennyire időtállóak. sőt lépest tartanak a mindennapok sajtónyelvével. Később elmondja, hogy a tengerentúlra kerültekor elkezdett egy naplót írni, amit máig is vezet. Így hát második hazája hivatalos nyelve, majd az angol, francia, olasz és a gyermekkora óta tanult német mellett kelőképp kondicionálja a magyart is. Legalábbis az irodalom, e csak magának íródó „almanach-líra” formájában. Kiderül még, hogy különféle hazai lapokat is járát, ami pedig politikai ismereit illeti, abban főszerephez második férje jut, az angol történész, aki éveket töltött MacCartney professzor környezetében. Így hát szavainak kezdek másfajta hitelt is adni. Már nemcsak a poklot járt szemtanú beszél, hanem egy elemző agy sugározza vissza tapasztalatait, szembesíti a halálos ösvényen megtett lépteit napjaink aknamezőivel. Már nem döbönt meg a folytatás sem, már érzem politikai értékítéleteiben a kettejük közt dúlt és eldőlt viták eredményét, amiben a művészet embere a tudomány meggyőződéses interpretátora lett.

— Nem akarok vádaskodni. Mégis kimondom újra. A nemzetközi orvosbizottságok ítéletei sem mentesek a magasabb, vagy homályban maradó személyiségek sugalmazásaitól. Mennyit olvastam hajdanán a Katyn-i erdők tömegsírjairól. Ott kétszer is járt nagytekinthető orvosbizottság. És alig telt el hat év az előző elemzéseinek megcáfolására... pedig azok a... vizsgálati elemek, hogy is

mondjam csak... szóval hat évvel később már nem mutathatták magukat oly egyértelmű jelekkel a vizsgálóknak. És mégis... a későbbi vizsgálat volt a perdöntő, az mutatta meg, hogy nem szovjet, hanem éppenséggel német golyók végeztek azokkal a lengyel tisztekkel... — kezd belelekesülni — és ha azt hallom: „újra fejlődött a bűnüldözés tudománya”, már ásítok... Fejlődött? Aztán miben? Ha jól tudom, még John Kennedy ügyében is egyhelyben topog. Tele vagyunk hivatalos verziókkal és ellenverziókkal, van egy Garison nevű ügyvéd, aki a maga rendhagyó álláspontját hirdeti, de Garisont leintették. Most voltak évfordulók, de hallgat a világ. Pedig az is egy nagy legenda volt... És hogy abbamaradt... milyen csöndben... andante...

— Volt már Paraguay-ban?

— Nem. Igaz, nem is hívtak, de oda nem mennék.

— Miért?

— Úgy vélem, sok ismerős auschwitz-i arcot látnék. Én a szemekből kiolvasom a félelmet. Hiába petyhüdt már a bőr körülötte, a szemek beszélnek. Ahogy a mi szüleinké ott az Appelplatzon... most az övék. És nem szeretném látni ezeket az egykori szörnyetegeket, akik nyilván nem sokat változtak.

A szalonajtón akkor már átszüremlett a tánczene, de Hanna Webernek nem jutott el tudatáig. Fülében szirénák, vad teuton kiáltások, sortüzek és jajveszékelések visszhangzottak. Gondosan kifestett szemhéja körül újra láthatóvá lettek a sminkkel eddig jól eldolgozott szarkalábak, s miközben arca megöregedett, gondolataiban újra gyermek lett, aki ikertestvére kezeit alig tízévesen szoron-

gató és kérlelő, hogy ne hagyja őt egyedül, aztán hogy a kislány teste a lázas forróságból hirtelen hűlni kezd, melléfekszik a kórházi priccsre, és gyenge testével próbálja melegengetni. De hát a napi több órás röntgensugárzásban élve elégett már az a szervezet. Anyja sem élt már sokáig. Habár a Winter alapítvány amerikai kórházában, ahol utolsó hónapjait töltötte, mindent megtettek érte a nagytudású professzorok, de valójában azt sem sikerült kideríteni, hogy milyen kísérleteket végzett rajta Mengele, hogyan próbálgatta az ikersejtek népességszaporító hatásának titkát megfejteni. A lágerorvost azonban igazán és megszállottan az apa érdekelte. Gyorsan tarkón lövette hát, és a még meleg testet együtt boncoltatta fel egy azonos korú férfi tetemével, egy egygyermekes családapával.

— Árnylovasok... mit nem mondok... hirtelen jutott eszembe ez a szó. Nem mondtam ki 40 éve biztosan. Talán egy Jókai-regényből, talán Tamási Árontól maradt meg bennem — kószolgatta a szó ízét — árnylovasok... akik ölni még ma is készek...

Fáradtan dől hátra és hosszan maga elé mered. Nem akarom töprengésében zavarni. Aztán összerezzen és órájára pillant. Tetovált karján apró remegés fut végig. Látom az apró „A” betűt és a négyjegyű számot. Már kiolvasni sem tudom, napfény barnító leple őrzi a kutató pillantások elől. Még faggattam volna, de ezt a leplezetlen órára nézést figyelmeztetésnek vettem.

— Ugye nem hargaszik, hogy magnót használtam.

— Nem titokban tette. Megszoktam. — Végre elmosolyodik. — A mikrofont csak a

koncerten gyűlölöm. Ott kibírhatatlan. Ha nem látom, még elviselem, mint a spottlámpákat vagy a színházi rivaldát, de gyakran az a kábelrengeteg, mikrofonerdő s a címkék... maga az anakronizmus. ABC TV és Rahmá-ninov, Siemens és a B-moll... — hirtelen vált komolyra. — Ilyesmit várt tőlem? Ezért akart találkozni?

— Ezért. És zavarban vagyok, mert sem-mivel sem tudom meg nem történtté tenni sem a beszélgetést, még kevésbé támáját, amiről szólt. Ha csak a missziótudattal be nem éri, azzal, hogy a világ elé tárjuk haj-dani szenvedéseit, azok okait... Egyébként nem gondoltam, hogy egy művész ennyire keményen álljon a realitások talaján...

— Nem nézi le kissé a művészeket?

— Nem. Éppen csak úgy tapasztalom, hogy elsősorban a saját maguk sorsa érdekli őket, az „önmegvalósulás”.

— Engem is az érdekel. De amíg a zon-gora billentyűit elfogadható módon le tudom ütni, addig minden hang arra is figyel-meztet, hogy milyen világban élünk. Hogy van-e még visszhang, hogy van-e még hall-gató, van-e világ még körülöttünk? Tudom, sors- és pályatársak iránti izgalom vibrál a játékomban... elektromosság... mert ki mondja meg, hogy épp ezekben a percekben — újra órájára néz — nem térítenek-e el egy repülőt, fedélzetén egy próbaszereplésre induló fiatallal, és lelővi egy terrorista, mi-előtt kiderülne, hogy egy Gigli vagy Saljapin lehetett volna... Maga biztosítani tud en-gem afelől, hogy nem épp most indul-e el a Manhattanban egy yellow-taxi a pisztolyos emberrel, hogy Lennon módjára Bernstein-nel végezzen? Ki vagy mi a garancia? Azon

a bejrúti TWA-gépen a Demis Roussos is rajta ült. Vagy talán azt hiszi, hogy a brüszszi stadiont szétverők, és egyáltalán a terrorizmus mentalitása nem gyökerezik bele a fasizmusba?

— Örülök, hogy ezt Ön mondta ki. Én emlékszem még a Lindberg-bébi elrablására meg a Titanic hajó kései sajtóhíradásaira is.

Szavamba vág. — Látja milyen érdekes... az a két hír évtizedekig éltette a bulvársajtót. És ma? Ki tudná számbavenni, hány embert raboltak el és hány hajó merült el úgynevezett békeviszonyok közt. Rainbown Warrior... Achille Lauro meg a többiek. Azal a hullámok lepte zongorával, ott a Titanic szalonjában, ahogy a filmre emlékszem, egy egész korszak sírba szállt... — újra betüzesedik, ujjait ropogtatja — nekem a klaviatúra a világmindenséget jelenti. Azt, amint a Tannhauser-nyitány drámaisága épp úgy életre kelt, mint egy Chopin-etüd. A hangszer maga a totalitás. Rajta minden kifejezhető... szláv mélabú és szilaj vadság, a Moldva és a Rajna kincse... Hongger, Rossini, Schönberg és Bartók.

— Egy cikk azt írja magáról, csodálkozik a számítógépes zeneszerző és hangszerelő gépeken. Hisz ebben?

— Épp úgy mint antropológiai felhasználásban. — Lebiggyeszi ajkát. — Ha nem áll mögötte vagy mellette emberi indulat és lélek, akkor visszatérhetünk a verklihez vagy a gépzongorához.

Ujjaival máris zongorázik a fotel karfáján. Köves gyűrűje is odakoppan. Szinte látom, amint koncert előtt lehúzza ujjáról és a kottatartó szélére teszi.

Hallgatunk. Bánom, hogy nem volt itt a

kamera. Ritkán történik, hogy a riportalány többet, szebben beszél, miként az várható lenne. Tudom, közbevetett kérdéseim csak a beszélgetés folyamatosságára voltak jók. Előregyártott panelek. Ez az asszony nemcsak emlékek tárháza, de ami a leginkább szokatlan szembesítésekre is képes. Rávezetés nélkül, saját indíttatásra, egy belső kényszer hatására.

Elmosolyodik. — Eszembe jutott egy régi magyar szó. Áfium. Ugye így mondták?

— Így, de mire érti?

— A kezdőkör kérdésére. Hogy hiszek-e a Mengele-vizsgálat végső megoldásában? Áfium... lefékezni a nagy indulatokat, egy cselvetéssel. Habár... lehet, hogy arról van szó, hogy most bukkantak az igazi nyomra és el kell altatni a dúvad figyelmét. Úgy tesznek, mintha befejeződött volna a felhajtás, a nagy szafári.

— Ha csoda történik és megérünk egy Mengele-pert, elmegy tanúnak?

— Nem hiszem. Az engem egy életre felzaklatna. Nem tudnék többé zongora mellé ülni. Ne értsen félre, nem a szánságom egy öregember iránt, akit remélem száz halál vár egy processzus végén; de hát ő végtére is a testvéremnek a gyilkosa meg az apámé is. Szembetalálkozni vele újra... annyi év után? Egyébként se hinném, hogy egy Mengele-ügyhöz az én vallomásom kellene. Ő kell tanúskodjon afelől, amit még ma sem hisz el a fél világ, hogy csakugyan voltak gázkamrák, és ő állt a parancsnoki hídon. Elmenni tanúnak? Tudja mi lenne? Védőügyvédje még elfogultsággal vádolna engem, mint perben-haragban levőt. Feltéve, ha lesz

per. Ha nem, csak a harag marad meg. Nekem. Nálam. Bennem. Életfogytiglan . . .

Telefonhoz hívják. Néhány perc múlva visszatér.

→ A férjem holnap érkezik. Mondtam, hogy épp interjút adok. Kicsit csalódott volt. hogy nem a clevelandi koncentrőről és a zürichi lemezfelvételtől nyilatkozom. Szóval . . . — megint az óráját nézi —, ha most elenged és békén hagy, megígérem, hogy kieszközölök vele egy beszélgetést. Ő a maga embere. Elfogulatlan történész és Auschwitzot hajdan csak a levegőből látta. Nem pilóta volt, hanem az, aki ott a gépfegyvert kezeli.

* * *

A beígért beszélgetés csak három nap múlva jött létre és Taylor doktor csak ahhoz járult hozzá, hogy a szaunába elkísérjem. Amíg ott aszalódtam, végigszántott agyamon, hol mindenütt készítettem már interjút az elmúlt évtizedekben, királyi lakosztálytól kezdve, beduin sátron át, tengeralattjáróig. Gőzben most először. Ráadásul itt végképp csak emlékezetemre hagyatkozhattam, mert se a magnóval, se a notesszal sokra nem mentem volna. Így hát figyeltem, próbáltam memorizálni, majd futottam fel a szobámba és mindent magnóra mondtam. Ebből később kikerekítettem a beszélgetést, amelyet lefordítottam és elküldtem neki ellenőrzésre.

Már újra Budapesten voltam, amire a válasz megérkezett. Ez volt a szélére írva: „Ebben még MacCartney is osztozna. Pedig az nagy szó. Nem is tudja mekkora. Oké öregfiú, nincs köztünk vita — és nincs elévülés,

Az írást megtartom honorárium helyett, üdvözlí az Ön Steve Taylorja."

Mentsen fel az olvasó annak kötelme alól, hogy a mentolszagú gőzpára lecsapódását, az interjú higgadtan forró atmoszféráját részletezzem. Megmaradok a jóváhagyott párbeszéd formájánál, amelynél saját gondolataim is feleslegesnek minősül(het)nek.

„— Tehát látta felülről a tábort. Tudták valójában, hogy mit jelent Auschwitz 1944-ben?

— Nos, hivatalosan, nem. Soha, senki, semmilyen felszállás előtti eligazításon nem szólt róla. Munkatábornak nevezték, s a bevetéseknél nem célterületnek, hanem úgynevezett tájékozási pontnak.

— Mi látszott odafentről?

— Épp elég ahhoz, hogy ne higgyünk a legendáknak. Az éjjel-nappal üzemelő krematóriumok kéményén feltörő lángcsóvák tudatták a szemlélődővel, hogy nem olvasztó vagy vegyiműről van szó.

— Készültek fényképfelvételek róla?

— Erre azt mondhatom, hogy minden bizonnyal. Már azért is, mert a légifelderítés már nagyon tapogatta a rakétakilövő-helyeket. Az északi atombázis, az úgynevezett „nehéz-víz” kísérleti telep akkor már romokban hevert és az MI—5 (brit katonai hírszerzés — a szerk.) tudta, hogy valami istentől elrugaskodott helyen készülnek azok a »csoda-fegyverek«.

— Volt fogalmuk róla, hogy miről lehet szó?

— Nekem a királyi légierő őrmesterének akkor természetesen nem, csak jóval később, mint a korszakkal foglalkozó történésznek, aki bejáratos lehetett hadilevéltárakba is,

azt kell mondanom, hogy a hadvezetés kiszámíthatta, hogy miről van szó.

— Miből?

— Hát főként abból, hogy a rakétahajtóművet már feltalálták, láthattuk olykor mi is a Spitfightereket robbanásszerűen elhagyó Luftwaffe gépeket, így aztán ahol csak lehetett, el is intéztünk egy pár repülőgépgyárat.

— Mégis létrehozták a V-fegyvert.

— Hát igen. Nem utolsósorban attól a kényszertől hajtva, hogy a finommechanikát igénylő harci gépek tömeges előállítására már nem futotta erejükből, továbbá... elfogytak... kihúztuk alóluk a kifutópályák betonszőnyegeit. Mi maradhatott? Az igénytelen külsővel és szerkezettel, állványról indítható rakéta.

— Amelyeket irányítani sem lehetett.

— Pontosabban: célravezetni nem. Londont megkísérteni azt még igen, de hogy ott mit talál el? Bár ebben a kiszámíthatatlanságban is leledzett egy jó adag pszichológiai hatás. A lakosság teljes megfélemlítése.

— Tehát a szükség produktuma volt a V—1 és V—2?

— Igen, de az alapok, amelyek többéves kísérleti szakaszra épültek, még érintetlenek voltak. A sziklahegyek mélyén működő szerelőüzemek és raktárak. Olyan volt ez a helyzet, mint... nos, hadd hagyatkozzam egy fiatalkori moziélményemre. Láttam egyszer egy Gary Cooper kalandfilmet, Alipang, ez volt a címe, igen, Alipang a fekete szultán. Nem tudnám már megmondani, hol játszódtott, csak a dzsungelkörnyezetre emlékszem, meg arra, hogy egy maroknyi amerikai védekezik a garnizont már-már elfoglalással

fenyegető bennszülöttekkel szemben. A katonák, amíg lőszerük van tüzelnek. Később már csak dinamitrudacsákat hajigálnak, s mikor már ez is elfogy, akkor a hasonkölsejű gyertyákat. Annak is volt kanóca, megijedtek tőle.

— De hát a V-fegyver, mégsem szenteltvíz volt.

— Ez iránt legkevésbé egy londonit kell meggyőznie. Az egész ügyre csak azért tértem ki, mert a légifelderítésről beszéltünk. Nos, azt ugye tudja, hogy ez által bukkantunk rá Peenemündére. Gyanítottuk, hogy a tengerparti sávot kell kutatnunk, ott is azt, amely egy képzeletbeli magas pontról már rálát Angliára. Ezt a magas pontot maximális kezdőnyomatékkal éri el a rakéta, aztán szárnyaival bevitorlázik Albion mélyebb övezeteibe. Van, hogy behull a Csatornába, de megesett, hogy a fővárost is elhagyta. Nem repültek olyan magasan, hogy a meteorológiai helyzetet figyelmen kívül hagyhatták volna.

— Gondolja, hogy Auschwitz üzemében is készültek fegyveralkatrészek?

— Amíg a front oda nem érkezett. Addig. 1944-től már nem. Ezt határozottan állíthatom. Sem a taktikai, sem a stratégiai haditermelés nem kockáztathat. Kvalifikált munkaerőt válogathat minden táborból, de az ilyen 1. számú és szupertitkos üzemek csak a birodalom területén lehettek. Megszállt területen mindig tartani lehet az ellenállási mozgalom operációitól. Arra is gondolhattak, hogy a foglyok a legprecízebb ellenőrzés mellett is el-elcsennek valami alkatrészt, amiből a végén még összeáll valami lőfegyver.

— No de egy rakétaüzemben?

— Ahol acéllal dolgoznak, és van egy esztergapad, fűrógép meg néhány ügyes szakember... már félhet a műhelyfőnök. És még valamit az előző kérdéshez. A megszállt területek egyszeri feladása evidencia volt mindegyikük számára, mint ahogy az is, hogy Berlinben az utolsó lehetőségig védekezni fognak. Ahogy meg is tették.

— Engedje meg, hogy feltegyem az engem legjobban égető kérdést. Volt-e 1944-ben olyan lehetőségek birtokában a szövetségesek légierije, hogy végezhetett volna a haláltáborokkal?

— Well. A válaszom: igen. Mert Pearl Harbor után megszűnt az USA semlegessége, és Roosevelttel végre átadta nekünk az ügynevezett Norden bombsight műszert, ami megsokszorozta a találati pontosságot. Addig, a háborúnkívüliségükre hivatkozva ültek ezen, nem bíztak bennünk vagy inkább a hadászati jelentőségű találmány monopóliumát féltették.

— Nem értette félre a Pentagon a harci szövetséget, és az önöknek ígért támogatást?

— A Pentagon azt a háborút értette félre. Ha Hawai-ban nem zúdul le a japán bombazápor, ők be nem léptek volna. Minek? Európáért? Amerika messze volt. De mondok mást önnek. A hitlerizmus terjedésekor az Államok területe telis-tele volt náci szervezetekkel, amelyek szabadon fegyverkezhettek, és rádiózhattak Németországgal. És nem az FBI figyelt fel rájuk, hanem a brit rádiófelderítés. Az közölte végül a Fehér Házzal is, hogy most már szálljanak ők is ringbe, hiszen az ő bőrükre megy a játék. Hát istenem. Ezek még Mata Harinál tartottak, és azt hitték, hogy a Pyramidon tabletták feloldásából

nyert vegytinta jelenti a kémtechnika csúc-
csát.

— Szabad visszakérdezni újra a légierőre?

— Szabad.

— Tudták a szövetséges pilóták, hogy mi van ott a mélyben?

Sóhaj. — Tudták.

— Biztos Ön ebben?

Némi csönd, majd egy nikotintól rekedtes hang szinte elnézést kér.

— Hogy mennyire tudták... istenem... még egy ízetlen vicc is járta az idő tájt. Ne vegye rossz néven, de hát a katonahumor az kegyetlen, faragatlan és morbid. Épp annyira mint a sors, vele szemben. Nos, eszerint egy Liberátort találat ér, kigyullad és megszenesedő csontvázkatonák hullanak a mélybe. Zuhanás közben hasonló figurákkal találkoznak, de azok felfelé szállnak. Mi az pajtások, kérdik, csak nem a dinamitművektől jöttök? Nem, felelik azok: a gázművektől. S aki nem értette volna meg, kapott még egy magyarázatot, Zyklon-B, Made in Germany.

— Iszonyú, de meggyőző.

— Igen. Mert a katona, aki mindennap a halál mezsgyéjén járt, akár puskájával, akár vadászgépével, megszokta ezt a gondolatot, és talán az úgynevezett parapszichológiai effektus hatására, úgy próbált félelmeitől szabadulni, hogy kibeszélte őket.

— Mit tart az elévülésről, doktor?

— Elévülés? Ilyen szót nem ismerek.

— A politika szótárában megleli.

— Számomra csak olyan politikai szótár létezik, amelyet az erkölcs és etika kiadója gondozott. Higgyünk abban, hogy a nyomdai korrektor kihúzta ezt a gyűjtőnevet. Nincs elévülés. A fasizmus bűneire, és bűnöseire

nincs megbocsátás. Csak ezt tudom mondani, mást nem is mondhatok ”

* * *

(Levélrészlet)

„... Végül is köszönöm Önnek Művésznő, hogy alkalmat adott e nagyszerű emberrel való megismerkedésre. Túl értékítéletein, amelyekkel az utókor minden józan, ép eszű emberének egyet kell értenie — már egyetlen önvédelmi gesztustól vezetetten is — növelte meggyőződésemet arra vonatkozóan, hogy Nyugaton sem gondolkodik mindenki azokban a megszokott sémákban, mint azt egykor feltételeztük. Kérem, közölje Taylor doktorral, hogy eggyel nőtt tisztelőinek száma Európának ezen a táján, és mivel hozzájárult a beszélgetés közzétételéhez, ez a szám a jövőben még sok-sok ezerrel gyarapodhat...”

UTÓIRAT

Megint Caracas.

A zaj, a forgalom, a riadalom, s az előle menekülők áradata újra Észak közelségét jelzi. S a helybéliek, itt legközelebb az Államokhoz, ahol talán a legsűrűbb a forgalom, mégis tiltakoznak: Venezuela nem Amerika — mondják. Pedig dehogynem az. Az azonosítás lehetősége teljes még a sokarcú Caracas példájával is.

Mert ez az a város

... ahol a leglármásabb belvárosi negyedek a csönd birodalmáról El Silenciónak neveztek el.

... ahol a mentőautó disco-zenével jelzi, ha betegével időben ért a kórházba,

... ahol a bort nem üvegben importálják, hanem olcsó papírdobozban, biztosítva az állandó perlekedést az exportőrökkel, akik nem egyszer vizet küldenek.

... ahol a rendőrség felszólítás nélkül lőhet a menekülőre,

... ahol roppant dohányföldek vannak, de rossz a cigaretta,

... ahol 6 hetes tanfolyamon szerezhető be pilótaigazolvány,

... ahol kétnaponként történik légibaleset, félóránként közúti,

... ahol a hadsereg „önkénteseit” a munkanélküliek közül válogatja ki a rendőrség egy-egy razzián,

... ahol minden élelmiszer importból származik, holott a földeken háromszor lehetne aratni,

... ahol egymillió vendégmunkás retteg a hazaküldéstől,

... ahol irtják a zöldövezeteket, leginkább Avilát, a „főváros tüdejét” a benne meghúzódó, Caracasnak hajdan nevet adó indián gettórezervátumok maradványaival,

... ahol a jezsuita rendfőnök Che Guevarában látta a megváltót,

... ahol a privát „tanintézményekben” mindenfajta bizonyítvány és oklevél jó pénzért kapható,

... ahol az átlótt szombreró a „menő divat”,

... ahol az AIDS-nek nem tulajdonítanak nagy jelentőséget, „buzeráns betegség — mondják — hulljon a férgese”.

... ahol nem ismerik el sem a diplomáciai sérthetetlenség jogát, de magát — az ezt szabályzó — Bécsi Konvenciót sem,

... ahol szintetizátor szól a NTRE SRE de FATIMA templomban, és a hívők csak a beat-misére járnak,

... ahol tízszer több ember halt meg néhány esztendő alatt közúti balesetekben, és a gengszterizmus következtében, mint a háborúban.

A mindennapok Amerikája ez, sőt: Vadnyugat, akkor is, ha a prérít errefelé pam-páknak hívják.

• • •

Másfél hónapig róttam Dél-Amerika változatos tájait. Többet utaztam a földrészen belül, mint az Európa—Amerika távolság. Láttam zsúfolt metropolisokat, sárgán ásító szavannákat, elárvult hegyi falvakat, keskeny lagunákat, és még keskenyebb, háncsból font kötélhidakat a vadul rohanó folyók fölött, amint rothadó szagú mangroveerdők ölen átadják magukat az Amazonasnak.

Hallottam szomorú énekét hajnali halászoknak, az éjszakai csapszék „bártündérei-nek” és Vera Cruz San José temploma vásárnapi kórusának.

Olvastam tévé- és neonreklámokat, s a kevésbé reklámozott bűnügyi krónikák, s a terrorizmus telex-hírózönét.

Jártam miniszterek villájában és bádogviskók sikátoraiban, láttam tízezreket legyilkoltatott tábornokok mauzóleumát, és Columbiában a halálbrigádok áldozatainak feltárt tömegsírjait. És láttam a baggereket, amelyek két hét múlva a láva-iszapár több ezer halottjának kapartak hatalmas sírgödröket.

Sok mindent megérthettem, csak azt nem, hogy azon a kontinensen, ahol ilyen méretekben arat a halál, akadhat vétlen vagy tétlen szemlélője mások szándékos elpusztításának, s a felocsudás után sem kiált az egekbe, nem okádja Harag napja minden végítélő tüzét a gyilkosokra, s az őket oltalmazókra?

De mind e felismerések közt azt is megértettem, hogy a fasizmus — melynek sok vezetője itt biztos menedékre lelt — koránt-

sem európai, korántsem a 30-as évek német vagy olasz specialitása volt, hanem helytől, időtől független, mely bárhol és bármikor felütheti a fejét, ahol és amikor az imperia-
lizmus végső kiutat keres zsákutcájából. Hívják bár életrehívóját Pinochetnek, Stroessnernek, vagy bárkinek.

Ez a legfőbb tanulság, a dolgok lényege.

S hogy mi vár Dél-Amerikára ezek után?

Talán csak a jóreménység, az Esperanza.

Búcsúzzunk ezzel a szóval.

Műszaki szerkesztő: Kovács Jenő
Zrínyi Nyomda, Budapest — 87.1071/60
Felelős vezető: Vágó Sándorné vezérigazgató
ISSN: 0133—9281

BOKOR LÁSZLÓ: ELTÜNT DÉL - AMERIKÁBAN